

॥ नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ॥

अङ्गुत्तरनिकायो

दसकनिपातपाळि

१. पठमपण्णासकं

१. आनिसंसवग्गो

१. किमत्थियसुत्तं

१. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच —

“किमत्थियानि, भन्ते, कुसलानि सीलानि किमानिसंसानी”ति? “अविप्पटिसारत्थानि खो, आनन्द, कुसलानि सीलानि अविप्पटिसारानिसंसानी”ति ।

“अविप्पटिसारो पन, भन्ते, किमत्थियो किमानिसंसो”ति? “अविप्पटिसारो खो, आनन्द, पामोज्जत्थो पामोज्जानिसंसो”ति [पामुज्जत्थो पामुज्जानिसंसोति (सी० स्या० पी०) अ० नि० ११.१] ।

“पामोज्जं पन, भन्ते, किमत्थियं किमानिसंसं”न्ति? “पामोज्जं खो, आनन्द, पीतत्थं पीतानिसंसं”न्ति ।

“पीति पन, भन्ते, किमत्थिया किमानिसंसा”ति? “पीति खो, आनन्द, पस्सद्धत्था पस्सद्धानिसंसा”ति ।

“पस्सद्धि पन, भन्ते, किमत्थिया किमानिसंसा”ति? “पस्सद्धि खो, आनन्द, सुखत्था सुखानिसंसा”ति ।

“सुखं पन, भन्ते, किमत्थियं किमानिसंसं”न्ति? “सुखं खो, आनन्द, समाधत्थं समाधानिसंसं”न्ति ।

“समाधि पन, भन्ते, किमत्थियो किमानिसंसो”ति? “समाधि खो, आनन्द, यथाभूतजाणदस्सनत्थो यथाभूतजाणदस्सनानिसंसो”ति ।

“यथाभूतजाणदस्सनं पन, भन्ते, किमत्थियं किमानिसंसं”न्ति? “यथाभूतजाणदस्सनं खो, आनन्द, निब्बिदाविरागत्यं निब्बिदाविरागानिसंसं”न्ति ।

“निब्बिदाविरागो पन, भन्ते किमत्थियो किमानिसंसो”ति? “निब्बिदाविरागो खो, आनन्द, विमुत्तिजाणदस्सनत्थो विमुत्तिजाणदस्सनानिसंसो [... निसंसोति (सी० क०)] ।

“इति खो, आनन्द, कुसलानि सीलानि अविप्पटिसारत्थानि अविप्पटिसारानिसंसानि; अविप्पटिसारो पामोज्जत्थो पामोज्जानिसंसो; पामोज्जं पीतत्थं पीतानिसंसं; पीति पस्सद्दत्था पस्सद्धानिसंसा; पस्सद्दि सुखत्था सुखानिसंसा; सुखं समाधत्थं समाधानिसंसं; समाधि यथाभूतजाणदस्सनत्थो यथाभूतजाणदस्सनानिसंसो; यथाभूतजाणदस्सनं निब्बिदाविरागत्यं निब्बिदाविरागानिसंसं; निब्बिदाविरागो विमुत्तिजाणदस्सनत्थो विमुत्तिजाणदस्सनानिसंसो । इति खो, आनन्द, कुसलानि सीलानि अनुपुब्बेन अग्गाय परेन्ती”ति [अरहत्ताय पूरेन्तीति (स्या०)] । पठमं ।

२. चेतनाकरणीयसुत्तं

२. [अ० नि० ११.२] “सीलवतो, भिक्खवे, सीलसम्पन्नस्स न चेतनाय करणीयं — ‘अविप्पटिसारो मे उप्पज्जतू’ति । धम्मता एसा, भिक्खवे, यं सीलवतो सीलसम्पन्नस्स अविप्पटिसारो उप्पज्जति । अविप्पटिसारिस्स, भिक्खवे, न चेतनाय करणीयं — ‘पामोज्जं मे उप्पज्जतू’ति । धम्मता एसा, भिक्खवे, यं अविप्पटिसारिस्स पामोज्जं जायति । पमुदितस्स, भिक्खवे, न चेतनाय करणीयं — ‘पीति मे उप्पज्जतू’ति । धम्मता एसा, भिक्खवे, यं पमुदितस्स पीति उप्पज्जति । पीतिमनस्स, भिक्खवे, न चेतनाय करणीयं — ‘कायो मे पस्सम्भतू’ति । धम्मता एसा, भिक्खवे, यं पीतिमनस्स कायो पस्सम्भति । पस्सद्दकायस्स, भिक्खवे, न चेतनाय करणीयं — ‘सुखं वेदियामी’ति । धम्मता एसा, भिक्खवे, यं पस्सद्दकायो सुखं वेदियति । सुखिनो, भिक्खवे, न चेतनाय करणीयं — ‘चित्तं मे समाधियतू’ति । धम्मता एसा, भिक्खवे, यं सुखिनो चित्तं समाधियति । समाहितस्स, भिक्खवे, न चेतनाय करणीयं — ‘यथाभूतं जानामि पस्सामी’ति । धम्मता एसा, भिक्खवे, यं समाहितो यथाभूतं जानाति पस्सति । यथाभूतं, भिक्खवे, जानतो पस्सतो न चेतनाय करणीयं — ‘निब्बिन्दामि विरज्जामी’ति । धम्मता एसा, भिक्खवे, यं यथाभूतं जानं पस्सं निब्बिन्दति विरज्जति । निब्बिन्नस्स [निब्बिन्दस्स (सी० क०)], भिक्खवे, विरत्तस्स न चेतनाय करणीयं — ‘विमुत्तिजाणदस्सनं सच्छिकरोमी’ति । धम्मता एसा, भिक्खवे, यं निब्बिन्नो [निब्बिन्दो (सी० क०)] विरत्तो विमुत्तिजाणदस्सनं सच्छिकरोति ।

“इति खो, भिक्खवे, निब्बिदाविरागो विमुत्तिजाणदस्सनत्थो विमुत्तिजाणदस्सनानिसंसो; यथाभूतजाणदस्सनं निब्बिदाविरागत्यं निब्बिदाविरागानिसंसं; समाधि यथाभूतजाणदस्सनत्थो यथाभूतजाणदस्सनानिसंसो; सुखं समाधत्थं समाधानिसंसं; पस्सद्दि सुखत्था सुखानिसंसा; पीति पस्सद्दत्था पस्सद्धानिसंसा; पामोज्जं पीतत्थं पीतानिसंसं; अविप्पटिसारो पामोज्जत्थो पामोज्जानिसंसो; कुसलानि सीलानि अविप्पटिसारत्थानि अविप्पटिसारानिसंसानि । इति खो, भिक्खवे, धम्मा धम्मे अभिसन्देन्ति, धम्मा धम्मे परिपूरेन्ति अपारा पारं गमनाया”ति । दुतियं ।

३. पठमउपनिससुत्तं

३. [अ० नि० ५.२४; ११.३] “दुस्सीलस्स, भिक्खवे, सीलविपन्नस्स हतूपनिसो होति अविप्पटिसारो; अविप्पटिसारे असति अविप्पटिसारविपन्नस्स हतूपनिसं होति पामोज्जं; पामोज्जे असति पामोज्जविपन्नस्स हतूपनिसा होति पीति; पीतिया असति पीतिविपन्नस्स हतूपनिसा होति पस्सद्दि; पस्सद्दिआ असति पस्सद्दिविपन्नस्स हतूपनिसं होति सुखं; सुखे असति सुखविपन्नस्स हतूपनिसो होति सम्मासमाधि; सम्मासमाधिम्हि असति सम्मासमाधिविपन्नस्स हतूपनिसं होति यथाभूतजाणदस्सनं; यथाभूतजाणदस्सने असति यथाभूतजाणदस्सनविपन्नस्स हतूपनिसो होति निब्बिदाविरागो; निब्बिदाविरागे असति निब्बिदाविरागविपन्नस्स हतूपनिसं होति विमुत्तिजाणदस्सनं । सेय्यथापि, भिक्खवे, रुक्खो साखापलासविपन्नो । तस्स पपटिकापि न पारिपूरिं गच्छति, तचोपि... फेग्गुपि... सारोपि न पारिपूरिं गच्छति । एवमेवं खो, भिक्खवे, दुस्सीलस्स सीलविपन्नस्स हतूपनिसो होति अविप्पटिसारो; अविप्पटिसारे असति अविप्पटिसारविपन्नस्स

हतूपनिसं होति...पे०... विमुत्तिजाणदस्सनं ।

“सीलवतो, भिक्खवे, सीलसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नो होति अविष्पटिसारो; अविष्पटिसारे सति अविष्पटिसारसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नं होति पामोज्जं; पामोज्जे सति पामोज्जसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्ना होति पीति; पीतिया सति पीतिसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्ना होति पस्सद्धि; पस्सद्धिया सति पस्सद्धिसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नं होति सुखं; सुखे सति सुखसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नो होति सम्मासमाधि; सम्मासमाधिं सति सम्मासमाधिसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नं होति यथाभूतजाणदस्सनं; यथाभूतजाणदस्सने सति यथाभूतजाणदस्सनसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नो होति निब्बिदाविरागो; निब्बिदाविरागे सति निब्बिदाविरागसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नं होति विमुत्तिजाणदस्सनं । सेय्यथापि, भिक्खवे, रुक्खो साखापलाससम्पन्नो । तस्स पपटिकापि पारिपूरिं गच्छति, तचोपि... फेग्गुपि... सारोपि पारिपूरिं गच्छति । एवमेवं खो, भिक्खवे, सीलवतो सीलसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नो होति अविष्पटिसारो; अविष्पटिसारे सति अविष्पटिसारसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नं होति...पे०... विमुत्तिजाणदस्सनं”न्ति । ततियं ।

४. दुतियउपनिससुत्तं

४. [अ० नि० ११.४] तत्र खो आयस्मा सारिपुत्तो भिक्खू आमन्तेसि — “दुस्सीलस्स, आवुसो, सीलविपन्नस्स हतूपनिसो होति अविष्पटिसारो; अविष्पटिसारे असति अविष्पटिसारविपन्नस्स हतूपनिसं होति...पे०... विमुत्तिजाणदस्सनं । सेय्यथापि, आवुसो, रुक्खो साखापलासविपन्नो । तस्स पपटिकापि न पारिपूरिं गच्छति, तचोपि... फेग्गुपि... सारोपि न पारिपूरिं गच्छति । एवमेवं खो, आवुसो, दुस्सीलस्स सीलविपन्नस्स हतूपनिसो होति अविष्पटिसारो; अविष्पटिसारे असति अविष्पटिसारविपन्नस्स हतूपनिसं होति...पे०... विमुत्तिजाणदस्सनं ।

“सीलवतो, आवुसो, सीलसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नो होति अविष्पटिसारो; अविष्पटिसारे सति अविष्पटिसारसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नं होति...पे०... विमुत्तिजाणदस्सनं । सेय्यथापि, आवुसो, रुक्खो साखापलाससम्पन्नो । तस्स पपटिकापि पारिपूरिं गच्छति, तचोपि... फेग्गुपि... सारोपि पारिपूरिं गच्छति । एवमेवं खो, आवुसो, सीलवतो सीलसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नो होति अविष्पटिसारो; अविष्पटिसारे सति अविष्पटिसारसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नं होति...पे०... विमुत्तिजाणदस्सनं”न्ति । चतुत्थं ।

५. ततियउपनिससुत्तं

५. [अ० नि० ११.५] तत्र खो आयस्मा आनन्दो भिक्खू आमन्तेसि — “दुस्सीलस्स, आवुसो, सीलविपन्नस्स हतूपनिसो होति अविष्पटिसारो; अविष्पटिसारे असति अविष्पटिसारविपन्नस्स हतूपनिसं होति पामोज्जं; पामोज्जे असति पामोज्जविपन्नस्स हतूपनिसा होति पीति; पीतिया असति पीतिविपन्नस्स हतूपनिसा होति पस्सद्धि; पस्सद्धिया असति पस्सद्धिविपन्नस्स हतूपनिसं होति सुखं; सुखे असति सुखविपन्नस्स हतूपनिसो होति सम्मासमाधि; सम्मासमाधिं असति सम्मासमाधिविपन्नस्स हतूपनिसं होति यथाभूतजाणदस्सनं; यथाभूतजाणदस्सने असति यथाभूतजाणदस्सनविपन्नस्स हतूपनिसो होति निब्बिदाविरागो; निब्बिदाविरागे असति निब्बिदाविरागविपन्नस्स हतूपनिसं होति विमुत्तिजाणदस्सनं । सेय्यथापि, आवुसो, रुक्खो साखापलासविपन्नो । तस्स पपटिकापि न पारिपूरिं गच्छति, तचोपि... फेग्गुपि... सारोपि न पारिपूरिं गच्छति । एवमेवं खो, आवुसो, दुस्सीलस्स सीलविपन्नस्स हतूपनिसो होति अविष्पटिसारो; अविष्पटिसारे असति अविष्पटिसारविपन्नस्स हतूपनिसं होति...पे०... विमुत्तिजाणदस्सनं ।

“सीलवतो, आवुसो, सीलसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नो होति अविष्पटिसारो; अविष्पटिसारे सति अविष्पटिसारसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नं होति पामोज्जं; पामोज्जे सति पामोज्जसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्ना होति पीति; पीतिया सति पीतिसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्ना होति पस्सद्धि; पस्सद्धिया सति पस्सद्धिसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नं होति सुखं; सुखे सति सुखसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नो होति सम्मासमाधि; सम्मासमाधिं सति सम्मासमाधिसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नं होति यथाभूतजाणदस्सनं; यथाभूतजाणदस्सने सति यथाभूतजाणदस्सनसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नो होति निब्बिदाविरागो; निब्बिदाविरागे सति निब्बिदाविरागसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नं होति विमुत्तिजाणदस्सनं । सेय्यथापि, आवुसो, रुक्खो साखापलाससम्पन्नो । तस्स पपटिकापि पारिपूरिं गच्छति, तचोपि... फेग्गुपि... सारोपि पारिपूरिं गच्छति । एवमेवं खो, आवुसो, सीलवतो सीलसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नो होति अविष्पटिसारो; अविष्पटिसारे सति अविष्पटिसारसम्पन्नस्स उपनिससम्पन्नं होति... पे० ... विमुत्तिजाणदस्सनं”न्ति । पञ्चमं ।

६. समाधिसुत्तं

६. [अ० नि० ११.१८] अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्गमि... पे० ... एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “सिया नु खो, भन्ते, भिक्खुनो तथारूपो समाधिपटिलाभो यथा नेव पथवियं पथविसज्जी [पठविसज्जी (सी०), पठवीसज्जी (स्या०)] अस्स, न आपस्मिं आपोसज्जी अस्स, न तेजस्मिं तेजोसज्जी अस्स, न वायस्मिं वायोसज्जी अस्स, न आकासानञ्चायतने आकासानञ्चायतनसज्जी अस्स, न विज्जाणञ्चायतने विज्जाणञ्चायतनसज्जी अस्स, न आकिञ्चञ्चायतने आकिञ्चञ्चायतनसज्जी अस्स, न नेवसज्जानासज्जायतने नेवसज्जानासज्जायतनसज्जी अस्स, न इधलोके इधलोकसज्जी अस्स, न परलोके परलोकसज्जी अस्स; सज्जी च पन अस्सा”ति? “सिया, आनन्द, भिक्खुनो तथारूपो समाधिपटिलाभो यथा नेव पथवियं पथविसज्जी अस्स, न आपस्मिं आपोसज्जी अस्स, न तेजस्मिं तेजोसज्जी अस्स, न वायस्मिं वायोसज्जी अस्स, न आकासानञ्चायतने आकासानञ्चायतनसज्जी अस्स, न विज्जाणञ्चायतने विज्जाणञ्चायतनसज्जी अस्स, न आकिञ्चञ्चायतने आकिञ्चञ्चायतनसज्जी अस्स, न नेवसज्जानासज्जायतने नेवसज्जानासज्जायतनसज्जी अस्स, न इधलोके इधलोकसज्जी अस्स, न परलोके परलोकसज्जी अस्स; सज्जी च पन अस्सा”ति ।

“यथा कथं पन, भन्ते, सिया भिक्खुनो तथारूपो समाधिपटिलाभो यथा नेव पथवियं पथविसज्जी अस्स, न आपस्मिं आपोसज्जी अस्स न तेजस्मिं तेजोसज्जी अस्स, न वायस्मिं वायोसज्जी अस्स, न आकासानञ्चायतने आकासानञ्चायतनसज्जी अस्स, न विज्जाणञ्चायतने विज्जाणञ्चायतनसज्जी अस्स, न आकिञ्चञ्चायतने आकिञ्चञ्चायतनसज्जी अस्स, न नेवसज्जानासज्जायतने नेवसज्जानासज्जायतनसज्जी अस्स, न इधलोके इधलोकसज्जी अस्स, न परलोके परलोकसज्जी अस्स; सज्जी च पन अस्सा”ति?

“इधानन्द, भिक्खु एवंसज्जी होति — ‘एतं सन्तं एतं पणीतं यदिदं सब्बसङ्खारसमथो सब्बूपधिपटिनिस्सग्गो तण्हाक्खयो विरागो निरोधो निब्बान’न्ति । एवं खो, आनन्द, सिया भिक्खुनो तथारूपो समाधिपटिलाभो यथा नेव पथवियं पथविसज्जी अस्स, न आपस्मिं आपोसज्जी अस्स, न तेजस्मिं तेजोसज्जी अस्स, न वायस्मिं वायोसज्जी अस्स, न आकासानञ्चायतने आकासानञ्चायतनसज्जी अस्स, न विज्जाणञ्चायतने विज्जाणञ्चायतनसज्जी अस्स, न आकिञ्चञ्चायतने आकिञ्चञ्चायतनसज्जी अस्स, न नेवसज्जानासज्जायतने नेवसज्जानासज्जायतनसज्जी अस्स, न इधलोके इधलोकसज्जी अस्स, न परलोके परलोकसज्जी अस्स; सज्जी च पन अस्सा”ति । छट्ठं ।

७. सारिपुत्तसुत्तं

७. अथ खो आयस्मा आनन्दो येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सङ्घि सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच —

“सिया नु खो, आवुसो सारिपुत्त, भिक्खुनो तथारूपो समाधिपटिलाभो यथा नेव पथवियं पथविसज्जी अस्स, न आपस्मिं आपोसज्जी अस्स, न तेजस्मिं तेजोसज्जी अस्स, न वायस्मिं वायोसज्जी अस्स, न आकासानज्जायतने आकासानज्जायतनसज्जी अस्स, न विज्जाणज्जायतने विज्जाणज्जायतनसज्जी अस्स, न आकिञ्चज्जायतने आकिञ्चज्जायतनसज्जी अस्स, न नेवसज्जानासज्जायतने नेवसज्जानासज्जायतनसज्जी अस्स, न इधलोके इधलोकसज्जी अस्स, न परलोके परलोकसज्जी अस्स; सज्जी च पन अस्सा”ति?

“सिया, आवुसो आनन्द, भिक्खुनो तथारूपो समाधिपटिलाभो यथा नेव पथवियं पथविसज्जी अस्स... पे०... न परलोके परलोकसज्जी अस्स; सज्जी च पन अस्सा”ति ।

“यथा कथं पन, आवुसो सारिपुत्त, सिया भिक्खुनो तथारूपो समाधिपटिलाभो यथा नेव पथवियं पथविसज्जी अस्स... पे०... सज्जी च पन अस्सा”ति? “एकमिदाहं, आवुसो आनन्द, समयं इधेव सावत्थियं विहरामि अन्धवनस्मिं । तत्थाहं [अथाहं (क०)] तथारूपं समाधिं समापज्जिं [पटिलभामि (क०)] यथा नेव पथवियं पथविसज्जी अहोसिं, न आपस्मिं आपोसज्जी अहोसिं, न तेजस्मिं तेजोसज्जी अहोसिं, न वायस्मिं वायोसज्जी अहोसिं, न आकासानज्जायतने आकासानज्जायतनसज्जी अहोसिं, न विज्जाणज्जायतने विज्जाणज्जायतनसज्जी अहोसिं, न आकिञ्चज्जायतने आकिञ्चज्जायतनसज्जी अहोसिं, न नेवसज्जानासज्जायतने नेवसज्जानासज्जायतनसज्जी अहोसिं, न इधलोके इधलोकसज्जी अहोसिं, न परलोके परलोकसज्जी अहोसिं; सज्जी च पन अहोसि”न्ति ।

“किंसज्जी पनायस्मा सारिपुत्तो [किं सज्जी पनावुसो सारिपुत्त (क०)] तस्मिं समये अहोसी”ति? “भवनिरोधो निब्बानं भवनिरोधो निब्बान”न्ति खो मे, आवुसो, अज्जाव सज्जा उपपज्जति अज्जाव सज्जा निरुज्झति । सेय्यथापि, आवुसो, सकलिकगिस्स ज्ञायमानस्स अज्जाव अच्चि उपपज्जति अज्जाव अच्चि निरुज्झति; एवमेवं खो, आवुसो, “भवनिरोधो निब्बानं भवनिरोधो निब्बान”न्ति अज्जाव सज्जा उपपज्जति अज्जाव सज्जा निरुज्झति । “भवनिरोधो निब्बान”न्ति [निब्बानं (सी० क०)] सज्जी च पनाहं, आवुसो, तस्मिं समये अहोसि”न्ति । सत्तमं ।

८. ज्ञानसुत्तं

८. “सद्धो च [इमस्मिं वाक्ये अयं च कारो नत्थि स्यामपोत्थके], भिक्खवे, भिक्खु होति, नो च [नो (स्या०)] एवमुपरिपि । अ० नि० ८.७१] सीलवा; एवं सो तेनङ्गेन अपरिपूरो होति । तेन तं अङ्गं परिपूरेतब्बं — ‘किन्ताहं सद्धो च अस्सं, सीलवा चा’ति! यतो च खो, भिक्खवे, भिक्खु सद्धो च होति सीलवा च, एवं सो तेनङ्गेन परिपूरो होति ।

“सद्धो च, भिक्खवे, भिक्खु होति सीलवा च, नो च बहुस्सुतो... पे०... बहुस्सुतो च, नो च धम्मकथिको... धम्मकथिको च, नो च परिसावचरो... परिसावचरो च, नो च विसारदो परिसाय धम्मं देसेति... विसारदो च परिसाय धम्मं देसेति, नो च विनयधरो... विनयधरो च, नो च आरज्जिको [आरज्जिको (क०)] पन्तसेनासनो... आरज्जिको च पन्तसेनासनो, नो च

चतुन्नं ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी... चतुन्नञ्च ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, नो च आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । एवं सो तेनङ्गेन अपरिपूरो होति । तेन तं अङ्गं परिपूरेतब्बं — ‘किन्ताहं सद्धो च अस्सं, सीलवा च, बहुस्सुतो च, धम्मकथिको च, परिसावचरो च, विसारदो च परिसाय धम्मं देसेय्यं, विनयधरो च, आरज्जिको च पन्तसेनासनो, चतुन्नञ्च ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी अस्सं अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, आसवानञ्च खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति ।

“यतो च खो, भिक्खवे, भिक्खु सद्धो च होति, सीलवा च, बहुस्सुतो च, धम्मकथिको च, परिसावचरो च, विसारदो च परिसाय धम्मं देसेति, विनयधरो च, आरज्जिको च पन्तसेनासनो, चतुन्नञ्च ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, आसवानञ्च खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति; एवं सो तेनङ्गेन परिपूरो होति । इमेहि खो, भिक्खवे, दसहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु समन्तपासादिको च होति सब्बाकारपरिपूरो चा”ति । अट्ठमं ।

९. सन्तविमोक्खसुत्तं

९. “सद्धो च, भिक्खवे, भिक्खु होति, नो च सीलवा...पे०... सीलवा च, नो च बहुस्सुतो... बहुस्सुतो च, नो च धम्मकथिको... धम्मकथिको च, नो च परिसावचरो... परिसावचरो च, नो च विसारदो परिसाय धम्मं देसेति... विसारदो च परिसाय धम्मं देसेति, नो च विनयधरो... विनयधरो च, नो च आरज्जिको पन्तसेनासनो... आरज्जिको च पन्तसेनासनो, नो च ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते कायेन फुसित्वा विहरति... ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते च कायेन फुसित्वा विहरति, नो च आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । एवं सो तेनङ्गेन अपरिपूरो होति । तेन तं अङ्गं परिपूरेतब्बं — ‘किन्ताहं सद्धो च अस्सं, सीलवा च, बहुस्सुतो च, धम्मकथिको च, परिसावचरो च, विसारदो च परिसाय धम्मं देसेय्यं, विनयधरो च, आरज्जिको च पन्तसेनासनो, ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते च कायेन फुसित्वा विहरेय्यं, आसवानञ्च खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति ।

“यतो च खो, भिक्खवे, भिक्खु सद्धो च होति, सीलवा च, बहुस्सुतो च, धम्मकथिको च, परिसावचरो च, विसारदो च परिसाय धम्मं देसेति, विनयधरो च, आरज्जिको च पन्तसेनासनो, ये ते सन्ता विमोक्खा अतिक्कम्म रूपे आरुप्पा ते च कायेन फुसित्वा विहरति, आसवानञ्च खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति; एवं सो तेनङ्गेन परिपूरो होति । इमेहि खो, भिक्खवे, दसहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु समन्तपासादिको च होति सब्बाकारपरिपूरो चा”ति । नवमं ।

१०. विज्जासुत्तं

१०. “सद्धो च, भिक्खवे, भिक्खु होति, नो च सीलवा । एवं सो तेनङ्गेन अपरिपूरो होति । तेन तं अङ्गं परिपूरेतब्बं — ‘किन्ताहं सद्धो च अस्सं सीलवा चा’ति । यतो च खो, भिक्खवे, भिक्खु सद्धो च होति, सीलवा च, एवं सो तेनङ्गेन परिपूरो होति ।

“सद्धो च, भिक्खवे, भिक्खु होति सीलवा च, नो च बहुस्सुतो बहुस्सुतो च, नो च धम्मकथिको धम्मकथिको च, नो च परिसावचरो परिसावचरो च, नो च विसारदो परिसाय धम्मं देसेति विसारदो च परिसाय धम्मं देसेति, नो च विनयधरो विनयधरो च, नो च अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथिदं एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो...पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति । अनेकविहितञ्च...पे०... पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, नो च दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन...पे०... यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति दिब्बेन च चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन...पे०... यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति, नो च आसवानं खया...पे०... सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । एवं सो तेनङ्गेन अपरिपूरो होति । तेन तं अङ्गं परिपूरेतब्बं — ‘किन्ताहं सद्धो च अस्सं, सीलवा च, बहुस्सुतो च, धम्मकथिको च, परिसावचरो च, विसारदो च परिसाय धम्मं देसेय्यं, विनयधरो च, अनेकविहितञ्च पुब्बेनिवासं अनुस्सरेय्यं, सेय्यथिदं, एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो...पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरेय्यं, दिब्बेन च चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन...पे०... यथाकम्मूपगे सत्ते पजानेय्यं, आसवानञ्च खया...पे०... सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्यन्ति ।

“यतो च खो, भिक्खवे, भिक्खु सद्धो च होति, सीलवा च, बहुस्सुतो च, धम्मकथिको च, परिसावचरो च, विसारदो च परिसाय धम्मं देसेति, विनयधरो च, अनेकविहितञ्च पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो... पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, दिब्बेन च चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन...पे०... यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति, आसवानञ्च खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । एवं सो तेनङ्गेन परिपूरो होति । इमेहि, खो, भिक्खवे, दसहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु समन्तपासादिको च होति सब्बाकारपरिपूरो चा’ति । दसमं ।

आनिसंसवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं —

किमत्थियं चेतना च, तयो उपनिसापि च ।

समाधि सारिपुत्तो च, ज्ञानं सन्तेन विज्जयाति ॥

२. नाथवग्गो

१. सेनासनसुत्तं

११. “पञ्चङ्गसमन्नागतो, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चङ्गसमन्नागतं सेनासनं सेवमानो भजमानो नचिरस्सेव आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चङ्गसमन्नागतो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सद्धो होति; सदहति तथागतस्स बोधिं — ‘इतिपि सो भगवा...पे०... भगवा’ति; अप्पाबाधो होति अप्पातङ्को, समवेपाकिनिया गहणिया समन्नागतो नातिसीताय नाच्चुण्हाय मज्झिमाय पधानक्खमाय; असठो होति अमायावी, यथाभूतं अत्तानं आविकत्ता सत्थरि वा विज्जूसु वा सब्रह्मचारीसु; आरद्धवीरियो विहरति, अकुसलानं धम्मानं पहानाय, कुसलानं धम्मानं उपसम्पदाय; थामवा दळ्ळपरक्कमो

अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेषु; पज्जवा होति, उदयत्थगामिनिया पज्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु पज्जङ्गसमन्नागतो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, सेनासनं पज्जङ्गसमन्नागतं होति? इध, भिक्खवे, सेनासनं नातिदूरं होति नाच्चासनं गमनागमनसम्पन्नं दिवा अप्पाकिण्णं रत्तिं अप्पसदं अप्पनिग्घोसं अप्पडंसमकसवातातपसरीसपसम्फस्सं [अप्पडंस... सिरिसपसम्फस्सं (सी० स्या० पी०)]; तस्मिं खो पन सेनासने विहरन्तस्स अप्पकसिरेन उप्पज्जन्ति चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारा; तस्मिं खो पन सेनासने थेरा भिक्खू विहरन्ति बहुस्सुता आगतागमा धम्मधरा विनयधरा मातिकाधरा; ते कालेन कालं उपसङ्कमित्वा परिपुच्छति परिपज्जति — ‘इदं, भन्ते, कथं, इमस्स को अत्थो’ति; तस्स ते आयस्मन्तो अविवटञ्चेव विवरन्ति अनुत्तानीकतञ्च उत्तानिं करोन्ति अनेकविहितेसु च कङ्खाठानियेसु धम्मेषु कङ्खं पटिविनोदेन्ति । एवं खो, भिक्खवे, सेनासनं पज्जङ्गसमन्नागतं होति । पज्जङ्गसमन्नागतो खो, भिक्खवे, भिक्खु पज्जङ्गसमन्नागतं सेनासनं सेवमानो भजमानो नचिरस्सेव आसवानं खया...पे०... सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्या’ति । पठमं ।

२. पज्जङ्गसुत्तं

१२. “पज्जङ्गविप्पहीनो, भिक्खवे, भिक्खु पज्जङ्गसमन्नागतो इमस्मिं धम्मविनये ‘केवली वुसितवा उत्तमपुरिसो’ति वुच्चति । कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु पज्जङ्गविप्पहीनो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो कामच्छन्दो पहीनो होति, ब्यापादो पहीनो होति, थिनमिद्धं [थीनमिद्धं (सी० स्या० पी०)] पहीनं होति, उद्धच्चकुक्कुच्चं पहीनं होति, विचिकिच्छा पहीना होति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु पज्जङ्गविप्पहीनो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु पज्जङ्गसमन्नागतो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु असेखेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो होति, असेखेन समाधिक्खन्धेन समन्नागतो होति, असेखेन पज्जाक्खन्धेन समन्नागतो होति, असेखेन विमुत्तिक्खन्धेन समन्नागतो होति, असेखेन विमुत्तिजाणदस्सनक्खन्धेन समन्नागतो होति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु पज्जङ्गसमन्नागतो होति ।

“पज्जङ्गविप्पहीनो खो, भिक्खवे, भिक्खु पज्जङ्गसमन्नागतो इमस्मिं धम्मविनये ‘केवली वुसितवा उत्तमपुरिसो’ति वुच्चति ।

“कामच्छन्दो च ब्यापादो, थिनमिद्धञ्च भिक्खुनो ।
उद्धच्चं विचिकिच्छा च, सब्बसोव न विज्जति ॥

“असेखेन च सीलेन, असेखेन समाधिना ।
विमुत्तिया च सम्पन्नो, जाणेन च तथाविधो ॥

“स वे पज्जङ्गसम्पन्नो, पज्ज अङ्गे [पज्जङ्गानि (स्या०)] विवज्जयं [विवज्जिय (क०)] ।
इमस्मिं धम्मविनये, केवली इति वुच्चती’ति ॥ दुतियं ।

३. संयोजनसुत्तं

१३. “दसयिमानि, भिक्खवे, संयोजनानि । कतमानि दस? पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि, पञ्चुद्धम्भागियानि संयोजनानि । कतमानि पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि? सक्कायदिट्ठि, विचिकिच्छा, सीलब्बतपरामासो, कामच्छन्दो, व्यापादो — इमानि पञ्चोरम्भागियानि संयोजनानि ।

“कतमानि पञ्चुद्धम्भागियानि संयोजनानि? रूपरागो, अरूपरागो, मानो, उद्धच्चं, अविज्जा — इमानि पञ्चुद्धम्भागियानि संयोजनानि । इमानि खो, भिक्खवे, दस संयोजनानी”ति । ततियं ।

४. चेतोखिलसुत्तं

१४. “यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा पञ्च चेतोखिला अप्पहीना पञ्च चेतसोविनिबन्धा असमुच्छिन्ना, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति हानियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेसु नो वुद्धि ।

“कतमस्स पञ्च चेतोखिला अप्पहीना होन्ति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सत्थरि कङ्कति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति । यो सो, भिक्खवे, भिक्खु सत्थरि कङ्कति विचिकिच्छति नाधिमुच्चति न सम्पसीदति, तस्स चित्तं न नमति आतप्पाय अनुयोगाय सातच्चाय पधानाय । यस्स चित्तं न नमति आतप्पाय अनुयोगाय सातच्चाय पधानाय, एवमस्सायं पठमो चेतोखिलो अप्पहीनो होति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु धम्मे कङ्कति...पे०... सङ्गे कङ्कति... सिक्खाय कङ्कति... सब्रह्मचारीसु कुपितो होति अनत्तमनो आहतचित्तो खिलजातो । यो सो, भिक्खवे, भिक्खु सब्रह्मचारीसु कुपितो होति अनत्तमनो आहतचित्तो खिलजातो, तस्स चित्तं न नमति आतप्पाय अनुयोगाय सातच्चाय पधानाय । यस्स चित्तं न नमति आतप्पाय अनुयोगाय सातच्चाय पधानाय, एवमस्सायं पञ्चमो चेतोखिलो अप्पहीनो होति । इमस्स पञ्च चेतोखिला अप्पहीना होन्ति ।

“कतमस्स पञ्च चेतसोविनिबन्धा असमुच्छिन्ना होन्ति? इध, भिक्खवे, भिक्खु कामेसु अवीतरागो होति अविगतच्छन्दो अविगतपेमो अविगतपिपासो अविगतपरिळाहो अविगततण्हो । यो सो, भिक्खवे, भिक्खु कामेसु अवीतरागो होति अविगतच्छन्दो अविगतपेमो अविगतपिपासो अविगतपरिळाहो अविगततण्हो, तस्स चित्तं न नमति आतप्पाय अनुयोगाय सातच्चाय पधानाय । यस्स चित्तं न नमति आतप्पाय अनुयोगाय सातच्चाय पधानाय, एवमस्सायं पठमो चेतसोविनिबन्धो असमुच्छिन्नो होति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु काये अवीतरागो होति...पे०... रूपे अवीतरागो होति...पे०... यावदत्थं उदरावदेहकं भुज्जित्वा सेय्यसुखं पस्ससुखं मिद्धसुखं अनुयुत्तो विहरति... अज्जतरं देवनिकायं पणिधाय ब्रह्मचरियं चरति — ‘इमिनाहं सीलेन वा वतेन वा तपेन वा ब्रह्मचरियेन वा देवो वा भविस्सामि देवज्जतरो वा’ति । यो सो, भिक्खवे, भिक्खु अज्जतरं देवनिकायं पणिधाय ब्रह्मचरियं चरति — ‘इमिनाहं सीलेन वा वतेन वा तपेन वा ब्रह्मचरियेन वा देवो वा भविस्सामि देवज्जतरो वा’ति, तस्स चित्तं न नमति आतप्पाय अनुयोगाय सातच्चाय पधानाय । यस्स चित्तं न नमति आतप्पाय अनुयोगाय सातच्चाय पधानाय, एवमस्सायं पञ्चमो चेतसोविनिबन्धो असमुच्छिन्नो होति । इमस्स पञ्च चेतसोविनिबन्धा असमुच्छिन्ना होन्ति ।

“यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा इमे पञ्च चेतोखिला अप्पहीना इमे पञ्च चेतसोविनिबन्धा असमुच्छिन्ना, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति हानियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेसु नो वुद्धि ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, काळपक्खे चन्दस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, हायतेव वण्णेन हायति मण्डलेन हायति आभाय हायति आरोहपरिणाहेन; एवमेवं खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा इमे पञ्च चेतोखिला अप्पहीना इमे पञ्च चेतसोविनिबन्धा असमुच्छिन्ना, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति हानियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेषु नो वुद्धि ।

“यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा पञ्च चेतोखिला पहीना पञ्च चेतसोविनिबन्धा सुसमुच्छिन्ना, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति वुद्धियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेषु नो परिहानि ।

“कतमस्स पञ्च चेतोखिला पहीना होन्ति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सत्थरि न कङ्कति न विचिकिच्छति, अधिमुच्चति सम्पसीदति । यो सो, भिक्खवे, भिक्खु सत्थरि न कङ्कति न विचिकिच्छति अधिमुच्चति सम्पसीदति, तस्स चित्तं नमति आतप्पाय अनुयोगाय सातच्चाय पधानाय । यस्स चित्तं नमति आतप्पाय अनुयोगाय सातच्चाय पधानाय, एवमस्सायं पठमो चेतोखिलो पहीनो होति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु धम्मे न कङ्कति...पे०... सङ्के न कङ्कति... सिक्खाय न कङ्कति ... सब्रह्मचारीसु न कुपितो होति अत्तमनो न आहतचित्तो न खिलजातो । यो सो, भिक्खवे, भिक्खु सब्रह्मचारीसु न कुपितो होति अत्तमनो न आहतचित्तो न खिलजातो, तस्स चित्तं नमति आतप्पाय अनुयोगाय सातच्चाय पधानाय । यस्स चित्तं नमति आतप्पाय अनुयोगाय सातच्चाय पधानाय, एवमस्सायं पञ्चमो चेतोखिलो पहीनो होति । इमस्स पञ्च चेतोखिला पहीना होन्ति ।

“कतमस्स पञ्च चेतसोविनिबन्धा सुसमुच्छिन्ना होन्ति? इध, भिक्खवे, भिक्खु कामेषु वीतरागो होति विगतच्छन्दो विगतपेमो विगतपिपासो विगतपरिळाहो विगततण्हो । यो सो, भिक्खवे, भिक्खु कामेषु वीतरागो होति विगतच्छन्दो विगतपेमो विगतपिपासो विगतपरिळाहो विगततण्हो, तस्स चित्तं नमति आतप्पाय अनुयोगाय सातच्चाय पधानाय । यस्स चित्तं नमति आतप्पाय अनुयोगाय सातच्चाय पधानाय, एवमस्सायं पठमो चेतसोविनिबन्धो सुसमुच्छिन्नो होति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु काये वीतरागो होति...पे०... रूपे वीतरागो होति ...पे०... न यावदत्थं उदरावदेहकं भुज्जित्वा सेय्यसुखं पस्ससुखं मिद्धसुखं अनुयुत्तो विहरति, न अज्जतरं देवनिकायं पणिधाय ब्रह्मचरियं चरति — ‘इमिनाहं सीलेन वा वतेन वा तपेन वा ब्रह्मचरियेन वा देवो वा भविस्सामि देवज्जतरो वा’ति । यो सो, भिक्खवे, भिक्खु न अज्जतरं देवनिकायं पणिधाय...पे०... देवज्जतरो वाति, तस्स चित्तं नमति आतप्पाय अनुयोगाय सातच्चाय पधानाय । यस्स चित्तं नमति आतप्पाय अनुयोगाय सातच्चाय पधानाय, एवमस्सायं पञ्चमो चेतसोविनिबन्धो सुसमुच्छिन्नो होति । इमस्स पञ्च चेतसोविनिबन्धा सुसमुच्छिन्ना होन्ति ।

“यस्स कस्सचि, भिक्खवे, भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा इमे पञ्च चेतोखिला पहीना इमे पञ्च चेतसोविनिबन्धा सुसमुच्छिन्ना, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति वुद्धियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेषु नो परिहानि ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, जुण्हपक्खे चन्दस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वड्ढतेव वण्णेन वड्ढति मण्डलेन वड्ढति आभाय वड्ढति आरोहपरिणाहेन; एवमेवं खो, भिक्खवे, यस्स कस्सचि भिक्खुस्स वा भिक्खुनिया वा इमे पञ्च चेतोखिला पहीना इमे पञ्च चेतसोविनिबन्धा सुसमुच्छिन्ना, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति वुद्धियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेषु नो परिहानी’ति । चतुत्थं ।

५. अप्पमादसुत्तं

१५. “यावता, भिक्खवे, सत्ता अपदा वा द्विपदा वा चतुप्पदा वा बहुप्पदा वा रूपिनो वा अरूपिनो वा सज्जिनो वा असज्जिनो वा नेवसज्जिनासज्जिनो वा, तथागतो तेसं अग्गमक्खायति अरहं सम्मासम्बुद्धो; एवमेवं खो, भिक्खवे, ये केचि कुसला धम्मा, सब्बे ते अप्पमादमूलका अप्पमादसमोसरणा। अप्पमादो तेसं [तेसं धम्मानं (सी० क०) सं० नि० ५.१३९] अग्गमक्खायति।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, यानि कानिचि जङ्गलानं [जङ्गमानं (सी० पी०) सं० नि० ५.१३९] पाणानं पदजातानि, सब्बानि तानि हत्थिपदे समोधानं गच्छन्ति, हत्थिपदं तेसं अग्गमक्खायति, यदिदं महन्तत्तेन; एवमेवं खो, भिक्खवे, ये केचि कुसला धम्मा, सब्बे ते अप्पमादमूलका अप्पमादसमोसरणा। अप्पमादो तेसं अग्गमक्खायति।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, कूटागारस्स या काचि गोपानसियो सब्बा ता कूटङ्गमा कूटनिन्ना कूटसमोसरणा, कूटो तासं अग्गमक्खायति; एवमेवं खो, भिक्खवे, ये केचि कुसला धम्मा, सब्बे ते अप्पमादमूलका अप्पमादसमोसरणा। अप्पमादो तेसं अग्गमक्खायति।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि मूलगन्धा, काळानुसारियं तेसं अग्गमक्खायति; एवमेवं खो भिक्खवे...पे०...।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि सारगन्धा, लोहितचन्दनं तेसं अग्गमक्खायति; एवमेवं खो भिक्खवे...पे०...।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि पुप्फगन्धा, वस्सिकं तेसं अग्गमक्खायति; एवमेवं खो भिक्खवे...पे०...।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, ये केचि खुद्वराजानो [कुट्टराजानो (सी० स्या० पी०), कुट्टराजानो, कूटराजानो (क०) अ० नि० ६.५३], सब्बे ते रज्जो चक्कवत्तिस्स अनुयन्ता भवन्ति, राजा तेसं चक्कवत्ती अग्गमक्खायति; एवमेवं खो, भिक्खवे...पे०...।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, या काचि तारकरूपानं पभा, सब्बा ता चन्दप्पभाय कलं नाग्घन्ति सोळसिं, चन्दप्पभा तासं अग्गमक्खायति; एवमेवं खो, भिक्खवे...पे०...।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, सरदसमये विद्धे विगतवलाहके देवे आदिच्चो नभं अब्भुस्सक्कमानो [अब्भुस्सुक्कमानो (सी०) सं० नि० ५.१४६-१४८] सब्बं आकासगतं तमगतं अभिविहच्च भासते च तपते च विरोचति च; एवमेवं खो, भिक्खवे...पे०...।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, या काचि महानदियो, सेय्यथिदं — गङ्गा, यमुना, अचिरवती, सरभू, मही, सब्बा ता समुदङ्गमा समुद्धनिन्ना समुद्धपोणा समुद्धपम्भारा, महासमुद्धो तासं अग्गमक्खायति; एवमेवं खो, भिक्खवे, ये केचि कुसला धम्मा, सब्बे ते अप्पमादमूलका अप्पमादसमोसरणा। अप्पमादो तेसं अग्गमक्खायती’ति। पञ्चमं।

६. आहुनेय्यसुत्तं

१६. “दसयिमे, भिक्खवे, पुग्गला आहुनेय्या पाहुनेय्या दक्खिणेय्या अज्जलिकरणीया अनुत्तरं पुज्जक्खेतं लोकस्स।

कतमे दस? तथागतो अरहं सम्मासम्बुद्धो, पच्चेकबुद्धो, उभतोभागविमुत्तो, पञ्चाविमुत्तो, कायसक्खी, दिट्ठिप्पत्तो, सद्भाविमुत्तो, सद्धानुसारी, धम्मानुसारी, गोत्रभू — इमे खो, भिक्खवे, दस पुग्गला आहुनेय्या...पे०... अनुत्तरं पुञ्जक्खेत्तं लोकस्सा”ति । छट्ठं ।

७. पठमनाथसुत्तं

१७. [दी० नि० ३.३४५, ३६०] “सनाथा, भिक्खवे, विहरथ, मा अनाथा । दुक्खं, भिक्खवे, अनाथो विहरति । दसयिमे, भिक्खवे, नाथकरणा धम्मा । कतमे दस? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति, पातिमोक्खसंवरसंवृतो विहरति आचारगोचरसम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति...पे०... समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु, अयम्पि धम्मो नाथकरणो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु बहुस्सुतो होति सुतधरो सुतसन्निचयो, ये ते धम्मा आदिकल्याणा मज्जेकल्याणा परियोसानकल्याणा सात्थं सब्यञ्जनं [सात्था सब्यञ्जना (सी०)] केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं अभिवदन्ति, तथारूपास्स धम्मा बहुस्सुता [बहू सुता (?)] होन्ति धाता वचसा परिचिता मनसानुपेक्खिता दिट्ठिया सुप्पटिविद्धा । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु बहुस्सुतो होति...पे०... दिट्ठिया सुप्पटिविद्धा, अयम्पि धम्मो नाथकरणो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो होति कल्याणसहायो कल्याणसम्पवङ्को । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो होति कल्याणसहायो कल्याणसम्पवङ्को, अयम्पि धम्मो नाथकरणो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु सुवचो होति सोवचस्सकरणेहि धम्मोहि समन्नागतो, खमो पदक्खिणग्गाही अनुसासनिं । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु सुवचो होति...पे०... अनुसासनिं, अयम्पि धम्मो नाथकरणो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु यानि तानि सब्रह्मचारीनं उच्चावचानि किंकरणीयानि, तत्थ दक्खो होति अनलसो ततूपायाय वीमंसाय समन्नागतो, अलं कातुं अलं संविधातुं । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु यानि तानि सब्रह्मचारीनं...पे०... अलं कातुं अलं संविधातुं, अयम्पि धम्मो नाथकरणो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु धम्मकामो होति पियसमुदाहारो, अभिधम्मे अभिविनये उळारपामोज्जो । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु धम्मकामो होति पियसमुदाहारो, अभिधम्मे अभिविनये उळारपामोज्जो, अयम्पि धम्मो नाथकरणो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु आरद्धवीरियो विहरति अकुसलानं धम्मानं पहानाय, कुसलानं धम्मानं उपसम्पदाय, थामवा दळ्ळपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेसु । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु आरद्धवीरियो विहरति अकुसलानं धम्मानं पहानाय, कुसलानं धम्मानं उपसम्पदाय, थामवा दळ्ळपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेसु, अयम्पि धम्मो नाथकरणो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु सन्तुट्ठो होति इतरीतरचीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारेन । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु सन्तुट्ठो होति इतरीतरचीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारेन, अयम्पि धम्मो नाथकरणो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु सतिमा होति परमेन सतिनेपक्केन समन्नागतो चिरकतम्पि चिरभासितम्पि सरिता अनुस्सरिता । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु सतिमा होति परमेन सतिनेपक्केन समन्नागतो चिरकतम्पि चिरभासितम्पि सरिता अनुस्सरिता, अयम्पि धम्मो नाथकरणो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु पज्जवा होति उदयत्थगामिनिया पज्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु पज्जवा होति उदयत्थगामिनिया पज्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया, अयम्पि धम्मो नाथकरणो ।

“सनाथा, भिक्खवे, विहरथ, मा अनाथा । दुक्खं, भिक्खवे, अनाथो विहरति । इमे खो, भिक्खवे, दस नाथकरणा धम्मा”ति । सत्तमं ।

८. दुतियनाथसुत्तं

१८. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“सनाथा, भिक्खवे, विहरथ, मा अनाथा । दुक्खं, भिक्खवे, अनाथो विहरति । दसयिमे, भिक्खवे, नाथकरणा धम्मा । कतमे दस? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति...पे०... समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । ‘सीलवा वतायं भिक्खु पातिमोक्खसंवरसंवृतो विहरति आचारगोचरसम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसू’ति थेरापि नं भिक्खू वत्तब्बं अनुसासितब्बं मज्जन्ति, मज्झिमापि भिक्खू... नवापि भिक्खू वत्तब्बं अनुसासितब्बं मज्जन्ति । तस्स थेरानुकम्पितस्स मज्झिमानुकम्पितस्स नवानुकम्पितस्स वुद्धियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेसु, नो परिहानि । अयम्पि धम्मो नाथकरणो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु बहुस्सुतो होति...पे०... दिट्ठिया सुप्पटिविद्धा । ‘बहुस्सुतो वतायं भिक्खु सुतधरो सुतसन्निचयो, ये ते धम्मा आदिकल्याणा मज्झेकल्याणा परियोसानकल्याणा सात्थं सब्यज्जनं केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं अभिवदन्ति, तथारूपास्स धम्मा बहुस्सुता होन्ति धाता वचसा परिचिता मनसानुपेक्खिता दिट्ठिया सुप्पटिविद्धा’ति थेरापि नं भिक्खू वत्तब्बं अनुसासितब्बं मज्जन्ति, मज्झिमापि भिक्खू... नवापि भिक्खू वत्तब्बं अनुसासितब्बं मज्जन्ति । तस्स थेरानुकम्पितस्स मज्झिमानुकम्पितस्स नवानुकम्पितस्स वुद्धियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेसु, नो परिहानि । अयम्पि धम्मो नाथकरणो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो होति कल्याणसहायो कल्याणसम्पवङ्को । ‘कल्याणमित्तो वतायं भिक्खु कल्याणसहायो कल्याणसम्पवङ्को’ति थेरापि नं भिक्खू वत्तब्बं अनुसासितब्बं मज्जन्ति, मज्झिमापि भिक्खू... नवापि भिक्खू वत्तब्बं अनुसासितब्बं मज्जन्ति । तस्स थेरानुकम्पितस्स मज्झिमानुकम्पितस्स नवानुकम्पितस्स वुद्धियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेसु, नो परिहानि । अयम्पि धम्मो नाथकरणो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु सुवचो होति सोवचस्सकरणेहि धम्मोहि समन्नागतो, खमो पदक्खिणग्गाही अनुसासनिं । ‘सुवचो वतायं भिक्खु सोवचस्सकरणेहि धम्मोहि समन्नागतो, खमो पदक्खिणग्गाही अनुसासनिं’ति थेरापि नं भिक्खू वत्तब्बं अनुसासितब्बं मज्जन्ति, मज्झिमापि भिक्खू... नवापि भिक्खू वत्तब्बं अनुसासितब्बं मज्जन्ति । तस्स

थेरानुकम्पितस्स मज्झिमानुकम्पितस्स नवानुकम्पितस्स वुद्धियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेषु, नो परिहानि । अयम्पि धम्मो नाथकरणो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु यानि तानि सब्रह्मचारीनं उच्चावचानि किंकरणीयानि, तत्थ दक्खो होति अनलसो, तत्तूपायाय वीमंसाय समन्नागतो, अलं कातुं अलं संविधातुं । ‘यानि तानि सब्रह्मचारीनं उच्चावचानि किंकरणीयानि, तत्थ दक्खो वतायं भिक्खु अनलसो, तत्तूपायाय वीमंसाय समन्नागतो, अलं कातुं अलं संविधातुं’न्ति थेरापि नं भिक्खू वत्तब्बं अनुसासितब्बं मज्जन्ति, मज्झिमापि भिक्खू... नवापि भिक्खू वत्तब्बं अनुसासितब्बं मज्जन्ति । तस्स थेरानुकम्पितस्स मज्झिमानुकम्पितस्स नवानुकम्पितस्स वुद्धियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेषु, नो परिहानि । अयम्पि धम्मो नाथकरणो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु धम्मकामो होति पियसमुदाहारो, अभिधम्मे अभिविनये उळारपामोज्जो । ‘धम्मकामो वतायं भिक्खु पियसमुदाहारो, अभिधम्मे अभिविनये उळारपामोज्जो’ति थेरापि नं भिक्खू वत्तब्बं अनुसासितब्बं मज्जन्ति, मज्झिमापि भिक्खू... नवापि भिक्खू वत्तब्बं अनुसासितब्बं मज्जन्ति । तस्स थेरानुकम्पितस्स मज्झिमानुकम्पितस्स नवानुकम्पितस्स वुद्धियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेषु, नो परिहानि । अयम्पि धम्मो नाथकरणो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु आरद्धवीरियो विहरति अकुसलानं धम्मानं पहानाय, कुसलानं धम्मानं उपसम्पदाय, थामवा दळ्ळपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेषु ‘आरद्धवीरियो वतायं भिक्खु विहरति अकुसलानं धम्मानं पहानाय, कुसलानं धम्मानं उपसम्पदाय, थामवा दळ्ळपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेषु’ति थेरापि नं भिक्खू वत्तब्बं अनुसासितब्बं मज्जन्ति, मज्झिमापि भिक्खू... नवापि भिक्खू वत्तब्बं अनुसासितब्बं मज्जन्ति । तस्स थेरानुकम्पितस्स मज्झिमानुकम्पितस्स नवानुकम्पितस्स वुद्धियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेषु, नो परिहानि । अयम्पि धम्मो नाथकरणो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु सन्तुट्ठो होति इतरीतरचीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारेन । ‘सन्तुट्ठो वतायं भिक्खु इतरीतरचीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारेन’ति थेरापि नं भिक्खू वत्तब्बं अनुसासितब्बं मज्जन्ति, मज्झिमापि भिक्खू... नवापि भिक्खू वत्तब्बं अनुसासितब्बं मज्जन्ति । तस्स थेरानुकम्पितस्स मज्झिमानुकम्पितस्स नवानुकम्पितस्स वुद्धियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेषु, नो परिहानि । अयम्पि धम्मो नाथकरणो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु सतिमा होति परमेन सतिनेपक्केन समन्नागतो, चिरकतम्पि चिरभासितम्पि सरिता अनुस्सरिता । ‘सतिमा वतायं भिक्खु परमेन सतिनेपक्केन समन्नागतो, चिरकतम्पि चिरभासितम्पि सरिता अनुस्सरिता’ति थेरापि नं भिक्खू वत्तब्बं अनुसासितब्बं मज्जन्ति, मज्झिमापि भिक्खू... नवापि भिक्खू वत्तब्बं अनुसासितब्बं मज्जन्ति । तस्स थेरानुकम्पितस्स मज्झिमानुकम्पितस्स नवानुकम्पितस्स वुद्धियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेषु, नो परिहानि । अयम्पि धम्मो नाथकरणो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु पज्जवा होति उदयत्थगामिनिया पज्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया । ‘पज्जवा वतायं भिक्खु उदयत्थगामिनिया पज्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया’ति थेरापि नं भिक्खू वत्तब्बं अनुसासितब्बं मज्जन्ति, मज्झिमापि भिक्खू... नवापि भिक्खू वत्तब्बं अनुसासितब्बं मज्जन्ति । तस्स थेरानुकम्पितस्स... पे०... नो परिहानि । अयम्पि धम्मो नाथकरणो ।

“सनाथा, भिक्खवे, विहरथ, मा अनाथा । दुक्खं, भिक्खवे, अनाथो विहरति । इमे खो, भिक्खवे, दस नाथकरणा धम्मा”ति । इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुन्ति । अट्ठमं ।

९. पठमअरियावाससुत्तं

१९. [दी० नि० ३.३४८, ३६०] “दसयिमे, भिक्खवे, अरियावासा, ये अरिया आवसिंसु वा आवसन्ति वा आवसिस्सन्ति वा । कतमे दस? इध, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चङ्गविप्पहीनो होति, छळङ्गसमन्नागतो, एकारक्खो, चतुरापस्सेनो, पणुन्नपच्चेकसच्चो [पनुण्णपच्चेकसच्चो (क०)], समवयसट्ठेसनो, अनाविलसङ्कप्पो, पस्सद्भकायसङ्गारो, सुविमुत्तचित्तो, सुविमुत्तपज्जो । इमे खो, भिक्खवे, दस अरियावासा, ये अरिया आवसिंसु वा आवसन्ति वा आवसिस्सन्ति वा”ति । नवमं ।

१०. दुतियअरियावाससुत्तं

२०. एकं समयं भगवा कुरूसु विहरति कम्मासधम्मं नाम कुरूनं निगमो । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि...पे०... ।

“दसयिमे, भिक्खवे, अरियावासा, ये अरिया आवसिंसु वा आवसन्ति वा आवसिस्सन्ति वा । कतमे दस? इध, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चङ्गविप्पहीनो होति, छळङ्गसमन्नागतो, एकारक्खो, चतुरापस्सेनो, पणुन्नपच्चेकसच्चो, समवयसट्ठेसनो, अनाविलसङ्कप्पो, पस्सद्भकायसङ्गारो, सुविमुत्तचित्तो, सुविमुत्तपज्जो ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चङ्गविप्पहीनो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो कामच्छन्दो पहीनो होति, ब्यापादो पहीनो होति, थिनमिद्धं पहीनं होति, उद्धच्चकुक्कुच्चं पहीनं होति, विचिकिच्छा पहीना होति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु पञ्चङ्गविप्पहीनो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु छळङ्गसमन्नागतो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु चक्खुना रूपं दिस्वा नेव सुमनो होति न दुम्मनो, उपेक्खको विहरति सतो सम्पजानो । सोतेन सद्दं सुत्वा... घानेन गन्धं घायित्वा... जिह्वाय रसं सायित्वा... कायेन फोट्ठब्बं फुसित्वा... मनसा धम्मं विज्जाय नेव सुमनो होति न दुम्मनो, उपेक्खको विहरति सतो सम्पजानो । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु छळङ्गसमन्नागतो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु एकारक्खो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सतारक्खेन चेतसा समन्नागतो होति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु एकारक्खो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु चतुरापस्सेनो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सङ्घायेकं पटिसेवति, सङ्घायेकं अधिवासेति, सङ्घायेकं परिवज्जेति, सङ्घायेकं विनोदेति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु चतुरापस्सेनो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु पणुन्नपच्चेकसच्चो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो यानि तानि पुथुसमणब्राह्मणानं पुथुपच्चेकसच्चानि, सेय्यथिदं — ‘सस्सतो लोको’ति वा, ‘असस्सतो लोको’ति वा, ‘अन्तवा लोको’ति वा, ‘अनन्तवा लोको’ति वा, ‘तं जीवं तं सरीरं’ति वा, ‘अज्जं जीवं अज्जं सरीरं’ति वा, ‘होति तथागतो परं मरणा’ति वा, ‘न होति तथागतो परं मरणा’ति वा, ‘होति च न च होति तथागतो परं मरणा’ति वा, ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा’ति वा,

सब्बानि तानि नुन्नानि होन्ति पणुन्नानि [नुण्णानि होन्ति पनुण्णानि (?)] चत्तानि वन्तानि मुत्तानि पहीनानि पटिनिस्सट्ठानि । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु पणुन्नपच्चेकसच्चो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु समवयसट्ठेसनो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो कामेसना पहीना होति, भवेसना पहीना होति, ब्रह्मचरियेसना पटिप्पस्सट्ठा । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु समवयसट्ठेसनो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु अनाविलसङ्कप्पो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो कामसङ्कप्पो पहीनो होति, व्यापादसङ्कप्पो पहीनो होति, विहिंसासङ्कप्पो पहीनो होति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु अनाविलसङ्कप्पो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु पस्सद्भकायसङ्कारो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु पस्सद्भकायसङ्कारो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु सुविमुत्तचित्तो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खुनो रागा चित्तं विमुत्तं होति, दोसा चित्तं विमुत्तं होति, मोहा चित्तं विमुत्तं होति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सुविमुत्तचित्तो होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु सुविमुत्तपज्जो होति? इध, भिक्खवे, भिक्खु ‘रागो मे पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावंकतो आयतिं अनुप्पादधम्मो’ति पजानाति, दोसो मे पहीनो...पे०... ‘मोहो मे पहीनो उच्छिन्नमूलो तालावत्थुकतो अनभावंकतो आयतिं अनुप्पादधम्मो’ति पजानाति । एवं खो, भिक्खवे, भिक्खु सुविमुत्तपज्जो होति ।

“ये हि केचि, भिक्खवे, अतीतमद्धानं अरिया अरियावासे आवसिंसु, सब्बे ते इमेव दस अरियावासे आवसिंसु; ये हि केचि, भिक्खवे, अनागतमद्धानं अरिया अरियावासे आवसिस्सन्ति, सब्बे ते इमेव दस अरियावासे आवसिस्सन्ति; ये हि [येपि (?)] केचि, भिक्खवे, एतरहि अरिया अरियावासे आवसन्ति, सब्बे ते इमेव दस अरियावासे आवसन्ति । इमे खो, भिक्खवे, दस अरियावासा, ये अरिया आवसिंसु वा आवसन्ति वा आवसिस्सन्ति वा”ति । दसमं ।

नाथवग्गो दुत्तियो ।

तस्सुद्धानं —

सेनासनञ्च पञ्चङ्गं, संयोजनाखिलेन च ।

अप्पमादो आहुनेय्यो, द्वे नाथा द्वे अरियावासाति ॥

३. महावग्गो

१. सीहनादसुत्तं

२१. “सीहो, भिक्खवे, मिगराजा सायन्हसमयं आसया निक्खमति । आसया निक्खमित्वा विजम्भति । विजम्भित्वा समन्ता चतुद्विसं [चतुद्विसा (स्या० क०) अ० नि० ६.६४] अनुविलोकेति । समन्ता चतुद्विसं [चतुद्विसा (स्या० क०) अ०

नि० ६.६४] अनुविलोकेत्वा तिक्खत्तुं सीहनादं नदति । तिक्खत्तुं सीहनादं नदित्वा गोचराय पक्कमति । तं किस्स हेतु? ‘माहं खुद्दके पाणे विसमगते सङ्घातं आपादेसि’न्ति!

“सीहो’ति, खो भिक्खवे, तथागतस्सेतं अधिवचनं अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । यं खो, भिक्खवे, तथागतो परिसाय धम्मं देसेति, इदमस्स होति सीहनादस्मिं ।

[म० नि० १.१४८; विभ० ७६०; पटि० म० २.४४] “दसयिमानि, भिक्खवे, तथागतस्स तथागतबलानि, येहि बलेहि समन्नागतो तथागतो आसभं ठानं पटिजानाति, परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं पवत्तेति । कतमानि दस? इध, भिक्खवे, तथागतो ठानञ्च ठानतो अट्ठानञ्च अट्ठानतो यथाभूतं पजानाति । यम्पि, भिक्खवे, तथागतो ठानञ्च ठानतो अट्ठानञ्च अट्ठानतो यथाभूतं पजानाति, इदम्पि, भिक्खवे, तथागतस्स तथागतबलं होति, यं बलं आगम्म तथागतो आसभं ठानं पटिजानाति, परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं पवत्तेति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, तथागतो अतीतानागतपच्चुप्पन्नानं कम्मसमादानानं ठानसो हेतुसो विपाकं यथाभूतं पजानाति । यम्पि, भिक्खवे, तथागतो अतीतानागतपच्चुप्पन्नानं कम्मसमादानानं ठानसो हेतुसो विपाकं यथाभूतं पजानाति, इदम्पि, भिक्खवे, तथागतस्स तथागतबलं होति, यं बलं आगम्म तथागतो आसभं ठानं पटिजानाति, परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं पवत्तेति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, तथागतो सब्बत्थगामिनिं पटिपदं यथाभूतं पजानाति । यम्पि, भिक्खवे, तथागतो सब्बत्थगामिनिं पटिपदं यथाभूतं पजानाति, इदम्पि, भिक्खवे, तथागतस्स तथागतबलं होति, यं बलं आगम्म तथागतो आसभं ठानं पटिजानाति, परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं पवत्तेति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, तथागतो अनेकधातुं नानाधातुं लोकं **[अनेकधातुनानाधातुलोकं (सी० क०)]** यथाभूतं पजानाति । यम्पि, भिक्खवे, तथागतो अनेकधातुं नानाधातुं लोकं यथाभूतं पजानाति, इदम्पि, भिक्खवे, तथागतस्स तथागतबलं होति...पे०... ब्रह्मचक्कं पवत्तेति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, तथागतो सत्तानं नानाधिमुत्तिकतं यथाभूतं पजानाति । यम्पि, भिक्खवे, तथागतो सत्तानं नानाधिमुत्तिकतं यथाभूतं पजानाति, इदम्पि, भिक्खवे, तथागतस्स तथागतबलं होति...पे०... ब्रह्मचक्कं पवत्तेति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, तथागतो परसत्तानं परपुग्गलानं इन्द्रियपरोपरियत्तं यथाभूतं पजानाति । यम्पि, भिक्खवे, तथागतो परसत्तानं परपुग्गलानं इन्द्रियपरोपरियत्तं यथाभूतं पजानाति, इदम्पि, भिक्खवे, तथागतस्स तथागतबलं होति... पे०... ब्रह्मचक्कं पवत्तेति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, तथागतो ज्ञानविमोक्खसमाधिसमापत्तीनं संकिलेसं वोदानं वुट्ठानं यथाभूतं पजानाति । यम्पि... पे०... पजानाति, इदम्पि, भिक्खवे, तथागतस्स तथागतबलं होति...पे०... ब्रह्मचक्कं पवत्तेति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, तथागतो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो तिस्सोपि जातियो चतस्सोपि जातियो पञ्चपि जातियो दसपि जातियो वीसम्पि जातियो तिसम्पि जातियो चत्तालीसम्पि जातियो पञ्जासम्पि जातियो जातिसतम्पि जातिसहस्सम्पि जातिसतसहस्सम्पि अनेकेपि संवट्ठकप्पे अनेकेपि विवट्ठकप्पे

अनेकेपि संवट्टविवट्टकप्पे, ‘अमुत्रासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादिं; तत्रापासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो’ति, इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति । यम्पि भिक्खवे, तथागतो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो...पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, इदम्पि, भिक्खवे, तथागतस्स तथागतबलं होति, यं बलं आगम्म तथागतो आसभं ठानं पटिजानाति, परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं पवत्तेति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, तथागतो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति — ‘इमे वत भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियानं उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना; इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन समन्नागता अरियानं अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्ना’ति । इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति । यम्पि, भिक्खवे, तथागतो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन...पे०... यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति, इदम्पि, भिक्खवे, तथागतस्स तथागतबलं होति, यं बलं आगम्म तथागतो आसभं ठानं पटिजानाति, परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं पवत्तेति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, तथागतो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । यम्पि, भिक्खवे, तथागतो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति, इदम्पि, भिक्खवे, तथागतस्स तथागतबलं होति, यं बलं आगम्म तथागतो आसभं ठानं पटिजानाति, परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं पवत्तेति ।

“इमानि खो, भिक्खवे, दस तथागतस्स तथागतबलानि, येहि बलेहि समन्नागतो तथागतो आसभं ठानं पटिजानाति, परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं पवत्तेती”ति । पठमं ।

२. अधिवुत्तिपदसुत्तं

२२. अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं आनन्दं भगवा एतदवोच —

“ये ते, आनन्द, धम्मा तेसं तेसं अधिवुत्तिपदानं [अधिमुत्तिपदानं (क०)] अभिज्जा सच्छिकिरियाय संवत्तन्ति, विसारदो अहं, आनन्द, तत्थ पटिजानामि । ‘तेसं तेसं तथा तथा धम्मं देसेतुं यथा यथा पटिपन्नो सन्तं वा अत्थीति जस्सति, असन्तं वा नत्थीति जस्सति, हीनं वा हीनन्ति जस्सति, पणीतं वा पणीतन्ति जस्सति, सउत्तरं वा सउत्तरन्ति जस्सति, अनुत्तरं वा अनुत्तरन्ति जस्सति; यथा यथा वा पन तं जातेय्यं वा दट्ठेय्यं वा सच्छिकरेय्यं वा, तथा तथा जस्सति वा दक्खति वा सच्छिकरिस्सति वा’ति ठानमेतं विज्जति । एतदानुत्तरियं, आनन्द, जाणानं यदिदं तत्थ तत्थ यथाभूतजाणं । एतस्मा चाहं, आनन्द, जाणा अज्जं जाणं उत्तरितरं वा पणीतरं वा नत्थीति वदामि ।

“दसयिमानि, आनन्द, तथागतस्स तथागतबलानि, येहि बलेहि समन्नागतो तथागतो आसभं ठानं पटिजानाति, परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं पवत्तेति । कतमानि दस? इधानन्द, तथागतो ठानञ्च ठानतो अट्टानञ्च अट्टानतो यथाभूतं पजानाति । यम्पानन्द, तथागतो ठानञ्च ठानतो अट्टानञ्च अट्टानतो यथाभूतं पजानाति, इदम्पानन्द, तथागतस्स तथागतबलं होति, यं बलं आगम्म तथागतो आसभं ठानं पटिजानाति, परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं पवत्तेति ।

“पुन चपरं, आनन्द, तथागतो अतीतानागतपच्चुप्पन्नानं कम्मसमादानानं ठानसो हेतुसो विपाकं यथाभूतं पजानाति । यम्पानन्द...पे०... इदम्पानन्द...पे०... ।

“पुन चपरं, आनन्द, तथागतो सब्बत्थगामिनिं पटिपदं यथाभूतं पजानाति । यम्पानन्द...पे०... इदम्पानन्द...पे०... ।

“पुन चपरं, आनन्द, तथागतो अनेकधातुं नानाधातुं लोकं यथाभूतं पजानाति । यम्पानन्द...पे०... इदम्पानन्द...पे०... ।

“पुन चपरं, आनन्द, तथागतो सत्तानं नानाधिमुत्तिकतं यथाभूतं पजानाति । यम्पानन्द...पे०... इदम्पानन्द...पे०... ।

“पुन चपरं, आनन्द, तथागतो परसत्तानं परपुगलानं इन्द्रियपरोपरियत्तं यथाभूतं पजानाति । यम्पानन्द...पे०... इदम्पानन्द...पे०... ।

“पुन चपरं, आनन्द, तथागतो ज्ञानविमोक्खसमाधिसमापत्तीनं संकिलेसं वोदानं वुट्ठानं यथाभूतं पजानाति । यम्पानन्द...पे०... इदम्पानन्द...पे०... ।

“पुन चपरं, आनन्द, तथागतो अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो...पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति । यम्पानन्द...पे०... इदम्पानन्द...पे०... ।

“पुन चपरं, आनन्द, तथागतो दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन...पे०... यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति । यम्पानन्द...पे०... इदम्पानन्द...पे०... ।

“पुन चपरं, आनन्द, तथागतो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । यम्पानन्द, तथागतो आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं...पे०... सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । इदम्पानन्द, तथागतस्स तथागतबलं होति, यं बलं आगम्म तथागतो आसभं ठानं पटिजानाति, परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं पवत्तेति ।

“इमानि खो, आनन्द, दस तथागतस्स तथागतबलानि, येहि बलेहि समन्नागतो तथागतो आसभं ठानं पटिजानाति, परिसासु सीहनादं नदति, ब्रह्मचक्कं पवत्तेती”ति । दूतियं ।

३. कायसुत्तं

२३. “अत्थि, भिक्खवे, धम्मा कायेन पहातब्बा, नो वाचाय । अत्थि, भिक्खवे, धम्मा वाचाय पहातब्बा, नो कायेन । अत्थि, भिक्खवे, धम्मा नेव कायेन पहातब्बा नो वाचाय, पज्जाय दिस्वा [दिस्वा दिस्वा (सी० स्या०)] पहातब्बा ।

“कतमे च, भिक्खवे, धम्मा कायेन पहातब्बा, नो वाचाय? इध, भिक्खवे, भिक्खु अकुसलं आपन्नो होति किञ्चि देसं [कञ्चि देव देसं (सी० स्या०)] कायेन । तमेनं अनुविच्च विञ्जू सब्रह्मचारी एवमाहंसु — ‘आयस्मा खो अकुसलं आपन्नो किञ्चि देसं कायेन । साधु वतायस्मा कायदुच्चरितं पहाय कायसुचरितं भावेतू’ति । सो अनुविच्च विञ्जूहि सब्रह्मचारीहि वुच्चमानो कायदुच्चरितं पहाय कायसुचरितं भावेति । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, धम्मा कायेन पहातब्बा, नो वाचाय ।

“कतमे च, भिक्खवे, धम्मा वाचाय पहातब्बा, नो कायेन? इध, भिक्खवे, भिक्खु अकुसलं आपन्नो होति किञ्चि देसं वाचाय । तमेनं अनुविच्च विञ्जू सब्रह्मचारी एवमाहंसु — ‘आयस्मा खो अकुसलं आपन्नो किञ्चि देसं वाचाय । साधु वतायस्मा वचीदुच्चरितं पहाय वचीसुचरितं भावेतू’ति । सो अनुविच्च विञ्जूहि सब्रह्मचारीहि वुच्चमानो वचीदुच्चरितं पहाय वचीसुचरितं भावेति । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, धम्मा वाचाय पहातब्बा, नो कायेन ।

“कतमे च, भिक्खवे, धम्मा नेव कायेन पहातब्बा नो वाचाय, पज्जाय दिस्वा पहातब्बा? लोभो, भिक्खवे, नेव कायेन पहातब्बो नो वाचाय, पज्जाय दिस्वा पहातब्बो । दोसो, भिक्खवे... पे० ... मोहो... कोधो... उपनाहो... मक्खो... पळासो ... मच्छरियं, भिक्खवे, नेव कायेन पहातब्बं नो वाचाय, पज्जाय दिस्वा पहातब्बं ।

“पापिका, भिक्खवे, इस्सा नेव कायेन पहातब्बा नो वाचाय, पज्जाय दिस्वा पहातब्बा । कतमा च, भिक्खवे, पापिका इस्सा? इध, भिक्खवे, इज्झति गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा धनेन वा धज्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा । तत्राज्जतरस्स दासस्स वा उपवासस्स वा एवं होति — ‘अहो वतिमस्स गहपतिस्स वा गहपतिपुत्तस्स वा न इज्झेय्य धनेन वा धज्जेन वा रजतेन वा जातरूपेन वा’ति । समणो वा पन ब्राह्मणो वा लाभी होति चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं । तत्राज्जतरस्स समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा एवं होति — ‘अहो वत अयमायस्मा न लाभी अस्स चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं’ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पापिका इस्सा ।

“पापिका, भिक्खवे, इच्छा नेव कायेन पहातब्बा नो वाचाय, पज्जाय दिस्वा पहातब्बा । कतमा च, भिक्खवे, पापिका इच्छा? [विभ० ८५१] इध, भिक्खवे, एकच्चो अस्सद्धो समानो ‘सद्धोति मं जानेय्यु’न्ति इच्छति; दुस्सीलो समानो ‘सीलवाति मं जानेय्यु’न्ति इच्छति; अप्पस्सुतो समानो ‘बहुस्सुतोति मं जानेय्यु’न्ति इच्छति; सङ्गणिकारामो समानो ‘पविवित्तोति मं जानेय्यु’न्ति इच्छति; कुसीतो समानो ‘आरद्धवीरियोति मं जानेय्यु’न्ति इच्छति; मुट्ठस्सति समानो ‘उपट्ठितस्सतीति मं जानेय्यु’न्ति इच्छति; असमाहितो समानो ‘समाहितोति मं जानेय्यु’न्ति इच्छति; दुप्पज्जो समानो ‘पज्जवाति मं जानेय्यु’न्ति इच्छति; अखीणासवो समानो ‘खीणासवोति मं जानेय्यु’न्ति इच्छति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पापिका इच्छा । इमे वुच्चन्ति, भिक्खवे, धम्मा नेव कायेन पहातब्बा नो वाचाय, पज्जाय दिस्वा पहातब्बा ।

“तज्जे, भिक्खवे, भिक्खुं लोभो अभिभुय्य इरियति, दोसो... मोहो... कोधो... उपनाहो... मक्खो... पळासो... मच्छरियं... पापिका इस्सा... पापिका इच्छा अभिभुय्य इरियति । सो एवमस्स वेदितब्बो — ‘नायमायस्मा तथा पजानाति यथा पजानतो लोभो न होति, तथाहिमं आयस्मन्तं लोभो अभिभुय्य इरियति; नायमायस्मा तथा पजानाति यथा पजानतो दोसो न होति... मोहो... कोधो... उपनाहो... मक्खो... पळासो... मच्छरियं... पापिका इस्सा... पापिका इच्छा न होति, तथाहिमं आयस्मन्तं पापिका इच्छा अभिभुय्य इरियती’ति ।

“तज्जे, भिक्खवे, भिक्खुं लोभो नाभिभुय्य इरियति, दोसो... मोहो... कोधो... उपनाहो... मक्खो... पळासो... मच्छरियं...

पापिका इस्सा... पापिका इच्छा नाभिभुय्य इरियति, सो एवमस्स वेदितब्बो — ‘तथा अयमायस्मा पजानाति यथा पजानतो लोभो न होति, तथाहिमं आयस्मन्तं लोभो नाभिभुय्य इरियति; तथा अयमायस्मा पजानाति यथा पजानतो दोसो न होति... मोहो... कोधो ... उपनाहो... मक्खो... पळासो... मच्छरियं... पापिका इस्सा... पापिका इच्छा न होति, तथाहिमं आयस्मन्तं पापिका इच्छा नाभिभुय्य इरियती’”ति । ततियं ।

४. महाचुन्दसुत्तं

२४. एकं समयं आयस्मा महाचुन्दो चेतीसु विहरति सहजातियं । तत्र खो आयस्मा महाचुन्दो भिक्खू आमन्तेसि — “आवुसो भिक्खवे”ति । “आवुसो”ति खो ते भिक्खू आयस्मतो महाचुन्दस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा महाचुन्दो एतदवोच —

“जाणवादं, आवुसो, भिक्खु वदमानो — ‘जानामिमं धम्मं, पस्सामिमं धम्मं’न्ति । तज्जे, आवुसो, भिक्खुं लोभो अभिभुय्य तिट्ठति, दोसो... मोहो ... कोधो... उपनाहो... मक्खो... पळासो... मच्छरियं... पापिका इस्सा... पापिका इच्छा अभिभुय्य तिट्ठति, सो एवमस्स वेदितब्बो — ‘नायमायस्मा तथा पजानाति यथा पजानतो लोभो न होति, तथाहिमं आयस्मन्तं लोभो अभिभुय्य तिट्ठति; नायमायस्मा तथा पजानाति यथा पजानतो दोसो न होति... मोहो... कोधो... उपनाहो... मक्खो... पळासो... मच्छरियं... पापिका इस्सा... पापिका इच्छा न होति, तथाहिमं आयस्मन्तं पापिका इच्छा अभिभुय्य तिट्ठती’ति ।

“भावनावादं, आवुसो, भिक्खु वदमानो — ‘भावितकायोमिह भावितसीलो भावितचित्तो भावितपज्जो’ति । तज्जे, आवुसो, भिक्खुं लोभो अभिभुय्य तिट्ठति, दोसो... मोहो... कोधो... उपनाहो... मक्खो... पळासो... मच्छरियं... पापिका इस्सा... पापिका इच्छा अभिभुय्य तिट्ठति, सो एवमस्स वेदितब्बो — ‘नायमायस्मा तथा पजानाति यथा पजानतो लोभो न होति, तथाहिमं आयस्मन्तं लोभो अभिभुय्य तिट्ठति; नायमायस्मा तथा पजानाति यथा पजानतो दोसो न होति... मोहो... कोधो... उपनाहो... मक्खो... पळासो ... मच्छरियं... पापिका इस्सा... पापिका इच्छा न होति, तथाहिमं आयस्मन्तं पापिका इच्छा अभिभुय्य तिट्ठती’ति ।

“जाणवादज्ज, आवुसो, भिक्खु वदमानो भावनावादज्ज — ‘जानामिमं धम्मं, पस्सामिमं धम्मं, भावितकायोमिह भावितसीलो भावितचित्तो भावितपज्जो’ति । तज्जे, आवुसो, भिक्खुं लोभो अभिभुय्य तिट्ठति, दोसो... मोहो... कोधो... उपनाहो... मक्खो... पळासो... मच्छरियं... पापिका इस्सा... पापिका इच्छा अभिभुय्य तिट्ठति, सो एवमस्स वेदितब्बो — ‘नायमायस्मा तथा पजानाति यथा पजानतो लोभो न होति, तथाहिमं आयस्मन्तं लोभो अभिभुय्य तिट्ठति; नायमायस्मा तथा पजानाति यथा पजानतो दोसो न होति... मोहो... कोधो... उपनाहो... मक्खो... पळासो... मच्छरियं... पापिका इस्सा... पापिका इच्छा न होति, तथाहिमं आयस्मन्तं पापिका इच्छा अभिभुय्य तिट्ठती’ति ।

“सेय्यथापि, आवुसो, पुरिसो दलिद्दोव समानो अड्ढवादं वदेय्य, अधनोव समानो धनवावादं वदेय्य, अभोगोव समानो भोगवावादं वदेय्य । सो किस्मिञ्चिदेव धनकरणीये समुप्पन्ने न सक्कुण्येय्य उपनीहातुं धनं वा धज्जं वा रजतं वा जातरूपं वा । तमेनं एवं जानेय्युं — ‘दलिद्दोव अयमायस्मा समानो अड्ढवादं वदेति, अधनोव अयमायस्मा समानो धनवावादं वदेति, अभोगवाव अयमायस्मा समानो भोगवावादं वदेति । तं किस्स हेतु? तथा हि अयमायस्मा किस्मिञ्चिदेव धनकरणीये समुप्पन्ने न सक्कोति उपनीहातुं धनं वा धज्जं वा रजतं वा जातरूपं वा’ति ।

“एवमेवं खो, आवुसो, जाणवादञ्च भिक्खु वदमानो भावनावादञ्च — ‘जानामिमं धम्मं, पस्सामिमं धम्मं, भावितकायोमिह भावितसीलो भावितचित्तो भावितपज्जो’ति । तं चे, आवुसो, भिक्खुं लोभो अभिभुय्य तिट्ठति, दोसो... मोहो... कोधो... उपनाहो... मक्खो... पळासो... मच्छरियं... पापिका इस्सा... पापिका इच्छा अभिभुय्य तिट्ठति, सो एवमस्स वेदितब्बो — ‘नायमायस्मा तथा पजानाति यथा पजानतो लोभो न होति, तथाहिमं आयस्मन्तं लोभो अभिभुय्य तिट्ठति; नायमायस्मा तथा पजानाति यथा पजानतो दोसो न होति... मोहो... कोधो... उपनाहो... मक्खो... पळासो... मच्छरियं... पापिका इस्सा ... पापिका इच्छा न होति, तथाहिमं आयस्मन्तं पापिका इच्छा अभिभुय्य तिट्ठती’ति ।

“जाणवादं, आवुसो, भिक्खु वदमानो — ‘जानामिमं धम्मं, पस्सामिमं धम्मं’न्ति । तज्जे, आवुसो, भिक्खुं लोभो नाभिभुय्य तिट्ठति, दोसो... मोहो... कोधो... उपनाहो... मक्खो... पळासो... मच्छरियं... पापिका इस्सा... पापिका इच्छा नाभिभुय्य तिट्ठति, सो एवमस्स वेदितब्बो — ‘अयमायस्मा तथा पजानाति यथा पजानतो लोभो न होति, तथाहिमं आयस्मन्तं लोभो नाभिभुय्य तिट्ठति; तथा अयमायस्मा पजानाति यथा पजानतो दोसो न होति... मोहो... कोधो... उपनाहो... मक्खो... पळासो... मच्छरियं... पापिका इस्सा... पापिका इच्छा न होति, तथाहिमं आयस्मन्तं पापिका इच्छा नाभिभुय्य तिट्ठती’ति ।

“भावनावादं, आवुसो, भिक्खु वदमानो — ‘भावितकायोमिह भावितसीलो भावितचित्तो भावितपज्जो’ति । तज्जे, आवुसो, भिक्खुं लोभो नाभिभुय्य तिट्ठति, दोसो... मोहो... कोधो... उपनाहो... मक्खो... पळासो... मच्छरियं... पापिका इस्सा... पापिका इच्छा नाभिभुय्य तिट्ठति, सो एवमस्स वेदितब्बो — ‘तथा अयमायस्मा पजानाति यथा पजानतो लोभो न होति, तथाहिमं आयस्मन्तं लोभो नाभिभुय्य तिट्ठति; तथा अयमायस्मा पजानाति यथा पजानतो दोसो न होति... मोहो... कोधो... उपनाहो... मक्खो... पळासो... मच्छरियं... पापिका इस्सा... पापिका इच्छा न होति, तथाहिमं आयस्मन्तं पापिका इच्छा नाभिभुय्य तिट्ठती’ति ।

“जाणवादञ्च, आवुसो, भिक्खु वदमानो भावनावादञ्च — ‘जानामिमं धम्मं, पस्सामिमं धम्मं, भावितकायोमिह भावितसीलो भावितचित्तो भावितपज्जो’ति । तज्जे, आवुसो, भिक्खुं लोभो नाभिभुय्य तिट्ठति, दोसो... मोहो... कोधो... उपनाहो... मक्खो... पळासो... मच्छरियं... पापिका इस्सा... पापिका इच्छा नाभिभुय्य तिट्ठति, सो एवमस्स वेदितब्बो — ‘तथा अयमायस्मा पजानाति यथा पजानतो लोभो न होति, तथाहिमं आयस्मन्तं लोभो नाभिभुय्य तिट्ठति; तथा अयमायस्मा पजानाति यथा पजानतो दोसो होति... मोहो... कोधो... उपनाहो... मक्खो... पळासो... मच्छरियं... पापिका इस्सा... पापिका इच्छा न होति, तथाहिमं आयस्मन्तं पापिका इच्छा नाभिभुय्य तिट्ठती’ति ।

“सेय्यथापि, आवुसो, पुरिसो अट्ठोव समानो अट्ठवादं वदेय्य, धनवाव समानो धनवावादं वदेय्य, भोगवाव समानो भोगवावादं वदेय्य । सो किस्मिञ्चिदेव धनकरणीये समुप्पन्ने सक्कुणेय्य उपनीहातुं धनं वा धज्जं वा रजतं वा जातरूपं वा । तमेनं एवं जानेय्युं — ‘अट्ठोव अयमायस्मा समानो अट्ठवादं वदेति, धनवाव अयमायस्मा समानो धनवावादं वदेति, भोगवाव अयमायस्मा समानो भोगवावादं वदेति । तं किस्स हेतु? तथा हि अयमायस्मा किस्मिञ्चिदेव धनकरणीये समुप्पन्ने सक्कोति उपनीहातुं धनं वा धज्जं वा रजतं वा जातरूपं वा’ति ।

एवमेवं खो, आवुसो, जाणवादञ्च भिक्खु वदमानो भावनावादञ्च — ‘जानामिमं धम्मं, पस्सामिमं धम्मं, भावितकायोमिह भावितसीलो भावितचित्तो भावितपज्जो’ति । तज्जे, आवुसो, भिक्खुं लोभो नाभिभुय्य तिट्ठति, दोसो... मोहो... कोधो... उपनाहो... मक्खो... पळासो... मच्छरियं... पापिका इस्सा... पापिका इच्छा नाभिभुय्य तिट्ठति, सो एवमस्स

वेदितब्बो — ‘तथा अयमायस्मा पजानाति यथा पजानतो लोभो न होति, तथाहिमं आयस्मन्तं लोभो नाभिभुय्य तिट्ठति; तथा अयमायस्मा पजानाति यथा पजानतो दोसो न होति... मोहो... कोधो... उपनाहो... मक्खो... पळासो... मच्छरियं... पापिका इस्सा... पापिका इच्छा न होति, तथाहिमं आयस्मन्तं पापिका इच्छा नाभिभुय्य तिट्ठती’”ति । चतुत्थं ।

५. कसिणसुत्तं

२५. [दी० नि० ३.३४६, ३६०; अ० नि० १०.२९] “दसयिमानि, भिक्खवे, कसिणायतनानि । कतमानि दस? पथवीकसिणमेको सज्जानाति उद्धं अधो तिरियं अद्वयं अप्पमाणं; आपोकसिणमेको सज्जानाति... पे०... तेजोकसिणमेको सज्जानाति... वायोकसिणमेको सज्जानाति... नीलकसिणमेको सज्जानाति... पीतकसिणमेको सज्जानाति... लोहितकसिणमेको सज्जानाति... ओदातकसिणमेको सज्जानाति... आकासकसिणमेको सज्जानाति... विज्जाणकसिणमेको सज्जानाति उद्धं अधो तिरियं अद्वयं अप्पमाणं । इमानि खो, भिक्खवे, दस कसिणायतनानी”ति । पञ्चमं ।

६. काळीसुत्तं

२६. एकं समयं आयस्मा महाकच्चानो अवन्तीसु विहरति कुररघरे [गुलघरे (क०) कुरुरघरे महाव० २५७] पवत्ते पब्बते । अथ खो काळी उपासिका कुररघरिका येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महाकच्चानं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्ना खो काळी उपासिका कुररघरिका आयस्मन्तं महाकच्चानं एतदवोच — “वुत्तमिदं, भन्ते, भगवता कुमारिपण्डेसु —

‘अत्थस्स पत्तिं हृदयस्स सन्ति,
जेत्वान सेनं पियसातरूपं ।
एकोहं [एकाहं (क०)] ज्ञायं सुखमनुबोधिं,
तस्मा जनेन न करोमि सक्खिं [सक्खिं (क०)] सं० नि० १.१६१ पस्सितब्बं] ।
सक्खी [सक्खी (क०)] न सम्पज्जति केनचि मे”ति ॥

“इमस्स खो, भन्ते, भगवता संखित्तेन भासितस्स कथं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो”ति?

“पथवीकसिणसमापत्तिपरमा खो, भगिनि, एके समणब्राह्मणा ‘अत्थो’ति अभिनिब्बत्तेसुं [अत्थाभिनिब्बत्तेसुं (सी० स्या०)] । यावता खो, भगिनि, पथवीकसिणसमापत्तिपरमता, तदभिज्जासि भगवा । तदभिज्जाय भगवा अस्सादमद्वस [आदिमद्वस (सी० स्या०)] आदीनवमद्वस निस्सरणमद्वस मग्गामग्गजाणदस्सनमद्वस । तस्स अस्साददस्सनहेतु आदीनवदस्सनहेतु निस्सरणदस्सनहेतु मग्गामग्गजाणदस्सनहेतु अत्थस्स पत्तिं हृदयस्स सन्ति विदिता होति ।

“आपोकसिणसमापत्तिपरमा खो, भगिनि... पे०... तेजोकसिणसमापत्तिपरमा खो, भगिनि... वायोकसिणसमापत्तिपरमा खो, भगिनि... नीलकसिणसमापत्तिपरमा खो, भगिनि... पीतकसिणसमापत्तिपरमा खो, भगिनि... लोहितकसिणसमापत्तिपरमा खो, भगिनि... ओदातकसिणसमापत्तिपरमा खो, भगिनि... आकासकसिणसमापत्तिपरमा खो, भगिनि... विज्जाणकसिणसमापत्तिपरमा खो, भगिनि, एके समणब्राह्मणा ‘अत्थो’ति अभिनिब्बत्तेसुं । यावता खो, भगिनि, विज्जाणकसिणसमापत्तिपरमता, तदभिज्जासि भगवा । तदभिज्जाय भगवा अस्सादमद्वस आदीनवमद्वस निस्सरणमद्वस

मगगामग्गजाणदस्सनमद्दस । तस्स अस्साददस्सनहेतु आदीनवदस्सनहेतु निस्सरणदस्सनहेतु
मगगामग्गजाणदस्सनहेतु अत्थस्स पत्ति हृदयस्स सन्ति विदिता होति । इति खो, भगिनि, यं तं वुत्तं भगवता कुमारिपज्जेसु —

‘अत्थस्स पत्तिं हृदयस्स सन्ति,
जेत्वान सेनं पियसातरूपं ।
एकोहं ज्ञायं सुखमनुबोधिं,
तस्मा जनेन न करोमि सक्खिं ।
सक्खी न सम्पज्जति केनचि मे’ति ॥

“इमस्स खो, भगिनि, भगवता संखित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो”ति । छट्ठं ।

७. पठममहापज्जासुत्तं

२७. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो सम्बहुला भिक्खू
पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पविसिंसु । अथ खो तेसं भिक्खून् एतदहोसि — “अतिप्पगो खो
ताव सावत्थियं पिण्डाय चरितुं; यंनून मयं येन अज्जतित्थियानं परिब्बाजकानं आरामो तेनुपसङ्कमेय्यामा”ति ।

अथ खो ते भिक्खू येन अज्जतित्थियानं परिब्बाजकानं आरामो तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा तेहि अज्जतित्थियेहि
परिब्बाजकेहि सद्धिं सम्मोदिंसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ने खो ते
भिक्खू ते अज्जतित्थिया परिब्बाजका एतदवोचुं —

“समणो, आवुसो, गोतमो सावकानं एवं धम्मं देसेति — ‘एथ तुम्हे, भिक्खवे, सब्बं धम्मं अभिजानाथ, सब्बं धम्मं
अभिज्जाय विहरथा’ति; मयमि खो, आवुसो, सावकानं एवं धम्मं देसेम — ‘एथ तुम्हे, आवुसो, सब्बं धम्मं अभिजानाथ,
सब्बं धम्मं अभिज्जाय विहरथा’ति । इध नो, आवुसो, को विसेसो को अधिप्पयासो किं नानाकरणं समणस्स वा गोतमस्स
अम्हाकं वा, यदिदं धम्मदेसनाय वा धम्मदेसनं अनुसासनिया वा अनुसासनि’न्ति?

अथ खो ते भिक्खू तेसं अज्जतित्थियानं परिब्बाजकानं भासितं नेव अभिनन्दिंसु नप्पटिक्कोसिंसु । अनभिनन्दित्वा
अप्पटिक्कोसित्वा उट्ठायासना पक्कमिंसु — “भगवतो सन्तिके एतस्स भासितस्स अत्थं आजानिस्सामा”ति ।

अथ खो ते भिक्खू सावत्थियं पिण्डाय चरित्वा पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्ता येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु;
उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं —

“इध मयं, भन्ते, पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय सावत्थिं पिण्डाय पविसिम्हा । तेसं नो, भन्ते, अम्हाकं
एतदहोसि — ‘अतिप्पगो खो तव सावत्थियं पिण्डाय चरितुं; यंनून मयं येन अज्जतित्थियानं परिब्बाजकानं आरामो
तेनुपसङ्कमेय्यामा’ति । अथ खो मयं, भन्ते, येन अज्जतित्थियानं परिब्बाजकानं आरामो तेनुपसङ्कमिम्हा; उपसङ्कमित्वा तेहि
अज्जतित्थियेहि परिब्बाजकेहि सद्धिं सम्मोदिम्हा । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिम्हा । एकमन्तं
निसिन्ने खो, भन्ते, अज्जतित्थिया परिब्बाजका अम्हे एतदवोचुं —

‘समणो, आवुसो, गोतमो सावकानं एवं धम्मं देसेति — एथ तुम्हे, भिक्खवे, सब्बं धम्मं अभिजानाथ, सब्बं धम्मं अभिज्जाय विहरथाति; मयम्पि खो, आवुसो, सावकानं एवं धम्मं देसेम — एथ तुम्हे, आवुसो, सब्बं धम्मं अभिजानाथ, सब्बं धम्मं अभिज्जाय विहरथाति । इध नो, आवुसो, को विसो को अधिप्पयासो किं नानाकरणं समणस्स वा गोतमस्स अम्हाकं वा, यदिदं धम्मदेसनाय वा धम्मदेसनं अनुसासनिया वा अनुसासनि’न्ति?

“अथ खो मयं, भन्ते, तेसं अज्जतित्थियानं परिब्बाजकानं भासितं नेव अभिनन्दिम्हा नप्पटिक्कोसिम्हा । अनभिनन्दित्वा अप्पटिक्कोसित्वा उट्ठायासना पक्कमिम्हा — ‘भगवतो सन्तिके एतस्स भासितस्स अत्थं आजानिस्सामा’”ति ।

“एवंवादिनो, भिक्खवे, अज्जतित्थिया परिब्बाजका एवमस्सु वचनीया — ‘एको, आवुसो, पज्जो एको उद्देसो एकं वेय्याकरणं, द्वे पज्जा द्वे उद्देसा द्वे वेय्याकरणानि, तयो पज्जा तयो उद्देसा तीणि वेय्याकरणानि, चत्तारो पज्जा चत्तारो उद्देसा चत्तारि वेय्याकरणानि, पच्च पज्जा पच्चुद्देसा पच्च वेय्याकरणानि, छ पज्जा छ उद्देसा छ वेय्याकरणानि, सत्त पज्जा सत्तुद्देसा सत्त वेय्याकरणानि, अट्ठ पज्जा अट्ठुद्देसा अट्ठ वेय्याकरणानि, नव पज्जा नवुद्देसा नव वेय्याकरणानि, दस पज्जा दसुद्देसा दस वेय्याकरणानी’ति । एवं पुट्ठा, भिक्खवे, अज्जतित्थिया परिब्बाजका न चेव सम्पायिस्सन्ति, उत्तरि च विघातं आपज्जिस्सन्ति । तं किस्स हेतु? यथा तं, भिक्खवे, अविशयस्मिं । नाहं तं, भिक्खवे, पस्सामि सदेवके लोके समारके सब्रह्मके सस्समणब्राह्मणिया पजाय सदेवमनुस्साय यो इमेसं पज्जानं वेय्याकरणेन चित्तं आराधेय्य, अज्जत्र तथागतेन वा तथागतसावकेन वा इतो वा पन सुत्वा ।

“‘एको पज्जो एको उद्देसो एकं वेय्याकरण’न्ति, इति खो पनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? एकधम्मे, भिक्खवे, भिक्खु सम्मा निब्बिन्दमानो सम्मा विरज्जमानो सम्मा विमुच्चमानो सम्मा परियन्तदस्सावी सम्मदत्थं अभिसमेच्च दिट्ठेव धम्मे दुक्खस्सन्तकरो होति । कतमस्मिं एकधम्मे? ‘सब्बे सत्ता आहारट्ठितिका’ — इमस्मिं खो, भिक्खवे, एकधम्मे भिक्खु सम्मा निब्बिन्दमानो सम्मा विरज्जमानो सम्मा विमुच्चमानो सम्मा परियन्तदस्सावी सम्मदत्थं अभिसमेच्च दिट्ठेव धम्मे दुक्खस्सन्तकरो होति । ‘एको पज्जो एको उद्देसो एकं वेय्याकरण’न्ति, इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“‘द्वे पज्जा द्वे उद्देसा द्वे वेय्याकरणानी’ति, इति खो पनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? द्वीसु, भिक्खवे, धम्मेसु भिक्खु सम्मा निब्बिन्दमानो सम्मा विरज्जमानो सम्मा विमुच्चमानो सम्मा परियन्तदस्सावी सम्मदत्थं अभिसमेच्च दिट्ठेव धम्मे दुक्खस्सन्तकरो होति । कतमेसु द्वीसु? नामे च रूपे च — इमेसु खो, भिक्खवे, द्वीसु धम्मेसु भिक्खु सम्मा निब्बिन्दमानो सम्मा विरज्जमानो सम्मा विमुच्चमानो सम्मा परियन्तदस्सावी सम्मदत्थं अभिसमेच्च दिट्ठेव धम्मे दुक्खस्सन्तकरो होति । ‘द्वे पज्जा द्वे उद्देसा द्वे वेय्याकरणानी’ति, इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“‘तयो पज्जा तयो उद्देसा तीणि वेय्याकरणानी’ति, इति खो पनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? तीसु, भिक्खवे, धम्मेसु भिक्खु सम्मा निब्बिन्दमानो सम्मा विरज्जमानो सम्मा विमुच्चमानो सम्मा परियन्तदस्सावी सम्मदत्थं अभिसमेच्च दिट्ठेव धम्मे दुक्खस्सन्तकरो होति । कतमेसु तीसु? तीसु वेदनासु — इमेसु खो, भिक्खवे, तीसु धम्मेसु भिक्खु सम्मा निब्बिन्दमानो सम्मा विरज्जमानो सम्मा विमुच्चमानो सम्मा परियन्तदस्सावी सम्मदत्थं अभिसमेच्च दिट्ठेव धम्मे दुक्खस्सन्तकरो होति । ‘तयो पज्जा तयो उद्देसा तीणि वेय्याकरणानी’ति, इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“‘चत्तारो पज्जा चत्तारो उद्देसा चत्तारि वेय्याकरणानी’ति, इति खो पनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? चतूसु, भिक्खवे,

“‘‘दस पञ्हा दसुद्देसा दस वेय्याकरणाणी’ति, इति खो पनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? दससु, भिक्खवे, धम्मेषु भिक्खु सम्मा निब्बिन्दमानो सम्मा विरज्जमानो सम्मा विमुच्चमानो सम्मा परियन्तदस्सावी सम्मदत्थं अभिसमेष्व दिट्ठेव

धम्मो दुक्खस्सन्तकरो होति । कतमेसु दससु? दससु अकुसलेसु कम्मपथेसु — इमेसु खो, भिक्खवे, दससु धम्मेषु भिक्खु सम्मा निब्बिन्दमानो सम्मा विरज्जमानो सम्मा विमुच्चमानो सम्मा परियन्तदस्सावी सम्मदत्थं अभिसमेच्च दिट्ठेव धम्मो दुक्खस्सन्तकरो होति । ‘दस पज्हा दसुद्देसा दस वेय्याकरणानी’ति, इति यं तं वुत्तं इदमेतं पटिच्च वुत्तं’न्ति । सत्तमं ।

८. दुतियमहापज्हासुत्तं

२८. एकं समयं भगवा कजङ्गलायं विहरति वेळुवने । अथ खो सम्बहुला कजङ्गलका उपासका येन कजङ्गलिका भिक्खुनी तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा कजङ्गलिकं भिक्खुनिं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो कजङ्गलका उपासका कजङ्गलिकं भिक्खुनिं एतदवोचुं —

“वुत्तमिदं, अय्ये, भगवता महापज्हेसु — ‘एको पज्हो एको उद्देसो एकं वेय्याकरणं, द्वे पज्हा द्वे उद्देसा द्वे वेय्याकरणानि, तयो पज्हा तयो उद्देसा तीणि वेय्याकरणानि, चत्तारो पज्हा चत्तारो उद्देसा चत्तारि वेय्याकरणानि, पञ्च पज्हा पञ्चुद्देसा पञ्च वेय्याकरणानि, छ पज्हा छ उद्देसा छ वेय्याकरणानि, सत्त पज्हा सत्तुद्देसा सत्त वेय्याकरणानि, अट्ठ पज्हा अट्ठुद्देसा अट्ठ वेय्याकरणानि, नव पज्हा नवुद्देसा नव वेय्याकरणानि, दस पज्हा दसुद्देसा दस वेय्याकरणानी’ति । इमस्स नु खो, अय्ये, भगवता संखित्तेन भासितस्स कथं वित्थारेन अत्थो दट्ठब्बो’ति?

“न खो पनेतं, आवुसो, भगवतो सम्मुखा सुतं सम्मुखा पटिग्गहितं, नपि मनोभावनीयानं भिक्खूनं सम्मुखा सुतं सम्मुखा पटिग्गहितं; अपि च, यथा मेत्थ खायति तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ, भासिस्सामी’ति । “एवं, अय्ये’ति, खो कजङ्गलका उपासका कजङ्गलिकाय भिक्खुनिया पच्चस्सोसुं । कजङ्गलिका भिक्खुनी एतदवोच —

“‘एको पज्हो एको उद्देसो एकं वेय्याकरणं’न्ति, इति खो पनेतं वुत्तं भगवता । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? एकधम्मो, आवुसो, भिक्खु सम्मा निब्बिन्दमानो सम्मा विरज्जमानो सम्मा विमुच्चमानो सम्मा परियन्तदस्सावी सम्मदत्थं अभिसमेच्च दिट्ठेव धम्मो दुक्खस्सन्तकरो होति । कतमस्मिं एकधम्मो? सब्बे सत्ता आहारङ्घितिका — इमस्मिं खो, आवुसो, एकधम्मो भिक्खु सम्मा निब्बिन्दमानो सम्मा विरज्जमानो सम्मा विमुच्चमानो सम्मा परियन्तदस्सावी सम्मदत्थं अभिसमेच्च दिट्ठेव धम्मो दुक्खस्सन्तकरो होति । ‘एको पज्हो एको उद्देसो एकं वेय्याकरणन्ति, इति यं तं वुत्तं भगवता इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“‘द्वे पज्हा द्वे उद्देसा द्वे वेय्याकरणानी’ति इति, खो पनेतं वुत्तं भगवता । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? द्वीसु, आवुसो, धम्मेषु भिक्खु सम्मा निब्बिन्दमानो सम्मा विरज्जमानो सम्मा विमुच्चमानो सम्मा परियन्तदस्सावी सम्मदत्थं अभिसमेच्च दिट्ठेव धम्मो दुक्खस्सन्तकरो होति । कतमेसु द्वीसु? नामे च रूपे च...पे०... कतमेसु तीसु? तीसु वेदनासु — इमेसु खो, आवुसो, तीसु धम्मेषु भिक्खु सम्मा निब्बिन्दमानो सम्मा विरज्जमानो सम्मा विमुच्चमानो सम्मा परियन्तदस्सावी सम्मदत्थं अभिसमेच्च दिट्ठेव धम्मो दुक्खस्सन्तकरो होति । ‘तयो पज्हा तयो उद्देसा तीणि वेय्याकरणानी’ति, इति यं तं वुत्तं भगवता इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“‘चत्तारो पज्हा चत्तारो उद्देसा चत्तारि वेय्याकरणानी’ति, इति खो पनेतं वुत्तं भगवता । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? चतूसु, आवुसो, धम्मेषु भिक्खु सम्मा सुभावितचित्तो सम्मा परियन्तदस्सावी सम्मदत्थं अभिसमेच्च दिट्ठेव धम्मो दुक्खस्सन्तकरो होति । कतमेसु चतूसु? चतूसु सतिपट्ठानेसु — इमेसु खो, आवुसो, चतूसु धम्मेषु भिक्खु सम्मा सुभावितचित्तो सम्मा परियन्तदस्सावी सम्मदत्थं अभिसमेच्च दिट्ठेव धम्मो दुक्खस्सन्तकरो होति । ‘चत्तारो पज्हा चत्तारो उद्देसा चत्तारि

वेय्याकरणानी'ति, इति यं तं वुत्तं भगवता इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“‘पञ्च पञ्हा पञ्चुद्देसा पञ्च वेय्याकरणानी'ति, इति खो पनेतं वुत्तं भगवता । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? पञ्चसु, आवुसो, धम्मेसु भिक्खु सम्मा सुभावितचित्तो सम्मा परियन्तदस्सावी सम्मदत्थं अभिसमेच्च दिट्ठेव धम्मे दुक्खस्सन्तकरो होति । कतमेसु पञ्चसु? पञ्चसु इन्द्रियेसु...पे०... कतमेसु छसु? छसु निस्सरणीयासु धातूसु...पे०... कतमेसु सत्तसु? सत्तसु बोज्झङ्गेसु...पे०... कतमेसु अट्ठसु? अट्ठसु अरियअट्ठङ्गिकमग्गेसु — इमेसु खो, आवुसो, अट्ठसु धम्मेसु भिक्खु सम्मा सुभावितचित्तो सम्मा परियन्तदस्सावी सम्मदत्थं अभिसमेच्च दिट्ठेव धम्मे दुक्खस्सन्तकरो होति । ‘अट्ठ पञ्हा अट्ठुद्देसा अट्ठ वेय्याकरणानी'ति, इति यं तं वुत्तं भगवता इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“‘नव पञ्हा नवुद्देसा नव वेय्याकरणानी'ति, इति खो पनेतं वुत्तं भगवता । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? नवसु, आवुसो, धम्मेसु भिक्खु सम्मा निब्बिन्दमानो सम्मा विरज्जमानो सम्मा विमुच्चमानो सम्मा परियन्तदस्सावी सम्मदत्थं अभिसमेच्च दिट्ठेव धम्मे दुक्खस्सन्तकरो होति । कतमेसु नवसु? नवसु सत्तावासेसु — इमेसु खो, आवुसो, नवसु धम्मेसु भिक्खु सम्मा निब्बिन्दमानो सम्मा विरज्जमानो सम्मा विमुच्चमानो सम्मा परियन्तदस्सावी सम्मदत्थं अभिसमेच्च दिट्ठेव धम्मे दुक्खस्सन्तकरो होति । ‘नव पञ्हा नवुद्देसा नव वेय्याकरणानी'ति, इति यं तं वुत्तं भगवता इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“‘दस पञ्हा दसुद्देसा दस वेय्याकरणानी'ति, इति खो पनेतं वुत्तं भगवता । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? दससु, आवुसो, धम्मेसु भिक्खु सम्मा सुभावितचित्तो सम्मा परियन्तदस्सावी सम्मदत्थं अभिसमेच्च दिट्ठेव धम्मे दुक्खस्सन्तकरो होति । कतमेसु दससु? दससु कुसलेसु कम्मपथेसु — इमेसु खो, आवुसो, दससु धम्मेसु भिक्खु सम्मा सुभावितचित्तो सम्मा परियन्तदस्सावी सम्मदत्थं अभिसमेच्च दिट्ठेव धम्मे दुक्खस्सन्तकरो होति । ‘दस पञ्हा दसुद्देसा दस वेय्याकरणानी'ति, इति यं तं वुत्तं भगवता इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“इति खो, आवुसो, यं तं वुत्तं भगवता संखित्तेन भासितासु महापञ्हासु — ‘एको पञ्हो एको उद्देसो एकं वेय्याकरणं... पे०... दस पञ्हा दसुद्देसा दस वेय्याकरणानी'ति, इमस्स खो अहं, आवुसो, भगवता संखित्तेन भासितस्स एवं वित्थारेन अत्थं आजानामि । आकङ्खमाना च पन तुम्हे, आवुसो, भगवन्तज्जेव उपसङ्कमित्वा एतमत्थं पटिपुच्छेय्याथ । यथा वो [यथा खो (क०), यथा नो (बहूसु) अ० नि० १०.११५, १७२ पन पाठभेदो नत्थि] भगवा ब्याकरोति तथा नं धारेय्याथा'ति । “एवं, अय्ये'ति खो कजङ्गलका उपासका कजङ्गलिकाय खो भिक्खुनिया भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना कजङ्गलिकं भिक्खुनिं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिंसु । एकमन्तं निसिन्ना खो कजङ्गलका उपासका यावतको अहोसि कजङ्गलिकाय भिक्खुनिया सद्धिं कथासल्लापो, तं सब्बं भगवतो आरोचेसुं ।

“साधु साधु, गहपतयो! पण्डिता, गहपतयो, कजङ्गलिका भिक्खुनी । महापज्जा, गहपतयो, कजङ्गलिका भिक्खुनी । मज्जेपि तुम्हे, गहपतयो, उपसङ्कमित्वा एतमत्थं पटिपुच्छेय्याथ, अहमि चेतं एवमेवं [एवमेव (क०) म० नि० १.२०५ पस्सितब्बं] ब्याकरेय्यं यथा तं कजङ्गलिकाय भिक्खुनिया ब्याकतं । एसो चेव तस्स [एसो चेवेतस्स (म० नि० १.२०५)] अत्थो । एवञ्च नं धारेय्याथा'ति । अट्ठमं ।

९. पठमकोसलसुत्तं

२९. “यावता, भिक्खवे, कासिकोसला, यावता रज्जो पसेनदिस्स कोसलस्स विजितं [विजिते (सी० क०)], राजा तत्थ पसेनदि कोसलो अग्गमक्खायति । रज्जोपि खो, भिक्खवे, पसेनदिस्स कोसलस्स अत्थेव अज्जथत्तं अत्थि विपरिणामो । एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको तस्मिम्पि निब्बिन्दति । तस्मिं निब्बिन्दन्तो अग्गे विरज्जति, पगेव हीनस्मिं ।

“यावता, भिक्खवे, चन्दिमसूरिया परिहरन्ति दिसा भन्ति विरोचमाना, ताव सहस्सधा लोको । तस्मिं सहस्सधा लोके सहस्सं चन्दानं सहस्सं सूरियानं [सूरियानं (सी० स्या० कं० पी०)] सहस्सं सिनेरुपब्बतराजानं सहस्सं जम्बुदीपानं सहस्सं अपरगोयानानं सहस्सं उत्तरकुरूनं सहस्सं पुब्बविदेहानं चत्तारि महासमुद्दसहस्सानि चत्तारि महाराजसहस्सानि सहस्सं चातुमहाराजिकानं सहस्सं तावतिसानं सहस्सं यामानं सहस्सं तुसितानं सहस्सं निम्मानरतीनं सहस्सं परनिम्मितवसवत्तीनं सहस्सं ब्रह्मलोकानं । यावता, भिक्खवे, सहस्सी लोकधातु, महाब्रह्मा तत्थ अग्गमक्खायति । महाब्रह्मणोपि खो, भिक्खवे, अत्थेव अज्जथत्तं अत्थि विपरिणामो । एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको तस्मिम्पि निब्बिन्दति । तस्मिं निब्बिन्दन्तो अग्गे विरज्जति, पगेव हीनस्मिं ।

“होति सो, भिक्खवे, समयो यं अयं लोको संवट्ठति । संवट्ठमाने, भिक्खवे, लोके येभ्य्येन सत्ता आभस्सरसंवत्तनिका [आभस्सरवत्तनिका (सी० स्या०)] भवन्ति । ते तत्थ होन्ति मनोमया पीतिभक्खा सयंपभा अन्तलिकखेचरा सुभट्ठायिनो चिरं दीघमद्धानं तिट्ठन्ति । संवट्ठमाने, भिक्खवे, लोके आभस्सरा देवा अग्गमक्खायन्ति । आभस्सरानम्पि खो, भिक्खवे, देवानं अत्थेव अज्जथत्तं अत्थि विपरिणामो । एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको तस्मिम्पि निब्बिन्दति । तस्मिं निब्बिन्दन्तो अग्गे विरज्जति, पगेव हीनस्मिं ।

[अ० नि० १०.२५] “दसयिमानि, भिक्खवे, कसिणायतनानि । कतमानि दस? पथवीकसिणमेको सज्जानाति उद्धं अथो तिरियं अद्वयं अप्पमाणं; आपोकसिणमेको सज्जानाति...पे०... तेजोकसिणमेको सज्जानाति... वायोकसिणमेको सज्जानाति... नीलकसिणमेको सज्जानाति... पीतकसिणमेको सज्जानाति... लोहितकसिणमेको सज्जानाति... ओदातकसिणमेको सज्जानाति... आकासकसिणमेको सज्जानाति... विज्जाणकसिणमेको सज्जानाति उद्धं अथो तिरियं अद्वयं अप्पमाणं । इमानि खो, भिक्खवे, दस कसिणायतनानि ।

“एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं दसन्नं कसिणायतनानं यदिदं विज्जाणकसिणं एको सज्जानाति उद्धं अथो तिरियं अद्वयं अप्पमाणं । एवंसज्जिनोपि खो, भिक्खवे, सन्ति सत्ता । एवंसज्जीनम्पि खो, भिक्खवे, सत्तानं अत्थेव अज्जथत्तं अत्थि विपरिणामो । एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको तस्मिम्पि निब्बिन्दति । तस्मिं निब्बिन्दन्तो अग्गे विरज्जति, पगेव हीनस्मिं ।

[दी० नि० ३.३३८, ३५८; अ० नि० ८.६४] “अट्ठिमानि, भिक्खवे, अभिभायतनानि । कतमानि अट्ठ? अज्झत्तं रूपसज्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति परित्तानि सुवण्णदुब्बण्णानि; ‘तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी’ति, एवंसज्जी होति । इदं पठमं अभिभायतनं ।

“अज्झत्तं रूपसज्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति अप्पमाणानि सुवण्णदुब्बण्णानि; ‘तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी’ति, एवंसज्जी होति । इदं दुतियं अभिभायतनं ।

“अज्झत्तं अरूपसज्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति परित्तानि सुवण्णदुब्बण्णानि; ‘तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी’ति, एवंसज्जी होति । इदं ततियं अभिभायतनं ।

“अज्झत्तं अरूपसज्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति अप्पमाणानि सुवण्णदुब्बण्णानि; ‘तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी’ति, एवंसज्जी होति । इदं चतुत्थं अभिभायतनं ।

“अज्झत्तं अरूपसज्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति नीलानि नीलवण्णानि नीलनिदस्सनानि नीलनिभासानि । सेय्यथापि नाम उमापुप्फं नीलं नीलवण्णं नीलनिदस्सनं नीलनिभासं, सेय्यथा वा पन तं वत्थं बाराणसेय्यकं उभतोभागविमट्ठं नीलं नीलवण्णं नीलनिदस्सनं नीलनिभासं; एवमेवं अज्झत्तं अरूपसज्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति नीलानि नीलवण्णानि नीलनिदस्सनानि नीलनिभासानि; ‘तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी’ति, एवंसज्जी होति । इदं पच्चमं अभिभायतनं ।

“अज्झत्तं अरूपसज्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति पीतानि पीतवण्णानि पीतनिदस्सनानि पीतनिभासानि । सेय्यथापि नाम कणिकारपुप्फं पीतं पीतवण्णं पीतनिदस्सनं पीतनिभासं, सेय्यथा वा पन तं वत्थं बाराणसेय्यकं उभतोभागविमट्ठं पीतं पीतवण्णं पीतनिदस्सनं पीतनिभासं; एवमेवं अज्झत्तं अरूपसज्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति पीतानि पीतवण्णानि पीतनिदस्सनानि पीतनिभासानि; ‘तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी’ति, एवंसज्जी होति । इदं छट्ठं अभिभायतनं ।

“अज्झत्तं अरूपसज्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति लोहितकानि लोहितकवण्णानि लोहितकनिदस्सनानि लोहितकनिभासानि । सेय्यथापि नाम बन्धुजीवकपुप्फं लोहितकं लोहितकवण्णं लोहितकनिदस्सनं लोहितकनिभासं, सेय्यथा वा पन तं वत्थं बाराणसेय्यकं उभतोभागविमट्ठं लोहितकं लोहितकवण्णं लोहितकनिदस्सनं लोहितकनिभासं; एवमेवं अज्झत्तं अरूपसज्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति लोहितकानि लोहितकवण्णानि लोहितकनिदस्सनानि लोहितकनिभासानि; ‘तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी’ति, एवंसज्जी होति । इदं सत्तमं अभिभायतनं ।

“अज्झत्तं अरूपसज्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति ओदातानि ओदातवण्णानि ओदातनिदस्सनानि ओदातनिभासानि । सेय्यथापि नाम ओसधितारका ओदाता ओदातवण्णा ओदातनिदस्सना ओदातनिभासा, सेय्यथा वा पन तं वत्थं बाराणसेय्यकं उभतोभागविमट्ठं ओदातं ओदातवण्णं ओदातनिदस्सनं ओदातनिभासं; एवमेवं अज्झत्तं अरूपसज्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति ओदातानि ओदातवण्णानि ओदातनिदस्सनानि ओदातनिभासानि; ‘तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी’ति, एवंसज्जी होति । इदं अट्ठमं अभिभायतनं । इमानि खो, भिक्खवे, अट्ठ अभिभायतनानि ।

“एतदगं, भिक्खवे, इमेसं अट्ठन्नं अभिभायतनानं यदिदं अज्झत्तं अरूपसज्जी एको बहिद्वा रूपानि पस्सति ओदातानि ओदातवण्णानि ओदातनिदस्सनानि ओदातनिभासानि; ‘तानि अभिभुय्य जानामि पस्सामी’ति, एवंसज्जी होति । एवंसज्जिनोपि खो, भिक्खवे, सन्ति सत्ता । एवंसज्जीनम्मि खो, भिक्खवे, सत्तानं अत्थेव अज्जथत्तं अत्थि विपरिणामो । एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको तस्मिम्मि निब्बिन्दति । तस्मिं निब्बिन्दन्तो अगगे विरज्जति, पगेव हीनस्मिं ।

“चतस्सो इमा, भिक्खवे, पटिपदा । कतमा चतस्सो? दुक्खा पटिपदा दन्धाभिज्जा, दुक्खा पटिपदा खिप्पाभिज्जा, सुखा पटिपदा दन्धाभिज्जा, सुखा पटिपदा खिप्पाभिज्जा — इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो पटिपदा ।

“एतदगं, भिक्खवे, इमासं चतुन्नं पटिपदानं यदिदं सुखा पटिपदा खिप्पाभिज्जा । एवंपटिपन्नापि खो, भिक्खवे, सन्ति सत्ता । एवंपटिपन्नानमि खो, भिक्खवे, सत्तानं अत्थेव अज्जथत्तं अत्थि विपरिणामो । एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको तस्मिं निब्बिन्दति । तस्मिं निब्बिन्दन्तो अगगे विरज्जति, पगेव हीनस्मिं ।

“चतस्सो इमा, भिक्खवे, सज्जा । कतमा चतस्सो? परित्तमेको सज्जानाति, महग्गतमेको सज्जानाति, अप्पमाणमेको सज्जानाति, ‘नत्थि किञ्ची’ति आकिञ्चज्जायतनमेको सज्जानाति — इमा खो, भिक्खवे, चतस्सो सज्जा ।

“एतदगं, भिक्खवे, इमासं चतुन्नं सज्जानं यदिदं ‘नत्थि किञ्ची’ति आकिञ्चज्जायतनमेको सज्जानाति । एवंसज्जिनोपि खो, भिक्खवे, सन्ति सत्ता । एवंसज्जीनमि खो, भिक्खवे, सत्तानं अत्थेव अज्जथत्तं अत्थि विपरिणामो । एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको तस्मिं निब्बिन्दति । तस्मिं निब्बिन्दन्तो अगगे विरज्जति, पगेव हीनस्मिं ।

“एतदगं, भिक्खवे, बाहिरकानं दिट्ठिगतानं यदिदं ‘नो चस्सं, नो च मे सिया, न भविस्सामि, न मे भविस्सती’ति । एवंदिट्ठिनो, भिक्खवे, एतं पाटिकङ्खं — ‘या चायं भवे अप्पटिकुल्यता, सा चस्स न भविस्सति; या चायं भवनिरोधे पाटिकुल्यता, सा चस्स न भविस्सती’ति । एवंदिट्ठिनोपि खो, भिक्खवे, सन्ति सत्ता । एवंदिट्ठिनमि खो, भिक्खवे, सत्तानं अत्थेव अज्जथत्तं अत्थि विपरिणामो । एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको तस्मिं निब्बिन्दति । तस्मिं निब्बिन्दन्तो अगगे विरज्जति, पगेव हीनस्मिं ।

“सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा परमत्थविसुद्धिं पज्जापेन्ति । एतदगं, भिक्खवे, परमत्थविसुद्धिं पज्जापेन्तानं यदिदं सब्बसो आकिञ्चज्जायतनं समतिक्कम्म नेवसज्जानासज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । ते तदभिज्जाय तस्स सच्छिकिरियाय धम्मं देसेन्ति । एवंवादिनोपि खो, भिक्खवे, सन्ति सत्ता । एवंवादीनमि खो, भिक्खवे, सत्तानं अत्थेव अज्जथत्तं अत्थि विपरिणामो । एवं पस्सं, भिक्खवे, सुतवा अरियसावको तस्मिं निब्बिन्दति । तस्मिं निब्बिन्दन्तो अगगे विरज्जति, पगेव हीनस्मिं ।

“सन्ति, भिक्खवे, एके समणब्राह्मणा परमदिट्ठधम्मनिब्बानं पज्जापेन्ति । एतदगं, भिक्खवे, परमदिट्ठधम्मनिब्बानं पज्जापेन्तानं यदिदं छन्नं फस्सायतनानं समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च अस्सादञ्च आदीनवञ्च निस्सरणञ्च यथाभूतं विदित्वा अनुपादा विमोक्खो । एवंवादिं खो मं, भिक्खवे, एवमक्खायिं एके समणब्राह्मणा असता तुच्छा मुसा अभूतेन अब्भाचिक्खन्ति — ‘समणो गोतमो न कामानं परिज्जं पज्जापेति, न रूपानं परिज्जं पज्जापेति, न वेदनानं परिज्जं पज्जापेती’ति । कामानञ्चाहं, भिक्खवे, परिज्जं पज्जापेमि, रूपानञ्च परिज्जं पज्जापेमि, वेदनानञ्च परिज्जं पज्जापेमि, दिट्ठेव धम्मे निच्छातो निब्बुतो सीतिभूतो अनुपादा परिनिब्बानं पज्जापेमी’ति । नवमं ।

१०. दुतियकोसलसुत्तं

३०. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन राजा पसेनदि कोसलो उय्योधिका निवत्तो होति विजितसङ्गामो लद्धाधिप्पायो । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो येन आरामो तेन पायासि । यावतिका यानस्स भूमि, यानेन गन्त्वा याना पच्चोरोहित्वा पत्तिकोव आरामं पाविसि । तेन खो पन समयेन सम्बहुला भिक्खू अब्भोकासे चङ्कमन्ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो येन ते भिक्खू तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा ते भिक्खू एतदवोच — “कहं नु खो, भन्ते, भगवा एतरहि विहरति अरहं सम्मासम्बुद्धो । दस्सनकामा हि मयं, भन्ते, तं भगवन्तं

अरहन्तं सम्मासम्बुद्धं'न्ति । “एसो, महाराज, विहारो संवुतद्वारो । तेन अप्पसद्दो उपसङ्कमित्वा अतरमानो आलिन्दं पविसित्वा उक्कासित्वा अगगळं आकोटेहि; विवरिस्सति ते भगवा द्वारं'न्ति ।

अथ खो राजा पसेनदि कोसलो येन सो विहारो संवुतद्वारो, तेन अप्पसद्दो उपसङ्कमित्वा अतरमानो आलिन्दं पविसित्वा उक्कासित्वा अगगळं आकोटेसि । विवरि भगवा द्वारं । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो विहारं पविसित्वा भगवतो पादेसु सिरसा निपतित्वा भगवतो पादानि मुखेन च परिचुम्बति पाणीहि च परिसम्बाहति नामञ्च सावेति — “राजाहं, भन्ते, पसेनदि कोसलो; राजाहं, भन्ते, पसेनदि कोसलो”ति ।

“कं पन त्वं, महाराज, अत्थवसं सम्पस्समानो इमस्मिं सरीरे एवरूपं परमनिपच्चकारं करोसि, मेत्तूपहारं उपदंसेसी'ति? “कतञ्जुतं खो अहं, भन्ते, कतवेदितं सम्पस्समानो भगवति एवरूपं परमनिपच्चकारं करोमि, मेत्तूपहारं उपदंसेमि ।

“भगवा हि, भन्ते, बहुजनहिताय पटिपन्नो बहुजनसुखाय बहुनो जनस्स अरिये जाये पतिट्ठापिता यदिदं कल्याणधम्मताय कुसलधम्मताय । यम्पि, भन्ते, भगवा बहुजनहिताय पटिपन्नो बहुजनसुखाय बहुनो जनस्स अरिये जाये पतिट्ठापिता यदिदं कल्याणधम्मताय कुसलधम्मताय, इदम्पि खो अहं, भन्ते, अत्थवसं सम्पस्समानो भगवति एवरूपं परमनिपच्चकारं करोमि, मेत्तूपहारं उपदंसेमि ।

“पुन चपरं, भन्ते, भगवा सीलवा बुद्धसीलो अरियसीलो कुसलसीलो कुसलसीलेन समन्नागतो । यम्पि, भन्ते, भगवा सीलवा बुद्धसीलो अरियसीलो कुसलसीलो कुसलसीलेन समन्नागतो, इदम्पि खो अहं, भन्ते, अत्थवसं सम्पस्समानो भगवति एवरूपं परमनिपच्चकारं करोमि, मेत्तूपहारं उपदंसेमि ।

“पुन चपरं, भन्ते, भगवा दीघरत्तं आरज्जिको, अरज्जवनपत्थानि पन्तानि सेनासनानि पटिसेवति । यम्पि, भन्ते, भगवा दीघरत्तं आरज्जिको, अरज्जवनपत्थानि पन्तानि सेनासनानि पटिसेवति, इदम्पि खो अहं, भन्ते, अत्थवसं सम्पस्समानो भगवति एवरूपं परमनिपच्चकारं करोमि, मेत्तूपहारं उपदंसेमि ।

“पुन चपरं, भन्ते, भगवा सन्तुट्ठो इतरीतरचीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारेन । यम्पि, भन्ते, भगवा सन्तुट्ठो इतरीतरचीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारेन, इदम्पि खो अहं, भन्ते, अत्थवसं सम्पस्समानो भगवति एवरूपं परमनिपच्चकारं करोमि, मेत्तूपहारं उपदंसेमि । “पुन चपरं, भन्ते, भगवा आहुनेय्यो पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अज्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्स । यम्पि, भन्ते, भगवा आहुनेय्यो पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अज्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्स, इदम्पि खो अहं, भन्ते, अत्थवसं सम्पस्समानो भगवति एवरूपं परमनिपच्चकारं करोमि, मेत्तूपहारं उपदंसेमि ।

“पुन चपरं, भन्ते, भगवा यायं कथा अभिसल्लेखिका चेतोविवरणसप्पाया, सेय्यथिदं — अप्पिच्छकथा सन्तुट्ठिकथा पविवेककथा असंसगगकथा वीरियारम्भकथा सीलकथा समाधिकथा पज्जाकथा विमुत्तिकथा विमुत्तिजाणदस्सनकथा, एवरूपाय कथाय निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी । यम्पि, भन्ते, भगवा यायं कथा अभिसल्लेखिका चेतोविवरणसप्पाया, सेय्यथिदं — अप्पिच्छकथा...पे०... विमुत्तिजाणदस्सनकथा, एवरूपाय कथाय निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, इदम्पि खो अहं, भन्ते, अत्थवसं सम्पस्समानो भगवति एवरूपं परमनिपच्चकारं करोमि,

मेतूपहारं उपदंसेमि ।

“पुन चपरं, भन्ते, भगवा चतुन्नं झानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी । यम्पि, भन्ते, भगवा चतुन्नं झानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, इदम्पि खो अहं, भन्ते, अत्थवसं सम्पस्समानो भगवति एवरूपं परमनिपच्चकारं करोमि, मेतूपहारं उपदंसेमि ।

“पुन चपरं, भन्ते, भगवा अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो तिस्सोपि जातियो चतस्सोपि जातियो पञ्चपि जातियो दसपि जातियो वीसम्पि जातियो तिसम्पि जातियो चत्तालीसम्पि जातियो पञ्चासम्पि जातियो जातिसतम्पि जातिसहस्सम्पि जातिसतसहस्सम्पि अनेकेपि संवट्टकप्पे अनेकेपि विवट्टकप्पे अनेकेपि संवट्टविवट्टकप्पे — ‘अमुत्रासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादिं; तत्रापासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खप्पटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नो’ति । इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति । यम्पि, भन्ते, भगवा अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो...पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, इदम्पि खो अहं, भन्ते, अत्थवसं सम्पस्समानो भगवति एवरूपं परमनिपच्चकारं करोमि, मेतूपहारं उपदंसेमि ।

“पुन चपरं, भन्ते, भगवा दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति — ‘इमे वत भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियानं उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना; इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन समन्नागता अरियानं अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपन्ना’ति, इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति...पे०... यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति । यम्पि, भन्ते, भगवा दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन...पे०... यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति, इदम्पि खो अहं, भन्ते, अत्थवसं सम्पस्समानो भगवति एवरूपं परमनिपच्चकारं करोमि, मेतूपहारं उपदंसेमि ।

“पुन चपरं, भन्ते, भगवा आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । यम्पि, भन्ते, भगवा आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं...पे०... सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति, इदम्पि खो अहं, भन्ते, अत्थवसं सम्पस्समानो भगवति एवरूपं परमनिपच्चकारं करोमि, मेतूपहारं उपदंसेमि ।

“हन्द च दानि मयं, भन्ते, गच्छाम । बहुकिच्चा मयं बहुकरणीया’ति । “यस्स दानि त्वं, महाराज, कालं मज्जसी’ति । अथ खो राजा पसेनदि कोसलो उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामीति । दसमं ।

महावग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं —

सीहाधिवृत्ति कायेन, चुन्देन कसिणेन च ।
काळी च द्वे महापज्हा, कोसलेहि परे दुवेति ॥

४. उपालिवग्गो

१. उपालिसुत्तं

३१. अथ खो आयस्मा उपालि येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा उपालि भगवन्तं एतदवोच — “कति नु खो, भन्ते, अत्थवसे पटिच्च तथागतेन सावकानं सिक्खापदं पज्जत्तं, पातिमोक्खं उद्दिट्ठं”न्ति?

“दस खो, उपालि, अत्थवसे पटिच्च तथागतेन सावकानं सिक्खापदं पज्जत्तं, पातिमोक्खं उद्दिट्ठं । कतमे दस? सङ्खसुट्ठुताय, सङ्खफासुताय, दुम्मङ्कूनं पुगलानं निग्गहाय, पेसलानं भिक्खूनं फासुविहाराय, दिट्ठधम्मिकानं आसवानं संवराय, सम्परायिकानं आसवानं पटिघाताय, अप्पसन्नानं पसादाय, पसन्नानं भिय्योभावाय, सद्धम्मट्ठितिया, विनयानुग्गहाय — इमे खो, उपालि, दस अत्थवसे पटिच्च तथागतेन सावकानं सिक्खापदं पज्जत्तं, पातिमोक्खं उद्दिट्ठं”न्ति । पठमं ।

२. पातिमोक्खट्ठपनासुत्तं

३२. “कति नु खो, भन्ते, पातिमोक्खट्ठपना”ति? “दस खो, उपालि, पातिमोक्खट्ठपना । कतमे दस? पाराजिको तस्सं परिसायं निसिन्नो होति, पाराजिककथा विप्पकता होति, अनुपसम्पन्नो तस्सं परिसायं निसिन्नो होति, अनुपसम्पन्नकथा विप्पकता होति, सिक्खं पच्चक्खातको तस्सं परिसायं निसिन्नो होति, सिक्खं पच्चक्खातककथा विप्पकता होति, पण्डको तस्सं परिसायं निसिन्नो होति, पण्डककथा विप्पकता होति, भिक्खुनिदूसको तस्सं परिसायं निसिन्नो होति, भिक्खुनिदूसककथा विप्पकता होति — इमे खो, उपालि, दस पातिमोक्खट्ठपना”ति । दुतियं ।

३. उब्बाहिकासुत्तं

३३. [चूळव० २३१] “कतिहि नु खो, भन्ते, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु उब्बाहिकाय सम्मन्नितब्बो”ति? “दसहि खो, उपालि, धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु उब्बाहिकाय सम्मन्नितब्बो । कतमेहि दसहि? इधुपालि, भिक्खु सीलवा होति; पातिमोक्खसंवरसंवृतो विहरति आचारगोचरसम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु; बहुस्सुतो होति सुतधरो सुतसन्निचयो, ये ते धम्मा आदिकल्याणा मज्झेकल्याणा परियोसानकल्याणा सात्थं सब्यञ्जनं [सत्था सब्यञ्जना (सी०) एवमुपरिपि] केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं अभिवदन्ति, तथारूपास्स धम्मा बहुस्सुता होन्ति धाता वचसा परिचिता मनसानुपेक्खिता दिट्ठिया सुप्पटिविद्धा; उभयानि खो पनस्स पातिमोक्खानि वित्थारेन स्वागतानि होन्ति सुविभत्तानि सुप्पवत्तीनि सुविनिच्छित्तानि सुत्तसो अनुब्यञ्जनसो; विनये खो पन ठितो होति असंहीरो; पटिबलो होति उभो अत्थपच्चत्थिके सज्जापेतुं पज्जापेतुं निज्जापेतुं पेक्खेतुं पसादेतुं; अधिकरणसमुप्पादवूपसमकुसलो होति — अधिकरणं जानाति; अधिकरणसमुदयं जानाति; अधिकरणनिरोधं जानाति; अधिकरणनिरोधगामिनिं पटिपदं जानाति । इमेहि खो, उपालि, दसहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु उब्बाहिकाय सम्मन्नितब्बो”ति । ततियं ।

४. उपसम्पदासुत्तं

३४. “कतिहि नु खो, भन्ते, धम्मोहि समन्नागतेन भिक्खुना उपसम्पादेतब्ब”न्ति? “दसहि खो, उपालि, धम्मोहि समन्नागतेन भिक्खुना उपसम्पादेतब्बं । कतमेहि दसहि? इधुपालि, भिक्खु सीलवा होति, पातिमोक्खसंवरसंवृतो विहरति आचारगोचरसम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु; बहुस्सुतो होति सुतधरो सुतसन्निचयो, ये ते धम्मा आदिकल्याणा मज्झेकल्याणा परियोसानकल्याणा सात्थं सब्यञ्जनं केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं अभिवदन्ति, तथारूपास्स धम्मा बहुस्सुता होन्ति धाता वचसा परिचिता मनसानुपेक्खिता दिट्ठिया सुप्पटिविद्धा; पातिमोक्खं खो पनस्स वित्थारेन स्वागतं होति सुविभत्तं सुप्पवत्तं सुविनिच्छित्तं सुत्तसो अनुब्यञ्जनसो; पटिबलो होति गिलानं उपट्ठातुं वा उपट्ठापेतुं वा; पटिबलो होति अनभिरतिं वूपकासेतुं वा वूपकासापेतुं वा; पटिबलो होति उप्पन्नं कुक्कुच्चं धम्मतो विनोदेतुं; पटिबलो होति उप्पन्नं दिट्ठिगतं धम्मतो विवेचेतुं; पटिबलो होति अधिसीले समादपेतुं; पटिबलो होति अधिचित्ते समादपेतुं; पटिबलो होति अधिपञ्जाय समादपेतुं । इमेहि खो, उपालि, दसहि धम्मोहि समन्नागतेन भिक्खुना उपसम्पादेतब्ब”न्ति । चतुत्थं ।

५. निस्सयसुत्तं

३५. “कतिहि नु खो, भन्ते, धम्मोहि समन्नागतेन भिक्खुना निस्सयो दातब्बो”ति? “दसहि खो, उपालि, धम्मोहि समन्नागतेन भिक्खुना निस्सयो दातब्बो । कतमेहि दसहि? इधुपालि, भिक्खु सीलवा होति...पे०... समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु; बहुस्सुतो होति...पे०... दिट्ठिया सुप्पटिविद्धा; पातिमोक्खं खो पनस्स वित्थारेन स्वागतं होति सुविभत्तं सुप्पवत्तं सुविनिच्छित्तं सुत्तसो अनुब्यञ्जनसो; पटिबलो होति गिलानं उपट्ठातुं वा उपट्ठापेतुं वा; पटिबलो होति अनभिरतिं वूपकासेतुं वा वूपकासापेतुं वा; पटिबलो होति उप्पन्नं कुक्कुच्चं धम्मतो विनोदेतुं; पटिबलो होति उप्पन्नं दिट्ठिगतं धम्मतो विवेचेतुं; पटिबलो होति अधिसीले...पे०... अधिचित्ते... अधिपञ्जाय समादपेतुं । इमेहि खो, उपालि, दसहि धम्मोहि समन्नागतेन भिक्खुना निस्सयो दातब्बो”ति । पञ्चमं ।

६. सामणेरसुत्तं

३६. “कतिहि नु खो, भन्ते, धम्मोहि समन्नागतेन भिक्खुना सामणेरो उपट्ठापेतब्बो”ति? “दसहि खो, उपालि, धम्मोहि समन्नागतेन भिक्खुना सामणेरो उपट्ठापेतब्बो । कतमेहि दसहि? इधुपालि, भिक्खु सीलवा होति...पे०... समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु; बहुस्सुतो होति...पे०... दिट्ठिया सुप्पटिविद्धा; पातिमोक्खं खो पनस्स वित्थारेन स्वागतं होति सुविभत्तं सुप्पवत्तं सुविनिच्छित्तं सुत्तसो अनुब्यञ्जनसो; पटिबलो होति गिलानं उपट्ठातुं वा उपट्ठापेतुं वा; पटिबलो होति अनभिरतिं वूपकासेतुं वा वूपकासापेतुं वा; पटिबलो होति उप्पन्नं कुक्कुच्चं धम्मतो विनोदेतुं; पटिबलो होति उप्पन्नं दिट्ठिगतं धम्मतो विवेचेतुं; पटिबलो होति अधिसीले समादपेतुं; पटिबलो होति अधिचित्ते समादपेतुं; पटिबलो होति अधिपञ्जाय समादपेतुं । इमेहि खो, उपालि, दसहि धम्मोहि समन्नागतेन भिक्खुना सामणेरो उपट्ठापेतब्बो”ति । छट्ठं ।

७. सङ्गभेदसुत्तं

३७. ““सङ्गभेदो सङ्गभेदो”ति, भन्ते, वुच्चति । कितावता नु खो, भन्ते, सङ्गो भिन्नो होती”ति? “इधुपालि, भिक्खू अधम्मं धम्मोति दीपेन्ति, धम्मं अधम्मोति दीपेन्ति, अविनयं विनयोति दीपेन्ति, विनयं अविनयोति दीपेन्ति, अभासितं अलपितं तथागतेन भासितं लपितं तथागतेनाति दीपेन्ति, भासितं लपितं तथागतेन अभासितं अलपितं तथागतेनाति

दीपेन्ति, अनाचिण्णं तथागतेन आचिण्णं तथागतेनाति दीपेन्ति, आचिण्णं तथागतेन अनाचिण्णं तथागतेनाति दीपेन्ति, अपञ्जत्तं तथागतेन पञ्जत्तं तथागतेनाति दीपेन्ति, पञ्जत्तं तथागतेन अपञ्जत्तं तथागतेनाति दीपेन्ति । ते इमेहि दसहि वत्थूहि अवकस्सन्ति अपकस्सन्ति आवेनि [आवेनिं (चूळव० ३५२) आवेणि, आवेणिकं (तत्थेव अधोलिपि)] कम्मनि करोन्ति आवेनि पातिमोक्खं उद्दिसन्ति । एत्तावता खो, उपालि, सङ्खो भिन्नो होती”ति । सत्तमं ।

८. सङ्खसामग्गीसुत्तं

३८. [चूळव० ३५३] “‘सङ्खसामग्गी सङ्खसामग्गी’ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, सङ्खो समग्गो होती”ति? “इधुपालि, भिक्खू अधम्मं अधम्मोति दीपेन्ति, धम्मं धम्मोति दीपेन्ति, अविनयं अविनयोति दीपेन्ति, विनयं विनयोति दीपेन्ति, अभासितं अलपितं तथागतेन अभासितं अलपितं तथागतेनाति दीपेन्ति, भासितं लपितं तथागतेन भासितं लपितं तथागतेनाति दीपेन्ति, अनाचिण्णं तथागतेन अनाचिण्णं तथागतेनाति दीपेन्ति, आचिण्णं तथागतेन आचिण्णं तथागतेनाति दीपेन्ति, अपञ्जत्तं तथागतेन अपञ्जत्तं तथागतेनाति दीपेन्ति, पञ्जत्तं तथागतेन पञ्जत्तं तथागतेनाति दीपेन्ति । ते इमेहि दसहि वत्थूहि न अवकस्सन्ति न अपकस्सन्ति न आवेनि कम्मनि करोन्ति न आवेनि पातिमोक्खं उद्दिसन्ति । एत्तावता खो, उपालि, सङ्खो समग्गो होती”ति । अट्ठमं ।

९. पठमआनन्दसुत्तं

३९. अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच — “‘सङ्खभेदो सङ्खभेदो’ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, सङ्खो भिन्नो होती”ति? “इधानन्द, भिक्खू अधम्मं धम्मोति दीपेन्ति, धम्मं अधम्मोति दीपेन्ति, अविनयं विनयोति दीपेन्ति... पे० ... पञ्जत्तं तथागतेन अपञ्जत्तं तथागतेनाति दीपेन्ति । ते इमेहि दसहि वत्थूहि अवकस्सन्ति अपकस्सन्ति आवेनि कम्मनि करोन्ति आवेनि पातिमोक्खं उद्दिसन्ति । एत्तावता खो, आनन्द, सङ्खो भिन्नो होती”ति ।

“समग्गं पन, भन्ते, सङ्खं भिन्दित्वा किं सो पसवती”ति? “कप्पट्टिकं, आनन्द, किब्बिसं पसवती”ति । “किं पन, भन्ते, कप्पट्टिकं किब्बिसं”न्ति? “कप्पं, आनन्द, निरयम्हि पच्चतीति —

“आपायिको नेरयिको, कप्पट्टो सङ्खभेदको ।

वग्गरतो अधम्मट्ठो, योगक्खेमा पधंसति ।

सङ्खं समग्गं भिन्दित्वा [भेत्वान (सी० स्या०), भित्त्वान (क०) चूळव० ३५४; इतिवु० १८; कथाव० ६५७]

कप्पं निरयम्हि पच्चती”ति ॥ नवमं ।

१०. दुतियआनन्दसुत्तं

४०. “‘सङ्खसामग्गी सङ्खसामग्गी’ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता नु खो, भन्ते, सङ्खो समग्गो होती”ति? “इधानन्द, भिक्खू अधम्मं अधम्मोति दीपेन्ति, धम्मं धम्मोति दीपेन्ति, अविनयं अविनयोति दीपेन्ति, विनयं विनयोति दीपेन्ति, अभासितं अलपितं तथागतेन अभासितं अलपितं तथागतेनाति दीपेन्ति, भासितं लपितं तथागतेन भासितं लपितं तथागतेनाति दीपेन्ति, अनाचिण्णं तथागतेन अनाचिण्णं तथागतेनाति दीपेन्ति, आचिण्णं तथागतेन आचिण्णं तथागतेनाति दीपेन्ति, अपञ्जत्तं तथागतेन अपञ्जत्तं तथागतेनाति दीपेन्ति, पञ्जत्तं तथागतेन पञ्जत्तं तथागतेनाति दीपेन्ति । ते इमेहि

दसहि वत्थूहि न अवकस्सन्ति न अपकस्सन्ति न आवेनि कम्मानि करोन्ति न आवेनि पातिमोक्खं उद्दिसन्ति ।
एत्तावता खो, आनन्द, सङ्गो समग्गो होती'ति ।

“भिन्नं पन, भन्ते, सङ्गं समग्गं कत्वा किं सो पसवती'ति? “ब्रह्मं, आनन्द, पुज्जं पसवती'ति । “किं पन, भन्ते, ब्रह्मं पुज्ज'न्ति? “कप्पं, आनन्द, सग्गम्हि मोदतीति —

“सुखा सङ्गस्स सामग्गी, समग्गानञ्च अनुग्गहो ।
समग्गरतो धम्मट्ठो, योगक्खेमा न धंसति ।
सङ्गं समग्गं कत्वान, कप्पं सग्गम्हि मोदती'ति ॥ दसमं ।

उपालिवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं —

उपालि ठपना उब्बाहो, उपसम्पदनिस्सया ।
सामणोरो च द्वे भेदा, आनन्देहि परे दुवेति ॥

५. अक्कोसवग्गो

१. विवादसुत्तं

४१. अथ खो आयस्मा उपालि येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि ।
एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा उपालि भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो, येन सङ्गे
भण्डनकलहविग्गहविवादा उप्पज्जन्ति, भिक्खू च न फासु [फासुं (?)] विहरन्ती'ति? “इधुपालि, भिक्खू अधम्मं धम्मोति
दीपेन्ति, धम्मं अधम्मोति दीपेन्ति, अविनयं विनयोति दीपेन्ति, विनयं अविनयोति दीपेन्ति, अभासितं अलपितं तथागतेन
भासितं लपितं तथागतेनाति दीपेन्ति, भासितं लपितं तथागतेन अभासितं अलपितं तथागतेनाति दीपेन्ति, अनाचिण्णं
तथागतेन आचिण्णं तथागतेनाति दीपेन्ति, आचिण्णं तथागतेन अनाचिण्णं तथागतेनाति दीपेन्ति, अपज्जत्तं तथागतेन
पज्जत्तं तथागतेनाति दीपेन्ति, पज्जत्तं तथागतेन अपज्जत्तं तथागतेनाति दीपेन्ति । अयं खो, उपालि, हेतु अयं पच्चयो, येन
सङ्गे भण्डनकलहविग्गहविवादा उप्पज्जन्ति, भिक्खू च न फासु विहरन्ती'ति । पठमं ।

२. पठमविवादमूलसुत्तं

४२. “कति नु खो, भन्ते, विवादमूलानी'ति? “दस खो, उपालि, विवादमूलानि । कतमानि दस? इधुपालि, भिक्खू
अधम्मं धम्मोति दीपेन्ति, धम्मं अधम्मोति दीपेन्ति, अविनयं विनयोति दीपेन्ति, विनयं अविनयोति दीपेन्ति, अभासितं
अलपितं तथागतेन भासितं लपितं तथागतेनाति दीपेन्ति, भासितं लपितं तथागतेन अभासितं अलपितं तथागतेनाति
दीपेन्ति, अनाचिण्णं तथागतेन आचिण्णं तथागतेनाति दीपेन्ति, आचिण्णं तथागतेन अनाचिण्णं तथागतेनाति दीपेन्ति,
अपज्जत्तं तथागतेन पज्जत्तं तथागतेनाति दीपेन्ति, पज्जत्तं तथागतेन अपज्जत्तं तथागतेनाति दीपेन्ति । इमानि खो, उपालि,
दस विवादमूलानी'ति । दुतियं ।

३. दुतियविवादमूलसुत्तं

४३. “कति नु खो, भन्ते, विवादमूलानी”ति? “दस खो, उपालि, विवादमूलानि । कतमानि दस? इधुपालि, भिक्खू अनापत्तिं आपत्तीति दीपेन्ति, आपत्तिं अनापत्तीति दीपेन्ति, लहुकं आपत्तिं गरुकापत्तीति दीपेन्ति, गरुकं आपत्तिं लहुकापत्तीति दीपेन्ति, दुट्ठुल्लं आपत्तिं अदुट्ठुल्लापत्तीति दीपेन्ति, अदुट्ठुल्लं आपत्तिं दुट्ठुल्लापत्तीति दीपेन्ति, सावसेसं आपत्तिं अनवसेसापत्तीति दीपेन्ति, अनवसेसं आपत्तिं सावसेसापत्तीति दीपेन्ति, सप्पटिकम्मं आपत्तिं अप्पटिकम्मापत्तीति दीपेन्ति, अप्पटिकम्मं आपत्तिं सप्पटिकम्मापत्तीति दीपेन्ति । इमानि खो, उपालि, दस विवादमूलानी”ति । ततियं ।

४. कुसिनारसुत्तं

४४. एकं समयं भगवा कुसिनारायं विहरति बलिहरणे वनसण्डे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

[चूळव० ३९९; परि० ४३६] “चोदकेन, भिक्खवे, भिक्खुना परं चोदेतुकामेन पञ्च धम्मे अज्झत्तं पच्चवेक्खित्वा पञ्च धम्मे अज्झत्तं उपट्ठापेत्वा परो चोदेतब्बो । कतमे पञ्च धम्मा अज्झत्तं पच्चवेक्खितब्बा? चोदकेन, भिक्खवे, भिक्खुना परं चोदेतुकामेन एवं पच्चवेक्खितब्बं — ‘परिसुद्धकायसमाचारो नु खोमिहि, परिसुद्धेनमिहि कायसमाचारेण समन्नागतो अच्छिदेन अप्पटिमंसेन । संविज्जति नु खो मे एसो धम्मो उदाहु नो’ति? नो चे, भिक्खवे, भिक्खु परिसुद्धकायसमाचारो होति परिसुद्धेन कायसमाचारेण समन्नागतो अच्छिदेन अप्पटिमंसेन, तस्स भवन्ति वत्तारो — ‘इङ्ग ताव आयस्मा कायिकं सिक्खस्सू’ति, इतिस्स भवन्ति वत्तारो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, चोदकेन भिक्खुना परं चोदेतुकामेन एवं पच्चवेक्खितब्बं — ‘परिसुद्धवचीसमाचारो नु खोमिहि, परिसुद्धेनमिहि वचीसमाचारेण समन्नागतो अच्छिदेन अप्पटिमंसेन । संविज्जति नु खो मे एसो धम्मो उदाहु नो’ति? नो चे, भिक्खवे, भिक्खु परिसुद्धवचीसमाचारो होति परिसुद्धेन वचीसमाचारेण समन्नागतो अच्छिदेन अप्पटिमंसेन, तस्स भवन्ति वत्तारो — ‘इङ्ग ताव आयस्मा वाचसिकं सिक्खस्सू’ति, इतिस्स भवन्ति वत्तारो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, चोदकेन भिक्खुना परं चोदेतुकामेन एवं पच्चवेक्खितब्बं — ‘मेत्तं नु खो मे चित्तं पच्चुपट्ठितं सब्रह्मचारीसु अनाघातं । संविज्जति नु खो मे एसो धम्मो उदाहु नो’ति? नो चे, भिक्खवे, भिक्खुनो मेत्तं चित्तं पच्चुपट्ठितं होति सब्रह्मचारीसु अनाघातं, तस्स भवन्ति वत्तारो — ‘इङ्ग ताव आयस्मा सब्रह्मचारीसु मेत्तं चित्तं उपट्ठापेही’ति, इतिस्स भवन्ति वत्तारो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, चोदकेन भिक्खुना परं चोदेतुकामेन एवं पच्चवेक्खितब्बं — ‘बहुस्सुतो नु खोमिहि सुतधरो सुतसन्निचयो, ये ते धम्मा आदिकल्याणा मज्झेकल्याणा परियोसानकल्याणा सात्थं सब्यञ्जनं केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं अभिवदन्ति, तथारूपा मे धम्मा बहुस्सुता होन्ति धाता वचसा परिचिता मनसानुपेक्खिता दिट्ठिया सुप्पटिविद्धा । संविज्जति नु खो मे एसो धम्मो उदाहु नो’ति? नो चे, भिक्खवे, भिक्खु बहुस्सुतो होति सुतधरो सुतसन्निचयो, ये ते धम्मा आदिकल्याणा मज्झेकल्याणा परियोसानकल्याणा सात्थं सब्यञ्जनं केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं अभिवदन्ति, तथारूपास्स धम्मा बहुस्सुता होन्ति धाता वचसा परिचिता मनसानुपेक्खिता दिट्ठिया सुप्पटिविद्धा, तस्स भवन्ति वत्तारो — ‘इङ्ग ताव आयस्मा आगमं परियापुणस्सू’ति, इतिस्स भवन्ति वत्तारो ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, चोदकेन भिक्खुना परं चोदेतुकामेन एवं पच्चवेक्खितब्बं — ‘उभयानि खो पन मे पातिमोक्खानि वित्थारेन स्वागतानि होन्ति सुविभत्तानि सुप्पवत्तीनि सुविनिच्छितानि सुत्तसो अनुब्यञ्जनसो । संविज्जति नु खो मे एसो धम्मो उदाहु नो’ति? नो चे, भिक्खवे, भिक्खुनो उभयानि पातिमोक्खानि वित्थारेन स्वागतानि होन्ति सुविभत्तानि सुप्पवत्तीनि सुविनिच्छितानि सुत्तसो अनुब्यञ्जनसो, ‘इदं पनायस्मा, कत्थ वुत्तं भगवता’ति, इति पुट्ठो न सम्पायिस्सति । तस्स भवन्ति वत्तारो — ‘इद्धं ताव आयस्मा विनयं सिक्खस्सू’ति, इतिस्स भवन्ति वत्तारो । इमे पच्च धम्मा अज्झत्तं पच्चवेक्खितब्बा ।

“कतमे पच्च धम्मा अज्झत्तं उपट्ठापेतब्बा? ‘कालेन वक्खामि, नो अकालेन; भूतेन वक्खामि, नो अभूतेन; सण्हेन वक्खामि, नो फरुसेन; अत्थसंहितेन वक्खामि, नो अनत्थसंहितेन; मेत्तचित्तो वक्खामि, नो दोसन्तरो’ति — इमे पच्च धम्मा अज्झत्तं उपट्ठापेतब्बा । चोदकेन, भिक्खवे, भिक्खुना परं चोदेतुकामेन इमे पच्च धम्मे अज्झत्तं पच्चवेक्खित्वा इमे पच्च धम्मे अज्झत्तं उपट्ठापेत्वा परो चोदेतब्बो’ति । चतुत्थं ।

५. राजन्तेपुरप्पवेसनसुत्तं

४५. [पाचि० ४९७] “दसयिमे, भिक्खवे, आदीनवा राजन्तेपुरप्पवेसने । कतमे दस? इध, भिक्खवे, राजा महेसिया सद्धिं निसिन्नो होति । तत्र भिक्खु पविसति । महेसी वा भिक्खुं दिस्वा सितं पातुकरोति, भिक्खु वा महेसिं दिस्वा सितं पातुकरोति । तत्थ रज्जो एवं होति — ‘अद्धा इमेसं कतं वा करिस्सन्ति वा’ति! अयं, भिक्खवे, पठमो आदीनवो राजन्तेपुरप्पवेसने ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, राजा बहुकिच्चो बहुकरणीयो अज्जतरं इत्थिं गन्त्वा न सरति — ‘सा तेन गब्भं गण्हाति’ । तत्थ रज्जो एवं होति — ‘न खो इध अज्जो कोचि पविसति, अज्जत्र पब्बजितेन । सिया नु खो पब्बजितस्स कम्म’न्ति । अयं, भिक्खवे, दुतियो आदीनवो राजन्तेपुरप्पवेसने ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, रज्जो अन्तेपुरे अज्जतरं रतनं नस्सति । तत्थ रज्जो एवं होति — ‘न खो इध अज्जो कोचि पविसति, अज्जत्र पब्बजितेन । सिया नु खो पब्बजितस्स कम्म’न्ति । अयं, भिक्खवे, ततियो आदीनवो राजन्तेपुरप्पवेसने ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, रज्जो अन्तेपुरे अब्भन्तरा गुहमन्ता बहिद्धा सम्भेदं गच्छन्ति । तत्थ रज्जो एवं होति — ‘न खो इध अज्जो कोचि पविसति, अज्जत्र पब्बजितेन । सिया नु खो पब्बजितस्स कम्म’न्ति । अयं, भिक्खवे, चतुत्थो आदीनवो राजन्तेपुरप्पवेसने ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, रज्जो अन्तेपुरे पिता वा पुत्तं पत्थेति पुत्तो वा पितरं पत्थेति । तेसं एवं होति — ‘न खो इध अज्जो कोचि पविसति, अज्जत्र पब्बजितेन । सिया नु खो पब्बजितस्स कम्म’न्ति । अयं, भिक्खवे, पच्चमो आदीनवो राजन्तेपुरप्पवेसने ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, राजा नीचट्टानियं उच्चे ठाने ठपेति । येसं तं अमनापं तेसं एवं होति — ‘राजा खो पब्बजितेन संसट्ठो । सिया नु खो पब्बजितस्स कम्म’न्ति । अयं, भिक्खवे, छट्ठो आदीनवो राजन्तेपुरप्पवेसने ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, राजा उच्चट्टानियं नीचे ठाने ठपेति । येसं तं अमनापं तेसं एवं होति — ‘राजा खो पब्बजितेन

संसद्दो । सिया नु खो पब्बजितस्स कम्म'न्ति । अयं, भिक्खवे, सत्तमो आदीनवो राजन्तेपुरणवेसने ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, राजा अकाले सेनं उय्योजेति । येसं तं अमनापं तेसं एवं होति — ‘राजा खो पब्बजितेन संसद्दो । सिया नु खो पब्बजितस्स कम्म'न्ति । अयं, भिक्खवे, अट्ठमो आदीनवो राजन्तेपुरणवेसने ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, राजा काले सेनं उय्योजेत्वा अन्तरामगतो निवत्तापेति । येसं तं अमनापं तेसं एवं होति — ‘राजा खो पब्बजितेन संसद्दो । सिया नु खो पब्बजितस्स कम्म'न्ति । अयं, भिक्खवे, नवमो आदीनवो राजन्तेपुरणवेसने ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, रज्जो अन्तेपुरं हत्थिसम्मदं अस्ससम्मदं रथसम्मदं रजनीयानि रूपसद्दगन्धरसफोटुब्बानि, यानि न पब्बजितस्स सारुप्पानि । अयं, भिक्खवे, दसमो आदीनवो राजन्तेपुरणवेसने । इमे खो, भिक्खवे, दस आदीनवा राजन्तेपुरणवेसने”ति । पञ्चमं ।

६. सक्कसुत्तं

४६. एकं समयं भगवा सक्केसु विहरति कपिलवत्थुस्मिं निग्रोधारामे । अथ खो सम्बहुला सक्का उपासका तदहुपोसथे येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ने खो सक्के उपासके भगवा एतदवोच — “अपि नु तुम्हे, सक्का, अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसथा”ति? “अप्पेकदा मयं, भन्ते, अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसाम, अप्पेकदा न उपवसामा”ति । “तेसं वो, सक्का, अलाभा तेसं दुल्लब्धं, ये तुम्हे एवं सोकसभये जीविते मरणसभये जीविते अप्पेकदा अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसथ, अप्पेकदा न उपवसथ ।

“तं किं मज्जथ, सक्का, इध पुरिसो येन केनचि कम्मट्ठानेन अनापज्ज अकुसलं दिवसं अट्ठकहापणं निब्बिसेय्य । दक्खो पुरिसो उट्ठानसम्पन्नोति अलं वचनाया”ति? “एवं, भन्ते” ।

“तं किं मज्जथ, सक्का, इध पुरिसो येन केनचि कम्मट्ठानेन अनापज्ज अकुसलं दिवसं कहापणं निब्बिसेय्य । दक्खो पुरिसो उट्ठानसम्पन्नोति अलं वचनाया”ति? “एवं, भन्ते” ।

“तं किं, मज्जथ, सक्का, इध पुरिसो येन केनचि कम्मट्ठानेन अनापज्ज अकुसलं दिवसं द्वे कहापणे निब्बिसेय्य ... तयो कहापणे निब्बिसेय्य... चत्तारो कहापणे निब्बिसेय्य... पञ्च कहापणे निब्बिसेय्य... छ कहापणे निब्बिसेय्य... सत्त कहापणे निब्बिसेय्य... अट्ठ कहापणे निब्बिसेय्य... नव कहापणे निब्बिसेय्य... दस कहापणे निब्बिसेय्य... वीस कहापणे निब्बिसेय्य... तिस कहापणे निब्बिसेय्य... चत्तारीसं कहापणे निब्बिसेय्य... पञ्चासं कहापणे निब्बिसेय्य... कहापणसतं निब्बिसेय्य । दक्खो पुरिसो उट्ठानसम्पन्नोति अलं वचनाया”ति? “एवं, भन्ते” ।

“तं किं मज्जथ, सक्का, अपि नु सो पुरिसो दिवसे दिवसे कहापणसतं कहापणसहस्सं निब्बिसमानो लब्धं लब्धं निक्खिपन्तो वस्ससतायुको वस्ससतजीवी महन्तं भोगक्खन्धं अधिगच्छेय्या”ति? “एवं, भन्ते” ।

“तं किं मज्जथ, सक्का, अपि नु सो पुरिसो भोगहेतु भोगनिदानं भोगाधिकरणं एकं वा रत्तिं एकं वा दिवसं उपट्ठं वा रत्तिं उपट्ठं वा दिवसं एकन्तसुखप्पटिसंवेदी विहरेय्या”ति? “नो हेतं, भन्ते” । “तं किस्स हेतु”? “कामा हि, भन्ते, अनिच्चा तुच्छा मुसा मोसधम्मा”ति ।

“इध पन वो, सक्का, मम सावको दस वस्सानि अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो यथा मयानुसिद्धं तथा पटिपज्जमानो सतम्पि वस्सानि सतम्पि वस्ससतानि सतम्पि वस्ससहस्सानि एकन्तसुखप्पटिसंवेदी विहरेय्य । सो च ख्वस्स सकदागामी वा अनागामी वा अपण्णकं वा सोतापन्नो । तिड्ढन्तु, सक्का, दस वस्सानि ।

इध मम सावको नव वस्सानि... अट्ठ वस्सानि... सत्त वस्सानि... छ वस्सानि... पञ्च वस्सानि चत्तारि वस्सानि... तीणि वस्सानि... द्वे वस्सानि... एकं वस्सं अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो यथा मयानुसिद्धं तथा पटिपज्जमानो सतम्पि वस्सानि सतम्पि वस्ससतानि सतम्पि वस्ससहस्सानि एकन्तसुखप्पटिसंवेदी विहरेय्य, सो च ख्वस्स सकदागामी वा अनागामी वा अपण्णकं वा सोतापन्नो । तिड्ढतु, सक्का, एकं वस्सं ।

इध मम सावको दस मासे अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो यथा मयानुसिद्धं तथा पटिपज्जमानो सतम्पि वस्सानि सतम्पि वस्ससतानि सतम्पि वस्ससहस्सानि एकन्तसुखप्पटिसंवेदी विहरेय्य, सो च ख्वस्स सकदागामी वा अनागामी वा अपण्णकं वा सोतापन्नो । तिड्ढन्तु, सक्का, दस मासा ।

इध मम सावको नव मासे... अट्ठ मासे... सत्त मासे... छ मासे... पञ्च मासे... चत्तारो मासे... तयो मासे... द्वे मासे... एकं मासं... अट्ठमासं अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो यथा मयानुसिद्धं तथा पटिपज्जमानो सतम्पि वस्सानि सतम्पि वस्ससतानि सतम्पि वस्ससहस्सानि एकन्तसुखप्पटिसंवेदी विहरेय्य, सो च ख्वस्स सकदागामी वा अनागामी वा अपण्णकं वा सोतापन्नो । तिड्ढतु, सक्का, अट्ठमासो ।

इध मम सावको दस रत्तिन्दिवे [रत्तिदिवे (क०)] अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो यथा मयानुसिद्धं तथा पटिपज्जमानो सतम्पि वस्सानि सतम्पि वस्ससतानि सतम्पि वस्ससहस्सानि एकन्तसुखप्पटिसंवेदी विहरेय्य, सो च ख्वस्स सकदागामी वा अनागामी वा अपण्णकं वा सोतापन्नो । तिड्ढन्तु, सक्का, दस रत्तिन्दिवा ।

इध मम सावको नव रत्तिन्दिवे... अट्ठ रत्तिन्दिवे... सत्त रत्तिन्दिवे... छ रत्तिन्दिवे... पञ्च रत्तिन्दिवे... चत्तारो रत्तिन्दिवे... तयो रत्तिन्दिवे... द्वे रत्तिन्दिवे... एकं रत्तिन्दिवं अप्पमत्तो आतापी पहितत्तो विहरन्तो यथा मयानुसिद्धं तथा पटिपज्जमानो सतम्पि वस्सानि सतम्पि वस्ससतानि सतम्पि वस्ससहस्सानि एकन्तसुखप्पटिसंवेदी विहरेय्य, सो च ख्वस्स सकदागामी वा अनागामी वा अपण्णकं वा सोतापन्नो । तेसं वो, सक्का, अलाभा तेसं दुल्लब्धं, ये तुम्हे एवं सोकसभये जीविते मरणसभये जीविते अप्पेकदा अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसथ, अप्पेकदा न उपवसथा”ति । “एते मयं, भन्ते, अज्जतग्गे अट्ठङ्गसमन्नागतं उपोसथं उपवसिस्सामा”ति । छट्ठं ।

७. महालिसुत्तं

४७. एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं । अथ खो महालि लिच्छवि येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो महालि लिच्छवि भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते हेतु, को पच्चयो पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया”ति? “लोभो खो, महालि, हेतु, लोभो पच्चयो पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया । दोसो खो, महालि, हेतु, दोसो पच्चयो पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया । मोहो खो, महालि, हेतु, मोहो पच्चयो पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया । अयोनिसो मनसिकारो खो, महालि, हेतु, अयोनिसो मनसिकारो पच्चयो पापस्स कम्मस्स

किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया । मिच्छापणिहितं खो, महालि, चित्तं हेतु, मिच्छापणिहितं चित्तं पच्चयो पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तियाति । अयं खो, महालि, हेतु, अयं पच्चयो पापस्स कम्मस्स किरियाय पापस्स कम्मस्स पवत्तिया”ति ।

“को पन, भन्ते, हेतु को पच्चयो कल्याणस्स कम्मस्स किरियाय कल्याणस्स कम्मस्स पवत्तिया”ति? “अलोभो खो, महालि, हेतु, अलोभो पच्चयो कल्याणस्स कम्मस्स किरियाय कल्याणस्स कम्मस्स पवत्तिया । अदोसो खो, महालि, हेतु, अदोसो पच्चयो कल्याणस्स कम्मस्स किरियाय कल्याणस्स कम्मस्स पवत्तिया । अमोहो खो, महालि, हेतु, अमोहो पच्चयो कल्याणस्स कम्मस्स किरियाय कल्याणस्स कम्मस्स पवत्तिया । योनिसो मनसिकारो खो, महालि, हेतु, योनिसो मनसिकारो पच्चयो कल्याणस्स कम्मस्स किरियाय कल्याणस्स कम्मस्स पवत्तिया । सम्मापणिहितं खो, महालि, चित्तं हेतु, सम्मापणिहितं चित्तं पच्चयो कल्याणस्स कम्मस्स किरियाय कल्याणस्स कम्मस्स पवत्तिया । अयं खो, महालि, हेतु, अयं पच्चयो कल्याणस्स कम्मस्स किरियाय कल्याणस्स कम्मस्स पवत्तिया । इमे च, महालि, दस धम्मा लोके न संविज्जेय्युं, नयिध पज्जायेथ अधम्मचरियाविसमचरियाति वा धम्मचरियासमचरियाति वा । यस्मा च खो, महालि, इमे दस धम्मा लोके संविज्जन्ति, तस्मा पज्जायति अधम्मचरियाविसमचरियाति वा धम्मचरियासमचरियाति वा”ति । सत्तमं ।

८. पब्बजितअभिण्हसुत्तं

४८. “दसयिमे, भिक्खवे, धम्मा पब्बजितेन अभिण्हं पच्चवेक्खितब्बा । कतमे दस? ‘वेवण्णियम्हि अज्झुपगतो’ति पब्बजितेन अभिण्हं पच्चवेक्खितब्बं; ‘परपटिबद्धा मे जीविका’ति पब्बजितेन अभिण्हं पच्चवेक्खितब्बं; ‘अज्जो मे आकप्पो करणीयो’ति पब्बजितेन अभिण्हं पच्चवेक्खितब्बं; ‘कच्चि नु खो मे अत्ता सीलतो न उपवदती’ति पब्बजितेन अभिण्हं पच्चवेक्खितब्बं; ‘कच्चि नु खो मं अनुविच्च विज्जू सन्नह्यचारी सीलतो न उपवदन्ती’ति पब्बजितेन अभिण्हं पच्चवेक्खितब्बं; ‘सब्बेहि मे पियेहि मनापेहि नानाभावो विनाभावो’ति पब्बजितेन अभिण्हं पच्चवेक्खितब्बं; ‘कम्मस्सकोम्हि कम्मदायादो कम्मयोनि कम्मबन्धु कम्मपटिसरणो, यं कम्मं करिस्सामि कल्याणं वा पापकं वा तस्स दायादो भविस्सामी’ति पब्बजितेन अभिण्हं पच्चवेक्खितब्बं; ‘कथंभूतस्स मे रत्तिन्दिवा वीतिवत्तन्ती’ति पब्बजितेन अभिण्हं पच्चवेक्खितब्बं; ‘कच्चि नु खो अहं सुज्जागारे अभिरमामी’ति पब्बजितेन अभिण्हं पच्चवेक्खितब्बं; ‘अत्थि नु खो मे उत्तरि मनुस्सधम्मो अलमरियजाणदस्सनविसेसो अधिगतो, येनाहं [योहं (सी० पी० क०), सोहं (स्या०)] पच्छिमे काले सन्नह्यचारीहि पुट्ठो न मङ्गु भविस्सामी’ति पब्बजितेन अभिण्हं पच्चवेक्खितब्बं । इमे खो, भिक्खवे, दस धम्मा पब्बजितेन अभिण्हं पच्चवेक्खितब्बा”ति । अट्ठमं ।

९. सरीरट्ठधम्मसुत्तं

४९. “दसयिमे, भिक्खवे, धम्मा सरीरट्ठा । कतमे दस? सीतं, उण्हं, जिघच्छा, पिपासा, उच्चारो, पस्सावो, कायसंवरो, वचीसंवरो, आजीवसंवरो, पोनोभविको [पोनोभविको (क०)] भवसङ्खारो — इमे खो, भिक्खवे, दस धम्मा सरीरट्ठा”ति । नवमं ।

१०. भण्डनसुत्तं

५०. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन सम्बहुला भिक्खू

पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्ता उपट्टानसालायं सन्निसिन्ना सन्निपतिता भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अञ्जमञ्जं मुखसत्तीहि वितुदन्ता विहरन्ति ।

अथ खो भगवा सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुड्डितो येन उपट्टानसाला तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पञ्चत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “काय नुत्थ, भिक्खवे, एतरहि कथाय सन्निसिन्ना सन्निपतिता, का च पन वो अन्तराकथा विप्पकता”ति?

“इध मयं, भन्ते, पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्ता उपट्टानसालायं सन्निसिन्ना सन्निपतिता भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अञ्जमञ्जं मुखसत्तीहि वितुदन्ता विहरामा”ति । “न खो पनेतं, भिक्खवे, तुम्हाकं पतिरूपं कुलपुत्तानं सद्भाय अगारस्मा अनगारियं पब्बजितानं, यं तुम्हे भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अञ्जमञ्जं मुखसत्तीहि वितुदन्ता विहरेय्याथ ।

“दसयिमे, भिक्खवे, धम्मा सारणीया पियकरणो गरुकरणो [\[पियकराणा गरुकराणा \(?\)\]](#) सङ्गहाय अविवादाय सामगिया एकीभावाय संवत्तति । कतमे दस? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति, पातिमोक्खसंवरसंवृतो विहरति आचारगोचरसम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति...पे०... समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु, अयम्पि धम्मो सारणीयो पियकरणो गरुकरणो सङ्गहाय अविवादाय सामगिया एकीभावाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु बहुस्सुतो होति सुतधरो सुतसन्निचयो, ये ते धम्मा आदिकल्याणा मज्जेकल्याणा परियोसानकल्याणा सात्थं सब्यञ्जनं केवलपरिपुणं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं अभिवदन्ति, तथारूपास्स धम्मा बहुस्सुता होन्ति धाता वचसा परिचिता मनसानुपेक्खिता दिट्ठिया सुप्पटिविद्धा । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु बहुस्सुतो होति...पे०... दिट्ठिया सुप्पटिविद्धा, अयम्पि धम्मो सारणीयो पियकरणो गरुकरणो सङ्गहाय अविवादाय सामगिया एकीभावाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो होति कल्याणसहायो कल्याणसम्पवङ्को । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु कल्याणमित्तो होति कल्याणसहायो कल्याणसम्पवङ्को, अयम्पि धम्मो सारणीयो पियकरणो गरुकरणो सङ्गहाय अविवादाय सामगिया एकीभावाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु सुवचो होति सोवचस्सकरणेहि धम्मोहि समन्नागतो खमो पदक्खिणग्गाही अनुसासनि । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु सुवचो होति सोवचस्सकरणेहि धम्मोहि समन्नागतो खमो पदक्खिणग्गाही अनुसासनि, अयम्पि धम्मो सारणीयो पियकरणो गरुकरणो सङ्गहाय अविवादाय सामगिया एकीभावाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु यानि तानि सब्रह्मचारीनं उच्चावचानि किंकरणीयानि — तत्थ दक्खो होति अनलसो, ततूपायाय वीमंसाय समन्नागतो अलं कातुं अलं संविधातुं । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु यानि तानि सब्रह्मचारीनं उच्चावचानि किंकरणीयानि — तत्थ दक्खो होति अनलसो ततूपायाय वीमंसाय समन्नागतो अलं कातुं अलं संविधातुं, अयम्पि धम्मो पियकरणो गरुकरणो सङ्गहाय अविवादाय सामगिया एकीभावाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु धम्मकामो होति पियसमुदाहारो, अभिधम्मे अभिविनये उळारपामोज्जो । यम्पि,

भिक्षवे, भिक्षु धम्मकामो होति पियसमुदाहारो, अभिधम्मे अभिविनये उळारपामोज्जो, अयम्पि धम्मो सारणीयो पियकरणो गरुकरणो सङ्गहाय अविवादाय सामगिया एकीभावाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्षवे, भिक्षु आरद्धवीरियो विहरति अकुसलानं धम्मानं पहानाय कुसलानं धम्मानं उपसम्पदाय, थामवा दळ्हपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेसु । यम्पि, भिक्षवे, भिक्षु आरद्धवीरियो विहरति अकुसलानं धम्मानं पहानाय कुसलानं धम्मानं उपसम्पदाय, थामवा दळ्हपरक्कमो अनिक्खित्तधुरो कुसलेसु धम्मेसु, अयम्पि धम्मो सारणीयो पियकरणो गरुकरणो सङ्गहाय अविवादाय सामगिया एकीभावाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्षवे, भिक्षु सन्तुट्ठो होति इतरीतरचीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारेन । यम्पि, भिक्षवे, भिक्षु सन्तुट्ठो होति इतरीतरचीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारेन, अयम्पि धम्मो सारणीयो... पे०... संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्षवे, भिक्षु सतिमा होति, परमेन सतिनेपक्केन समन्नागतो, चिरकतम्पि चिरभासितम्पि सरिता अनुस्सरिता । यम्पि, भिक्षवे, भिक्षु सतिमा होति, परमेन सतिनेपक्केन समन्नागतो, चिरकतम्पि चिरभासितम्पि सरिता अनुस्सरिता, अयम्पि धम्मो सारणीयो...पे०... संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्षवे, भिक्षु पञ्जवा होति, उदयत्थगामिनिया पञ्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया । यम्पि, भिक्षवे, भिक्षु पञ्जवा होति, उदयत्थगामिनिया पञ्जाय समन्नागतो अरियाय निब्बेधिकाय सम्मा दुक्खक्खयगामिनिया, अयम्पि धम्मो सारणीयो...पे०... संवत्तति । इमे खो, भिक्षवे, दस धम्मा सारणीया पियकरणा गरुकरणा सङ्गहाय अविवादाय सामगिया एकीभावाय संवत्तन्ती’ति । दसमं ।

अक्कोसवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं —

विवादा द्वे च मूलानि, कुसिनारपवेसने ।
सक्को महालि अभिण्हं, सरीरट्ठा च भण्डनाति ॥

पठमपण्णासकं समत्तं ।

२. दुतियपण्णासकं

(६) १. सचित्तवग्गो

१. सचित्तसुत्तं

५१. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्षू आमन्तेसि — “भिक्षवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्षू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“नो चे, भिक्खवे, भिक्खु परचित्तपरियायकुसलो होति, अथ ‘सचित्तपरियायकुसलो भविस्सामी’ति [भविस्सामी (स्या०)] — एवञ्हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु सचित्तपरियायकुसलो होति? सेय्यथापि, भिक्खवे, इत्थी वा पुरिसो वा दहरो युवा मण्डनकजातिको आदासे वा परिसुद्धे परियोदाते अच्छे वा उदकपत्ते सकं मुखनिमित्तं पच्चवेक्खमानो सचे तत्थ पस्सति रजं वा अङ्गणं वा, तस्सेव रजस्स वा अङ्गणस्स वा पहानाय वायमति । नो चे तत्थ पस्सति रजं वा अङ्गणं वा, तेनेवत्तमनो होति परिपुण्णसङ्कप्पो — ‘लाभा वत मे, परिसुद्धं वत मे’ति । एवमेवं खो, भिक्खवे, भिक्खुनो पच्चवेक्खणा बहुकारा [भिक्खु पच्चवेक्खमानो बहुकारो (क०)] होति कुसलेसु धम्मेसु — ‘अभिज्झालु नु खो बहुलं विहरामि, अनभिज्झालु नु खो बहुलं विहरामि, ब्यापन्नचित्तो नु खो बहुलं विहरामि, अब्यापन्नचित्तो नु खो बहुलं विहरामि, थिनमिद्धपरियुट्ठितो नु खो बहुलं विहरामि, विगतथिनमिद्धो नु खो बहुलं विहरामि, उद्धतो नु खो बहुलं विहरामि, अनुद्धतो नु खो बहुलं विहरामि, विचिकिच्छो नु खो बहुलं विहरामि, तिण्णविचिकिच्छो नु खो बहुलं विहरामि, कोधनो नु खो बहुलं विहरामि, अक्कोधनो नु खो बहुलं विहरामि, संकिलिद्धचित्तो नु खो बहुलं विहरामि, असंकिलिद्धचित्तो नु खो बहुलं विहरामि, सारद्धकायो नु खो बहुलं विहरामि, असारद्धकायो नु खो बहुलं विहरामि, कुसीतो नु खो बहुलं विहरामि, आरद्धवीरियो नु खो बहुलं विहरामि, असमाहितो नु खो बहुलं विहरामि, समाहितो नु खो बहुलं विहरामी’ति ।

“सचे, भिक्खवे, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति — ‘अभिज्झालु बहुलं विहरामि, ब्यापन्नचित्तो बहुलं विहरामि, थिनमिद्धपरियुट्ठितो बहुलं विहरामि, उद्धतो बहुलं विहरामि, विचिकिच्छो बहुलं विहरामि, कोधनो बहुलं विहरामि, संकिलिद्धचित्तो बहुलं विहरामि, सारद्धकायो बहुलं विहरामि, कुसीतो बहुलं विहरामि, असमाहितो बहुलं विहरामी’ति, तेन, भिक्खवे, भिक्खुना तेसंयेव पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय अधिमत्तो छन्दो च वायामो च उस्साहो च उस्सोळ्ही च अप्पटिवानी च सति च सम्पजञ्जञ्च करणीयं । सेय्यथापि, भिक्खवे, आदित्तचेलो वा आदित्तसीसो वा । तस्सेव चेलस्स वा सीसस्स वा निब्बापनाय अधिमत्तं छन्दञ्च वायामञ्च उस्साहञ्च उस्सोळ्हञ्च अप्पटिवानिञ्च सतिञ्च सम्पजञ्जञ्च करेय्य । एवमेवं खो तेन, भिक्खवे, भिक्खुना तेसंयेव पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय अधिमत्तो छन्दो च वायामो च उस्साहो च उस्सोळ्ही च अप्पटिवानी च सति च सम्पजञ्जञ्च करणीयं ।

“सचे पन, भिक्खवे, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति — ‘अनभिज्झालु बहुलं विहरामि, अब्यापन्नचित्तो बहुलं विहरामि, विगतथिनमिद्धो बहुलं विहरामि, अनुद्धतो बहुलं विहरामि, तिण्णविचिकिच्छो बहुलं विहरामि, अक्कोधनो बहुलं विहरामि, असंकिलिद्धचित्तो बहुलं विहरामि, असारद्धकायो बहुलं विहरामि, आरद्धवीरियो बहुलं विहरामि, समाहितो बहुलं विहरामी’ति, तेन, भिक्खवे, भिक्खुना तेसुयेव कुसलेसु धम्मेसु पतिट्ठाय उत्तरि आसवानं खयाय योगो करणीयो’ति । पठमं ।

२. सारिपुत्तसुत्तं

५२. तत्र खो आयस्मा सारिपुत्तो भिक्खू आमन्तेसि — “आवुसो भिक्खवे”ति । “आवुसो”ति खो ते भिक्खू आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच —

“नो चे, आवुसो, भिक्खु परचित्तपरियायकुसलो होति, अथ ‘सचित्तपरियायकुसलो भविस्सामी’ति — एवञ्हि वो, आवुसो, सिक्खितब्बं ।

“कथञ्चावुसो, भिक्खु सचित्तपरियायकुसलो होति? सेय्यथापि, आवुसो, इत्थी वा पुरिसो वा दहरो युवा मण्डनकजातिको आदासे वा परिसुद्धे परियोदाते अच्छे वा उदपत्ते सकं मुखनिमित्तं पच्चवेक्खमानो सचे तत्थ पस्सति रजं वा अङ्गणं वा, तस्सेव रजस्स वा अङ्गणस्स वा पहानाय वायमति । नो चे तत्थ पस्सति रजं वा अङ्गणं वा, तेनेवत्तमनो होति परिपुण्णसङ्कप्पो — ‘लाभा वत मे, परिसुद्धं वत मे’ति ।

एवमेवं खो, आवुसो, भिक्खुनो पच्चवेक्खणा बहुकारा होति कुसलेसु धम्मेसु — ‘अभिज्झालु नु खो बहुलं विहरामि, अनभिज्झालु नु खो बहुलं विहरामि, ब्यापन्नचित्तो नु खो बहुलं विहरामि, अब्यापन्नचित्तो नु खो बहुलं विहरामि, थिनमिद्धपरियुट्ठितो नु खो बहुलं विहरामि, विगतथिनमिद्धो नु खो बहुलं विहरामि, उद्धतो नु खो बहुलं विहरामि, अनुद्धतो नु खो बहुलं विहरामि, विचिकिच्छो नु खो बहुलं विहरामि, तिण्णविचिकिच्छो नु खो बहुलं विहरामि, कोधनो नु खो बहुलं विहरामि, अक्कोधनो नु खो बहुलं विहरामि, संकिलिद्धचित्तो नु खो बहुलं विहरामि, असंकिलिद्धचित्तो नु खो बहुलं विहरामि, सारद्धकायो नु खो बहुलं विहरामि, असारद्धकायो नु खो बहुलं विहरामि, कुसीतो नु खो बहुलं विहरामि, आरद्धवीरियो नु खो बहुलं विहरामि, समाहितो नु खो बहुलं विहरामि, असमाहितो नु खो बहुलं विहरामी’ति ।

“सचे, आवुसो, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति — ‘अभिज्झालु बहुलं विहरामि...पे०... असमाहितो बहुलं विहरामी’ति, तेनावुसो, भिक्खुना तेसंयेव पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय अधिमत्तो छन्दो च वायामो च उस्साहो च उस्सोळ्ही च अप्पटिवानी च सति च सम्पज्जञ्च करणीयं । सेय्यथापि, आवुसो, आदित्तचेलो वा आदित्तसीसो वा । तस्सेव चेलस्स वा सीसस्स वा निब्बापनाय अधिमत्तं छन्दञ्च वायामञ्च उस्साहञ्च उस्सोळ्हीञ्च अप्पटिवानिञ्च सतिञ्च सम्पज्जञ्च करेय्य । एवमेवं खो, आवुसो, तेन भिक्खुना तेसंयेव पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय अधिमत्तो छन्दो च वायामो च उस्साहो च उस्सोळ्ही च अप्पटिवानी च सति च सम्पज्जञ्च करणीयं ।

“सचे पनावुसो, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति — ‘अनभिज्झालु बहुलं विहरामि...पे०... समाहितो बहुलं विहरामी’ति, तेनावुसो, भिक्खुना तेसुयेव कुसलेसु धम्मेसु पटिडाय उत्तरि आसवानं खयाय योगो करणीयो’ति । द्रुतियं ।

३. ठितिसुत्तं

५३. “ठितिम्पाहं, भिक्खवे, न वण्णयामि कुसलेसु धम्मेसु, पगेव परिहानिं । वुट्ठिञ्च खो अहं, भिक्खवे, वण्णयामि कुसलेसु धम्मेसु, नो ठितिं नो हानिं ।

“कथञ्च, भिक्खवे, हानि होति कुसलेसु धम्मेसु, नो ठिति नो वुट्ठि? इध, भिक्खवे, भिक्खु यत्तको होति सद्भाय सीलेन सुतेन चागेन पज्जाय पटिभानेन, तस्स ते धम्मा नेव तिड्ढन्ति नो वड्ढन्ति । हानिमेतं, भिक्खवे, वदामि कुसलेसु धम्मेसु, नो ठितिं नो वुट्ठिं । एवं खो, भिक्खवे, हानि होति कुसलेसु धम्मेसु, नो ठिति नो वुट्ठि ।

“कथञ्च, भिक्खवे ठिति होति कुसलेसु धम्मेसु, नो हानि नो वुट्ठि? इध, भिक्खवे, भिक्खु यत्तको होति सद्भाय सीलेन सुतेन चागेन पज्जाय पटिभानेन, तस्स ते धम्मा नेव हायन्ति नो वड्ढन्ति । ठितिमेतं, भिक्खवे, वदामि कुसलेसु धम्मेसु, नो हानिं नो वुट्ठिं । एवं खो, भिक्खवे, ठिति होति कुसलेसु धम्मेसु, नो वुट्ठि नो हानि ।

“कथञ्च, भिक्खवे, वुट्ठि होति कुसलेसु धम्मेसु, नो ठिति नो हानि? इध, भिक्खवे, भिक्खु यत्तको होति सद्भाय सीलेन सुतेन चागेन पज्जाय पटिभानेन, तस्स ते धम्मा नेव तिड्ढन्ति नो हायन्ति । वुट्ठिमेतं, भिक्खवे, वदामि कुसलेसु

धम्मोसु, नो ठितिं नो हानिं । एवं खो, भिक्खवे, वुट्ठि होति कुसलेसु धम्मोसु, नो ठिति नो हानि ।

“नो चे, भिक्खवे, भिक्खु परचित्तपरियायकुसलो होति, अथ ‘सचित्तपरियायकुसलो भविस्सामी’ति — एवञ्हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु सचित्तपरियायकुसलो होति? सेय्यथापि, भिक्खवे, इत्थी वा पुरिसो वा दहरो युवा मण्डनकजातिको आदासे वा परिसुद्धे परियोदाते अच्छे वा उदपत्ते सकं मुखनिमित्तं पच्चवेक्खमानो सचे तत्थ पस्सति रजं वा अङ्गणं वा, तस्सेव रजस्स वा अङ्गणस्स वा पहानाय वायमति । नो चे तत्थ पस्सति रजं वा अङ्गणं वा, तेनेवत्तमनो होति परिपुण्णसङ्कप्पो — ‘लाभा वत मे, परिसुद्धं वत मे’ति । एवमेवं खो, भिक्खवे, भिक्खुनो पच्चवेक्खणा बहुकारा होति कुसलेसु धम्मोसु — ‘अभिज्झालु नु खो बहुलं विहरामि, अनभिज्झालु नु खो बहुलं विहरामि, ब्यापन्नचित्तो नु खो बहुलं विहरामि, अब्यापन्नचित्तो नु खो बहुलं विहरामि, थिनमिद्धपरियुट्ठितो नु खो बहुलं विहरामि, विगतथिनमिद्धो नु खो बहुलं विहरामि, उद्धतो नु खो बहुलं विहरामि, अनुद्धतो नु खो बहुलं विहरामि, विचिकिच्छो नु खो बहुलं विहरामि, तिण्णविचिकिच्छो नु खो बहुलं विहरामि, कोधनो नु खो बहुलं विहरामि, अक्कोधनो नु खो बहुलं विहरामि, संकिलिट्ठचित्तो नु खो बहुलं विहरामि, असंकिलिट्ठचित्तो नु खो बहुलं विहरामि, सारद्धकायो नु खो बहुलं विहरामि, असारद्धकायो नु खो बहुलं विहरामि, कुसीतो नु खो बहुलं विहरामि, आरद्धवीरियो नु खो बहुलं विहरामि, समाहितो नु खो बहुलं विहरामि, असमाहितो नु खो बहुलं विहरामी’ति ।

“सचे, भिक्खवे, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति — ‘अभिज्झालु बहुलं विहरामि, ब्यापन्नचित्तो बहुलं विहरामि, थिनमिद्धपरियुट्ठितो बहुलं विहरामि, उद्धतो बहुलं विहरामि, विचिकिच्छो बहुलं विहरामि, कोधनो बहुलं विहरामि, संकिलिट्ठचित्तो बहुलं विहरामि, सारद्धकायो बहुलं विहरामि, कुसीतो बहुलं विहरामि, असमाहितो बहुलं विहरामी’ति, तेन, भिक्खवे, भिक्खुना तेसंयेव पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय अधिमत्तो छन्दो च वायामो च उस्साहो च उस्सोळ्ही च अप्पटिवानी च सति च सम्पज्जञ्च करणीयं । सेय्यथापि, भिक्खवे, आदित्तचेलो वा आदित्तसीसो वा । तस्सेव चेलस्स वा सीसस्स वा निब्बापनाय अधिमत्तं छन्दञ्च वायामञ्च उस्साहञ्च उस्सोळ्हीञ्च अप्पटिवानिञ्च सतिञ्च सम्पज्जञ्च करेय्य; एवमेवं खो, भिक्खवे, तेन भिक्खुना तेसंयेव पापकानं अकुसलानं धम्मानं पहानाय अधिमत्तो छन्दो च वायामो च उस्साहो च उस्सोळ्ही च अप्पटिवानी च सति च सम्पज्जञ्च करणीयं ।

“सचे पन, भिक्खवे, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति — ‘अनभिज्झालु बहुलं विहरामि, अब्यापन्नचित्तो बहुलं विहरामि, विगतथिनमिद्धो बहुलं विहरामि, अनुद्धतो बहुलं विहरामि, तिण्णविचिकिच्छो बहुलं विहरामि, अक्कोधनो बहुलं विहरामि, असंकिलिट्ठचित्तो बहुलं विहरामि, असारद्धकायो बहुलं विहरामि, आरद्धवीरियो बहुलं विहरामि, समाहितो बहुलं विहरामी’ति, तेन, भिक्खवे, भिक्खुना तेसुयेव कुसलेसु धम्मोसु पतिट्ठाया उत्तरि आसवानं खयाय योगो करणीयो’ति । ततियं ।

४. समथसुत्तं

५४. “नो चे, भिक्खवे, भिक्खु परचित्तपरियायकुसलो होति, अथ ‘सचित्तपरियायकुसलो भविस्सामी’ति — एवञ्हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं ।

“कथञ्च, भिक्खवे, भिक्खु सचित्तपरियायकुसलो होति? सेय्यथापि, भिक्खवे, इत्थी वा पुरिसो वा दहरो युवा मण्डनकजातिको आदासे वा परिसुद्धे परियोदाते अच्छे वा उदपत्ते सकं मुखनिमित्तं पच्चवेक्खमानो सचे तत्थ पस्सति रजं वा अङ्गणं वा, तस्सेव रजस्स वा अङ्गणस्स वा पहानाय वायमति । नो चे तत्थ पस्सति रजं वा अङ्गणं वा, तेनेवत्तमनो होति परिपुण्णसङ्कप्पो — ‘लाभा वत मे, परिसुद्धं वत मे’ति । एवमेवं खो, भिक्खवे, भिक्खुनो पच्चवेक्खणा बहुकारा होति कुसलेसु धम्मेसु — ‘लाभी नु खोम्हि अज्झत्तं चेतोसमथस्स, न नु खोम्हि लाभी अज्झत्तं चेतोसमथस्स, लाभी नु खोम्हि अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय, न नु खोम्हि लाभी अधिपज्जाधम्मविपस्सनाया’ति ।

“सचे, भिक्खवे, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति — ‘लाभीम्हि अज्झत्तं चेतोसमथस्स, न लाभी अधिपज्जाधम्मविपस्सनाया’ति, तेन, भिक्खवे, भिक्खुना अज्झत्तं चेतोसमथे पतिट्ठाय अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय योगो करणीयो । सो अपरेन समयेन लाभी चेव होति अज्झत्तं चेतोसमथस्स लाभी च अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय ।

“सचे पन, भिक्खवे, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति — ‘लाभीम्हि अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय, न लाभी अज्झत्तं चेतोसमथस्सा’ति, तेन, भिक्खवे, भिक्खुना अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय पतिट्ठाय अज्झत्तं चेतोसमथे योगो करणीयो । सो अपरेन समयेन लाभी चेव होति अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय लाभी च अज्झत्तं चेतोसमथस्स ।

“सचे, पन, भिक्खवे, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति — ‘न लाभी अज्झत्तं चेतोसमथस्स, न लाभी अधिपज्जाधम्मविपस्सनाया’ति, तेन, भिक्खवे, भिक्खुना तेसंयेव कुसलानं धम्मानं पटिलाभाय अधिमत्तो छन्दो च वायामो च उस्साहो च उस्सोळ्ही च अप्पटिवानी च सति च सम्पज्जञ्च करणीयं । सेय्यथापि, भिक्खवे, आदित्तचेलो वा आदित्तसीसो वा । तस्सेव चेलस्स वा सीसस्स वा निब्बापनाय अधिमत्तं छन्दञ्च वायामञ्च उस्साहञ्च उस्सोळ्हीञ्च अप्पटिवानिञ्च सतिञ्च सम्पज्जञ्च करेय्य । एवमेवं खो, भिक्खवे, तेन भिक्खुना तेसंयेव कुसलानं धम्मानं पटिलाभाय अधिमत्तो छन्दो च वायामो च उस्साहो च उस्सोळ्ही च अप्पटिवानी च सति च सम्पज्जञ्च करणीयं । सो अपरेन समयेन लाभी चेव होति अज्झत्तं चेतोसमथस्स लाभी च अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय ।

“सचे पन, भिक्खवे, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एवं जानाति — ‘लाभीम्हि अज्झत्तं चेतोसमथस्स, लाभी अधिपज्जाधम्मविपस्सनाया’ति, तेन, भिक्खवे, भिक्खुना तेसुयेव कुसलेसु धम्मेसु पतिट्ठाय उत्तरि आसवानं खयाय योगो करणीयो ।

“चीवरम्पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि — सेवितब्बम्पि असेवितब्बम्पि । पिण्डपातम्पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि — सेवितब्बम्पि असेवितब्बम्पि । सेनासनम्पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि — सेवितब्बम्पि असेवितब्बम्पि । गामनिगमम्पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि — सेवितब्बम्पि असेवितब्बम्पि । जनपदपदेसम्पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि — सेवितब्बम्पि असेवितब्बम्पि । पुग्गलम्पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि — सेवितब्बम्पि असेवितब्बम्पि ।

““चीवरम्पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि — सेवितब्बम्पि असेवितब्बम्पी’ति, इति खो पनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? तत्थ यं जज्जा चीवरं — ‘इदं खो मे चीवरं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवट्ठन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ती’ति, एवरूपं चीवरं न सेवितब्बं । तत्थ यं जज्जा चीवरं — ‘इदं खो मे चीवरं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवट्ठन्ती’ति, एवरूपं चीवरं सेवितब्बं । ‘चीवरम्पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि — सेवितब्बम्पि असेवितब्बम्पी’ति, इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“‘पिण्डपातम्पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि — सेवितब्बम्पि असेवितब्बम्पी’ति, इति खो पनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? तत्थ यं जज्जा पिण्डपातं — ‘इमं खो मे पिण्डपातं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ती’ति, एवरूपो पिण्डपातो न सेवितब्बो । तत्थ यं जज्जा पिण्डपातं — ‘इमं खो मे पिण्डपातं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ती’ति, एवरूपो पिण्डपातो सेवितब्बो । ‘पिण्डपातम्पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि — सेवितब्बम्पि असेवितब्बम्पी’ति, इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“‘सेनासनम्पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि — सेवितब्बम्पि असेवितब्बम्पी’ति, इति खो पनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? तत्थ यं जज्जा सेनासनं — ‘इदं खो मे सेनासनं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ती’ति, एवरूपं सेनासनं न सेवितब्बं । तत्थ यं जज्जा सेनासनं — ‘इदं खो मे सेनासनं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ती’ति, एवरूपं सेनासनं सेवितब्बं । ‘सेनासनम्पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि — सेवितब्बम्पि असेवितब्बम्पी’ति, इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“‘गामनिगमम्पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि — सेवितब्बम्पि असेवितब्बम्पी’ति, इति खो पनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? तत्थ यं जज्जा गामनिगमं — ‘इमं खो मे गामनिगमं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ती’ति, एवरूपो गामनिगमो न सेवितब्बो । तत्थ यं जज्जा गामनिगमं — ‘इमं खो मे गामनिगमं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ती’ति, एवरूपो गामनिगमो सेवितब्बो । ‘गामनिगमम्पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि — सेवितब्बम्पि असेवितब्बम्पी’ति, इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“‘जनपदपदेसम्पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि — सेवितब्बम्पि असेवितब्बम्पी’ति, इति खो पनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? तत्थ यं जज्जा जनपदपदेसं — ‘इमं खो मे जनपदपदेसं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ती’ति, एवरूपो जनपदपदेसो न सेवितब्बो । तत्थ यं जज्जा जनपदपदेसं — ‘इमं खो मे जनपदपदेसं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ती’ति, एवरूपो जनपदपदेसो सेवितब्बो । ‘जनपदपदेसम्पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि — सेवितब्बम्पि असेवितब्बम्पी’ति, इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं ।

“‘पुगगलम्पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि — सेवितब्बम्पि असेवितब्बम्पी’ति, इति खो पनेतं वुत्तं । किञ्चेतं पटिच्च वुत्तं? तत्थ यं जज्जा पुगगलं — ‘इमं खो मे पुगगलं सेवतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ती’ति, एवरूपो पुगगलो न सेवितब्बो । तत्थ यं जज्जा पुगगलं — ‘इमं खो मे पुगगलं सेवतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ती’ति, एवरूपो पुगगलो सेवितब्बो । ‘पुगगलम्पाहं, भिक्खवे, दुविधेन वदामि — सेवितब्बम्पि असेवितब्बम्पी’ति, इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं’न्ति । चतुत्थं ।

५. परिहानसुत्तं

५५. तत्र खो आयस्मा सारिपुत्तो भिक्खू आमन्तेसि — “आवुसो भिक्खवे”ति [भिक्खवोति (सी० स्या०)] । “आवुसो”ति खो ते भिक्खू आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच —

“‘परिहानधम्मो पुगगलो, परिहानधम्मो पुगगलो’ति, आवुसो, वुच्चति । ‘अपरिहानधम्मो पुगगलो, अपरिहानधम्मो पुगगलो’ति, आवुसो, वुच्चति । कित्तावता नु खो, आवुसो, परिहानधम्मो पुगगलो वुत्तो भगवता, कित्तावता च पन

अपरिहानधम्मो पुग्गलो वुत्तो भगवता’ति? “दूरतोपि खो मयं, आवुसो, आगच्छाम आयस्मतो सारिपुत्तस्स सन्तिके एतस्स भासितस्स अत्थमज्जातुं। साधु वतायस्मन्तंयेव सारिपुत्तं पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो। आयस्मतो सारिपुत्तस्स सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती’ति।

“तेनहावुसो, सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी’ति। “एवमावुसो’ति खो ते भिक्खू आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसुं। आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच —

“कित्तावता नु खो, आवुसो, परिहानधम्मो पुग्गलो वुत्तो भगवता? इधावुसो, भिक्खु अस्सुतज्जेव धम्मं न सुणाति, सुता चस्स धम्मा सम्मोसं गच्छन्ति, ये चस्स धम्मा पुब्बे चेतसो असम्फुट्टपुब्बा ते चस्स न समुदाचरन्ति, अविज्जातज्जेव न विजानाति। एत्तावता खो, आवुसो, परिहानधम्मो पुग्गलो वुत्तो भगवता।

“कित्तावता च पनावुसो, अपरिहानधम्मो पुग्गलो वुत्तो भगवता? इधावुसो, भिक्खु अस्सुतज्जेव धम्मं सुणाति, सुता चस्स धम्मा न सम्मोसं गच्छन्ति, ये चस्स धम्मा पुब्बे चेतसो असम्फुट्टपुब्बा ते चस्स समुदाचरन्ति, अविज्जातज्जेव विजानाति। एत्तावता खो, आवुसो, अपरिहानधम्मो पुग्गलो वुत्तो भगवता।

“नो चे, आवुसो, भिक्खु परचित्तपरियायकुसलो होति, अथ ‘सचित्तपरियायकुसलो भविस्सामी’ति — एवज्झि वो, आवुसो, सिक्खितब्बं।

“कथञ्चावुसो, भिक्खु सचित्तपरियायकुसलो होति? सेय्यथापि, आवुसो, इत्थी वा पुरिसो वा दहरो युवा मण्डनकजातिको आदासे वा परिसुद्धे परियोदाते अच्छे वा उदपत्ते सकं मुखनिमित्तं पच्चवेक्खमानो सचे तत्थ पस्सति रजं वा अङ्गणं वा, तस्सेव रजस्स वा अङ्गणस्स वा पहानाय वायमति। नो चे तत्थ पस्सति रजं वा अङ्गणं वा, तेनेवत्तमनो होति परिपुण्णसङ्कप्पो — ‘लाभा वत मे, परिसुद्धं वत मे’ति। एवमेव खो, आवुसो, भिक्खुनो पच्चवेक्खणा बहुकारा होति कुसलेसु धम्मेसु — ‘अनभिज्झालु नु खो बहुलं विहरामि, संविज्जति नु खो मे एसो धम्मो उदाहु नो, अब्बापन्नचित्तो नु खो बहुलं विहरामि, संविज्जति नु खो मे एसो धम्मो उदाहु नो, विगतथिनमिद्धो नु खो बहुलं विहरामि, संविज्जति नु खो मे एसो धम्मो उदाहु नो, अनुद्धतो नु खो बहुलं विहरामि, संविज्जति नु खो मे एसो धम्मो उदाहु नो, तिण्णविचिकिच्छो नु खो बहुलं विहरामि, संविज्जति नु खो मे एसो धम्मो उदाहु नो, अक्कोधनो नु खो बहुलं विहरामि, संविज्जति नु खो मे एसो धम्मो उदाहु नो, असंकिलिट्ठचित्तो नु खो बहुलं विहरामि, संविज्जति नु खो मे एसो धम्मो उदाहु नो, लाभी नु खोमिह अज्झत्तं धम्मपामोज्जस्स, संविज्जति नु खो मे एसो धम्मो उदाहु नो, लाभी नु खोमिह अज्झत्तं चेतोसमथस्स, संविज्जति नु खो मे एसो धम्मो उदाहु नो, लाभी नु खोमिह अधिपज्जाधम्मविपस्सनाय, संविज्जति नु खो मे एसो धम्मो उदाहु नो’ति।

“सचे पन, आवुसो, भिक्खु पच्चवेक्खमानो सब्बेपिमे कुसले धम्मे अत्तनि न समनुपस्सति, तेनावुसो, भिक्खुना सब्बेसंयेव इमेसं कुसलानं धम्मानं पटिलाभाय अधिमत्तो छन्दो च वायामो च उस्साहो च उस्सोळ्ही च अप्पटिवानी च सति च सम्पज्जञ्च करणीयं। सेय्यथापि, आवुसो, आदित्तचेलो वा आदित्तसीसो वा। तस्सेव चेलस्स वा सीसस्स वा निब्बापनाय अधिमत्तं छन्दञ्च वायामञ्च उस्साहञ्च उस्सोळ्हीञ्च अप्पटिवानिञ्च सतिञ्च सम्पज्जञ्च करेय्य। एवमेवं खो, आवुसो, तेन भिक्खुना सब्बेसंयेव कुसलानं धम्मानं पटिलाभाय अधिमत्तो छन्दो च वायामो च उस्साहो च उस्सोळ्ही च अप्पटिवानी च सति च सम्पज्जञ्च करणीयं।

“सचे पनावुसो, भिक्खु पच्चवेक्खमानो एकच्चे कुसले धम्मे अत्तनि समनुपस्सति, एकच्चे कुसले धम्मे अत्तनि न समनुपस्सति, तेनावुसो, भिक्खुना ये कुसले धम्मे अत्तनि समनुपस्सति तेसु कुसलेसु धम्मेसु पतिट्ठाय, ये कुसले धम्मे अत्तनि न समनुपस्सति तेसं कुसलानं धम्मानं पटिलाभाय अधिमत्तो छन्दो च वायामो च उस्साहो च उस्सोळ्ही च अप्पटिवानी च सति च सम्पज्जञ्च करणीयं। सेय्यथापि, आवुसो, आदित्तचेलो वा आदित्तसीसो वा। तस्सेव चेलस्स वा सीसस्स वा निब्बापनाय अधिमत्तं छन्दञ्च वायामञ्च उस्साहञ्च उस्सोळ्हीञ्च अप्पटिवानिञ्च सतिञ्च सम्पज्जञ्च करेय्य। एवमेवं खो, आवुसो, तेन भिक्खुना ये कुसले धम्मे अत्तनि समनुपस्सति तेसु कुसलेसु धम्मेसु पतिट्ठाय, ये कुसले धम्मे अत्तनि न समनुपस्सति तेसं कुसलानं धम्मानं पटिलाभाय अधिमत्तो छन्दो च वायामो च उस्साहो च उस्सोळ्ही च अप्पटिवानी च सति च सम्पज्जञ्च करणीयं।

“सचे पनावुसो, भिक्खु पच्चवेक्खमानो सब्बेपिमे कुसले धम्मे अत्तनि समनुपस्सति, तेनावुसो, भिक्खुना सब्बेस्वेव इमेसु कुसलेसु धम्मेसु पतिट्ठाय उत्तरि आसवानं खयाय योगो करणीयो”ति। पञ्चमं।

६. पठमसज्जासुत्तं

५६. “दसयिमा, भिक्खवे, सज्जा भाविता बहुलीकता महप्फला होन्ति महानिसंसा अमतोगधा अमतपरियोसाना। कतमा दस? असुभसज्जा, मरणसज्जा, आहारे पटिकूलसज्जा, सब्बलोके अनभिरतसज्जा, अनिच्चसज्जा, अनिच्चे दुक्खसज्जा, दुक्खे अनत्तसज्जा, पहानसज्जा, विरागसज्जा, निरोधसज्जा — इमा खो, भिक्खवे, दस सज्जा भाविता बहुलीकता महप्फला होन्ति महानिसंसा अमतोगधा अमतपरियोसाना”ति। छट्ठं।

७. दुतियसज्जासुत्तं

५७. “दसयिमा, भिक्खवे, सज्जा भाविता बहुलीकता महप्फला होन्ति महानिसंसा अमतोगधा अमतपरियोसाना। कतमा दस? अनिच्चसज्जा, अनत्तसज्जा, मरणसज्जा, आहारे पटिकूलसज्जा, सब्बलोके अनभिरतसज्जा, अट्टिकसज्जा, पुळ्वकसज्जा [पुलवकसज्जा (सी० पी०), पुळ्वकसज्जा (क०), अ० नि० १.४६३-४७२], विनीलकसज्जा, विच्छिद्दकसज्जा, उद्धुमातकसज्जा — इमा खो, भिक्खवे, दस सज्जा भाविता बहुलीकता महप्फला होन्ति महानिसंसा अमतोगधा अमतपरियोसाना”ति। सत्तमं।

८. मूलकसुत्तं

५८. [अ० नि० ८.८३] “सचे, भिक्खवे, अज्जतिथिया परिब्बाजका एवं पुच्छेय्युं — ‘किंमूलका, आवुसो, सब्बे धम्मा, किंसम्भवा सब्बे धम्मा, किंसमुदया सब्बे धम्मा, किंसमोसरणा सब्बे धम्मा, किंपमुखा सब्बे धम्मा, किंअधिपतेय्या सब्बे धम्मा, किंउत्तरा सब्बे धम्मा, किंसारा सब्बे धम्मा, किंओगधा सब्बे धम्मा, किंपरियोसाना सब्बे धम्मा”ति, एवं पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेसं अज्जतिथियानं परिब्बाजकानं किन्ति ब्याकरेय्याथा”ति? “भगवंमूलका नो, भन्ते, धम्मा भगवंनेत्तिका भगवंपटिसरणा। साधु वत, भन्ते, भगवन्तंयेव पटिभातु एतस्स भासितस्स अत्थो। भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती”ति।

“तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी”ति। “एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच —

“सचे, भिक्खवे, अज्जतिथिया परिब्बाजका एवं पुच्छेय्युं — ‘किंमूलका, आवुसो, सब्बे धम्मा, किंसम्भवा सब्बे धम्मा, किंसमुदया सब्बे धम्मा, किंसमोसरणा सब्बे धम्मा किंपमुखा सब्बे धम्मा, किं अधिपतेय्या सब्बे धम्मा, किंउत्तरा सब्बे धम्मा, किंसारा सब्बे धम्मा, किंओगधा सब्बे धम्मा, किंपरियोसाना सब्बे धम्मा’ति, एवं पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेसं अज्जतिथियानं परिब्बाजकानं एवं ब्याकरेय्याथ — ‘छन्दमूलका, आवुसो, सब्बे धम्मा, मनसिकारसम्भवा सब्बे धम्मा, फस्ससमुदया सब्बे धम्मा, वेदनासमोसरणा सब्बे धम्मा, समाधिप्पमुखा सब्बे धम्मा, सताधिपतेय्या सब्बे धम्मा, पज्जुत्तरा सब्बे धम्मा, विमुत्तिसारा सब्बे धम्मा, अमतोगधा सब्बे धम्मा, निब्बानपरियोसाना सब्बे धम्मा’ति । एवं पुट्ठा तुम्हे, भिक्खवे, तेसं अज्जतिथियानं परिब्बाजकानं एवं ब्याकरेय्याथा’ति । अट्ठमं ।

९. पब्बज्जासुत्तं

५९. “तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं — ‘यथापब्बज्जापरिचितञ्च नो चित्तं भविस्सति, न चुप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा चित्तं परियादाय ठस्सन्ति; अनिच्चसज्जापरिचितञ्च नो चित्तं भविस्सति, अनत्तसज्जापरिचितञ्च नो चित्तं भविस्सति, असुभसज्जापरिचितञ्च नो चित्तं भविस्सति, आदीनवसज्जापरिचितञ्च नो चित्तं भविस्सति, लोकस्स समञ्च विसमञ्च जत्वा तंसज्जापरिचितञ्च नो चित्तं भविस्सति, लोकस्स भवञ्च [सम्भवञ्च (सी० स्या०)] विभवञ्च जत्वा तंसज्जापरिचितञ्च नो चित्तं भविस्सति, लोकस्स समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च जत्वा तंसज्जापरिचितञ्च नो चित्तं भविस्सति, पहानसज्जापरिचितञ्च नो चित्तं भविस्सति, विरागसज्जापरिचितञ्च नो चित्तं भविस्सति, निरोधसज्जापरिचितञ्च नो चित्तं भविस्सती’ति — एवञ्हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं ।

“यतो खो, भिक्खवे, भिक्खुनो यथापब्बज्जापरिचितञ्च चित्तं होति न चुप्पन्ना पापका अकुसला धम्मा चित्तं परियादाय तिट्ठन्ति, अनिच्चसज्जापरिचितञ्च चित्तं होति, अनत्तसज्जापरिचितञ्च चित्तं होति, असुभसज्जापरिचितञ्च चित्तं होति, आदीनवसज्जापरिचितञ्च चित्तं होति, लोकस्स समञ्च विसमञ्च जत्वा तंसज्जापरिचितञ्च चित्तं होति, लोकस्स भवञ्च विभवञ्च जत्वा तंसज्जापरिचितञ्च चित्तं होति, लोकस्स समुदयञ्च अत्थङ्गमञ्च जत्वा तंसज्जापरिचितञ्च चित्तं होति, पहानसज्जापरिचितञ्च चित्तं होति, विरागसज्जापरिचितञ्च चित्तं होति, निरोधसज्जापरिचितञ्च चित्तं होति, तस्स द्विन्नं फलानं अज्जतरं फलं पाटिकङ्कं — दिट्ठेव धम्मे अज्जा, सति वा उपादिसेसे अनागामिता’ति । नवमं ।

१०. गिरिमानन्दसुत्तं

६०. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा गिरिमानन्दो आबाधिको होति दुक्खितो बाळ्हगिलानो । अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच —

“आयस्मा, भन्ते, गिरिमानन्दो आबाधिको होति दुक्खितो बाळ्हगिलानो । साधु, भन्ते, भगवा येनायस्मा गिरिमानन्दो तेनुपसङ्गमतु अनुकम्पं उपादाया’ति । “सचे खो त्वं, आनन्द, गिरिमानन्दस्स भिक्खुनो दस सज्जा भासेय्यासि, ठानं खो पनेतं विज्जति यं गिरिमानन्दस्स भिक्खुनो दस सज्जा सुत्वा सो आबाधो ठानसो पटिप्पस्सम्भेय्य ।

“कतमा दस? अनिच्चसज्जा, अनत्तसज्जा, असुभसज्जा, आदीनवसज्जा, पहानसज्जा, विरागसज्जा, निरोधसज्जा,

सब्बलोके अनभिरतसज्जा [अनभिरतिसज्जा (क०)], सब्बसङ्खारेसु अनिच्छासज्जा, आनापानस्सति ।

“कतमा चानन्द, अनिच्चसज्जा? इधानन्द, भिक्खु अरज्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुज्जागारगतो वा इति पटिसञ्चिक्खति — ‘रूपं अनिच्चं, वेदना अनिच्चा, सज्जा अनिच्चा, सङ्खारा अनिच्चा, विज्जाणं अनिच्चं’न्ति । इति इमेसु पञ्चसु उपादानक्खन्धेसु अनिच्चानुपस्सी विहरति । अयं वुच्चतानन्द, अनिच्चसज्जा ।

“कतमा चानन्द, अनत्तसज्जा? इधानन्द, भिक्खु अरज्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुज्जागारगतो वा इति पटिसञ्चिक्खति — ‘चक्खु अनत्ता, रूपा अनत्ता, सोतं अनत्ता, सद्दा अनत्ता, घानं अनत्ता, गन्धा अनत्ता, जिह्वा अनत्ता, रसा अनत्ता, काया अनत्ता, फोढुब्बा अनत्ता, मनो अनत्ता, धम्मा अनत्ता’ति । इति इमेसु छसु अज्झत्तिकबाहिरेसु आयतनेसु अनत्तानुपस्सी विहरति । अयं वुच्चतानन्द, अनत्तसज्जा ।

“कतमा चानन्द, असुभसज्जा? इधानन्द, भिक्खु इममेव कायं उद्धं पादतला अधो केसमत्थका तचपरियन्तं पूरं नानाप्यकारस्स असुचिनो पच्चवेक्खति — ‘अत्थि इमस्मिं काये केसा लोमा नखा दन्ता तचो मंसं न्हारु अट्ठि अट्ठिमिज्जं वक्कं हृदयं यकनं किलोमकं पिहकं पप्फासं अन्तं अन्तगुणं उदरियं करीसं पित्तं सेम्हं पुब्बो लोहितं सेदो मेदो अस्सु वसा खेळो सिङ्गाणिका लसिका मुत्तं’न्ति । इति इमस्मिं काये असुभानुपस्सी विहरति । अयं वुच्चतानन्द, असुभसज्जा ।

“कतमा चानन्द, आदीनवसज्जा? इधानन्द, भिक्खु अरज्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुज्जागारगतो वा इति पटिसञ्चिक्खति — ‘बहुदुक्खो खो अयं कायो बहुआदीनवो? इति इमस्मिं काये विविधा आबाधा उपपज्जन्ति, सेय्यथिदं — चक्खुरोगो सोतरोगो घानरोगो जिह्वारोगो कायरोगो सीसरोगो कण्णरोगो मुखरोगो दन्तरोगो ओट्टुरोगो कासो सासो पिनासो डाहो [उहो (सी० स्या०)] जरो कुच्छिरोगो मुच्छा पक्खन्दिका सूला विसूचिका कुट्ठं गण्डो किलासो सोसो अपमारो दद्दु कण्डु कच्छु नखसा वितच्छिका लोहितं पित्तं [लोहितपित्तं (सी०)] मधुमेहो अंसा पिळका भगन्दला पित्तसमुद्धाना आबाधा सेम्हसमुद्धाना आबाधा वातसमुद्धाना आबाधा सन्निपातिका आबाधा उतुपरिणामजा आबाधा विसमपरिहारजा आबाधा ओपक्कमिका आबाधा कम्मविपाकजा आबाधा सीतं उण्हं जिघच्छा पिपासा उच्चारो पस्सावो’ति । इति इमस्मिं काये आदीनवानुपस्सी विहरति । अयं वुच्चतानन्द, आदीनवसज्जा ।

“कतमा चानन्द, पहानसज्जा? इधानन्द, भिक्खु उपपन्नं कामवितक्कं नाधिवासेति, पजहति, विनोदेति, ब्यन्तीकरोति, अनभावं गमेति । उपपन्नं ब्यापादवितक्कं नाधिवासेति, पजहति, विनोदेति, ब्यन्तीकरोति, अनभावं गमेति । उपपन्नं विहिंसावितक्कं नाधिवासेति, पजहति, विनोदेति, ब्यन्तीकरोति, अनभावं गमेति । उपपन्नुपपन्ने पापके अकुसले धम्मे नाधिवासेति, पजहति, विनोदेति, ब्यन्तीकरोति, अनभावं गमेति । अयं वुच्चतानन्द, पहानसज्जा ।

“कतमा चानन्द, विरागसज्जा? इधानन्द, भिक्खु अरज्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुज्जागारगतो वा इति पटिसञ्चिक्खति — ‘एतं सन्तं एतं पणीतं यदिदं सब्बसङ्खारसमथो सब्बूपधिप्पटिनिस्सग्गो तण्हाक्खयो विरागो निब्बानं’न्ति । अयं वुच्चतानन्द, विरागसज्जा ।

“कतमा चानन्द, निरोधसज्जा? इधानन्द, भिक्खु अरज्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुज्जागारगतो वा इति पटिसञ्चिक्खति — ‘एतं सन्तं एतं पणीतं यदिदं सब्बसङ्खारसमथो सब्बूपधिप्पटिनिस्सग्गो तण्हाक्खयो निरोधो निब्बानं’न्ति । अयं वुच्चतानन्द, निरोधसज्जा ।

“कतमा चानन्द, सब्बलोके अनभिरतसज्जा? इधानन्द, भिक्खु ये लोके उपादाना चेतसो अधिद्वानाभिनिवेसानुसया, ते पजहन्तो विहरति अनुपादियन्तो। अयं वुच्चतानन्द, सब्बलोके अनभिरतसज्जा।

“कतमा चानन्द, सब्बसङ्खारेसु अनिच्छासज्जा? इधानन्द, भिक्खु सब्बसङ्खारेसु अट्ठीयति हरायति जिगुच्छति। अयं वुच्चतानन्द, सब्बसङ्खारेसु अनिच्छासज्जा।

“कतमा चानन्द, आनापानस्सति? इधानन्द, भिक्खु अरज्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुज्जागारगतो वा निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सति उपट्ठपेत्वा। सो सतोव अस्ससति सतोव पस्ससति। दीघं वा अस्ससन्तो ‘दीघं अस्ससामी’ति पजानाति। दीघं वा पस्ससन्तो ‘दीघं पस्ससामी’ति पजानाति। रस्सं वा अस्ससन्तो ‘रस्सं अस्ससामी’ति पजानाति। रस्सं वा पस्ससन्तो ‘रस्सं पस्ससामी’ति पजानाति। ‘सब्बकायपटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति। ‘सब्बकायपटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति। ‘पस्सम्भयं कायसङ्खारं अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति। ‘पस्सम्भयं कायसङ्खारं पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति। ‘पीतिपटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति। ‘पीतिपटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति। ‘सुखपटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति। ‘सुखपटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति। ‘चित्तसङ्खारपटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति। ‘चित्तसङ्खारपटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति। ‘पस्सम्भयं चित्तसङ्खारं अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति। ‘पस्सम्भयं चित्तसङ्खारं पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति। ‘चित्तपटिसंवेदी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति। ‘चित्तपटिसंवेदी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति। अभिप्पमोदयं चित्तं...पे०... समादहं चित्तं... पे०... विमोचयं चित्तं...पे०... अनिच्चानुपस्सी...पे०... विरागानुपस्सी...पे०... निरोधानुपस्सी...पे०... ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी अस्ससिस्सामी’ति सिक्खति। ‘पटिनिस्सग्गानुपस्सी पस्ससिस्सामी’ति सिक्खति। अयं वुच्चतानन्द, आनापानस्सति।

“सचे खो त्वं, आनन्द, गिरिमानन्दस्स भिक्खुनो इमा दस सज्जा भासेय्यासि, ठानं खो पनेतं विज्जति यं गिरिमानन्दस्स भिक्खुनो इमा दस सज्जा सुत्वा सो आबाधो ठानसो पटिप्पस्सम्भेय्या’ति।

अथ खो आयस्मा आनन्दो भगवतो सन्तिके इमा दस सज्जा उग्गहेत्वा येनायस्मा गिरिमानन्दो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मतो गिरिमानन्दस्स इमा दस सज्जा अभासि। अथ खो आयस्मतो गिरिमानन्दस्स दस सज्जा सुत्वा सो आबाधो ठानसो पटिप्पस्सम्भि। वुट्ठहि चायस्मा गिरिमानन्दो तम्हा आबाधा। तथा पहीनो च पनायस्मतो गिरिमानन्दस्स सो आबाधो अहोसी’ति। दसमं।

सचित्तवग्गो पठमो।

तस्सुद्धानं —

सचित्तञ्च सारिपुत्त, ठिति च समथेन च।
परिहानो च द्वे सज्जा, मूला पब्बजितं गिरीति ॥

(७) २. यमकवग्गो

१. अविज्जासुत्तं

६१. “पुरिमा, भिक्खवे, कोटि न पज्जायति अविज्जाय — ‘इतो पुब्बे अविज्जा नाहोसि, अथ पच्छा समभवी’ति । एवञ्चेतं, भिक्खवे, वुच्चति, अथ च पन पज्जायति — ‘इदप्पच्चया अविज्जा’ति ।

“अविज्जम्पाहं [अविज्जम्पहं (सी० स्या०)], भिक्खवे, साहारं वदामि, नो अनाहारं । को चाहारो अविज्जाय? ‘पञ्च नीवरणा’तिस्स वचनीयं । पञ्चपाहं, भिक्खवे, नीवरणे साहारे वदामि, नो अनाहारे । को चाहारो पञ्चन्नं नीवरणानं? ‘तीणि दुच्चरितानी’तिस्स वचनीयं । तीणिपाहं, भिक्खवे, दुच्चरितानि साहारानि वदामि, नो अनाहारानि । को चाहारो तिण्णं दुच्चरितानं? ‘इन्द्रियअसंवरो’तिस्स वचनीयं । इन्द्रियअसंवरम्पाहं, भिक्खवे, साहारं वदामि, नो अनाहारं । को चाहारो इन्द्रियअसंवरस्स? ‘असतासम्पजज्ज’न्तिस्स वचनीयं । असतासम्पजज्जम्पाहं, भिक्खवे, साहारं वदामि, नो अनाहारं । को चाहारो असतासम्पजज्जस्स? ‘अयोनिमोमनसिकारो’तिस्स वचनीयं । अयोनिमोमनसिकारम्पाहं, भिक्खवे, साहारं वदामि, नो अनाहारं । को चाहारो अयोनिमोमनसिकारस्स? ‘अस्सद्ध्य’न्तिस्स वचनीयं । अस्सद्ध्यम्पाहं, भिक्खवे, साहारं वदामि, नो अनाहारं । को चाहारो अस्सद्ध्यस्स? ‘असद्धम्मस्सवन’न्तिस्स वचनीयं । असद्धम्मस्सवनम्पाहं, भिक्खवे, साहारं वदामि, नो अनाहारं । को चाहारो असद्धम्मस्सवनस्स? ‘असप्पुरिससंसेवो’तिस्स वचनीयं ।

“इति खो, भिक्खवे, असप्पुरिससंसेवो परिपूरो असद्धम्मस्सवनं परिपूरेति, असद्धम्मस्सवनं परिपूरं अस्सद्ध्यं परिपूरेति, अस्सद्ध्यं परिपूरं अयोनिमोमनसिकारं परिपूरेति, अयोनिमोमनसिकारो परिपूरो असतासम्पजज्जं परिपूरेति, असतासम्पजज्जं परिपूरं इन्द्रियअसंवरं परिपूरेति, इन्द्रियअसंवरो परिपूरो तीणि दुच्चरितानि परिपूरेति, तीणि दुच्चरितानि परिपूरानि पञ्च नीवरणे परिपूरेन्ति, पञ्च नीवरणा परिपूरा अविज्जं परिपूरेन्ति । एवमेतिस्सा अविज्जाय आहारो होति, एवञ्च पारिपूरि ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, उपरिपब्बते थुल्लफुसितके देवे वस्सन्ते ( ) [(गलगलायन्ते) (सी०), (गळगळायन्ते) (स्या०)] तं उदकं यथानिन्नं पवत्तमानं पब्बतकन्दरपदरसाखा परिपूरेति, पब्बतकन्दरपदरसाखा परिपूरा कुसोब्भे [कुस्सुब्भे (सी०), कुसुब्भे (स्या०), कुसोम्भे (क०) अ० नि० ३.९६] परिपूरेन्ति । कुसोब्भा परिपूरा महासोब्भे [महासोम्भे (क०)] परिपूरेन्ति, महासोब्भा परिपूरा कुन्नदियो परिपूरेन्ति, कुन्नदियो परिपूरा महानदियो परिपूरेन्ति, महानदियो परिपूरा महासमुदं सागरं परिपूरेन्ति; एवमेतस्स महासमुदस्स सागरस्स आहारो होति, एवञ्च पारिपूरि ।

“एवमेवं खो, भिक्खवे, असप्पुरिससंसेवो परिपूरो असद्धम्मस्सवनं परिपूरेति, असद्धम्मस्सवनं परिपूरं अस्सद्ध्यं परिपूरेति, अस्सद्ध्यं परिपूरं अयोनिमोमनसिकारं परिपूरेति, अयोनिमोमनसिकारो परिपूरो असतासम्पजज्जं परिपूरेति, असतासम्पजज्जं परिपूरं इन्द्रियअसंवरं परिपूरेति, इन्द्रियअसंवरो परिपूरो तीणि दुच्चरितानि परिपूरेति, तीणि दुच्चरितानि परिपूरानि पञ्च नीवरणे परिपूरेन्ति, पञ्च नीवरणा परिपूरा अविज्जं परिपूरेन्ति; एवमेतिस्सा अविज्जाय आहारो होति, एवञ्च पारिपूरि ।

“विज्जाविमुत्तिम्पाहं, भिक्खवे, साहारं वदामि, नो अनाहारं । को चाहारो विज्जाविमुत्तिया? ‘सत्त बोज्झङ्गा’तिस्स वचनीयं । सत्तपाहं, भिक्खवे, बोज्झङ्गे साहारे वदामि, नो अनाहारे । को चाहारो सत्तन्नं बोज्झङ्गानं? ‘चत्तारो सतिपट्ठाना’तिस्स वचनीयं । चत्तारोपाहं, भिक्खवे, सतिपट्ठाने साहारे वदामि, नो अनाहारे । को चाहारो चतुन्नं सतिपट्ठानानं? ‘तीणि सुचरितानी’तिस्स वचनीयं । तीणिपाहं, भिक्खवे, सुचरितानि साहारानि वदामि, नो अनाहारानि । को चाहारो तिण्णं सुचरितानं? ‘इन्द्रियसंवरो’तिस्स वचनीयं । इन्द्रियसंवरम्पाहं, भिक्खवे, साहारं वदामि, नो अनाहारं । को चाहारो इन्द्रियसंवरस्स? ‘सतिसम्पजज्ज’न्तिस्स वचनीयं । सतिसम्पजज्जम्पाहं, भिक्खवे, साहारं वदामि, नो अनाहारं । को

चाहारो सतिसम्पज्जस्स? ‘योनिमोमनसिकारो’तिस्स वचनीयं। योनिमोमनसिकारम्पाहं, भिक्खवे, साहारं वदामि, नो अनाहारं। को चाहारो योनिमोमनसिकारस्स? ‘सद्धा’तिस्स वचनीयं। सद्धम्पाहं, भिक्खवे, साहारं वदामि, नो अनाहारं। को चाहारो सद्धाय? ‘सद्धम्मस्सवन’न्तिस्स वचनीयं। सद्धम्मस्सवनम्पाहं, भिक्खवे, साहारं वदामि, नो अनाहारं। को चाहारो सद्धम्मस्सवनस्स? ‘सप्पुरिससंसेवो’तिस्स वचनीयं।

“इति खो, भिक्खवे, सप्पुरिससंसेवो परिपूरो सद्धम्मस्सवनं परिपूरेति, सद्धम्मस्सवनं परिपूरं सद्धं परिपूरेति, सद्धा परिपूरा योनिमोमनसिकारं परिपूरेति, योनिमोमनसिकारो परिपूरो सतिसम्पज्जं परिपूरेति, सतिसम्पज्जं परिपूरं इन्द्रियसंवरं परिपूरेति, इन्द्रियसंवरो परिपूरो तीणि सुचरितानि परिपूरेति, तीणि सुचरितानि परिपूरानि चत्तारो सतिपट्टाने परिपूरेन्ति, चत्तारो सतिपट्टाना परिपूरा सत्त बोज्झङ्गे परिपूरेन्ति, सत्त बोज्झङ्गा परिपूरा विज्जाविमुत्तिं परिपूरेन्ति; एवमेतिस्सा विज्जाविमुत्तिया आहारो होति, एवञ्च पारिपूरि।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, उपरिपब्बते थुल्लफुसितके देवे वस्सन्ते तं उदकं यथानिन्नं पवत्तमानं पब्बतकन्दरपदरसाखा परिपूरेति, पब्बतकन्दरपदरसाखा परिपूरा कुसोब्भे परिपूरेन्ति, कुसोब्भा परिपूरा महासोब्भे परिपूरेन्ति, महासोब्भा परिपूरा कुन्दिदयो परिपूरेन्ति, कुन्दिदयो परिपूरा महानदिदयो परिपूरेन्ति, महानदिदयो परिपूरा महासमुदं सागरं परिपूरेन्ति; एवमेतस्स महासमुदस्स सागरस्स आहारो होति, एवञ्च पारिपूरि।

“एवमेवं खो, भिक्खवे, सप्पुरिससंसेवो परिपूरो सद्धम्मस्सवनं परिपूरेति, सद्धम्मस्सवनं परिपूरं सद्धं परिपूरेति, सद्धा परिपूरा योनिमोमनसिकारं परिपूरेति, योनिमोमनसिकारो परिपूरो सतिसम्पज्जं परिपूरेति, सतिसम्पज्जं परिपूरं इन्द्रियसंवरं परिपूरेति, इन्द्रियसंवरो परिपूरो तीणि सुचरितानि परिपूरेति, तीणि सुचरितानि परिपूरानि चत्तारो सतिपट्टाने परिपूरेन्ति, चत्तारो सतिपट्टाना परिपूरा सत्त बोज्झङ्गे परिपूरेन्ति, सत्त बोज्झङ्गा परिपूरा विज्जाविमुत्तिं परिपूरेन्ति; एवमेतिस्सा विज्जाविमुत्तिया आहारो होति, एवञ्च पारिपूरी”ति। पठमं।

२. इतण्हासुत्तं

६२. “पुरिमा, भिक्खवे, कोटि न पज्जायति भवतण्हाय — ‘इतो पुब्बे भवतण्हा नाहोसि, अथ पच्छा समभवी’ति। एवञ्चेतं, भिक्खवे, वुच्चति, अथ च पन पज्जायति — ‘इदप्पच्चया भवतण्हा’ति।

“भवतण्हाम्पाहं, भिक्खवे, साहारं वदामि, नो अनाहारं। को चाहारो भवतण्हाय? ‘अविज्जा’तिस्स वचनीयं। अविज्जम्पाहं, भिक्खवे, साहारं वदामि, नो अनाहारं। को चाहारो अविज्जाय? ‘पञ्च नीवरणा’तिस्स वचनीयं। पञ्च नीवरणेपाहं, भिक्खवे, साहारे वदामि, नो अनाहारे। को चाहारो पञ्चन्नं नीवरणानं? ‘तीणि दुच्चरितानी’तिस्स वचनीयं। तीणिपाहं, भिक्खवे, दुच्चरितानि साहारानि वदामि, नो अनाहारानि। को चाहारो तिण्णन्नं दुच्चरितानं? ‘इन्द्रियअसंवरो’तिस्स वचनीयं। इन्द्रियअसंवरम्पाहं, भिक्खवे, साहारं वदामि, नो अनाहारं। को चाहारो इन्द्रियअसंवरस्स? ‘असतासम्पज्ज’न्तिस्स वचनीयं। असतासम्पज्जम्पाहं, भिक्खवे, साहारं वदामि, नो अनाहारं। को चाहारो असता सम्पज्जस्स? ‘अयोनिमोमनसिकारो’तिस्स वचनीयं। अयोनिमोमनसिकारम्पाहं, भिक्खवे, साहारं वदामि, नो अनाहारं। को चाहारो अयोनिमोमनसिकारस्स? ‘अस्सद्विय’न्तिस्स वचनीयं। अस्सद्वियम्पाहं, भिक्खवे, साहारं वदामि, नो अनाहारं। को चाहारो अस्सद्वियस्स? ‘अस्सद्धम्मस्सवन’न्तिस्स वचनीयं। अस्सद्धम्मस्सवनम्पाहं, भिक्खवे, साहारं वदामि, नो अनाहारं। को चाहारो अस्सद्धम्मस्सवनस्स? ‘असप्पुरिससंसेवो’तिस्स वचनीयं।

“इति खो, भिक्खवे, असप्पुरिससंसेवो परिपूरो अस्सद्धम्मस्सवनं परिपूरेति, अस्सद्धम्मस्सवनं परिपूरं अस्सद्धियं परिपूरेति, अस्सद्धियं परिपूरं अयोनिमोमनसिकारं परिपूरेति, अयोनिमोमनसिकारो परिपूरो असतासम्पज्जं परिपूरेति, असतासम्पज्जं परिपूरं इन्द्रियअसंवरं परिपूरेति, इन्द्रियअसंवरो परिपूरो तीणि दुच्चरितानि परिपूरेति, तीणि दुच्चरितानि परिपूरानि पच्च नीवरणे परिपूरेन्ति, पच्च नीवरणा परिपूरा अविज्जं परिपूरेन्ति, अविज्जा परिपूरा भवतण्हं परिपूरेति; एवमेतिस्सा भवतण्हाय आहारो होति, एवञ्च पारिपूरि ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, उपरिपब्बते थुल्लफुसितके देवे वस्सन्ते तं उदकं यथानिन्नं पवत्तमानं पब्बतकन्दरपदरसाखा परिपूरेति, पब्बतकन्दरपदरसाखा परिपूरा कुसोब्भे परिपूरेन्ति, कुसोब्भा परिपूरा महासोब्भे परिपूरेन्ति, महासोब्भा परिपूरा कुन्दिदयो परिपूरेन्ति, कुन्दिदयो परिपूरा महानदिदयो परिपूरेन्ति, महानदिदयो परिपूरा महासमुदं सागरं परिपूरेन्ति; एवमेतस्स महासमुदस्स सागरस्स आहारो होति, एवञ्च पारिपूरि ।

“एवमेवं खो, भिक्खवे, असप्पुरिससंसेवो परिपूरो अस्सद्धम्मस्सवनं परिपूरेति, अस्सद्धम्मस्सवनं परिपूरं अस्सद्धियं परिपूरेति, अस्सद्धियं परिपूरं अयोनिमोमनसिकारं परिपूरेति, अयोनिमोमनसिकारो परिपूरो असतासम्पज्जं परिपूरेति, असतासम्पज्जं परिपूरं इन्द्रियअसंवरं परिपूरेति, इन्द्रियअसंवरो परिपूरो तीणि दुच्चरितानि परिपूरेति, तीणि दुच्चरितानि परिपूरानि पच्च नीवरणे परिपूरेन्ति, पच्च नीवरणा परिपूरा अविज्जं परिपूरेन्ति, अविज्जा परिपूरा भवतण्हं परिपूरेति; एवमेतिस्सा भवतण्हाय आहारो होति, एवञ्च पारिपूरि ।

“विज्जाविमुत्तिम्पाहं, भिक्खवे, साहारं वदामि, नो अनाहारं । को चाहारो विज्जाविमुत्तिया? ‘सत्त बोज्झङ्गा’तिस्स वचनीयं । सत्तपाहं, भिक्खवे, बोज्झङ्गे साहारे वदामि, नो अनाहारे । को चाहारो सत्तन्नं बोज्झङ्गानं? ‘चत्तारो सत्तिपट्ठाना’तिस्स वचनीयं । चत्तारोपाहं, भिक्खवे, सत्तिपट्ठाने साहारे वदामि, नो अनाहारे । को चाहारो चतुन्नं सत्तिपट्ठानानं? ‘तीणि सुचरितानी’तिस्स वचनीयं । तीणिपाहं, भिक्खवे, सुचरितानि साहारानि वदामि, नो अनाहारानि । को चाहारो तिण्णन्नं सुचरितानं? ‘इन्द्रियसंवरो’तिस्स वचनीयं । इन्द्रियसंवरम्पाहं, भिक्खवे, साहारं वदामि, नो अनाहारं । को चाहारो इन्द्रियसंवरस्स? ‘सत्तिसम्पज्जं’तिस्स वचनीयं । सत्तिसम्पज्जम्पाहं, भिक्खवे, साहारं वदामि, नो अनाहारं । को चाहारो सत्तिसम्पज्जस्स? ‘योनिमोमनसिकारो’तिस्स वचनीयं । योनिमोमनसिकारम्पाहं, भिक्खवे, साहारं वदामि, नो अनाहारं । को चाहारो योनिमोमनसिकारस्स? ‘सद्धा’तिस्स वचनीयं । सद्धम्पाहं, भिक्खवे, साहारं वदामि, नो अनाहारं । को चाहारो सद्धाय? ‘सद्धम्मस्सवनं’तिस्स वचनीयं । सद्धम्मस्सवनम्पाहं, भिक्खवे, साहारं वदामि, नो अनाहारं । को चाहारो सद्धम्मस्सवनस्स? ‘सप्पुरिससंसेवो’तिस्स वचनीयं ।

“इति खो, भिक्खवे, सप्पुरिससंसेवो परिपूरो सद्धम्मस्सवनं परिपूरेति, सद्धम्मस्सवनं परिपूरं सद्धं परिपूरेति, सद्धा परिपूरा योनिमोमनसिकारं परिपूरेति, योनिमोमनसिकारो परिपूरो सत्तिसम्पज्जं परिपूरेति, सत्तिसम्पज्जं परिपूरं इन्द्रियसंवरं परिपूरेति, इन्द्रियसंवरो परिपूरो तीणि सुचरितानि परिपूरेति, तीणि सुचरितानि परिपूरानि चत्तारो सत्तिपट्ठाने परिपूरेन्ति, चत्तारो सत्तिपट्ठाना परिपूरा सत्त बोज्झङ्गे परिपूरेन्ति, सत्त बोज्झङ्गा परिपूरा विज्जाविमुत्तिं परिपूरेन्ति; एवमेतिस्सा विज्जाविमुत्तिया आहारो होति, एवञ्च पारिपूरि ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, उपरिपब्बते थुल्लफुसितके देवे वस्सन्ते तं उदकं यथानिन्नं पवत्तमानं...पे०... एवमेतस्स महासमुदस्स सागरस्स आहारो होति, एवञ्च पारिपूरि । एवमेवं खो, भिक्खवे, सप्पुरिससंसेवो परिपूरो सद्धम्मस्सवनं परिपूरेति...पे०... एवमेतिस्सा विज्जाविमुत्तिया आहारो होति, एवञ्च पारिपूरी”ति । दुत्तियं ।

३. निट्ठङ्गतसुत्तं

६३. “ये केचि, भिक्खवे, मयि निट्ठं गता सब्बे ते दिट्ठिसम्पन्ना । तेसं दिट्ठिसम्पन्नानं पञ्चन्नं इध निट्ठा, पञ्चन्नं इध विहाय निट्ठा । कतमेसं पञ्चन्नं इध निट्ठा? सत्तक्खत्तुपरमस्स, कोलंकोलस्स, एकबीजिस्स, सकदागामिस्स, यो च दिट्ठेव धम्मे अरहा — इमेसं पञ्चन्नं इध निट्ठा । कतमेसं पञ्चन्नं इध विहाय निट्ठा? अन्तरापरिनिब्बायिस्स, उपहच्चपरिनिब्बायिस्स, असङ्खारपरिनिब्बायिस्स, ससङ्खारपरिनिब्बायिस्स, उद्धंसोतस्स अकनिट्ठगामिनो — इमेसं पञ्चन्नं इध विहाय निट्ठा । ये केचि, भिक्खवे, मयि निट्ठं गता, सब्बे ते दिट्ठिसम्पन्ना । तेसं दिट्ठिसम्पन्नानं इमेसं पञ्चन्नं इध निट्ठा, इमेसं पञ्चन्नं इध विहाय निट्ठा”ति । ततियं ।

४. अवेच्चप्पसन्नसुत्तं

६४. “ये केचि, भिक्खवे, मयि अवेच्चप्पसन्ना, सब्बे ते सोतापन्ना । तेसं सोतापन्नानं पञ्चन्नं इध निट्ठा, पञ्चन्नं इध विहाय निट्ठा । कतमेसं पञ्चन्नं इध निट्ठा? सत्तक्खत्तुपरमस्स, कोलंकोलस्स, एकबीजिस्स, सकदागामिस्स, यो च दिट्ठेव धम्मे अरहा — इमेसं पञ्चन्नं इध निट्ठा । कतमेसं पञ्चन्नं इध विहाय निट्ठा? अन्तरापरिनिब्बायिस्स, उपहच्चपरिनिब्बायिस्स, असङ्खारपरिनिब्बायिस्स, ससङ्खारपरिनिब्बायिस्स, उद्धंसोतस्स अकनिट्ठगामिनो — इमेसं पञ्चन्नं इध विहाय निट्ठा । ये केचि, भिक्खवे, मयि अवेच्चप्पसन्ना सब्बे ते सोतापन्ना । तेसं सोतापन्नानं इमेसं पञ्चन्नं इध निट्ठा, इमेसं पञ्चन्नं इध विहाय निट्ठा”ति । चतुत्थं ।

५. पठमसुखसुत्तं

६५. एकं समयं आयस्मा सारिपुत्तो मगधेसु विहरति नालकगामके । अथ खो सामण्डकानि परिब्बाजको येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सामण्डकानि परिब्बाजको आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच —

“किं नु खो, आवुसो सारिपुत्त, सुखं, किं दुक्खं”न्ति? “अभिनिब्बत्ति खो, आवुसो, दुक्खा, अनभिनिब्बत्ति सुखा । अभिनिब्बत्तिया, आवुसो, सति इदं दुक्खं पाटिकङ्खं — सीतं उण्हं जिघच्छा पिपासा उच्चारो पस्सावो अगिसम्फस्सो दण्डसम्फस्सो सत्थसम्फस्सो जातीपि मित्तापि सङ्गम्म समागम्म रोसेन्ति । अभिनिब्बत्तिया, आवुसो, सति इदं दुक्खं पाटिकङ्खं । अनभिनिब्बत्तिया, आवुसो, सति इदं सुखं पाटिकङ्खं — न सीतं न उण्हं न जिघच्छा न पिपासा न उच्चारो न पस्सावो न अगिसम्फस्सो न दण्डसम्फस्सो न सत्थसम्फस्सो जातीपि मित्तापि सङ्गम्म समागम्म न रोसेन्ति । अनभिनिब्बत्तिया, आवुसो, सति इदं सुखं पाटिकङ्खं”न्ति । पञ्चमं ।

६. दुतियसुखसुत्तं

६६. एकं समयं आयस्मा सारिपुत्तो मगधेसु विहरति नालकगामके । अथ खो सामण्डकानि परिब्बाजको येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता सारिपुत्तेन सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सामण्डकानि परिब्बाजको आयस्मन्तं सारिपुत्तं एतदवोच —

“किं नु खो, आवुसो, सारिपुत्त, इमस्मिं धम्मविनये सुखं, किं दुक्खं”न्ति? “अनभिरति खो, आवुसो, इमस्मिं

धम्मविनये दुक्खा, अभिरति सुखा । अनभिरतिया, आवुसो, सति इदं दुक्खं पाटिकङ्खं — गच्छन्तोपि सुखं सातं नाधिगच्छति, ठितोपि... निसिन्नोपि... सयानोपि... गामगतोपि... अरञ्जगतोपि... रुक्खमूलगतोपि... सुञ्जागारगतोपि... अब्भोकासगतोपि... भिक्खुमज्झगतोपि सुखं सातं नाधिगच्छति । अनभिरतिया, आवुसो, सति इदं दुक्खं पाटिकङ्खं ।

“अभिरतिया, आवुसो, सति इदं सुखं पाटिकङ्खं — गच्छन्तोपि सुखं सातं अधिगच्छति, ठितोपि... निसिन्नोपि... सयानोपि... गामगतोपि... अरञ्जगतोपि... रुक्खमूलगतोपि... सुञ्जागारगतोपि... अब्भोकासगतोपि... भिक्खुमज्झगतोपि सुखं सातं अधिगच्छति । अभिरतिया, आवुसो, सति इदं सुखं पाटिकङ्खं”न्ति । छट्ठं ।

७. पठमनळकपानसुत्तं

६७. एकं समयं भगवा कोसलेसु चारिकं चरमानो महता भिक्खुसङ्घेन सद्धिं येन नळकपानं नाम कोसलानं निगमो तदवसरि । तत्र सुदं भगवा नळकपाने विहरति पलासवने । तेन खो पन समयेन भगवा तदहुपोसथे भिक्खुसङ्घपरिवृतो निसिन्नो होति । अथ खो भगवा बहुदेव रत्तिं भिक्खूनं धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा सम्पहंसेत्वा तुण्हीभूतं तुण्हीभूतं भिक्खुसङ्घं अनुविलोकेत्वा आयस्मन्तं सारिपुत्तं आमन्तेसि —

“विगतथिनमिद्धो [विगतथीनमिद्धो (सी० स्या० कं० पी०)] खो, सारिपुत्त, भिक्खुसङ्घो । पटिभातु तं, सारिपुत्त, भिक्खूनं धम्मी कथा । पिट्ठि मे आगिलायति; तमहं आयमिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा सारिपुत्तो भगवतो पच्चस्सोसि ।

अथ खो भगवा चतुगुणं सङ्घाटिं पज्जापेत्वा दक्खिणेन पस्सेन सीहसेय्यं कप्पेसि पादे पादं अच्चाधाय सतो सम्पजानो उट्ठानसञ्जं मनसि करित्वा । तत्र खो आयस्मा सारिपुत्तो भिक्खू आमन्तेसि — “आवुसो भिक्खवे”ति । “आवुसो”ति खो ते भिक्खू आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच —

“यस्स कस्सचि, आवुसो, सद्धा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, हिरी [हिरि (सी० स्या० कं० पी०)] नत्थि... ओत्तप्पं नत्थि ... वीरियं [विरियं (सी० स्या० कं० पी०)] नत्थि... पज्जा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, हानियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु नो वुद्धि । सेय्यथापि, आवुसो, काळपक्खे चन्दस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, हायतेव वण्णेन हायति मण्डलेन हायति आभाय हायति आरोहपरिणाहेन; एवमेवं खो, आवुसो, यस्स कस्सचि सद्धा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, हिरी नत्थि... ओत्तप्पं नत्थि... वीरियं नत्थि... पज्जा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, हानियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु नो वुद्धि ।

“अस्सद्धो पुरिसपुग्गलो”ति, आवुसो, परिहानमेतं; ‘अहिरिको पुरिसपुग्गलो’ति, आवुसो, परिहानमेतं; ‘अनोत्तप्पी पुरिसपुग्गलो’ति, आवुसो, परिहानमेतं; ‘कुसीतो पुरिसपुग्गलो’ति, आवुसो, परिहानमेतं; ‘दुप्पज्जो पुरिसपुग्गलो’ति, आवुसो, परिहानमेतं; ‘कोधनो पुरिसपुग्गलो’ति, आवुसो, परिहानमेतं; ‘उपनाही पुरिसपुग्गलो’ति, आवुसो, परिहानमेतं; ‘पापिच्छो पुरिसपुग्गलो’ति, आवुसो, परिहानमेतं; ‘पापमित्तो पुरिसपुग्गलो’ति, आवुसो, परिहानमेतं; ‘मिच्छादिट्ठिको पुरिसपुग्गलो’ति, आवुसो, परिहानमेतं ।

“यस्स कस्सचि, आवुसो, सद्धा अत्थि कुसलेसु धम्मेसु, हिरी अत्थि... ओत्तप्पं अत्थि... पज्जा अत्थि कुसलेसु धम्मेसु, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वुद्धियेव पाटिकङ्खा कुसलेसु धम्मेसु नो परिहानि । सेय्यथापि, आवुसो,

जुण्हपक्खे चन्दस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वड्डतेव वण्णेन वड्डति मण्डलेन वड्डति आभाय वड्डति आरोहपरिणाहेन; एवमेवं खो, आवुसो, यस्स कस्सचि सद्धा अत्थि कुसलेसु धम्मेषु, हिरी अत्थि... ओत्तप्पं अत्थि... वीरियं अत्थि... पज्जा अत्थि कुसलेसु धम्मेषु, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वुद्धियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेषु नो परिहानि ।

“सद्धो पुरिसपुग्गलो”ति, आवुसो, अपरिहानमेतं; ‘हिरीमा पुरिसपुग्गलो’ति, आवुसो, अपरिहानमेतं; ‘ओत्तप्पी पुरिसपुग्गलो’ति, आवुसो, अपरिहानमेतं; ‘आरद्धवीरियो पुरिसपुग्गलो’ति, आवुसो, अपरिहानमेतं; ‘पज्जवा पुरिसपुग्गलो’ति, आवुसो, अपरिहानमेतं; ‘अक्कोधनो पुरिसपुग्गलो’ति, आवुसो, अपरिहानमेतं; ‘अनुपनाही पुरिसपुग्गलो’ति, आवुसो, अपरिहानमेतं; ‘अप्पिच्छो पुरिसपुग्गलो’ति, आवुसो, अपरिहानमेतं; ‘कल्याणमित्तो पुरिसपुग्गलो’ति, आवुसो, अपरिहानमेतं; ‘सम्मादिट्ठिको पुरिसपुग्गलो’ति, आवुसो, अपरिहानमेतं”न्ति ।

अथ खो भगवा पच्चुट्ठाय आयस्मन्तं सारिपुत्तं आमन्तेसि — “साधु साधु, सारिपुत्त! यस्स कस्सचि, सारिपुत्त, सद्धा नत्थि कुसलेसु धम्मेषु, हिरी नत्थि... ओत्तप्पं नत्थि... वीरियं नत्थि... पज्जा नत्थि कुसलेसु धम्मेषु, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, हानियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेषु नो वुद्धि । सेय्यथापि, सारिपुत्त, काळपक्खे चन्दस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, हायतेव वण्णेन हायति मण्डलेन हायति आभाय हायति आरोहपरिणाहेन; एवमेवं खो, सारिपुत्त, यस्स कस्सचि सद्धा नत्थि कुसलेसु धम्मेषु...पे०... पज्जा नत्थि कुसलेसु धम्मेषु, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा ...पे०... नो वुद्धि ।

“अस्सद्धो पुरिसपुग्गलो”ति, सारिपुत्त, परिहानमेतं; अहिरिको... अनोत्तप्पी... कुसीतो... दुप्पज्जो... कोधनो... उपनाही... पाप्पिच्छो... पापमित्तो... ‘मिच्छादिट्ठिको पुरिसपुग्गलो’ति, सारिपुत्त, परिहानमेतं ।

“यस्स कस्सचि, सारिपुत्त, सद्धा अत्थि कुसलेसु धम्मेषु, हिरी अत्थि... ओत्तप्पं अत्थि... वीरियं अत्थि... पज्जा अत्थि कुसलेसु धम्मेषु, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वुद्धियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेषु नो परिहानि । सेय्यथापि, सारिपुत्त, जुण्हपक्खे चन्दस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वड्डतेव वण्णेन वड्डति मण्डलेन वड्डति आभाय वड्डति आरोहपरिणाहेन; एवमेवं खो, सारिपुत्त, यस्स कस्सचि सद्धा अत्थि कुसलेसु धम्मेषु, हिरी अत्थि... ओत्तप्पं अत्थि... वीरियं अत्थि... पज्जा अत्थि कुसलेसु धम्मेषु, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वुद्धियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेषु नो परिहानि ।

“सद्धो पुरिसपुग्गलो”ति, सारिपुत्त, अपरिहानमेतं; हिरीमा... ओत्तप्पी... आरद्धवीरियो... पज्जवा... अक्कोधनो... अनुपनाही... अप्पिच्छो... कल्याणमित्तो... ‘सम्मादिट्ठिको पुरिसपुग्गलो’ति, सारिपुत्त, अपरिहानमेतं”न्ति । सत्तमं ।

८. दुतियनळकपानसुत्तं

६८. एकं समयं भगवा नळकपाने विहरति पलासवने । तेन खो पन समयेन भगवा तदहुपोसथे भिक्खुसङ्घपरिवृतो निसिन्नो होति । अथ खो भगवा बहुदेव रत्तिं भिक्खूनं धम्मिया कथाय सन्दस्सेत्वा समादपेत्वा समुत्तेजेत्वा सम्पहंसेत्वा तुण्हीभूतं तुण्हीभूतं भिक्खुसङ्घं अनुविलोकेत्वा आयस्मन्तं सारिपुत्तं आमन्तेसि —

“विगतथिनमिद्धो खो, सारिपुत्त, भिक्खुसङ्घो । पटिभातु तं, सारिपुत्त, भिक्खूनं धम्मी कथा । पिट्ठि मे आगिलायति; तमहं आयमिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो आयस्मा सारिपुत्तो भगवतो पच्चस्सोसि ।

अथ खो भगवा चतुग्गुणं सङ्घाटिं पज्जापेत्वा दक्खिणेन पस्सेन सीहसेय्यं कप्पेसि पादे पादं अच्चाधाय सतो सम्पजानो उट्ठानसज्जं मनसि करित्वा । तत्र खो आयस्मा सारिपुत्तो भिक्खू आमन्तेसि — “आवुसो, भिक्खवे”ति! “आवुसो”ति खो ते भिक्खू आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच —

“यस्स कस्सचि, आवुसो, सद्धा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, हिरी नत्थि... ओत्तप्पं नत्थि... वीरियं नत्थि... पज्जा नत्थि... सोतावधानं नत्थि... धम्मधारणा नत्थि... अत्थूपपरिक्खा नत्थि... धम्मानुधम्मप्पटिपत्ति नत्थि... अप्पमादो नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, हानियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेसु नो वुद्धि । सेय्यथापि, आवुसो, काळपक्खे चन्दस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, हायतेव वण्णेन हायति मण्डलेन हायति आभाय हायति आरोहपरिणाहेन; एवमेवं खो, आवुसो, यस्स कस्सचि सद्धा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, हिरी नत्थि... ओत्तप्पं नत्थि... वीरियं नत्थि... पज्जा नत्थि... सोतावधानं नत्थि... धम्मधारणा नत्थि... अत्थूपपरिक्खा नत्थि... धम्मानुधम्मप्पटिपत्ति नत्थि... अप्पमादो नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, हानियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेसु नो वुद्धि ।

“यस्स कस्सचि, आवुसो, सद्धा अत्थि कुसलेसु धम्मेसु, हिरी अत्थि... ओत्तप्पं अत्थि... वीरियं अत्थि... पज्जा अत्थि... सोतावधानं अत्थि... धम्मधारणा अत्थि... अत्थूपपरिक्खा अत्थि... धम्मानुधम्मप्पटिपत्ति अत्थि... अप्पमादो अत्थि कुसलेसु धम्मेसु, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वुद्धियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेसु नो परिहानि । सेय्यथापि, आवुसो, जुण्हपक्खे चन्दस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वड्डतेव वण्णेन वड्डति मण्डलेन वड्डति आभाय वड्डति आरोहपरिणाहेन; एवमेवं खो, आवुसो, यस्स कस्सचि सद्धा अत्थि कुसलेसु धम्मेसु... पे०... अप्पमादो अत्थि कुसलेसु धम्मेसु, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वुद्धियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेसु नो परिहानी”ति ।

अथ खो भगवा पच्चुट्ठाय आयस्मन्तं सारिपुत्तं आमन्तेसि — “साधु साधु, सारिपुत्त! यस्स कस्सचि, सारिपुत्त, सद्धा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु हिरी नत्थि... ओत्तप्पं नत्थि... पज्जा नत्थि... वीरियं नत्थि... सोतावधानं नत्थि... धम्मधारणा नत्थि... अत्थूपपरिक्खा नत्थि... धम्मानुधम्मप्पटिपत्ति नत्थि... अप्पमादो नत्थि कुसलेसु धम्मेसु तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, हानियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेसु नो वुद्धि । सेय्यथापि, सारिपुत्त, काळपक्खे चन्दस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, हायतेव वण्णेन हायति मण्डलेन हायति आभाय हायति आरोहपरिणाहेन; एवमेवं खो, सारिपुत्त, यस्स कस्सचि सद्धा नत्थि कुसलेसु धम्मेसु... पे०... अप्पमादो नत्थि कुसलेसु धम्मेसु, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, हानियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेसु नो वुद्धि ।

“यस्स कस्सचि, सारिपुत्त, सद्धा अत्थि कुसलेसु धम्मेसु हिरी अत्थि... ओत्तप्पं अत्थि... वीरियं अत्थि... पज्जा अत्थि... सोतावधानं अत्थि... धम्मधारणा अत्थि... अत्थूपपरिक्खा अत्थि... धम्मानुधम्मप्पटिपत्ति अत्थि... अप्पमादो अत्थि कुसलेसु धम्मेसु, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वुद्धियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेसु नो परिहानि । सेय्यथापि, सारिपुत्त, जुण्हपक्खे चन्दस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वड्डतेव वण्णेन वड्डति मण्डलेन वड्डति आभाय वड्डति आरोहपरिणाहेन; एवमेवं खो, सारिपुत्त, यस्स कस्सचि सद्धा अत्थि कुसलेसु धम्मेसु... पे०... अप्पमादो अत्थि कुसलेसु धम्मेसु, तस्स या रत्ति वा दिवसो वा आगच्छति, वुद्धियेव पाटिकङ्का कुसलेसु धम्मेसु नो परिहानी”ति । अट्ठमं ।

९. पठमकथावत्थुसुत्तं

६९. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन सम्बहुला भिक्खू

पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्ता उपट्टानसालायं सन्निसिन्ना सन्निपतिता अनेकविहितं तिरच्छानकथं अनुयुत्ता विहरन्ति, सेय्यथिदं — [दी० नि० १.१७; म० नि० २.२२३; सं० नि० ५.१०८०; पाचि० ५०८] राजकथं चोरकथं महामत्तकथं सेनाकथं भयकथं युद्धकथं अन्नकथं पानकथं वत्थकथं सयनकथं मालाकथं गन्धकथं जातिकथं यानकथं गामकथं निगमकथं नगरकथं जनपदकथं इत्थिकथं [इत्थिकथं पुरिसकथं (क०) म० नि० अट्ठ० २.२२३ पस्सितब्बं] सूरकथं विसिखाकथं कुम्भट्टानकथं पुब्बपेतकथं नानत्तकथं लोकक्खायिकं समुद्दक्खायिकं इतिभवाभवकथं इति वाति ।

अथ खो भगवा सायन्हसमयं पटिसल्लाना वुट्ठितो येन उपट्टानसाला तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदि । निसज्ज खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “काय नुत्थ, भिक्खवे, एतरहि कथाय सन्निसिन्ना सन्निपतिता, का च पन वो अन्तराकथा विप्पकता”ति?

“इध मयं, भन्ते, पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्ता उपट्टानसालायं सन्निसिन्ना सन्निपतिता अनेकविहितं तिरच्छानकथं अनुयुत्ता विहराम, सेय्यथिदं — राजकथं चोरकथं... पे०... इतिभवाभवकथं इति वा”ति । “न खो पनेतं, भिक्खवे, तुम्हाकं पतिरूपं कुलपुत्तानं सद्धाय अगारस्मा अनगारियं पब्बजितानं, यं तुम्हे अनेकविहितं तिरच्छानकथं अनुयुत्ता विहरेय्याथ, सेय्यथिदं — राजकथं चोरकथं महामत्तकथं सेनाकथं भयकथं युद्धकथं अन्नकथं पानकथं वत्थकथं सयनकथं मालाकथं गन्धकथं जातिकथं यानकथं गामकथं निगमकथं नगरकथं जनपदकथं इत्थिकथं सूरकथं विसिखाकथं कुम्भट्टानकथं पुब्बपेतकथं नानत्तकथं लोकक्खायिकं समुद्दक्खायिकं इतिभवाभवकथं इति वाति ।

“दसयिमानि, भिक्खवे, कथावत्थूनि । कतमानि दस? अप्पिच्छकथा, सन्तुट्ठिकथा, पविवेककथा, असंसग्गकथा, वीरियारम्भकथा, सीलकथा, समाधिकथा, पज्जाकथा, विमुत्तिकथा, विमुत्तिजाणदस्सनकथाति — इमानि खो, भिक्खवे, दस कथावत्थूनि ।

“इमेसं चे तुम्हे, भिक्खवे, दसन्नं कथावत्थूनं उपादायुपादाय कथं कथेय्याथ, इमेसम्पि चन्दिमसूरियानं एवंमहिद्धिकानं एवंमहानुभावानं तेजसा तेजं परियादियेय्याथ, को पन वादो अज्जतित्थियानं परिब्बाजकान”न्ति! नवमं ।

१०. दुतियकथावत्थुसुत्तं

७०. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन सम्बहुला भिक्खू पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्ता उपट्टानसालायं सन्निसिन्ना सन्निपतिता अनेकविहितं तिरच्छानकथं अनुयुत्ता विहरन्ति, सेय्यथिदं — राजकथं चोरकथं महामत्तकथं... पे०... इतिभवाभवकथं इति वाति ।

“दसयिमानि, भिक्खवे, पासंसानि ठानानि । कतमानि दस? इध, भिक्खवे, भिक्खु अत्तना च अप्पिच्छो होति, अप्पिच्छकथञ्च भिक्खूनं कत्ता होति । ‘अप्पिच्छो भिक्खु अप्पिच्छकथञ्च भिक्खूनं कत्ता’ति पासंसमेतं ठानं ।

“अत्तना च सन्तुट्ठो होति, सन्तुट्ठिकथञ्च भिक्खूनं कत्ता होति । ‘सन्तुट्ठो भिक्खु सन्तुट्ठिकथञ्च भिक्खूनं कत्ता’ति पासंसमेतं ठानं ।

“अत्तना च पविवित्तो होति, पविवेककथञ्च भिक्खूनं कत्ता होति । ‘पविवित्तो भिक्खु पविवेककथञ्च भिक्खूनं कत्ता’ति पासंसमेतं ठानं ।

“अत्तना च असंसद्वो होति, असंसद्वकथञ्च भिक्खून् कत्ता होति । ‘असंसद्वो भिक्खु असंसद्वकथञ्च भिक्खून् कत्ता’ति पासंसमेतं ठानं ।

“अत्तना च आरद्धवीरियो होति, वीरियारम्भकथञ्च भिक्खून् कत्ता होति । ‘आरद्धवीरियो भिक्खु वीरियारम्भकथञ्च भिक्खून् कत्ता’ति पासंसमेतं ठानं ।

“अत्तना च सीलसम्पन्नो होति, सीलसम्पदाकथञ्च भिक्खून् कत्ता होति । ‘सीलसम्पन्नो भिक्खु सीलसम्पदाकथञ्च भिक्खून् कत्ता’ति पासंसमेतं ठानं ।

“अत्तना च समाधिसम्पन्नो होति, समाधिसम्पदाकथञ्च भिक्खून् कत्ता होति । ‘समाधिसम्पन्नो भिक्खु समाधिसम्पदाकथञ्च भिक्खून् कत्ता’ति पासंसमेतं ठानं ।

“अत्तना च पज्जासम्पन्नो होति, पज्जासम्पदाकथञ्च भिक्खून् कत्ता होति । ‘पज्जासम्पन्नो भिक्खु पज्जासम्पदाकथञ्च भिक्खून् कत्ता’ति पासंसमेतं ठानं ।

“अत्तना च विमुत्तिसम्पन्नो होति, विमुत्तिसम्पदाकथञ्च भिक्खून् कत्ता होति । ‘विमुत्तिसम्पन्नो भिक्खु विमुत्तिसम्पदाकथञ्च भिक्खून् कत्ता’ति पासंसमेतं ठानं ।

“अत्तना च विमुत्तिजाणदस्सनसम्पन्नो होति, विमुत्तिजाणदस्सनसम्पदाकथञ्च भिक्खून् कत्ता होति । ‘विमुत्तिजाणदस्सनसम्पन्नो भिक्खु विमुत्तिजाणदस्सनसम्पदाकथञ्च भिक्खून् कत्ता’ति पासंसमेतं ठानं । इमानि खो, भिक्खवे, दस पासंसानि ठानानी’ति । दसमं ।

यमकवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धानं —

अविज्जा तण्हा निट्ठा च, अवेच्च द्वे सुखानि च ।

नळकपाने द्वे वुत्ता, कथावत्थूपरे दुवेति ॥

(८) ३. आकङ्खवग्गो

१. आकङ्खसुत्तं

७१. [अ० नि० ४.१२; इतिवु० १११] एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“सम्पन्नसीला, भिक्खवे, विहरथ सम्पन्नपातिमोक्खा, पातिमोक्खसंवरसंवुत्ता विहरथ आचारगोचरसम्पन्ना अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्साविनो, समादाय सिक्खथ सिक्खापदेसु ।

“आकङ्खेय्य चे, भिक्खवे, भिक्खु ‘सब्रह्मचारीनं पियो चस्सं मनापो च गरु च भावनीयो चा’ति, सीलेस्वेवस्स परिपूरकारी अज्झत्तं चेतोसमथमनुयुत्तो अनिराकतज्झानो विपस्सनाय समन्नागतो ब्रूहेता सुज्जागारानं ।

“आकङ्खेय्य चे, भिक्खवे, भिक्खु ‘लाभी अस्सं चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारान’न्ति, सीलेस्वेवस्स परिपूरकारी अज्झत्तं चेतोसमथमनुयुत्तो अनिराकतज्झानो विपस्सनाय समन्नागतो ब्रूहेता सुज्जागारानं ।

“आकङ्खेय्य चे, भिक्खवे, भिक्खु ‘येसाहं परिभुज्जामि चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानं तेसं ते कारा महप्फला अस्सु महानिसंसा’ति, सीलेस्वेवस्स...पे०... ब्रूहेता सुज्जागारानं ।

“आकङ्खेय्य चे, भिक्खवे, भिक्खु ‘ये मे [ये मं (म० नि० १.६५)] पेता जाती सालोहिता कालङ्कता [कालकता (सी० स्या० कं० पी०)] पसन्नचित्ता अनुस्सरन्ति तेसं तं महप्फलं अस्स महानिसंसा’न्ति, सीलेस्वेवस्स...पे०... ब्रूहेता सुज्जागारानं ।

“आकङ्खेय्य चे, भिक्खवे, भिक्खु ‘सन्तुट्ठो अस्सं इतरीतरचीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारेना’ति, सीलेस्वेवस्स...पे०... ब्रूहेता सुज्जागारानं ।

“आकङ्खेय्य चे, भिक्खवे, भिक्खु ‘खमो अस्सं सीतस्स उण्हस्स जिघच्छाय पिपासाय डंसमकसवातातपसरीसपसम्फस्सानं, दुरुत्तानं दुरागतानं वचनपथानं उप्पन्नानं सारीरिकानं वेदनानं दुक्खानं तिब्बानं [तिप्पानं (सी० स्या० कं० पी०)] खरानं कटुकानं असातानं अमनापानं पाणहरानं अधिवासकजातिको अस्स’न्ति, सीलेस्वेवस्स...पे०... ब्रूहेता सुज्जागारानं ।

“आकङ्खेय्य चे, भिक्खवे, भिक्खु ‘अरतिरतिसहो अस्सं, न च मं अरतिरति सहेय्य, उप्पन्नं अरतिरति अभिभुय्य अभिभुय्य विहरेय्य’न्ति, सीलेस्वेवस्स...पे०... ब्रूहेता सुज्जागारानं ।

“आकङ्खेय्य चे, भिक्खवे, भिक्खु ‘भयभेरवसहो अस्सं, न च मं भयभेरवो सहेय्य, उप्पन्नं भयभेरवं अभिभुय्य अभिभुय्य विहरेय्य’न्ति, सीलेस्वेवस्स...पे०... ब्रूहेता सुज्जागारानं ।

“आकङ्खेय्य चे, भिक्खवे, भिक्खु ‘चतुन्नं ज्ञानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं निकामलाभी अस्सं अकिच्छलाभी अकसिरलाभी’ति, सीलेस्वेवस्स...पे०... ब्रूहेता सुज्जागारानं ।

“आकङ्खेय्य चे, भिक्खवे, भिक्खु ‘आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरेय्य’न्ति, सीलेस्वेवस्स परिपूरकारी अज्झत्तं चेतोसमथमनुयुत्तो अनिराकतज्झानो विपस्सनाय समन्नागतो ब्रूहेता सुज्जागारानं ।

“‘सम्पन्नसीला, भिक्खवे, विहरथ सम्पन्नपातिमोक्खा, पातिमोक्खसंवरसंवुता विहरथ आचारगोचरसम्पन्ना अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्साविनो, समादाय सिक्खथ सिक्खापदेसू’ति, इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्त’न्ति । पठमं ।

२. कण्टकसुत्तं

७२. एकं समयं भगवा वेसालियं विहरति महावने कूटागारसालायं सम्बहुलेहि अभिज्जातेहि अभिज्जातेहि थेरेहि सावकेहि सद्धिं — आयस्मता च चालेन [पालेन (स्या०)], आयस्मता च उपचालेन [उप्पालेन (स्या०)], आयस्मता च कुक्कुटेन [कक्कुटेन (सी० स्या०)], आयस्मता च कळिम्भेन [कविम्भेन (सी०)], आयस्मता च निकटेन [कटेन (सी०)], आयस्मता च कटिस्सहेन; अज्जेहि च अभिज्जातेहि अभिज्जातेहि थेरेहि सावकेहि सद्धिं ।

तेन खो पन समयेन सम्बहुला अभिज्जाता अभिज्जाता लिच्छवी भद्रेहि भद्रेहि यानेहि परपुराय [परंपुराय (स्या० अट्ठ०)] उच्चासद्वा महासद्वा महावनं अज्झोगाहन्ति भगवन्तं दस्सनाय । अथ खो तेसं आयस्मन्तानं एतदहोसि — “इमे खो सम्बहुला अभिज्जाता अभिज्जाता लिच्छवी भद्रेहि भद्रेहि यानेहि परपुराय उच्चासद्वा महासद्वा महावनं अज्झोगाहन्ति भगवन्तं दस्सनाय । ‘सद्वकण्टका खो पन झाना’ वुत्ता भगवता । यंनून मयं येन गोसिङ्गसालवनदायो तेनुपसङ्कमेय्याम । तत्थ मयं अप्पसद्वा अप्पाकिण्णा फासुं [फासु (स्या० क०)] विहरेय्यामा”ति । अथ खो ते आयस्मन्तो येन गोसिङ्गसालवनदायो तेनुपसङ्कमिंसु; तत्थ ते आयस्मन्तो अप्पसद्वा अप्पाकिण्णा फासुं विहरन्ति ।

अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “कहं नु खो, भिक्खवे, चालो, कहं उपचालो, कहं कुक्कुटो, कहं कळिम्भो, कहं निकटो, कहं कटिस्सहो; कहं नु खो ते, भिक्खवे, थेरा सावका गता”ति?

“इध, भन्ते, तेसं आयस्मन्तानं एतदहोसि — ‘इमे खो सम्बहुला अभिज्जाता अभिज्जाता लिच्छवी भद्रेहि भद्रेहि यानेहि परपुराय उच्चासद्वा महासद्वा महावनं अज्झोगाहन्ति भगवन्तं दस्सनाय ‘सद्वकण्टका खो पन झानावुत्ता भगवता यंनून मयं येन गोसिङ्गसालवनदायो तेनुपसङ्कमेय्याम तत्थ मयं अप्पसद्वा अप्पाकिण्णा फासुं विहरेय्यामा”ति । अथ खो ते, भन्ते, आयस्मन्तो येन गोसिङ्गसालवनदायो तेनुपसङ्कमिंसु । तत्थ ते आयस्मन्तो अप्पसद्वा अप्पाकिण्णा फासुं विहरन्ती”ति ।

“साधु साधु, भिक्खवे, यथा ते महासावका सम्मा ब्याकरमाना ब्याकरेय्युं, ‘सद्वकण्टका हि, भिक्खवे, झाना’ वुत्ता मया ।

“दसयिमे, भिक्खवे, कण्टका । कतमे दस? पविवेकारामस्स सङ्गणिकारामता कण्टको, असुभनिमित्तानुयोगं अनुयुत्तस्स सुभनिमित्तानुयोगो कण्टको, इन्द्रियेसु गुत्तद्वारस्स विसूकदस्सनं कण्टको, ब्रह्मचरियस्स मातुगामूपचारो [मातुगामोपविचारो (सी०), मातुगामूपविचारो (क०)] कण्टको, [कथा० ३३३] पठमस्स ज्ञानस्स सद्वो कण्टको, दुतियस्स ज्ञानस्स वितक्कविचारा कण्टका, ततियस्स ज्ञानस्स पीति कण्टको, चतुत्थस्स ज्ञानस्स अस्सासपस्सासो कण्टको, सज्जावेदयितनिरोधसमापत्तिया सज्जा च वेदना च कण्टको रागो कण्टको दोसो कण्टको मोहो कण्टको ।

“अकण्टका, भिक्खवे, विहरथ । निक्कण्टका, भिक्खवे, विहरथ । अकण्टकनिक्कण्टका, भिक्खवे, विहरथ । अकण्टका, भिक्खवे, अरहन्तो; निक्कण्टका, भिक्खवे, अरहन्तो; अकण्टकनिक्कण्टका, भिक्खवे, अरहन्तो”ति । दुतियं ।

३. इट्ठधम्मसुत्तं

७३. “दसयिमे, भिक्खवे, धम्मा इट्ठा कन्ता मनापा दुल्लभा लोकस्मिं । कतमे दस? भोगा इट्ठा कन्ता मनापा दुल्लभा लोकस्मिं; वण्णो इट्ठो कन्तो मनापो दुल्लभो लोकस्मिं; आरोग्यं इट्ठं कन्तं मनापं दुल्लभं लोकस्मिं; सीलं इट्ठं कन्तं मनापं

दुल्लभं लोकस्मिं; ब्रह्मचरियं इदं कन्तं मनापं दुल्लभं लोकस्मिं; मिता इदं कन्ता मनापा दुल्लभा लोकस्मिं; बाहुसच्चं इदं कन्तं मनापं दुल्लभं लोकस्मिं; पज्जा इदं कन्ता मनापा दुल्लभा लोकस्मिं; धम्मा इदं कन्ता मनापा दुल्लभा लोकस्मिं; सग्गा इदं कन्ता मनापा दुल्लभा लोकस्मिं ।

“इमेसं खो, भिक्खवे, दसन्नं धम्मानं इद्वानं कन्तानं मनापानं दुल्लभानं लोकस्मिं दस धम्मा परिपन्था [परिबन्धा (क०)] — आलस्यं अनुद्वानं भोगानं परिपन्थो, अमण्डना अविभूसना वण्णस्स परिपन्थो, असप्पायकिरिया आरोग्यस्स परिपन्थो, पापमित्तता सीलानं परिपन्थो, इन्द्रियअसंवरो ब्रह्मचरियस्स परिपन्थो, विसंवादना मित्तानं परिपन्थो, असज्जायकिरिया बाहुसच्चस्स परिपन्थो, असुस्सूसा अपरिपुच्छा पज्जाय परिपन्थो, अननुयोगो अपच्चवेक्खणा धम्मानं परिपन्थो, मिच्छापटिपत्ति सग्गानं परिपन्थो । इमेसं खो, भिक्खवे, दसन्नं इद्वानं कन्तानं मनापानं दुल्लभानं लोकस्मिं इमे दस धम्मा परिपन्था ।

“इमेसं खो, भिक्खवे, दसन्नं धम्मानं इद्वानं कन्तानं मनापानं दुल्लभानं लोकस्मिं दस धम्मा आहारा — उद्वानं अनालस्यं भोगानं आहारो, मण्डना विभूसना वण्णस्स आहारो, सप्पायकिरिया आरोग्यस्स आहारो, कल्याणमित्तता सीलानं आहारो, इन्द्रियसंवरो ब्रह्मचरियस्स आहारो, अविसंवादना मित्तानं आहारो, सज्जायकिरिया बाहुसच्चस्स आहारो, सुस्सूसा परिपुच्छा पज्जाय आहारो, अनुयोगो पच्चवेक्खणा धम्मानं आहारो, सम्मापटिपत्ति सग्गानं आहारो । इमेसं खो, भिक्खवे, दसन्नं धम्मानं इद्वानं कन्तानं मनापानं दुल्लभानं लोकस्मिं इमे दस धम्मा आहारा”ति । ततियं ।

४. वड्डिसुत्तं

७४. “दसहि, भिक्खवे, वड्ढीहि वड्डमानो अरियसावको अरियाय वड्डिया वड्डति, सारादायी च होति वरादायी कायस्स । कतमेहि दसहि? खेत्तवत्थूहि वड्डति, धनधज्जेन वड्डति, पुत्तदारेहि वड्डति, दासकम्मकरपोरिसेहि वड्डति, चतुप्पदेहि वड्डति, सद्दाय वड्डति, सीलेन वड्डति, सुतेन वड्डति, चागेन वड्डति, पज्जाय वड्डति — इमेहि खो, भिक्खवे, दसहि वड्ढीहि वड्डमानो अरियसावको अरियाय वड्डिया वड्डति, सारादायी च होति वरादायी कायस्साति ।

“धनेन धज्जेन च योध वड्डति,
पुत्तेहि दारेहि चतुप्पदेहि च ।
स भोगवा होति यसस्सि पूजितो,
जातीहि मित्तेहि अथोपि राजुभि ॥

“सद्दाय सीलेन च योध वड्डति,
पज्जाय चागेन सुतेन चूभयं ।
सो तादिसो सप्पुरिसो विचक्खणो,
दिट्ठेव धम्मे उभयेन वड्डती”ति ॥ चतुत्थं ।

५. मिगसालासुत्तं

७५. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो आयस्मा आनन्दो पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन मिगसालाय उपासिकाय निवेसनं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा पज्जत्ते आसने

निसीदि । अथ खो मिगसाला उपासिका येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्ना खो मिगसाला उपासिका आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच —

“कथं कथं नामायं, भन्ते आनन्द, भगवता धम्मो देसितो अज्जेय्यो, यत्र हि नाम ब्रह्मचारी च अब्रह्मचारी च उभो समसमगतिका भविस्सन्ति अभिसम्परायं । पिता मे, भन्ते, पुराणो ब्रह्मचारी होति आराचारी [अनाचारी (क०)] विरतो मेथुना गामधम्मा । सो कालङ्कतो भगवता व्याकतो — ‘सकदागामी सत्तो [सकदागामिसत्तो (सी० स्या० पी०)] तुसितं कायं उपपन्नो’ति । पितामहो मे [पेत्तापि यो मे (सी०), पित पि यो मे (स्या०) अ० नि० ६.४४], भन्ते, इसिदत्तो अब्रह्मचारी अहोसि सदारसन्तुडो । सोपि कालङ्कतो भगवता व्याकतो — ‘सकदागामी सत्तो तुसितं कायं उपपन्नो’ति ।

“कथं कथं नामायं, भन्ते आनन्द, भगवता धम्मो देसितो अज्जेय्यो, यत्र हि नाम ब्रह्मचारी च अब्रह्मचारी च उभो समसमगतिका भविस्सन्ति अभिसम्परायं’न्ति? ‘एवं खो पनेतं, भगिनि, भगवता व्याकत’न्ति ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो मिगसालाय उपासिकाय निवेसने पिण्डपातं गहेत्वा उट्ठायासना पक्कामि । अथ खो आयस्मा आनन्दो पच्छाभत्तं पिण्डपातपटिक्कन्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा आनन्दो भगवन्तं एतदवोच —

“इधाहं, भन्ते, पुब्बण्हसमयं निवासेत्वा पत्तचीवरमादाय येन मिगसालाय उपासिकाय निवेसनं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा पज्जत्ते आसने निसीदिं । अथ खो, भन्ते, मिगसाला उपासिका येनाहं तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा मं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्ना खो, भन्ते, मिगसाला उपासिका मं एतदवोच —

‘कथं कथं नामायं, भन्ते आनन्द, भगवता धम्मो देसितो अज्जेय्यो, यत्र हि नाम ब्रह्मचारी च अब्रह्मचारी च उभो समसमगतिका भविस्सन्ति अभिसम्परायं । पिता मे, भन्ते, पुराणो ब्रह्मचारी अहोसि आराचारी विरतो मेथुना गामधम्मा । सो कालङ्कतो भगवता व्याकतो सकदागामी सत्तो तुसितं कायं उपपन्नोति । पितामहो मे, भन्ते, इसिदत्तो अब्रह्मचारी अहोसि सदारसन्तुडो । सोपि कालङ्कतो भगवता व्याकतो — सकदागामी सत्तो तुसितं कायं उपपन्नोति ।

कथं कथं नामायं, भन्ते आनन्द, भगवता धम्मो देसितो अज्जेय्यो, यत्र हि नाम ब्रह्मचारी च अब्रह्मचारी च उभो समसमगतिका भविस्सन्ति अभिसम्परायं’न्ति? एवं वुत्ते अहं, भन्ते, मिगसालं उपासिकं एतदवोचं — ‘एवं खो पनेतं, भगिनि, भगवता व्याकत’न्ति ।

“का चानन्द, मिगसाला उपासिका बाला अब्यत्ता अम्मका अम्मकपज्जा [अम्बका अम्बकपज्जा (सी० पी०), अन्धका अन्धकपज्जा (स्या०)], के च पुरिसपुग्गलपरोपरिये जाणे?

“दसयिमे, आनन्द, पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे दस? इधानन्द, एकच्चो पुग्गलो दुस्सीलो होति । तज्ज चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं यथाभूतं नप्पजानाति, यत्थस्स तं दुस्सील्यं अपरिसेसं निरुज्झति । तस्स सवनेनपि अकतं होति, बाहुसच्चेनपि अकतं होति, दिट्ठियापि अप्पटिविद्धं होति, सामायिकम्पि विमुत्तिं न लभति । सो कायस्स भेदा परं मरणा हानाय परेति, नो विसेसाय; हानगामीयेव होति, नो विसेसगामी ।

“इध पनानन्द, एकच्चो पुग्गलो दुस्सीलो होति । तज्ज चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं यथाभूतं पजानाति यत्थस्स तं

दुस्सील्यं अपरिसेसं निरुज्झति । तस्स सवनेनपि कतं होति, बाहुसच्चेनपि कतं होति, दिट्ठियापि पटिविद्धं [सुप्पटिविद्धं (स्या०)] होति, सामायिकम्पि विमुत्तिं लभति । सो कायस्स भेदा परं मरणा विसेसाय परेति, नो हानाय; विसेसगामीयेव होति, नो हानगामी ।

“तत्रानन्द, पमाणिका पमिणन्ति — ‘इमस्सपि तेव धम्मा, अपरस्सपि तेव धम्मा । कस्मा नेसं एको हीनो एको पणीतो’ति? तज्झि तेसं, आनन्द, होति दीघरत्तं अहिताय दुक्खाय ।

“तत्रानन्द, ख्वायं पुग्गलो दुस्सीलो होति । तज्ज चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं यथाभूतं पजानाति यत्थस्स तं दुस्सील्यं अपरिसेसं निरुज्झति । तस्स सवनेनपि कतं होति, बाहुसच्चेनपि कतं होति, दिट्ठियापि पटिविद्धं होति, सामायिकम्पि विमुत्तिं लभति । अयं, आनन्द, पुग्गलो अमुना पुरिमेन पुग्गलेन अभिक्कन्ततरो च पणीततरो च । तं किस्स हेतु? इमं हानन्द, पुग्गलं धम्मसोतो निब्बहति । तदन्तरं को जानेय्य, अज्जत्र तथागतेन! तस्मातिहानन्द, मा पुग्गलेसु पमाणिका अहुवत्थ, मा पुग्गलेसु पमाणं गण्हित्थ । खज्जति हानन्द, पुग्गलेसु पमाणं गण्हन्तो । अहं वा, आनन्द [अहज्जानन्द (सी० स्या० क०) अ० नि० ६.४४ पस्सितब्बं], पुग्गलेसु पमाणं गण्हेय्यं यो वा पनस्स मादिसो ।

“इध पनानन्द, एकच्चो पुग्गलो सीलवा होति । तज्ज चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं यथाभूतं नप्पजानाति यत्थस्स तं सीलं अपरिसेसं निरुज्झति । तस्स सवनेनपि अकतं होति, बाहुसच्चेनपि अकतं होति, दिट्ठियापि अप्पटिविद्धं होति, सामायिकम्पि विमुत्तिं न लभति । सो कायस्स भेदा परं मरणा हानाय परेति, नो विसेसाय; हानगामीयेव होति, नो विसेसगामी ।

“इध पनानन्द, एकच्चो पुग्गलो सीलवा होति । तज्ज चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं यथाभूतं पजानाति यत्थस्स तं सीलं अपरिसेसं निरुज्झति । तस्स सवनेनपि कतं होति, बाहुसच्चेनपि कतं होति, दिट्ठियापि पटिविद्धं होति, सामायिकम्पि विमुत्तिं लभति । सो कायस्स भेदा परं मरणा विसेसाय परेति, नो हानाय; विसेसगामीयेव होति, नो हानगामी ।

“तत्रानन्द, पमाणिका पमिणन्ति...पे०... अहं वा, आनन्द, पुग्गलेसु पमाणं गण्हेय्यं यो वा पनस्स मादिसो ।

“इध पनानन्द, एकच्चो पुग्गलो तिब्बरागो होति । तज्ज चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं यथाभूतं नप्पजानाति यत्थस्स सो रागो अपरिसेसो निरुज्झति । तस्स सवनेनपि अकतं होति, बाहुसच्चेनपि अकतं होति, दिट्ठियापि अप्पटिविद्धं होति, सामायिकम्पि विमुत्तिं न लभति । सो कायस्स भेदा परं मरणा हानाय परेति, नो विसेसाय; हानगामीयेव होति, नो विसेसगामी ।

“इध पनानन्द, एकच्चो पुग्गलो तिब्बरागो होति । तज्ज चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं यथाभूतं पजानाति यत्थस्स सो रागो अपरिसेसो निरुज्झति । तस्स सवनेनपि कतं होति, बाहुसच्चेनपि कतं होति, दिट्ठियापि पटिविद्धं होति, सामायिकम्पि विमुत्तिं लभति । सो कायस्स भेदा परं मरणा विसेसाय परेति, नो हानाय; विसेसगामीयेव होति, नो हानगामी ।

“तत्रानन्द, पमाणिका पमिणन्ति...पे०... अहं वा, आनन्द, पुग्गलेसु पमाणं गण्हेय्यं यो वा पनस्स मादिसो ।

“इध पनानन्द, एकच्चो पुग्गलो कोधनो होति । तज्ज चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं यथाभूतं नप्पजानाति यत्थस्स सो कोधो अपरिसेसो निरुज्झति । तस्स सवनेनपि अकतं होति, बाहुसच्चेनपि अकतं होति, दिट्ठियापि अप्पटिविद्धं होति,

सामायिकम्पि विमुक्तिं न लभति । सो कायस्स भेदा परं मरणा हानाय परेति, नो विसेसाय; हानगामीयेव होति, नो विसेसगामी ।

“इध पनानन्द, एकच्चो पुग्गलो कोधनो होति । तज्ज चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं यथाभूतं पजानाति यत्थस्स सो कोधो अपरिसेसो निरुज्झति । तस्स सवनेनपि कतं होति, बाहुसच्चेनपि कतं होति, दिट्ठियापि पटिविद्धं होति, सामायिकम्पि विमुत्तिं लभति । सो कायस्स भेदा परं मरणा विसेसाय परेति, नो हानाय; विसेसगामीयेव होति, नो हानगामी ।

“तत्रानन्द, पमाणिका पमिणन्ति...पे०... अहं वा, आनन्द, पुग्गलेसु पमाणं गण्हेय्यं यो वा पनस्स मादिसो ।

“इध पनानन्द, एकच्चो पुग्गलो उद्धतो होति । तज्ज चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं यथाभूतं नप्पजानाति यत्थस्स तं उद्धच्चं अपरिसेसं निरुज्झति । तस्स सवनेनपि अकतं होति, बाहुसच्चेनपि अकतं होति, दिट्ठियापि अप्पटिविद्धं होति, सामायिकम्पि विमुत्तिं न लभति । सो कायस्स भेदा परं मरणा हानाय परेति, नो विसेसाय; हानगामीयेव होति, नो विसेसगामी ।

“इध पनानन्द, एकच्चो पुग्गलो उद्धतो होति । तज्ज चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं यथाभूतं पजानाति यत्थस्स तं उद्धच्चं अपरिसेसं निरुज्झति । तस्स सवनेनपि कतं होति, बाहुसच्चेनपि कतं होति, दिट्ठियापि पटिविद्धं होति, सामायिकम्पि विमुत्तिं लभति । सो कायस्स भेदा परं मरणा विसेसाय परेति, नो हानाय; विसेसगामीयेव होति, नो हानगामी ।

“तत्रानन्द, पमाणिका पमिणन्ति — ‘इमस्सपि तेव धम्मा, अपरस्सपि तेव धम्मा । कस्मा नेसं एको हीनो एको पणीतो’ति? तज्हि तेसं, आनन्द, होति दीघरत्तं अहिताय दुक्खाय ।

“तत्रानन्द, खायं पुग्गलो उद्धतो होति तज्ज चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं यथाभूतं पजानाति यत्थस्स तं उद्धच्चं अपरिसेसं निरुज्झति, तस्स सवनेनपि कतं होति, बाहुसच्चेनपि कतं होति, दिट्ठियापि पटिविद्धं होति, सामायिकम्पि विमुत्तिं लभति । अयं, आनन्द, पुग्गलो अमुना पुरिमेन पुग्गलेन अभिक्कन्ततरो च पणीततरो च । तं किस्स हेतु? इमं हानन्द, पुग्गलं धम्मसोतो निब्बहति । तदन्तरं को जानेय्य अज्जत्र तथागतेन! तस्मातिहानन्द, मा पुग्गलेसु पमाणिका अहुवत्थ; मा पुग्गलेसु पमाणं गण्हित्थ । खज्जति हानन्द, पुग्गलेसु पमाणं गण्हन्तो । अहं वा, आनन्द, पुग्गलेसु पमाणं गण्हेय्यं यो वा पनस्स मादिसो ।

“का चानन्द, मिगसाला उपासिका बाला अब्यत्ता अम्मका अम्मकपज्जा, के च पुरिसपुग्गलपरोपरिये जाणे! इमे खो, आनन्द, दस पुग्गला सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं ।

“यथारूपेन, आनन्द, सीलेन पुराणो समन्नागतो अहोसि तथारूपेन सीलेन इसिदत्तो समन्नागतो अभविस्स, नयिध पुराणो इसिदत्तस्स गतिम्पि अज्जस्स । यथारूपाय चानन्द, पज्जाय इसिदत्तो समन्नागतो अहोसि तथारूपाय पज्जाय पुराणो समन्नागतो अभविस्स, नयिध इसिदत्तो पुराणस्स गतिम्पि अज्जस्स । इति खो, आनन्द, इमे पुग्गला उभो एकङ्गहीना”ति । पज्चमं ।

६. तयोधम्मसुत्तं

७६. “तयोमे, भिक्खवे, धम्मा लोके न संविज्जेयुं, न तथागतो लोके उप्पज्जेय्य अरहं सम्मासम्बुद्धो, न तथागतप्पवेदितो धम्मविनयो लोके दिब्बेय्य । कतमे तयो? जाति च, जरा च, मरणञ्च — इमे खो, भिक्खवे, तयो धम्मा लोके न संविज्जेयुं, न तथागतो लोके उप्पज्जेय्य अरहं सम्मासम्बुद्धो, न तथागतप्पवेदितो धम्मविनयो लोके दिब्बेय्य । यस्मा च खो, भिक्खवे, इमे तयो धम्मा लोके संविज्जन्ति तस्मा तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो, तस्मा तथागतप्पवेदितो धम्मविनयो लोके दिब्बति ।

“तयोमे, भिक्खवे, धम्मे अप्पहाय अभब्बो जातिं पहातुं जरं पहातुं मरणं पहातुं । कतमे तयो? रागं अप्पहाय, दोसं अप्पहाय, मोहं अप्पहाय — इमे खो, भिक्खवे, तयो धम्मे अप्पहाय अभब्बो जातिं पहातुं जरं पहातुं मरणं पहातुं ।

“तयोमे भिक्खवे, धम्मे अप्पहाय अभब्बो रागं पहातुं दोसं पहातुं मोहं पहातुं । कतमे तयो? सक्कायदिट्ठिं अप्पहाय, विचिकिच्छं अप्पहाय, सीलब्बतपरामासं अप्पहाय — इमे खो, भिक्खवे, तयो धम्मे अप्पहाय अभब्बो रागं पहातुं दोसं पहातुं मोहं पहातुं ।

“तयोमे, भिक्खवे, धम्मे अप्पहाय अभब्बो सक्कायदिट्ठिं पहातुं विचिकिच्छं पहातुं सीलब्बतपरामासं पहातुं । कतमे तयो? अयोनिसोमनसिकारं अप्पहाय, कुम्मग्गसेवनं अप्पहाय, चेतसो लीनत्तं अप्पहाय — इमे खो, भिक्खवे, तयो धम्मे अप्पहाय अभब्बो सक्कायदिट्ठिं पहातुं विचिकिच्छं पहातुं सीलब्बतपरामासं पहातुं ।

“तयोमे, भिक्खवे, धम्मे अप्पहाय अभब्बो अयोनिसो मनसिकारं पहातुं कुम्मग्गसेवनं पहातुं चेतसो लीनत्तं पहातुं । कतमे तयो? मुट्ठसच्चं अप्पहाय, असम्पज्जं अप्पहाय, चेतसो विक्खेपं अप्पहाय — इमे खो, भिक्खवे, तयो धम्मे अप्पहाय अभब्बो अयोनिसोमनसिकारं पहातुं कुम्मग्गसेवनं पहातुं चेतसो लीनत्तं पहातुं ।

“तयोमे, भिक्खवे, धम्मे अप्पहाय अभब्बो मुट्ठसच्चं पहातुं असम्पज्जं पहातुं चेतसो विक्खेपं पहातुं । कतमे तयो? अरियानं अदस्सनकम्यतं अप्पहाय, अरियधम्मस्स [अरियधम्मं (स्या०)] असोतुकम्यतं अप्पहाय, उपारम्भचित्तं अप्पहाय — इमे खो, भिक्खवे, तयो धम्मे अप्पहाय अभब्बो मुट्ठसच्चं पहातुं असम्पज्जं पहातुं चेतसो विक्खेपं पहातुं ।

“तयोमे, भिक्खवे, धम्मे अप्पहाय अभब्बो अरियानं अदस्सनकम्यतं पहातुं अरियधम्मस्स असोतुकम्यतं पहातुं उपारम्भचित्तं पहातुं । कतमे तयो? उद्धच्चं अप्पहाय, असंवरं अप्पहाय, दुस्सील्यं अप्पहाय — इमे खो, भिक्खवे, तयो धम्मे अप्पहाय अभब्बो अरियानं अदस्सनकम्यतं पहातुं अरियधम्मस्स असोतुकम्यतं पहातुं उपारम्भचित्तं पहातुं ।

“तयोमे, भिक्खवे, धम्मे अप्पहाय अभब्बो उद्धच्चं पहातुं असंवरं पहातुं दुस्सील्यं पहातुं । कतमे तयो? अस्सद्ध्यं अप्पहाय, अवदञ्जुतं अप्पहाय, कोसज्जं अप्पहाय — इमे खो, भिक्खवे, तयो धम्मे अप्पहाय अभब्बो उद्धच्चं पहातुं असंवरं पहातुं दुस्सील्यं पहातुं ।

“तयोमे, भिक्खवे, धम्मे अप्पहाय अभब्बो अस्सद्ध्यं पहातुं अवदञ्जुतं पहातुं कोसज्जं पहातुं । कतमे तयो? अनादरियं अप्पहाय, दोवचस्सतं अप्पहाय, पापमित्तं अप्पहाय — इमे खो, भिक्खवे, तयो धम्मे अप्पहाय अभब्बो अस्सद्ध्यं पहातुं अवदञ्जुतं पहातुं कोसज्जं पहातुं ।

“तयोमे, भिक्खवे, धम्मे अप्पहाय अभब्बो अनादरियं पहातुं दोवचस्सतं पहातुं पापमित्तं पहातुं । कतमे तयो?

अहिरिकं अप्पहाय, अनोत्तपं अप्पहाय, पमादं अप्पहाय — इमे खो, भिक्खवे, तयो धम्मे अप्पहाय अभब्बो अनादरियं पहातुं दोवचस्सतं पहातुं पापमित्तं पहातुं ।

“अहिरिकोयं, भिक्खवे, अनोत्तापी पमत्तो होति । सो पमत्तो समानो अभब्बो अनादरियं पहातुं दोवचस्सतं पहातुं पापमित्तं पहातुं । सो पापमित्तो समानो अभब्बो अस्सद्वियं पहातुं अवदज्जुतं पहातुं कोसज्जं पहातुं । सो कुसीतो समानो अभब्बो उद्धच्चं पहातुं असंवरं पहातुं दुस्सील्यं पहातुं । सो दुस्सीलो समानो अभब्बो अरियानं अदस्सनकम्यतं पहातुं अरियधम्मस्स असोतुकम्यतं पहातुं उपारम्भचित्तं पहातुं । सो उपारम्भचित्तो समानो अभब्बो मुट्टसच्चं पहातुं असम्पज्जं पहातुं चेतसो विक्खेपं पहातुं । सो विक्खित्तचित्तो समानो अभब्बो अयोनिमनसिकारं पहातुं कुम्मगगसेवनं पहातुं चेतसो लीनत्तं पहातुं । सो लीनचित्तो समानो अभब्बो सक्कायदिट्ठिं पहातुं विचिकिच्छं पहातुं सीलब्बतपरामासं पहातुं । सो विचिकिच्छो समानो अभब्बो रागं पहातुं दोसं पहातुं मोहं पहातुं । सो रागं अप्पहाय दोसं अप्पहाय मोहं अप्पहाय अभब्बो जातिं पहातुं जरं पहातुं मरणं पहातुं ।

“तयोमे, भिक्खवे, धम्मे पहाय भब्बो जातिं पहातुं जरं पहातुं मरणं पहातुं । कतमे तयो? रागं पहाय, दोसं पहाय, मोहं पहाय — इमे खो, भिक्खवे, तयो धम्मे पहाय भब्बो जातिं पहातुं जरं पहातुं मरणं पहातुं ।

“तयोमे, भिक्खवे, धम्मे पहाय भब्बो रागं पहातुं दोसं पहातुं मोहं पहातुं । कतमे तयो? सक्कायदिट्ठिं पहाय, विचिकिच्छं पहाय, सीलब्बतपरामासं पहाय — इमे खो, भिक्खवे, तयो धम्मे पहाय भब्बो रागं पहातुं दोसं पहातुं मोहं पहातुं ।

“तयोमे, भिक्खवे, धम्मे पहाय भब्बो सक्कायदिट्ठिं पहातुं विचिकिच्छं पहातुं सीलब्बतपरामासं पहातुं । कतमे तयो? अयोनिमनसिकारं पहाय, कुम्मगगसेवनं पहाय, चेतसो लीनत्तं पहाय — इमे खो, भिक्खवे, तयो धम्मे पहाय भब्बो सक्कायदिट्ठिं पहातुं विचिकिच्छं पहातुं सीलब्बतपरामासं पहातुं ।

“तयोमे, भिक्खवे, धम्मे पहाय भब्बो अयोनिमनसिकारं पहातुं कुम्मगगसेवनं पहातुं चेतसो लीनत्तं पहातुं । कतमे तयो? मुट्टसच्चं पहाय, असम्पज्जं पहाय, चेतसो विक्खेपं पहाय — इमे खो, भिक्खवे, तयो धम्मे पहाय भब्बो अयोनिमनसिकारं पहातुं कुम्मगगसेवनं पहातुं चेतसो लीनत्तं पहातुं ।

“तयोमे, भिक्खवे, धम्मे पहाय भब्बो मुट्टसच्चं पहातुं असम्पज्जं पहातुं चेतसो विक्खेपं पहातुं । कतमे तयो? अरियानं अदस्सनकम्यतं पहाय, अरियधम्मस्स असोतुकम्यतं पहाय, उपारम्भचित्तं पहाय — इमे खो, भिक्खवे, तयो धम्मे पहाय भब्बो मुट्टसच्चं पहातुं असम्पज्जं पहातुं चेतसो विक्खेपं पहातुं ।

“तयोमे, भिक्खवे, धम्मे पहाय भब्बो अरियानं अदस्सनकम्यतं पहातुं अरियधम्मस्स असोतुकम्यतं पहातुं उपारम्भचित्तं पहातुं । कतमे तयो? उद्धच्चं पहाय, असंवरं पहाय, दुस्सील्यं पहाय — इमे खो, भिक्खवे, तयो धम्मे पहाय भब्बो अरियानं अदस्सनकम्यतं पहातुं अरियधम्मस्स असोतुकम्यतं पहातुं उपारम्भचित्तं पहातुं ।

“तयोमे, भिक्खवे, धम्मे पहाय भब्बो उद्धच्चं पहातुं असंवरं पहातुं दुस्सील्यं पहातुं । कतमे तयो? अस्सद्वियं पहाय, अवदज्जुतं पहाय, कोसज्जं पहाय — इमे खो, भिक्खवे, तयो धम्मे पहाय भब्बो उद्धच्चं पहातुं असंवरं पहातुं दुस्सील्यं

पहातुं ।

“तयोमे, भिक्खवे, धम्मे पहाय भब्बो अस्सद्धियं पहातुं अवदञ्जुतं पहातुं कोसज्जं पहातुं । कतमे तयो? अनादरियं पहाय, दोवचस्सतं पहाय, पापमित्तं पहाय — इमे खो, भिक्खवे, तयो धम्मे पहाय भब्बो अस्सद्धियं पहातुं अवदञ्जुतं पहातुं कोसज्जं पहातुं ।

“तयोमे, भिक्खवे, धम्मे पहाय भब्बो अनादरियं पहातुं दोवचस्सतं पहातुं पापमित्तं पहातुं । कतमे तयो? अहिरिकं पहाय, अनोत्तपं पहाय, पमादं पहाय — इमे खो, भिक्खवे, तयो धम्मे पहाय भब्बो अनादरियं पहातुं दोवचस्सतं पहातुं पापमित्तं पहातुं ।

“हिरीमायं, भिक्खवे, ओत्तापी अप्पमत्तो होति । सो अप्पमत्तो समानो भब्बो अनादरियं पहातुं दोवचस्सतं पहातुं पापमित्तं पहातुं । सो कल्याणमित्तो समानो भब्बो अस्सद्धियं पहातुं अवदञ्जुतं पहातुं कोसज्जं पहातुं । सो आरद्धवीरियो समानो भब्बो उद्धच्चं पहातुं असंवरं पहातुं दुस्सील्यं पहातुं । सो सीलवा समानो भब्बो अरियानं अदस्सनकम्यतं पहातुं अरियधम्मस्स असोतुकम्यतं पहातुं उपारम्भचित्तं पहातुं । सो अनुपारम्भचित्तो समानो भब्बो मुट्ठस्सच्चं पहातुं असम्पज्जं पहातुं चेतसो विक्खेपं पहातुं । सो अविक्खित्तचित्तो समानो भब्बो अयोनिमोमनसिकारं पहातुं कुम्मग्गसेवं पहातुं चेतसो लीनत्तं पहातुं । सो अलीनचित्तो समानो भब्बो सक्कायदिट्ठिं पहातुं विचिकिच्छं पहातुं सीलब्बतपरामासं पहातुं । सो अविचिकिच्छो समानो भब्बो रागं पहातुं दोसं पहातुं मोहं पहातुं । सो रागं पहाय दोसं पहाय मोहं पहाय भब्बो जातिं पहातुं जरं पहातुं मरणं पहातुं”न्ति । छट्ठं ।

७. काकसुत्तं

७७. “दसहि, भिक्खवे, असद्धम्मेहि समन्नागतो काको । कतमेहि दसहि? धंसी च, पगब्भो च, तित्तिणो [निल्लज्जो (क०) तित्तिणोति तित्तिणं वुच्चति तण्हा... (सी० स्या० अट्ठ०) अभिधम्मे खुहुकवत्थुविभङ्गे तित्तिणपदनिद्वेसे पस्सितब्बं] च, महग्घसो च, लुद्धो च, अकारुणिको च, दुब्बलो च, ओरविता च, मुट्ठस्सति च, नेचयिको [नेरसिको (सी०) तदट्ठकथायं पन “नेचयिको” त्वेव दिस्सति] च — इमेहि खो, भिक्खवे, दसहि असद्धम्मेहि समन्नागतो काको । एवमेवं खो, भिक्खवे, दसहि असद्धम्मेहि समन्नागतो पापभिक्खु । कतमेहि दसहि? धंसी च, पगब्भो च, तित्तिणो च, महग्घसो च, लुद्धो च, अकारुणिको च, दुब्बलो च, ओरविता च, मुट्ठस्सति च, नेचयिको च — इमेहि खो, भिक्खवे, दसहि असद्धम्मेहि समन्नागतो पापभिक्खू”ति । सत्तमं ।

८. निगण्ठसुत्तं

७८. “दसहि, भिक्खवे, असद्धम्मेहि समन्नागता निगण्ठा । कतमेहि दसहि? अस्सद्धा, भिक्खवे, निगण्ठा; दुस्सीला, भिक्खवे, निगण्ठा; अहिरिका, भिक्खवे, निगण्ठा; अनोत्तप्पिनो, भिक्खवे, निगण्ठा; असप्पुरिससम्भत्तिनो, भिक्खवे, निगण्ठा; अत्तुक्कंसकपरवम्भका, भिक्खवे, निगण्ठा; सन्दिट्ठिपरामासा आधानग्गाही दुप्पटिनिस्सगिणो, भिक्खवे, निगण्ठा; कुहका, भिक्खवे, निगण्ठा; पापिच्छा, भिक्खवे, निगण्ठा; पापमिता, भिक्खवे, निगण्ठा — इमेहि खो, भिक्खवे, दसहि असद्धम्मेहि समन्नागता निगण्ठा”ति । अट्ठमं ।

९. आघातवत्थुसुत्तं

७९. [अ० नि० ९.२९] “दसयिमानि, भिक्खवे, आघातवत्थूनि । कतमानि दस? ‘अनत्थं मे अचरी’ति आघातं बन्धति; ‘अनत्थं मे चरती’ति आघातं बन्धति; ‘अनत्थं मे चरिस्सती’ति आघातं बन्धति; ‘पियस्स मे मनापस्स अनत्थं अचरी’ति...पे०... ‘अनत्थं चरती’ति...पे०... ‘अनत्थं चरिस्सती’ति आघातं बन्धति, ‘अपियस्स मे अमनापस्स अत्थं अचरी’ति...पे०... ‘अत्थं चरती’ति...पे०... ‘अत्थं चरिस्सती’ति आघातं बन्धति; अट्टाने च कुप्पति — इमानि खो, भिक्खवे, दस आघातवत्थूनी’ति । नवमं ।

१०. आघातपटिविनयसुत्तं

८०. “दसयिमे, भिक्खवे, आघातपटिविनया । कतमे दस? ‘अनत्थं मे अचरि, तं कुतेत्थ लब्भा’ति आघातं पटिविनेति, ‘अनत्थं मे चरति, तं कुतेत्थ लब्भा’ति आघातं पटिविनेति, ‘अनत्थं मे चरिस्सति, तं कुतेत्थ लब्भा’ति आघातं पटिविनेति, पियस्स मे मनापस्स अनत्थं अचरि...पे०... चरति...पे०... चरिस्सति, तं कुतेत्थ लब्भाति आघातं पटिविनेति, अपियस्स मे अमनापस्स अत्थं अचरि...पे०... अत्थं चरति...पे०... अत्थं चरिस्सति, तं कुतेत्थ लब्भाति आघातं पटिविनेति, अट्टाने च न कुप्पति — इमे खो, भिक्खवे, दस आघातपटिविनया’ति । दसमं ।

आकङ्खवग्गो ततियो ।

तस्सुद्धानं —

आकङ्खो कण्टको इट्ठा, वट्ठि च मिगसालाय ।

तयो धम्मा च काको च, निगण्ठा द्वे च आघाताति ॥

(९) ४. थेरवग्गो

१. वाहनसुत्तं

८१. एकं समयं भगवा चम्पायं विहरति गग्गराय पोक्खरणिा तीरे । अथ खो आयस्मा वाहनो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा वाहनो भगवन्तं एतदवोच — “कतिहि नु खो, भन्ते, धम्मेहि तथागतो निस्सटो विसंयुत्तो विप्पमुत्तो विमरियादीकतेन चेतसा विहरती’ति?

“दसहि खो, वाहन, धम्मेहि तथागतो निस्सटो विसंयुत्तो विप्पमुत्तो विमरियादीकतेन चेतसा विहरति । कतमेहि दसहि? रूपेण खो, वाहन, तथागतो निस्सटो विसंयुत्तो विप्पमुत्तो विमरियादीकतेन चेतसा विहरति, वेदनाय खो, वाहन... पे०... सञ्जाय खो, वाहन... सङ्खारेहि खो, वाहन... विज्जाणेण खो, वाहन... जातिया खो, वाहन... जराय खो, वाहन... मरणेण खो, वाहन... दुक्खेहि खो, वाहन... किलेसेहि खो, वाहन, तथागतो निस्सटो विसंयुत्तो विप्पमुत्तो विमरियादीकतेन चेतसा विहरति । सेय्यथापि, वाहन, उप्पलं वा पदुमं वा पुण्डरीकं वा उदके जातं उदके संवट्ठं उदका पच्चुगगम्म ठितं अनुपलित्तं उदकेन; एवमेवं खो, वाहन, इमेहि दसहि धम्मेहि तथागतो निस्सटो विसंयुत्तो विप्पमुत्तो विमरियादीकतेन चेतसा विहरती’ति । पठमं ।

२. आनन्दसुत्तं

८२. अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं आनन्दं भगवा एतदवोच —

“सो वतानन्द, भिक्खु ‘अस्सद्धो समानो इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळिंह वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति नेतं ठानं विज्जति ।

“सो वतानन्द, भिक्खु ‘दुस्सीलो समानो इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळिंह वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति नेतं ठानं विज्जति ।

“सो वतानन्द, भिक्खु ‘अप्पस्सुतो समानो इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळिंह वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति नेतं ठानं विज्जति ।

“सो वतानन्द, भिक्खु ‘दुब्बचो समानो इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळिंह वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति नेतं ठानं विज्जति ।

“सो वतानन्द, भिक्खु ‘पापमित्तो समानो इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळिंह वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति नेतं ठानं विज्जति ।

“सो वतानन्द, भिक्खु ‘कुसीतो समानो इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळिंह वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति नेतं ठानं विज्जति ।

“सो वतानन्द, भिक्खु ‘मुट्ठस्सति समानो इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळिंह वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति नेतं ठानं विज्जति ।

“सो वतानन्द, भिक्खु ‘असन्तुट्ठो समानो इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळिंह वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति नेतं ठानं विज्जति ।

“सो वतानन्द, भिक्खु ‘पापिच्छो समानो इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळिंह वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति नेतं ठानं विज्जति ।

“सो वतानन्द, भिक्खु ‘मिच्छादिट्ठिको समानो इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळिंह वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति नेतं ठानं विज्जति ।

“सो वतानन्द, भिक्खु ‘इमेहि दसहि धम्मोहि समन्नागतो इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळिंह वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति नेतं ठानं विज्जति ।

“सो वतानन्द, भिक्खु ‘सद्धो समानो इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळिंह वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति ठानमेतं विज्जति ।

“सो वतानन्द, भिक्खु ‘सीलवा समानो इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळिह वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति ठानमेतं विज्जति ।

“सो वतानन्द, भिक्खु ‘बहुस्सुतो सुतधरो समानो इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळिह वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति ठानमेतं विज्जति ।

“सो वतानन्द, भिक्खु ‘सुवचो समानो इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळिह वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति ठानमेतं विज्जति ।

“सो वतानन्द, भिक्खु ‘कल्याणमित्तो समानो इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळिह वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति ठानमेतं विज्जति ।

“सो वतानन्द, भिक्खु ‘आरद्धवीरियो समानो इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळिह वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति ठानमेतं विज्जति ।

“सो वतानन्द, भिक्खु ‘उपट्टितस्सति समानो इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळिह वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति ठानमेतं विज्जति ।

“सो वतानन्द, भिक्खु ‘सन्तुट्ठो समानो इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळिह वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति ठानमेतं विज्जति ।

“सो वतानन्द, भिक्खु ‘अप्पिच्छो समानो इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळिह वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति ठानमेतं विज्जति ।

“सो वतानन्द, भिक्खु ‘सम्मादिट्ठिको समानो इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळिह वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति ठानमेतं विज्जति ।

“सो वतानन्द, भिक्खु ‘इमेहि दसहि धम्मेहि समन्नागतो इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळिह वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति ठानमेतं विज्जती’ति । दुतियं ।

३. पुण्णियसुत्तं

८३. अथ खो आयस्मा पुण्णियो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा पुण्णियो भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भन्ते, हेतु को पच्चयो येन अप्पेकदा तथागतं धम्मदेसना पटिभाति अप्पेकदा नप्पटिभाती’ति?

“सद्दो च, पुण्णिय, भिक्खु होति, नो च उपसङ्गमिता; नेव ताव तथागतं धम्मदेसना पटिभाति । यतो च खो, पुण्णिय, भिक्खु सद्दो च होति उपसङ्गमिता च, एवं तथागतं धम्मदेसना पटिभाति ।

“सद्धो च, पुण्णिय, भिक्खु होति उपसङ्कमिता च, नो च पयिरुपासिता...पे०... पयिरुपासिता च, नो च परिपुच्छिता... परिपुच्छिता च, नो च ओहितसोतो धम्मं सुणाति... ओहितसोतो च धम्मं सुणाति, नो च सुत्वा धम्मं धारेति... सुत्वा च धम्मं धारेति, नो च धातानं धम्मानं अत्थं उपपरिक्खति... धातानञ्च धम्मानं अत्थं उपपरिक्खति नो च अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो होति... अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो च होति, नो च कल्याणवाचो होति कल्याणवाक्करणो पोरिया वाचाय समन्नागतो विस्सट्ठाय अनेलगळाय अत्थस्स विज्जापनिया... कल्याणवाचो च होति कल्याणवाक्करणो पोरिया वाचाय समन्नागतो विस्सट्ठाय अनेलगळाय अत्थस्स विज्जापनिया, नो च सन्दस्सको होति समादपको समुत्तेजको सम्पहंसको सब्रह्मचारीनं, नेव ताव तथागतं धम्मदेसना पटिभाति ।

“यतो च खो, पुण्णिय, भिक्खु सद्धो च होति, उपसङ्कमिता च, पयिरुपासिता च, परिपुच्छिता च, ओहितसोतो च धम्मं सुणाति, सुत्वा च धम्मं धारेति, धातानञ्च धम्मानं अत्थं उपपरिक्खति, अत्थमज्जाय धम्ममज्जाय धम्मानुधम्मप्पटिपन्नो च होति, कल्याणवाचो च होति कल्याणवाक्करणो पोरिया वाचाय समन्नागतो विस्सट्ठाय अनेलगळाय अत्थस्स विज्जापनिया, सन्दस्सको च होति समादपको समुत्तेजको सम्पहंसको सब्रह्मचारीनं — एवं तथागतं धम्मदेसना पटिभाति । इमेहि खो, पुण्णिय, दसहि धम्मेहि समन्नागता [समन्नागतो (क०)] [एकन्तं तथागतं धम्मदेसना पटिभातीति (स्या०)] एकन्तपटिभाना [एकन्तपटिभानं (सी०)] तथागतं धम्मदेसना होती”ति [एकन्तं तथागतं धम्मदेसना पटिभातीति (स्या०)] । ततियं ।

४. व्याकरणसुत्तं

८४. तत्र खो आयस्मा महामोग्गल्लानो भिक्खू आमन्तेसि — “आवुसो भिक्खवे”ति । “आवुसो”ति खो ते भिक्खू आयस्मतो महामोग्गल्लानस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा महामोग्गल्लानो एतदवोच —

“इधावुसो, भिक्खु अज्जं व्याकरोति — ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्तायाति पजानामी’ति । तमेनं तथागतो वा तथागतसावको वा ज्ञायी समापत्तिकुसलो परचित्तकुसलो परचित्तपरियायकुसलो समनुयुज्जति समनुग्गाहति समनुभासति । सो तथागतेन वा तथागतसावकेन वा ज्ञायिना समापत्तिकुसलेन परचित्तकुसलेन परचित्तपरियायकुसलेन समनुयुज्जियमानो समनुग्गाहियमानो समनुभासियमानो इरीणं आपज्जति विचिनं [विसिनं (सी० अट्ठ०)] आपज्जति अनयं आपज्जति ब्यसनं आपज्जति अनयब्यसनं आपज्जति ।

“तमेनं तथागतो वा तथागतसावको वा ज्ञायी समापत्तिकुसलो परचित्तकुसलो परचित्तपरियायकुसलो एवं चेतसा चेतो परिच्च मनसि करोति — ‘किं नु खो अयमायस्मा अज्जं व्याकरोति — खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्तायाति पजानामी’ति?

“तमेनं तथागतो वा तथागतसावको वा ज्ञायी समापत्तिकुसलो परचित्तकुसलो परचित्तपरियायकुसलो एवं चेतसा चेतो परिच्च पजानाति —

‘कोधनो खो अयमायस्मा; कोधपरियुद्धितेन चेतसा बहुलं विहरति । कोधपरियुद्धानं खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘उपनाही खो पन अयमायस्मा; उपनाहपरियुद्धितेन चेतसा बहुलं विहरति । उपनाहपरियुद्धानं खो पन तथागतप्पवेदिते

धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘मक्खी खो पन अयमायस्मा; मक्खपरियुद्धितेन चेतसा बहुलं विहरति । मक्खपरियुद्धानं खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘पळासी खो पन अयमायस्मा; पळासपरियुद्धितेन चेतसा बहुलं विहरति । पळासपरियुद्धानं खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘इस्सुकी खो पन अयमायस्मा; इस्सापरियुद्धितेन चेतसा बहुलं विहरति । इस्सापरियुद्धानं खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘मच्छरी खो पन अयमायस्मा; मच्छेरपरियुद्धितेन चेतसा बहुलं विहरति । मच्छेरपरियुद्धानं खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘सठो खो पन अयमायस्मा; साठेय्यपरियुद्धितेन चेतसा बहुलं विहरति । साठेय्यपरियुद्धानं खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘मायावी खो पन अयमायस्मा; मायापरियुद्धितेन चेतसा बहुलं विहरति । मायापरियुद्धानं खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘पापिच्छो खो पन अयमायस्मा; इच्छापरियुद्धितेन चेतसा बहुलं विहरति । इच्छापरियुद्धानं खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘सति [मुट्ठस्सति (सी० स्या०)] खो पन अयमायस्मा उत्तरि करणीये ओरमत्तकेन विसेसाधिगमेन अन्तरा वोसानं आपन्नो । अन्तरा वोसानगमनं खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं’ ।

“सो वतावुसो, भिक्खु ‘इमे दस धम्मे अप्पहाय इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळ्हि वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति नेतं ठानं विज्जति । सो वतावुसो, भिक्खु ‘इमे दस धम्मे पहाय इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळ्हि वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति ठानमेतं विज्जती’ति । चतुत्थं ।

५. कत्थीसुत्तं

८५. एकं समयं आयस्मा महाचुन्दो चेतीसु विहरति सहजातियं । तत्र खो आयस्मा महाचुन्दो भिक्खू आमन्तेसि — “आवुसो भिक्खवे”ति । “आवुसो”ति खो ते भिक्खू आयस्मतो महाचुन्दस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा महाचुन्दो एतदवोच

“इधावुसो, भिक्खु कत्थी होति विकत्थी अधिगमेसु — ‘अहं पठमं ज्ञानं समापज्जामिपि वुट्ठहामिपि, अहं दुतियं ज्ञानं समापज्जामिपि वुट्ठहामिपि, अहं ततियं ज्ञानं समापज्जामिपि वुट्ठहामिपि, अहं चतुत्थं ज्ञानं समापज्जामिपि वुट्ठहामिपि, अहं आकासानञ्चायतनं समापज्जामिपि वुट्ठहामिपि, अहं विज्जाणञ्चायतनं समापज्जामिपि वुट्ठहामिपि, अहं

आकिञ्चज्जायतनं समापज्जामिपि वुट्ठहामिपि, अहं नेवसज्जानासज्जायतनं समापज्जामिपि वुट्ठहामिपि, अहं सज्जावेदयितनिरोधं समापज्जामिपि वुट्ठहामिपी'ति ।

“तमेनं तथागतो वा तथागतसावको वा ज्ञायी समापत्तिकुसलो परचित्तकुसलो परचित्तपरियायकुसलो समनुयुज्जति समनुगगाहति समनुभासति । सो तथागतेन वा तथागतसावकेन वा ज्ञायिना समापत्तिकुसलेन परचित्तकुसलेन परचित्तपरियायकुसलेन समनुयुज्जियमानो समनुगगाहियमानो समनुभासियमानो इरीणं आपज्जति विचिनं आपज्जति अनयं आपज्जति ब्यसनं आपज्जति अनयब्यसनं आपज्जति ।

“तमेनं तथागतो वा तथागतसावको वा ज्ञायी समापत्तिकुसलो परचित्तकुसलो परचित्तपरियायकुसलो एवं चेतसा चेतो परिच्च मनसि करोति — ‘किं नु खो अयमायस्मा कत्थी होति विकत्थी अधिगमेसु — अहं पठमं ज्ञानं समापज्जामिपि वुट्ठहामिपि...पे०... अहं सज्जावेदयितनिरोधं समापज्जामिपि वुट्ठहामिपी'ति ।

“तमेनं तथागतो वा तथागतसावको वा ज्ञायी समापत्तिकुसलो परचित्तकुसलो परचित्तपरियायकुसलो एवं चेतसा चेतो परिच्च पजानाति —

‘दीघरत्तं खो अयमायस्मा खण्डकारी छिद्दकारी सबलकारी कम्मासकारी न सन्ततकारी न सन्ततवुत्ति सीलेसु । दुस्सीलो खो अयमायस्मा । दुस्सिल्यं खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘अस्सद्भो खो पन अयमायस्मा; अस्सद्भियं खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘अप्पस्सुतो खो पन अयमायस्मा अनाचारो; अप्पसच्चं खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘दुब्बचो खो पन अयमायस्मा; दोवचस्सता खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘पापमित्तो खो पन अयमायस्मा; पापमित्तता खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘कुसीतो खो पन अयमायस्मा; कोसज्जं खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘मुट्ठस्सति खो पन अयमायस्मा; मुट्ठस्सच्चं खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘कुहको खो पन अयमायस्मा; कोहज्जं खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘दुब्भरो खो पन अयमायस्मा; दुब्भरता खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘दुप्पज्जो खो पन अयमायस्मा; दुप्पज्जता खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं’ ।

“‘सेय्यथापि, आवुसो, सहायको सहायकं एवं वदेय्य — ‘यदा ते, सम्म, धनेन [बन्धो (क०)] धनकरणीयं अस्स, याचेय्यासि मं [याचिस्ससि मं (सी०)], पवेदेय्यासि मं (स्या०), पराजेय्यापि मं (क०)] धनं । दस्सामि ते धन'न्ति । सो किञ्चिदेव धनकरणीये समुप्पन्ने सहायको सहायकं एवं वदेय्य — ‘अत्थो मे, सम्म, धनेन । देहि मे धन'न्ति । सो एवं

वदेय्य — ‘तेन हि, सम्म, इध खनाही’ति । सो तत्र खनन्तो नाधिगच्छेय्य । सो एवं वदेय्य — ‘अलिकं मं, सम्म, अवच; तुच्छकं मं, सम्म, अवच — इध खनाही’ति । सो एवं वदेय्य — ‘नाहं तं, सम्म, अलिकं अवचं, तुच्छकं अवचं । तेन हि, सम्म, इध खनाही’ति । सो तत्रपि खनन्तो नाधिगच्छेय्य । सो एवं वदेय्य — ‘अलिकं मं, सम्म, अवच, तुच्छकं मं, सम्म, अवच — इध खनाही’ति । सो एवं वदेय्य — ‘नाहं तं, सम्म, अलिकं अवचं, तुच्छकं अवचं । तेन हि, सम्म, इध खनाही’ति । सो तत्रपि खनन्तो नाधिगच्छेय्य । सो एवं वदेय्य — ‘अलिकं मं, सम्म, अवच, तुच्छकं मं, सम्म, अवच — इध खनाही’ति । सो एवं वदेय्य — ‘नाहं तं, सम्म, अलिकं अवचं, तुच्छकं अवचं । अपि च अहमेव उम्मादं पापुणिं चेतसो विपरियाय’न्ति ।

“एवमेवं खो, आवुसो, भिक्खु कत्थी होति विकत्थी अधिगमेसु — ‘अहं पठमं ज्ञानं समापज्जामिपि वुट्ठहामिपि, अहं दुतियं ज्ञानं समापज्जामिपि वुट्ठहामिपि, अहं ततियं ज्ञानं समापज्जामिपि वुट्ठहामिपि, अहं चतुत्थं ज्ञानं समापज्जामिपि वुट्ठहामिपि, अहं आकासानञ्जायतनं समापज्जामिपि वुट्ठहामिपि, अहं विज्जाणञ्जायतनं समापज्जामिपि वुट्ठहामिपि, अहं आकिञ्चञ्जायतनं समापज्जामिपि वुट्ठहामिपि, अहं नेवसञ्जानासञ्जायतनं समापज्जामिपि वुट्ठहामिपि, अहं सञ्जावेदयितनिरोधं समापज्जामिपि वुट्ठहामिपी’ति ।

“तमेनं तथागतो वा तथागतसावको वा ज्ञायी समापत्तिकुसलो परचित्तकुसलो परचित्तपरियायकुसलो समनुयुज्जति समनुगाहति समनुभासति । सो तथागतेन वा तथागतसावकेन वा ज्ञायिना समापत्तिकुसलेन परचित्तकुसलेन परचित्तपरियायकुसलेन समनुयुज्जियमानो समनुगाहियमानो समनुभासियमानो इरीणं आपज्जति विचिनं आपज्जति अनयं आपज्जति ब्यसनं आपज्जति अनयब्यसनं आपज्जति ।

“तमेनं तथागतो वा तथागतसावको वा ज्ञायी समापत्तिकुसलो परचित्तकुसलो परचित्तपरियायकुसलो एवं चेतसा चेतो परिच्च मनसि करोति — ‘किं नु खो अयमायस्मा कत्थी होति विकत्थी अधिगमेसु — अहं पठमं ज्ञानं समापज्जामिपि... पे०... अहं सञ्जावेदयितनिरोधं समापज्जामिपि वुट्ठहामिपी’ति ।

“तमेनं तथागतो वा तथागतसावको वा ज्ञायी समापत्तिकुसलो परचित्तपरियायकुसलो चेतसा चेतो परिच्च पजानाति

‘दीघरत्तं खो अयमायस्मा खण्डकारी छिद्दकारी सबलकारी कम्मासकारी, न सन्ततकारी न सन्ततवुत्ति सीलेसु । दुस्सीलो खो अयमायस्मा; दुस्सिल्यं खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘अस्सद्भो खो पन अयमायस्मा; अस्सद्भियं खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘अप्पस्सुतो खो पन अयमायस्मा अनाचारो; अप्पसच्चं खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘दुब्बचो खो पन अयमायस्मा; दोवचस्सता खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘पापमित्तो खो पन अयमायस्मा; पापमित्तता खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘कुसीतो खो पन अयमायस्मा; कोसज्जं खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘मुट्ठस्सति खो पन अयमायस्मा; मुट्ठस्सच्चं खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘कुहको खो पन अयमायस्मा; कोहज्जं खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘दुब्भरो खो पन अयमायस्मा; दुब्भरता खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘दुप्पज्जो खो पन अयमायस्मा; दुप्पज्जता खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं’ ।

“सो वतावुसो, भिक्खु ‘इमे दस धम्मे अप्पहाय इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळ्हि वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति नेतं ठानं विज्जति । सो वतावुसो, भिक्खु ‘इमे दस धम्मे पहाय इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळ्हि वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति ठानमेतं विज्जती’ति । पञ्चमं ।

६. अधिमानसुत्तं

८६. एकं समयं आयस्मा महाकस्सपो राजगहे विहरति वेळुवने कलन्दकनिवापे । तत्र खो आयस्मा महाकस्सपो भिक्खू आमन्तेसि — “आवुसो भिक्खवे”ति । “आवुसो”ति खो ते भिक्खू आयस्मतो महाकस्सपस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा महाकस्सपो एतदवोच —

“इधावुसो, भिक्खु अज्जं ब्याकरोति — ‘खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्तायाति पजानामी’ति । तमेनं तथागतो वा तथागतसावको वा झायी समापत्तिकुसलो परचित्तकुसलो परचित्तपरियायकुसलो समनुयुज्जति समनुग्गाहति समनुभासति । सो तथागतेन वा तथागतसावकेन वा झायिना समापत्तिकुसलेन परचित्तकुसलेन परचित्तपरियायकुसलेन समनुयुज्जियमानो समनुग्गाहियमानो समनुभासियमानो इरीणं आपज्जति विचिनं आपज्जति अनयं आपज्जति ब्यसनं आपज्जति अनयब्यसनं आपज्जति ।

“तमेनं तथागतो वा तथागतसावको वा झायी समापत्तिकुसलो परचित्तकुसलो परचित्तपरियायकुसलो एवं चेतसा चेतो परिच्च मनसि करोति — ‘किं नु खो अयमायस्मा अज्जं ब्याकरोति — खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्तायाति पजानामी’ति ।

“तमेनं तथागतो वा तथागतसावको वा झायी समापत्तिकुसलो परचित्तकुसलो परचित्तपरियायकुसलो एवं चेतसा चेतो परिच्च पजानाति —

‘अधिमानिको खो अयमायस्मा अधिमानसच्चो, अप्पत्ते पत्तसज्जी, अकते कतसज्जी, अनधिगते अधिगतसज्जी । अधिमानेन अज्जं ब्याकरोति — खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्तायाति पजानामी’ति ।

“तमेनं तथागतो वा तथागतसावको वा झायी समापत्तिकुसलो परचित्तकुसलो परचित्तपरियायकुसलो एवं चेतसा चेतो परिच्च मनसि करोति — ‘किं नु खो अयमायस्मा निस्साय अधिमानिको अधिमानसच्चो, अप्पत्ते पत्तसज्जी, अकते कतसज्जी, अनधिगते अधिगतसज्जी । अधिमानेन अज्जं ब्याकरोति — खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्तायाति पजानामी’ति ।

“तमेनं तथागतो वा तथागतसावको वा ज्ञायी समापत्तिकुसलो परचित्तकुसलो परचित्तपरियायकुसलो एवं चेतसा चेतो परिच्च पजानाति —

‘बहुस्सुतो खो पन अयमायस्मा सुतधरो सुतसन्निचयो, ये ते धम्मा आदिकल्याणा मज्झेकल्याणा परियोसानकल्याणा सात्थं सब्यञ्जनं केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं अभिवदन्ति, तथारूपास्स धम्मा बहुस्सुता होन्ति धाता वचसा परिचिता मनसानुपेक्खिता दिट्ठिया सुप्पटिविद्धा । तस्मा अयमायस्मा अधिमानिको अधिमानसच्चो, अप्पत्ते पत्तसज्जी, अकते कतसज्जी, अनधिगते अधिगतसज्जी । अधिमानेन अज्जं व्याकरोति — खीणा जाति, वुसितं ब्रह्मचरियं, कतं करणीयं, नापरं इत्थत्तायाति पजानामी’ति ।

“तमेनं तथागतो वा तथागतसावको वा ज्ञायी समापत्तिकुसलो परचित्तकुसलो परचित्तपरियायकुसलो एवं चेतसा चेतो परिच्च पजानाति —

‘अभिज्झालु खो पन अयमायस्मा; अभिज्झापरियुट्ठितेन चेतसा बहुलं विहरति । अभिज्झापरियुट्ठानं खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘व्यापन्नो खो पन अयमायस्मा; व्यापादपरियुट्ठितेन चेतसा बहुलं विहरति । व्यापादपरियुट्ठानं खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘थिनमिद्धो खो पन अयमायस्मा; थिनमिद्धपरियुट्ठितेन चेतसा बहुलं विहरति । थिनमिद्धपरियुट्ठानं खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘उद्धतो खो पन अयमायस्मा; उद्धच्चपरियुट्ठितेन चेतसा बहुलं विहरति । उद्धच्चपरियुट्ठानं खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘विचिकिच्छो खो पन अयमायस्मा; विचिकिच्छापरियुट्ठितेन चेतसा बहुलं विहरति । विचिकिच्छापरियुट्ठानं खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘कम्मरामो खो पन अयमायस्मा कम्मरतो कम्मरामतं अनुयुत्तो । कम्मरामता खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘भस्सरामो खो पन अयमायस्मा भस्सरतो भस्सरामतं अनुयुत्तो । भस्सरामता खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘निद्वारामो खो पन अयमायस्मा निद्वारतो निद्वारामतं अनुयुत्तो । निद्वारामता खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘सङ्गणिकारामो खो पन अयमायस्मा सङ्गणिकरतो सङ्गणिकारामतं अनुयुत्तो । सङ्गणिकारामता खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं ।

‘सति खो पन अयमायस्मा उत्तरि करणीये ओरमत्तकेन विसेसाधिगमेन अन्तरा वोसानं आपन्नो । अन्तरा वोसानगमनं खो पन तथागतप्पवेदिते धम्मविनये परिहानमेतं’ ।

“सो वतावुसो, भिक्खु ‘इमे दस धम्मे अप्पहाय इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळ्हि वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति नेतं ठानं विज्जति । सो वतावुसो, भिक्खु ‘इमे दस धम्मे पहाय इमस्मिं धम्मविनये वुद्धिं विरूळ्हि वेपुल्लं आपज्जिस्सती’ति ठानमेतं विज्जती’ति । छट्ठं ।

७. नप्पियसुत्तं

८७. तत्र खो भगवा कालङ्कतं भिक्खुं [कलन्दकं भिक्खुं (सी०), काळकभिक्खुं (स्या०)] आरब्ध भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“इध, भिक्खवे, भिक्खु अधिकरणिको होति, अधिकरणसमथस्स न वण्णवादी । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु अधिकरणिको होति अधिकरणसमथस्स न वण्णवादी, अयम्पि धम्मो न पियताय न गरुताय न भावनाय न सामञ्जाय न एकीभावाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु न सिक्खाकामो होति, सिक्खासमादानस्स [सिक्खाकामस्स (क०)] न वण्णवादी । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु न सिक्खाकामो होति सिक्खासमादानस्स न वण्णवादी, अयम्पि धम्मो न पियताय न गरुताय न भावनाय न सामञ्जाय न एकीभावाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु पापिच्छो होति, इच्छाविनयस्स न वण्णवादी । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु पापिच्छो होति इच्छाविनयस्स न वण्णवादी, अयम्पि धम्मो न पियताय न गरुताय न भावनाय न सामञ्जाय न एकीभावाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु कोधनो होति, कोधविनयस्स न वण्णवादी । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु कोधनो होति कोधविनयस्स न वण्णवादी, अयम्पि धम्मो न पियताय न गरुताय न भावनाय न सामञ्जाय न एकीभावाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु मक्खी होति, मक्खविनयस्स न वण्णवादी । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु मक्खी होति मक्खविनयस्स न वण्णवादी, अयम्पि धम्मो न पियताय न गरुताय न भावनाय न सामञ्जाय न एकीभावाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु सठो होति, साठेय्यविनयस्स न वण्णवादी । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु सठो होति साठेय्यविनयस्स न वण्णवादी, अयम्पि धम्मो न पियताय न गरुताय न भावनाय न सामञ्जाय न एकीभावाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु मायावी होति, मायाविनयस्स न वण्णवादी । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु मायावी होति मायाविनयस्स न वण्णवादी, अयम्पि धम्मो न पियताय न गरुताय न भावनाय न सामञ्जाय न एकीभावाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु धम्मानं न निसामकजातिको होति, धम्मनिसन्तिया न वण्णवादी । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु धम्मानं न निसामकजातिको होति धम्मनिसन्तिया न वण्णवादी, अयम्पि धम्मो न पियताय न गरुताय न भावनाय न सामञ्जाय न एकीभावाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु न पटिसल्लीनो होति, पटिसल्लानस्स न वण्णवादी । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु न पटिसल्लीनो होति पटिसल्लानस्स न वण्णवादी, अयम्पि धम्मो न पियताय न गरुताय न भावनाय न सामञ्जाय न एकीभावाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु सब्रह्मचारीनं न पटिसन्धारको [पटिसन्धारको (क०)] होति, पटिसन्धारकस्स न वण्णवादी । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु सब्रह्मचारीनं न पटिसन्धारको होति पटिसन्धारकस्स न वण्णवादी, अयम्पि धम्मो न पियताय न गरुताय न भावनाय न सामञ्जाय न एकीभावाय संवत्तति ।

“एवरूपस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो किञ्चापि एवं इच्छा उप्पज्जेय्य — ‘अहो वत मं सब्रह्मचारी सक्करेय्युं गरुं करेय्युं [गरुकरेय्युं (सी० स्या०)] मानेय्युं पूजेय्युं’न्ति, अथ खो नं सब्रह्मचारी न चेव सक्करोन्ति न गरुं करोन्ति [गरुकरोन्ति (सी० स्या०)] न मानेन्ति न पूजेन्ति । तं किस्स हेतु? तथाहिस्स, भिक्खवे, विज्जू सब्रह्मचारी ते पापके अकुसले धम्मे अप्पहीने समनुपस्सन्ति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, अस्सखळुङ्कस्स किञ्चापि एवं इच्छा उप्पज्जेय्य — ‘अहो वत मं मनुस्सा आजानीयद्धाने ठपेय्युं, आजानीयभोजनञ्च भोजेय्युं, आजानीयपरिमज्जनञ्च परिमज्जेय्युं’न्ति, अथ खो नं मनुस्सा न चेव आजानीयद्धाने ठपेन्ति न च आजानीयभोजनं भोजेन्ति न च आजानीयपरिमज्जनं परिमज्जन्ति । तं किस्स हेतु? तथाहिस्स, भिक्खवे, विज्जू मनुस्सा तानि साठेय्यानि कूटेय्यानि जिम्हेय्यानि वङ्केय्यानि अप्पहीनानि समनुपस्सन्ति । एवमेवं खो, भिक्खवे, एवरूपस्स भिक्खुनो किञ्चापि एवं इच्छा उप्पज्जेय्य — ‘अहो वत मं सब्रह्मचारी सक्करेय्युं गरुं करेय्युं मानेय्युं पूजेय्युं’न्ति, अथ खो नं सब्रह्मचारी न चेव सक्करोन्ति न गरुं करोन्ति न मानेन्ति न पूजेन्ति । तं किस्स हेतु? तथाहिस्स, भिक्खवे, विज्जू सब्रह्मचारी ते पापके अकुसले धम्मे अप्पहीने समनुपस्सन्ति ।

“इध पन, भिक्खवे, भिक्खु न अधिकरणिको होति, अधिकरणसमथस्स वण्णवादी । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु न अधिकरणिको होति अधिकरणसमथस्स वण्णवादी, अयम्पि धम्मो पियताय गरुताय भावनाय सामञ्जाय एकीभावाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु सिक्खाकामो होति, सिक्खासमादानस्स वण्णवादी । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु सिक्खाकामो होति सिक्खासमादानस्स वण्णवादी, अयम्पि धम्मो पियताय गरुताय भावनाय सामञ्जाय एकीभावाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु अप्पिच्छो होति, इच्छाविनयस्स वण्णवादी । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु अप्पिच्छो होति इच्छाविनयस्स वण्णवादी, अयम्पि धम्मो...पे०... एकीभावाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु अक्कोधनो होति, कोधविनयस्स वण्णवादी । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु अक्कोधनो होति कोधविनयस्स वण्णवादी, अयम्पि धम्मो...पे०... एकीभावाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु अमक्खी होति, मक्खविनयस्स वण्णवादी । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु अमक्खी होति मक्खविनयस्स वण्णवादी, अयम्पि धम्मो...पे०... एकीभावाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु असठो होति, साठेय्यविनयस्स वण्णवादी । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु असठो होति साठेय्यविनयस्स वण्णवादी, अयम्पि धम्मो...पे०... एकीभावाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु अमायावी होति, मायाविनयस्स वण्णवादी । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु अमायावी होति मायाविनयस्स वण्णवादी, अयम्पि धम्मो...पे०... एकीभावाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु धम्मानं निसामकजातिको होति, धम्मनिसन्तिया वण्णवादी । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु धम्मानं निसामकजातिको होति धम्मनिसन्तिया वण्णवादी, अयम्पि धम्मो...पे०... एकीभावाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु पटिसल्लीनो होति, पटिसल्लानस्स वण्णवादी । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु पटिसल्लीनो होति पटिसल्लानस्स वण्णवादी, अयम्पि धम्मो...पे०... एकीभावाय संवत्तति ।

“पुन चपरं, भिक्खवे, भिक्खु सब्रह्मचारीनं पटिसन्थारको होति, पटिसन्थारकस्स वण्णवादी । यम्पि, भिक्खवे, भिक्खु सब्रह्मचारीनं पटिसन्थारको होति पटिसन्थारकस्स वण्णवादी, अयम्पि धम्मो पियताय गरुताय भावनाय सामञ्जाय एकीभावाय संवत्तति ।

“एवरूपस्स, भिक्खवे, भिक्खुनो किञ्चापि न एवं इच्छा उप्पज्जेय्य — ‘अहो वत मं सब्रह्मचारी सक्करेय्युं गरुं करेय्युं मानेय्युं पूजेय्युं’न्ति, अथ खो नं सब्रह्मचारी सक्करोन्ति गरुं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति । तं किस्स हेतु? तथाहिस्स, भिक्खवे, विज्जू सब्रह्मचारी ते पापके अकुसले धम्मे पहीने समनुपस्सन्ति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, भदस्स अस्साजानीयस्स किञ्चापि न एवं इच्छा उप्पज्जेय्य — ‘अहो वत मं मनुस्सा आजानीयट्टाने ठपेय्युं, आजानीयभोजनञ्च भोजेय्युं, आजानीयपरिमज्जनञ्च परिमज्जेय्युं’न्ति, अथ खो नं मनुस्सा आजानीयट्टाने च ठपेन्ति आजानीयभोजनञ्च भोजेन्ति आजानीयपरिमज्जनञ्च परिमज्जन्ति । तं किस्स हेतु? तथाहिस्स, भिक्खवे, विज्जू मनुस्सा तानि साठेय्यानि कूटेय्यानि जिम्हेय्यानि वङ्केय्यानि पहीनानि समनुपस्सन्ति ।

“एवमेवं खो, भिक्खवे, एवरूपस्स भिक्खुनो किञ्चापि न एवं इच्छा उप्पज्जेय्य — ‘अहो वत मं सब्रह्मचारी सक्करेय्युं गरुं करेय्युं मानेय्युं पूजेय्युं’न्ति, अथ खो नं सब्रह्मचारी सक्करोन्ति गरुं करोन्ति मानेन्ति पूजेन्ति । तं किस्स हेतु? तथाहिस्स, भिक्खवे, विज्जू सब्रह्मचारी ते पापके अकुसले धम्मे पहीने समनुपस्सन्ती’ति । सत्तमं ।

८. अक्कोसकसुत्तं

८८. “यो सो, भिक्खवे, भिक्खु अक्कोसकपरिभासको अरियूपवादी सब्रह्मचारीनं ठानमेतं अवकासो [अट्टानमेतं अनवकासो (सी० स्या० पी०)] यं सो दसन्नं ब्यसनानं अज्जतरं ब्यसनं निगच्छेय्य [न निगच्छेय्य (सी० स्या० पी०)] । कतमेसं दसन्नं? अनधिगतं नाधिगच्छति, अधिगता परिहायति, सद्धम्मस्स न वोदायन्ति, सद्धम्मेसु वा अधिमानिको होति अनभिरतो वा ब्रह्मचरियं चरति, अज्जतरं वा संकिलिट्ठं आपत्तिं आपज्जति, गाळ्हं वा रोगातङ्कं फुसति, उम्मादं वा पापुणाति चित्तक्खेपं, सम्मूळ्हो कालं करोति, कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति । यो सो, भिक्खवे, भिक्खु अक्कोसकपरिभासको अरियूपवादी सब्रह्मचारीनं, ठानमेतं अवकासो यं सो इमेसं दसन्नं ब्यसनानं अज्जतरं ब्यसनं निगच्छेय्या’ति । अट्ठमं ।

९. कोकालिकसुत्तं

८९. [सं० नि० १.१८१; सु० नि० कोकालिकसुत्त] अथ खो कोकालिको भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो कोकालिको भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “पापिच्छा, भन्ते, सारिपुत्तमोग्गल्लाना, पापिकानं इच्छानं वसं गता”ति । “मा हेवं, कोकालिक, मा हेवं, कोकालिक! पसादेहि, कोकालिक, सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु चित्तं । पेसला सारिपुत्तमोग्गल्लाना”ति ।

दुतियम्पि खो कोकालिको भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “किञ्चापि मे, भन्ते, भगवा सद्भायिको पच्चयिको, अथ खो पापिच्छाव सारिपुत्तमोग्गल्लाना, पापिकानं इच्छानं वसं गता”ति । “मा हेवं, कोकालिक, मा हेवं, कोकालिक! पसादेहि, कोकालिक, सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु चित्तं । पेसला सारिपुत्तमोग्गल्लाना”ति ।

ततियम्पि खो कोकालिको भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “किञ्चापि मे, भन्ते, भगवा सद्भायिको पच्चयिको, अथ खो पापिच्छाव सारिपुत्तमोग्गल्लाना, पापिकानं इच्छानं वसं गता”ति । “मा हेवं, कोकालिक, मा हेवं, कोकालिक! पसादेहि, कोकालिक, सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु चित्तं । पेसला सारिपुत्तमोग्गल्लाना”ति ।

अथ खो कोकालिको भिक्खु उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि । अचिरपक्कन्तस्स च कोकालिकस्स भिक्खुनो सासपमत्तीहि पीळकाहि सब्बो कायो फुटो अहोसि । सासपमत्तियो हुत्वा मुग्गमत्तियो अहेसुं, मुग्गमत्तियो हुत्वा कलायमत्तियो अहेसुं, कलायमत्तियो हुत्वा कोलट्टिमत्तियो अहेसुं, कोलट्टिमत्तियो हुत्वा कोलमत्तियो अहेसुं, कोलमत्तियो हुत्वा आमलकमत्तियो अहेसुं, आमलकमत्तियो हुत्वा (तिण्डुकमत्तियो अहेसुं, तिण्डुकमत्तियो हुत्वा,) [सं० नि० १.१८१; सु० नि० कोकालिकसुत्त नत्थि] बेळुवसलाटुकमत्तियो अहेसुं, बेळुवसलाटुकमत्तियो हुत्वा बिल्लमत्तियो अहेसुं, बिल्लमत्तियो हुत्वा पभिज्जिसु, पुब्बञ्च लोहितञ्च पग्घरिसु । सो सुदं कदलिपत्तेसु सेति मच्छोव विसगिलितो ।

अथ खो तुरू पच्चेकब्रह्मा [तुदुप्पच्चेकब्रह्मा (सी० पी०), तुदि पच्चेकब्रह्मा (स्या०), तुरि पच्चेकब्रह्मा (क०) सं० नि० १.१८०] येन कोकालिको भिक्खु तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा वेहासे ठत्वा कोकालिकं भिक्खुं एतदवोच — “पसादेहि, कोकालिक, सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु चित्तं । पेसला सारिपुत्तमोग्गल्लाना”ति । “कोसि त्वं, आवुसो”ति? “अहं तुरू पच्चेकब्रह्मा”ति । “ननु त्वं, आवुसो, भगवता अनागामी ब्याकतो, अथ किञ्चरहि इधागतो? पस्स यावञ्च ते इदं अपरद्ध”न्ति ।

अथ खो तुरू पच्चेकब्रह्मा कोकालिकं भिक्खुं गाथाहि अज्झभासि —

“पुरिसस्स हि जातस्स, कुठारी जायते मुखे ।

याय छिन्दति अत्तानं, बालो दुब्भासितं भणं ॥

“यो निन्दियं पसंसति, तं वा निन्दति यो पसंसियो ।

विचिनाति मुखेन सो कलिं, कलिना तेन सुखं न विन्दति ॥

“अप्पमत्तको अयं कलि, यो अक्खेसु धनपराजयो ।

सब्बस्सापि सहापि अत्तना, अयमेव महत्तरो कलि ।
यो सुगतेसु मनं पदूसये ॥

“सतं सहस्सानं निरब्बुदानं, छत्तिसति पञ्च च अब्बुदानि ।
यमरियगरही निरयं उपेति, वाचं मनञ्च पणिधाय पापक”न्ति ॥

अथ खो कोकालिको भिक्खु तेनेव आबाधेन कालमकासि । कालङ्कतो च कोकालिको भिक्खु पदुमं निरयं उपपज्जति सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु चित्तं आघातेत्वा ।

अथ खो ब्रह्मा सहम्पति अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो ब्रह्मा सहम्पति भगवन्तं एतदवोच — “कोकालिको, भन्ते, भिक्खु कालङ्कतो । कालङ्कतो च, भन्ते, कोकालिको भिक्खु पदुमं निरयं उपपन्नो सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु चित्तं आघातेत्वा”ति । इदमवोच ब्रह्मा सहम्पति । इदं वत्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा तत्थेवन्तरधायि ।

अथ खो भगवा तस्सा रत्तिया अच्चयेन भिक्खू आमन्तेसि — “इमं, भिक्खवे, रत्तिं ब्रह्मा सहम्पति अभिक्कन्ताय रत्तिया अभिक्कन्तवण्णो केवलकप्पं जेतवनं ओभासेत्वा येनाहं तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा मं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठासि । एकमन्तं ठितो खो, भिक्खवे, ब्रह्मा सहम्पति मं एतदवोच — ‘कोकालिको, भन्ते, भिक्खु कालङ्कतो; कालङ्कतो च, भन्ते, कोकालिको भिक्खु पदुमं निरयं उपपन्नो सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु चित्तं आघातेत्वा’ति । इदमवोच, भिक्खवे, ब्रह्मा सहम्पति । इदं वत्वा मं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा तत्थेवन्तरधायी”ति ।

एवं वुत्ते अञ्जतरो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच — “कीव दीघं नु खो, भन्ते, पदुमे निरये आयुप्पमाण”न्ति? “दीघं खो, भिक्खु, पदुमे निरये आयुप्पमाणं । न तं सुकरं सङ्घातुं — ‘एत्तकानि वस्सानीति वा एत्तकानि वस्ससतानीति वा एत्तकानि वस्ससहस्सानीति वा एत्तकानि वस्ससतसहस्सानीति वा’”ति ।

“सक्का पन, भन्ते, उपमं कातु”न्ति? “सक्का, भिक्खू,”ति भगवा अवोच — “सेय्यथापि, भिक्खु, वीसतिखारिको कोसलको तिलवाहो ततो पुरिसो वस्ससतस्स वस्ससतस्स अच्चयेन एकमेकं तिलं उद्धरेय्य । खिप्पतरं खो सो, भिक्खु, वीसतिखारिको कोसलको तिलवाहो इमिना उपक्कमेन परिकखयं परियादानं गच्छेय्य, न त्वेव एको अब्बुदो निरयो । सेय्यथापि, भिक्खु, वीसति अब्बुदा निरया, एवमेको निरब्बुदो निरयो । सेय्यथापि, भिक्खु, वीसति निरब्बुदा निरया, एवमेको अबबो निरयो । सेय्यथापि, भिक्खु, वीसति अबबा निरया, एवमेको अटटो निरयो । सेय्यथापि, भिक्खु, वीसति अटटा निरया, एवमेको अहहो निरयो । सेय्यथापि, भिक्खु, वीसति अहहा निरया, एवमेको कुमुदो निरयो । सेय्यथापि, भिक्खु, वीसति कुमुदा निरया, एवमेको सोगन्धिको निरयो । सेय्यथापि, भिक्खु, वीसति सोगन्धिका निरया, एवमेको उप्पलको निरयो । सेय्यथापि, भिक्खु, वीसति उप्पलका निरया, एवमेको पुण्डरीको निरयो । सेय्यथापि, भिक्खु, वीसति पुण्डरीका निरया, एवमेको पदुमो निरयो । पदुमं खो पन, भिक्खु, निरयं कोकालिको भिक्खु उपपन्नो सारिपुत्तमोग्गल्लानेसु चित्तं आघातेत्वा”ति । इदमवोच भगवा । इदं वत्वान सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था —

“पुरिसस्स हि जातस्स, कुठारी जायते मुखे ।

याय छिन्दति अत्तानं, बालो दुब्भासितं भणं ॥

“यो निन्दियं पसंसति, तं वा निन्दति यो पसंसियो ।
विचिनाति मुखेन सो कलिं, कलिना तेन सुखं न विन्दति ॥

“अप्पमत्तको अयं कलि, यो अक्खेसु धनपराजयो ।
सब्बस्सापि सहापि अत्तना, अयमेव महत्तरो कलि ।
यो सुगतेसु मनं पदूसये ॥

“सतं सहस्सानं निरब्बुदानं, छत्तिसति पञ्च च अब्बुदानि ।
यमरियगरही निरयं उपेति, वाचं मनञ्च पणिधाय पापक”न्ति ॥ नवमं ।

१०. खीणासवबलसुत्तं

१०. अथ खो आयस्मा सारिपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं सारिपुत्तं भगवा एतदवोच — “कति नु खो, सारिपुत्त, खीणासवस्स भिक्खुनो बलानि, येहि बलेहि समन्नागतो खीणासवो भिक्खु आसवानं खयं पटिजानाति — ‘खीणा मे आसवा’”ति?

“दस, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो बलानि, येहि बलेहि समन्नागतो खीणासवो भिक्खु आसवानं खयं पटिजानाति — ‘खीणा मे आसवा’ति । कतमानि दस? [अ० नि० ८.२८; पटि० म० २.४४] इध, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो अनिच्चतो सब्बे सङ्खारा यथाभूतं सम्मप्पज्जाय सुदिट्ठा होन्ति । यम्पि, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो अनिच्चतो सब्बे सङ्खारा यथाभूतं सम्मप्पज्जाय सुदिट्ठा होन्ति, इदम्पि, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो बलं होति, यं बलं आगम्म खीणासवो भिक्खु आसवानं खयं पटिजानाति — ‘खीणा मे आसवा’ति ।

“पुन चपरं, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो अङ्गारकासूपमा कामा यथाभूतं सम्मप्पज्जाय सुदिट्ठा होन्ति । यम्पि, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो अङ्गारकासूपमा कामा यथाभूतं सम्मप्पज्जाय सुदिट्ठा होन्ति, इदम्पि, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो बलं होति, यं बलं आगम्म खीणासवो भिक्खु आसवानं खयं पटिजानाति — ‘खीणा मे आसवा’ति ।

“पुन चपरं, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो विवेकनिन्नं चित्तं होति विवेकपोणं विवेकपब्भारं विवेकट्ठं नेक्खम्माभिरतं व्यन्तीभूतं सब्बसो आसवट्ठानियेहि धम्मोहि । यम्पि, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो विवेकनिन्नं चित्तं होति विवेकपोणं विवेकपब्भारं विवेकट्ठं नेक्खम्माभिरतं व्यन्तीभूतं सब्बसो आसवट्ठानियेहि धम्मोहि, इदम्पि, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो बलं होति, यं बलं आगम्म खीणासवो भिक्खु आसवानं खयं पटिजानाति — ‘खीणा मे आसवा’ति ।

“पुन चपरं, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो चत्तारो सतिपट्ठाना भाविता होन्ति सुभाविता । यम्पि, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो चत्तारो सतिपट्ठाना भाविता होन्ति सुभाविता, इदम्पि, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो बलं होति, यं बलं आगम्म खीणासवो भिक्खु आसवानं खयं पटिजानाति — ‘खीणा मे आसवा’ति ।

“पुन चपरं, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो चत्तारो सम्मप्पधाना भाविता होन्ति सुभाविता...पे०... चत्तारो इद्धिपादा

भाविता होन्ति सुभाविता ...पे०... पञ्चन्द्रियानि... पञ्च बलानि भावितानि होन्ति सुभावितानि... सत्त बोद्धङ्गा
भाविता होन्ति सुभाविता... अरियो अट्ठङ्गिको मग्गो भावितो होति सुभावितो । यम्पि, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो अरियो
अट्ठङ्गिको मग्गो भावितो होति सुभावितो, इदम्पि, भन्ते, खीणासवस्स भिक्खुनो बलं होति, यं बलं आगम्म खीणासवो
भिक्खु आसवानं खयं पटिजानाति — ‘खीणा मे आसवा’ति ।

“इमानि खो, भन्ते, दस खीणासवस्स भिक्खुनो बलानि, येहि बलेहि समन्नागतो खीणासवो भिक्खु आसवानं खयं
पटिजानाति — ‘खीणा मे आसवा’”ति । दसमं ।

थेरवग्गो चतुत्थो ।

तस्सुद्धानं —

वाहनानन्दो पुण्णियो, व्याकरं कत्थिमानिको ।
नपियक्कोसकोकालि, खीणासवबलेन चाति ॥

(१०) ५. उपालिवग्गो

१. कामभोगीसुत्तं

११. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति येन
भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो अनाथपिण्डिकं गहपतिं
भगवा एतदवोच —

“दसयिमे, गहपति, कामभोगी सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । कतमे दस? इध, गहपति, एकच्चो कामभोगी अधम्मेन
भोगे परियेसति साहसेन; अधम्मेन भोगे परियेसित्वा साहसेन न अत्तानं सुखेति न पीणेति [न अत्तानं सुखेति पीणेति (सी०
स्या० पी०) एवमुपरिपि] न संविभजति न पुज्जानि करोति ।

“इध पन, गहपति, एकच्चो कामभोगी अधम्मेन भोगे परियेसति साहसेन; अधम्मेन भोगे परियेसित्वा साहसेन
अत्तानं सुखेति पीणेति, न संविभजति न पुज्जानि करोति ।

“इध पन, गहपति, एकच्चो कामभोगी अधम्मेन भोगे परियेसति साहसेन; अधम्मेन भोगे परियेसित्वा साहसेन
अत्तानं सुखेति पीणेति संविभजति पुज्जानि करोति ।

“इध पन, गहपति, एकच्चो कामभोगी धम्माधम्मेन भोगे परियेसति साहसेनपि असाहसेनपि; धम्माधम्मेन भोगे
परियेसित्वा साहसेनपि असाहसेनपि न अत्तानं सुखेति न पीणेति न संविभजति न पुज्जानि करोति ।

“इध पन, गहपति, एकच्चो कामभोगी धम्माधम्मेन भोगे परियेसति साहसेनपि असाहसेनपि; धम्माधम्मेन भोगे
परियेसित्वा साहसेनपि असाहसेनपि अत्तानं सुखेति पीणेति, न संविभजति न पुज्जानि करोति ।

“इध पन, गहपति, एकच्चो कामभोगी धम्माधम्मेन भोगे परियेसति साहसेनपि असाहसेनपि; धम्माधम्मेन भोगे परियेसित्वा साहसेनपि असाहसेनपि अत्तानं सुखेति पीणेति संविभजति पुज्जानि करोति ।

“इध पन, गहपति, एकच्चो कामभोगी धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेन; धम्मेन भोगे परियेसित्वा असाहसेन न अत्तानं सुखेति न पीणेति न संविभजति न पुज्जानि करोति ।

“इध पन, गहपति, एकच्चो कामभोगी धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेन; धम्मेन भोगे परियेसित्वा असाहसेन अत्तानं सुखेति पीणेति, न संविभजति न पुज्जानि करोति ।

“इध पन, गहपति, एकच्चो कामभोगी धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेन; धम्मेन भोगे परियेसित्वा असाहसेन अत्तानं सुखेति पीणेति संविभजति पुज्जानि करोति । ते च भोगे गथितो [गथितो (क०) अ० नि० ३.१२४ पस्सितब्बं] मुच्छितो अज्झोसन्नो [अज्झापन्नो (सब्बत्थ) अ० नि० ३.१२४ सुत्तवण्णना टीका ओलोकेतब्बा] अनादीनवदस्सावी अनिस्सरणपज्जो परिभुज्जति ।

“इध पन, गहपति, एकच्चो कामभोगी धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेन; धम्मेन भोगे परियेसित्वा असाहसेन अत्तानं सुखेति पीणेति संविभजति पुज्जानि करोति । ते च भोगे अगथितो अमुच्छितो अनज्झोसन्नो आदीनवदस्सावी निस्सरणपज्जो परिभुज्जति ।

“तत्र, गहपति, ख्वायं कामभोगी अधम्मेन भोगे परियेसति साहसेन, अधम्मेन भोगे परियेसित्वा साहसेन न अत्तानं सुखेति न पीणेति न संविभजति न पुज्जानि करोति, अयं, गहपति, कामभोगी तीहि ठानेहि गारख्हो । ‘अधम्मेन भोगे परियेसति साहसेना’ति, इमिना पठमेन ठानेन गारख्हो । ‘न अत्तानं सुखेति न पीणेती’ति, इमिना दुतियेन ठानेन गारख्हो । ‘न संविभजति न पुज्जानि करोती’ति, इमिना ततियेन ठानेन गारख्हो । अयं, गहपति, कामभोगी इमेहि तीहि ठानेहि गारख्हो ।

“तत्र, गहपति, ख्वायं कामभोगी अधम्मेन भोगे परियेसति साहसेन, अधम्मेन भोगे परियेसित्वा साहसेन अत्तानं सुखेति पीणेति न संविभजति न पुज्जानि करोति, अयं, गहपति, कामभोगी द्वीहि ठानेहि गारख्हो एकेन ठानेन पासंसो । ‘अधम्मेन भोगे परियेसति साहसेना’ति, इमिना पठमेन ठानेन गारख्हो । ‘अत्तानं सुखेति पीणेती’ति, इमिना एकेन ठानेन पासंसो । ‘न संविभजति न पुज्जानि करोती’ति इमिना दुतियेन ठानेन गारख्हो । अयं, गहपति, कामभोगी इमेहि द्वीहि ठानेहि गारख्हो इमिना एकेन ठानेन पासंसो ।

“तत्र, गहपति, ख्वायं कामभोगी अधम्मेन भोगे परियेसति साहसेन, अधम्मेन भोगे परियेसित्वा साहसेन अत्तानं सुखेति पीणेति संविभजति पुज्जानि करोति, अयं, गहपति, कामभोगी एकेन ठानेन गारख्हो द्वीहि ठानेहि पासंसो । ‘अधम्मेन भोगे परियेसति साहसेना’ति, इमिना एकेन ठानेन गारख्हो । ‘अत्तानं सुखेति पीणेती’ति, इमिना पठमेन ठानेन पासंसो । ‘संविभजति पुज्जानि करोती’ति, इमिना दुतियेन ठानेन पासंसो । अयं, गहपति, कामभोगी इमिना एकेन ठानेन गारख्हो, इमेहि द्वीहि ठानेहि पासंसो ।

“तत्र, गहपति, ख्वायं कामभोगी धम्माधम्मेन भोगे परियेसति साहसेनपि असाहसेनपि, धम्माधम्मेन भोगे परियेसित्वा साहसेनपि असाहसेनपि न अत्तानं सुखेति न पीणेति न संविभजति न पुज्जानि करोति, अयं, गहपति, कामभोगी एकेन

गारहो ।

“तत्र, गहपति, खायं कामभोगी धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेन, धम्मेन भोगे परियेसित्वा असाहसेन अत्तानं सुखेति पीणेति संविभजति पुञ्जानि करोति, ते च भोगे अगथितो अमुच्छितो अनज्झोसन्नो आदीनवदस्सावी निस्सरणपञ्जो परिभुञ्जति, अयं, गहपति, कामभोगी चतूहि ठानेहि पासंसो । ‘धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेना’ति, इमिना पठमेन ठानेन पासंसो । ‘अत्तानं सुखेति पीणेती’ति, इमिना दुतियेन ठानेन पासंसो । ‘संविभजति पुञ्जानि करोती’ति, इमिना ततियेन ठानेन पासंसो । ‘ते च भोगे अगथितो अमुच्छितो अनज्झोसन्नो आदीनवदस्सावी निस्सरणपञ्जो परिभुञ्जती’ति, इमिना चतुत्थेन ठानेन पासंसो । अयं, गहपति, कामभोगी इमेहि चतूहि ठानेहि पासंसो ।

“इमे खो, गहपति, दस कामभोगी सन्तो संविज्जमाना लोकस्मिं । इमेसं खो, गहपति, दसन्नं कामभोगीनं खायं कामभोगी धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेन, धम्मेन भोगे परियेसित्वा असाहसेन अत्तानं सुखेति पीणेति संविभजति पुञ्जानि करोति, ते च भोगे अगथितो अमुच्छितो अनज्झोसन्नो आदीनवदस्सावी निस्सरणपञ्जो परिभुञ्जति, अयं इमेसं दसन्नं कामभोगीनं अगो च सेट्ठो च पामोक्खो [मोक्खो (क० सी०) अ० नि० ४.९५; ५.१८१; सं० नि० ३.६६२] च उत्तमो च पवरो च । सेय्यथापि, गहपति, गवा खीरं, खीरम्हा दधि, दधिम्हा नवनीतं, नवनीतम्हा सप्पि, सप्पिम्हा सप्पिमण्डो । सप्पिमण्डो तत्थ अगमक्खायति ।

एवमेवं खो, गहपति, इमेसं दसन्नं कामभोगीनं खायं कामभोगी धम्मेन भोगे परियेसति असाहसेन, धम्मेन भोगे परियेसित्वा असाहसेन अत्तानं सुखेति पीणेति संविभजति पुञ्जानि करोति, ते च भोगे अगथितो अमुच्छितो अनज्झोसन्नो आदीनवदस्सावी निस्सरणपञ्जो परिभुञ्जति, अयं इमेसं दसन्नं कामभोगीनं अगो च सेट्ठो च पामोक्खो [मोक्खो (क० सी०) अ० नि० ५.१८१] च उत्तमो च पवरो चा’ति । पठमं ।

२. भयसुत्तं

१२. [अ० नि० ९.२७; सं० नि० ५.१०२४] अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो अनाथपिण्डिकं गहपतिं भगवा एतदवोच —

“यतो, खो, गहपति, अरियसावकस्स पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति, चतूहि च सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति, अरियो चस्स जायो पञ्चाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो, सो आकङ्खमानो अत्तनाव अत्तानं ब्याकरेय्य — ‘खीणनिरयोमि खीणतिरच्छानयोनि खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो । सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’ति ।

“कतमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति? यं, गहपति, पाणातिपाती पाणातिपातपच्चया दिट्ठधम्मिकम्पि भयं वेरं पसवति सम्परायिकम्पि भयं वेरं पसवति चेतसिकम्पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति, पाणातिपाता पटिविरतो नेव दिट्ठधम्मिकम्पि [नेव दिट्ठधम्मिकं] भयं वेरं पसवति न सम्परायिकम्पि [न सम्परायिकं] भयं वेरं पसवति न चेतसिकम्पि [न चेतसिकं (सी० स्या० पी०)] दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । पाणातिपाता पटिविरतस्स एवं तं भयं वेरं वूपसन्तं होति ।

“यं, गहपति, अदिन्नादायी... पे०... कामेसुमिच्छाचारी... मुसावादी... सुरामेरयमज्जपमादट्ठायी सुरामेरयमज्जपमादट्ठानपच्चया दिट्ठधम्मिकम्पि भयं वेरं पसवति सम्परायिकम्पि भयं वेरं पसवति चेतसिकम्पि दुक्खं

दोमनस्सं पटिसंवेदेति, सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरतो नेव दिट्ठधम्मिकम्पि भयं वेरं पसवति न सम्परायिकम्पि भयं वेरं पसवति न चेतसिकम्पि दुक्खं दोमनस्सं पटिसंवेदेति । सुरामेरयमज्जपमादट्ठाना पटिविरतस्स एवं तं भयं वेरं वूपसन्तं होति । इमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति ।

“कतमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति? इध, गहपति, अरियसावको बुद्धे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — ‘इतिपि सो भगवा...पे०... बुद्धो भगवा’ति; धम्मे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — ‘स्वाक्खातो भगवता धम्मो सन्दिट्ठिको अकालिको एहिपस्सिको ओपनेय्यिको पच्चत्तं वेदितब्बो विज्जूही’ति; सङ्गे अवेच्चप्पसादेन समन्नागतो होति — ‘सुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, उजुप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, जायप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, सामीचिप्पटिपन्नो भगवतो सावकसङ्घो, यदिदं चत्तारि पुरिसयुगानि अट्ठ पुरिसपुग्गला, एस भगवतो सावकसङ्घो आहुनेय्यो पाहुनेय्यो दक्खिण्यो अज्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुज्जक्खत्तं लोकस्सा’ति; अरियकन्तेहि सीलेहि समन्नागतो होति ‘अखण्डेहि अच्छिद्देहि असबलेहि अकम्मासेहि भुजिस्सेहि विज्जुप्पसत्थेहि अपरामट्ठेहि समाधिसंवत्तनिकेहि’ । इमेहि चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति ।

“कतमो चस्स अरियो जायो पज्जाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो? इध, गहपति, अरियसावको इति पटिसज्चिक्खति — ‘इति इमस्मिं सति इदं होति; इमस्सुप्पादा इदं उप्पज्जति; इमस्मिं असति इदं न होति; इमस्स निरोधा इदं निरुज्झति, यदिदं — अविज्जापच्चया सङ्खारा, सङ्खारपच्चया विज्जाणं, विज्जाणपच्चया नामरूपं, नामरूपपच्चया सळायतनं, सळायतनपच्चया फस्सो, फस्सपच्चया वेदना, वेदनापच्चया तण्हा, तण्हापच्चया उपादानं, उपादानपच्चया भवो, भवपच्चया जाति, जातिपच्चया जरामरणं सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासा सम्भवन्ति, एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स समुदयो होति; अविज्जाय त्वेव असेसविरागनिरोधा सङ्खारनिरोधो...पे०... एवमेतस्स केवलस्स दुक्खक्खन्धस्स निरोधो होती’ति । अयञ्चस्स अरियो जायो पज्जाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो ।

“यतो खो, गहपति, अरियसावकस्स इमानि पञ्च भयानि वेरानि वूपसन्तानि होन्ति, इमेहि च चतूहि सोतापत्तियङ्गेहि समन्नागतो होति, अयञ्चस्स अरियो जायो पज्जाय सुदिट्ठो होति सुप्पटिविद्धो, सो आकङ्खमानो अत्तनाव अत्तानं ब्याकरेय्य — ‘खीणनिरयोमि खीणतिरच्छानयोनि खीणपेत्तिविसयो खीणापायदुग्गतिविनिपातो; सोतापन्नोहमस्मि अविनिपातधम्मो नियतो सम्बोधिपरायणो’ति । दुतियं ।

३. किंदिट्ठिकसुत्तं

९३. एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति दिवा दिवस्स सावत्थिया निक्खमि भगवन्तं दस्सनाय । अथ खो अनाथपिण्डिकस्स गहपतिस्स एतदहोसि — “अकालो खो ताव भगवन्तं दस्सनाय । पटिसल्लीनो भगवा । मनोभावनीयानम्पि भिक्खून् अकालो दस्सनाय । पटिसल्लीना मनोभावनीया भिक्खू । यन्नूनाहं येन अज्जतित्थियानं परिब्बाजकानं आरामो तेनुपसङ्कमेय्य”न्ति ।

अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति येन अज्जतित्थियानं परिब्बाजकानं आरामो तेनुपसङ्कमि । तेन खो पन समयेन अज्जतित्थिया परिब्बाजका सङ्गम्म समागम्म उन्नादिनो उच्चासदमहासद्वा अनेकविहितं तिरच्छानकथं कथेन्ता निसिन्ना होन्ति । अदसंसु खो ते अज्जतित्थिया परिब्बाजका अनाथपिण्डिकं गहपतिं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वान अज्जमज्जं सण्ठापेसुं — “अप्पसद्वा भोन्तो होन्तु, मा भोन्तो सदमकत्थ । अयं अनाथपिण्डिको गहपति आरामं आगच्छति समणस्स

गोतमस्स सावको । यावता खो पन समणस्स गोतमस्स सावका गिही ओदातवसना सावत्थियं पटिवसन्ति, अयं तेसं अज्जतरो अनाथपिण्डिको गहपति । अप्पसद्दकामा खो पन ते आयस्मन्तो अप्पसद्दविनीता अप्पसद्दस्स वण्णवादिनो । अप्पेव नाम अप्पसद्दं परिसं विदित्वा उपसङ्कमितब्बं मज्जेय्या”ति ।

अथ खो ते अज्जतिथिया परिब्बाजका तुण्ही अहेसुं । अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति येन ते अज्जतिथिया परिब्बाजका तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा तेहि अज्जतिथियेहि परिब्बाजकेहि सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो अनाथपिण्डिकं गहपतिं ते अज्जतिथिया परिब्बाजका एतदवोचुं — “वदेहि, गहपति, किंदिट्टिको समणो गोतमो”ति? “न खो अहं, भन्ते, भगवतो सब्बं दिट्ठिं जानामी”ति ।

“इति किर त्वं, गहपति, न समणस्स गोतमस्स सब्बं दिट्ठिं जानासि; वदेहि, गहपति, किंदिट्टिका भिक्खू”ति? “भिक्खूनम्मि खो अहं, भन्ते, न सब्बं दिट्ठिं जानामी”ति ।

“इति किर त्वं, गहपति, न समणस्स गोतमस्स सब्बं दिट्ठिं जानासि नपि भिक्खूनं सब्बं दिट्ठिं जानासि; वदेहि, गहपति, किंदिट्टिकोसि तुव”न्ति? “एतं खो, भन्ते, अम्हेहि न दुक्करं ब्याकातुं यंदिट्टिका मयं । इद्ध ताव आयस्मन्तो यथासकानि दिट्ठिगतानि ब्याकरोन्तु, पच्छापेतं अम्हेहि न दुक्करं भविस्सति ब्याकातुं यंदिट्टिका मय”न्ति ।

एवं वुत्ते अज्जतरो परिब्बाजको अनाथपिण्डिकं गहपतिं एतदवोच — “सस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्जन्ति — एवंदिट्टिको अहं, गहपती”ति ।

अज्जतरोपि खो परिब्बाजको अनाथपिण्डिकं गहपतिं एतदवोच — “असस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्जन्ति — एवंदिट्टिको अहं, गहपती”ति ।

अज्जतरोपि खो परिब्बाजको अनाथपिण्डिकं गहपतिं एतदवोच — “अन्तवा लोको...पे०... अनन्तवा लोको... तं जीवं तं सरीरं... अज्जं जीवं अज्जं सरीरं... होति तथागतो परं मरणा... न होति तथागतो परं मरणा... होति च न च होति तथागतो परं मरणा... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमज्जन्ति — एवंदिट्टिको अहं, गहपती”ति ।

एवं वुत्ते अनाथपिण्डिको गहपति ते परिब्बाजके एतदवोच — “य्वायं, भन्ते, आयस्मा एवमाह — ‘सस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्जन्ति — एवंदिट्टिको अहं, गहपती’ति, इमस्स अयमायस्मतो दिट्ठि अत्तनो वा अयोनिमोमनसिकारहेतु उप्पन्ना परतोघोसपच्चया वा । सा खो पनेसा दिट्ठि भूता सङ्खता चेतयिता पटिच्चसमुप्पन्ना । यं खो पन किञ्चि भूतं सङ्खतं चेतयितं पटिच्चसमुप्पन्नं तदनिच्चं । यदनिच्चं तं दुक्खं । यं दुक्खं तदेवेसो आयस्मा अल्लीनो, तदेवेसो आयस्मा अज्झुपगतो ।

“योपायं, भन्ते, आयस्मा एवमाह — ‘असस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्जन्ति — एवंदिट्टिको अहं, गहपती’ति, इमस्सापि अयमायस्मतो दिट्ठि अत्तनो वा अयोनिमोमनसिकारहेतु उप्पन्ना परतोघोसपच्चया वा । सा खो पनेसा दिट्ठि भूता सङ्खता चेतयिता पटिच्चसमुप्पन्ना । यं खो पन किञ्चि भूतं सङ्खतं चेतयितं पटिच्चसमुप्पन्नं तदनिच्चं । यदनिच्चं तं दुक्खं । यं दुक्खं तदेवेसो आयस्मा अल्लीनो, तदेवेसो आयस्मा अज्झुपगतो ।

“योपायं, भन्ते, आयस्मा एवमाह — ‘अन्तवा लोको ...पे०... अनन्तवा लोको... तं जीवं तं सरीरं... अज्जं जीवं अज्जं

सरीरं... होति तथागतो परं मरणा... न होति तथागतो परं मरणा... होति च न च होति तथागतो परं मरणा... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमञ्जन्ति — एवंदिट्ठिको अहं, गहपतीति, इमस्सापि अयमायस्मतो दिट्ठि अत्तनो वा अयोनिमोमनसिकारहेतु उप्पन्ना परतोघोसपच्चया वा । सा खो पनेसा दिट्ठि भूता सङ्खता चेतयिता पटिच्चसमुप्पन्ना । यं खो पन किञ्चि भूतं सङ्खतं चेतयितं पटिच्चसमुप्पन्नं तदनिच्चं । यदनिच्चं तं दुक्खं । यं दुक्खं तदेवेसो आयस्मा अल्लीनो, तदेवेसो आयस्मा अज्झुपगतोति ।

एवं वुत्ते ते परिब्बाजका अनाथपिण्डिकं गहपतिं एतदवोचुं — “ब्याकतानि खो, गहपति, अम्हेहि सब्बेहेव यथासकानि दिट्ठिगतानि । वदेहि, गहपति, किंदिट्ठिकोसि तुव”न्ति? “यं खो, भन्ते, किञ्चि भूतं सङ्खतं चेतयितं पटिच्चसमुप्पन्नं तदनिच्चं । यदनिच्चं तं दुक्खं । यं दुक्खं तं नेतं मम, नेसोहमस्मि, न मेसो अत्ताति — एवंदिट्ठिको अहं, भन्ते”ति ।

“यं खो, गहपति, किञ्चि भूतं सङ्खतं चेतयितं पटिच्चसमुप्पन्नं तदनिच्चं । यदनिच्चं तं दुक्खं । यं दुक्खं तदेव त्वं, गहपति, अल्लीनो, तदेव त्वं, गहपति, अज्झुपगतोति ।

“यं खो, भन्ते, किञ्चि भूतं सङ्खतं चेतयितं पटिच्चसमुप्पन्नं तदनिच्चं । यदनिच्चं तं दुक्खं । यं दुक्खं तं नेतं मम, नेसोहमस्मि, नमेसो अत्ताति — एवमेतं यथाभूतं सम्मप्पज्जाय सुदिट्ठं । तस्स च उत्तरि निस्सरणं यथाभूतं पजानामी”ति ।

एवं वुत्ते ते परिब्बाजका तुण्हीभूता मङ्कुभूता पत्तक्खन्धा अधोमुखा पज्झायन्ता अप्पटिभाना निसीदिसु । अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति ते परिब्बाजके तुण्हीभूते मङ्कुभूते पत्तक्खन्धे अधोमुखे पज्झायन्ते अप्पटिभाने विदित्वा उट्ठायासना येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो अनाथपिण्डिको गहपति यावतको अहोसि तेहि अज्जतिथियेहि परिब्बाजकेहि सङ्गि कथासल्लापो तं सब्बं भगवतो आरोचेसि । “साधु साधु, गहपति! एवं खो ते, गहपति, मोघपुरिसा कालेन कालं सहधम्ममेन सुनिग्गहितं निग्गहेतब्बा”ति ।

अथ खो भगवा अनाथपिण्डिकं गहपतिं धम्मिया कथाय सन्दस्सेसि समादपेसि समुत्तेजेसि सम्पहंसेसि । अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सितो समादपितो समुत्तेजितो सम्पहंसितो उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि ।

अथ खो भगवा अचिरपक्कन्ते अनाथपिण्डिके गहपतिमि भिक्खू आमन्तेसि — “योपि सो, भिक्खवे, भिक्खु वस्ससतुपसम्पन्नो [भिक्खु दीघरत्तं अवेधि धम्मो (स्या०)] इमस्मिं धम्मविनये, सोपि एवमेवं अज्जतिथिये परिब्बाजके सहधम्ममेन सुनिग्गहितं निग्गण्हेय्य यथा तं अनाथपिण्डिकेन गहपतिना निग्गहिता”ति । ततियं ।

४. वज्जियमाहितसुत्तं

१४. एकं समयं भगवा चम्पायं विहरति गगगराय पोक्खरणिा तीरे । अथ खो वज्जियमाहितो गहपति दिवा दिवस्स चम्पाय निक्खमि भगवन्तं दस्सनाय । अथ खो वज्जियमाहितस्स गहपतिस्स एतदहोसि — “अकालो खो ताव भगवन्तं दस्सनाय । पटिसल्लीनो भगवा । मनोभावनीयानमि भिक्खूनां अकालो दस्सनाय । पटिसल्लीना मनोभावनीयापि भिक्खू । यंनूनाहं येन अज्जतिथियानं परिब्बाजकानं आरामो तेनुपसङ्कमेय्य”न्ति ।

अथ खो वज्जियमाहितो गहपति येन अज्जतिथियानं परिब्बाजकानं आरामो तेनुपसङ्गमि । तेन खो पन समयेन ते अज्जतिथिया परिब्बाजका सङ्गम समागम उन्नादिनो उच्चासदमहासदा अनेकविहितं तिरच्छानकथं कथेन्ता निसिन्ना होन्ति ।

अद्वसंसु खो ते अज्जतिथिया परिब्बाजका वज्जियमाहितं गहपतिं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वान अज्जमज्जं सण्ठापेसुं — “अप्पसदा भोन्तो होन्तु । मा भोन्तो सदमकत्थ । अयं वज्जियमाहितो गहपति आगच्छति समणस्स गोतमस्स सावको । यावता खो पन समणस्स गोतमस्स सावका गिही ओदातवसना चम्पायं पटिवसन्ति, अयं तेसं अज्जतरो वज्जियमाहितो गहपति । अप्पसदकामा खो पन ते आयस्मन्तो अप्पसदविनीता अप्पसदस्स वण्णवादिनो । अप्पेव नाम अप्पसदं परिसं विदित्वा उपसङ्गमितब्बं मज्जेय्या”ति ।

अथ खो ते अज्जतिथिया परिब्बाजका तुण्ही अहेसुं । अथ खो वज्जियमाहितो गहपति येन ते अज्जतिथिया परिब्बाजका तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा तेहि अज्जतिथियेहि परिब्बाजकेहि सङ्घिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो वज्जियमाहितं गहपतिं ते अज्जतिथिया परिब्बाजका एतदवोचुं — “सच्चं किर, गहपति, समणो गोतमो सब्बं तपं गरहति, सब्बं तपस्सिं लूखाजीविं एकंसेन उपक्कोसति उपवदती”ति? “न खो, भन्ते, भगवा सब्बं तपं गरहति नपि सब्बं तपस्सिं लूखाजीविं एकंसेन उपक्कोसति उपवदति । गारय्हं खो, भन्ते, भगवा गरहति, पसंसितब्बं पसंसति । गारय्हं खो पन, भन्ते, भगवा गरहन्तो पसंसितब्बं पसंसन्तो विभज्जवादो भगवा । न सो भगवा एत्थ एकंसवादो”ति ।

एवं वुत्ते अज्जतरो परिब्बाजको वज्जियमाहितं गहपतिं एतदवोच — “आगमेहि त्वं, गहपति, यस्स त्वं समणस्स गोतमस्स वण्णं भासति, समणो गोतमो वेनयिको अप्पज्जत्तिको”ति? “एत्थपाहं, भन्ते, आयस्मन्ते वक्खामि सहधम्मेन — ‘इदं कुसल’न्ति, भन्ते, भगवता पज्जत्तं; ‘इदं अकुसल’न्ति, भन्ते, भगवता पज्जत्तं । इति कुसलाकुसलं भगवा पज्जापयमानो सपज्जत्तिको भगवा; न सो भगवा वेनयिको अप्पज्जत्तिको”ति ।

एवं वुत्ते ते परिब्बाजका तुण्हीभूता मङ्कुभूता पत्तक्खन्धा अधोमुखा पज्झायन्ता अप्पटिभाना निसीदिसु । अथ खो वज्जियमाहितो गहपति ते परिब्बाजके तुण्हीभूते मङ्कुभूते पत्तक्खन्धे अधोमुखे पज्झायन्ते अप्पटिभाने विदित्वा उट्ठायासना येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो वज्जियमाहितो गहपति यावतको अहोसि तेहि अज्जतिथियेहि परिब्बाजकेहि सङ्घिं कथासल्लापो तं सब्बं भगवतो आरोचेसि ।

“साधु साधु, गहपति! एवं खो ते, गहपति, मोघपुरिसा कालेन कालं सहधम्मेन सुनिग्गहितं निग्गहेतब्बा । नाहं, गहपति, सब्बं तपं तपितब्बन्ति वदामि; न च पनाहं, गहपति, सब्बं तपं न तपितब्बन्ति वदामि; नाहं, गहपति, सब्बं समादानं समादितब्बन्ति वदामि; न पनाहं, गहपति, सब्बं समादानं न समादितब्बन्ति वदामि; नाहं, गहपति, सब्बं पधानं पदहितब्बन्ति वदामि; न पनाहं, गहपति, सब्बं पधानं न पदहितब्बन्ति वदामि; नाहं, गहपति, सब्बो पटिनिस्सग्गो पटिनिस्सज्जितब्बोति वदामि । न पनाहं, गहपति, सब्बो पटिनिस्सग्गो न पटिनिस्सज्जितब्बोति वदामि; नाहं, गहपति, सब्बा विमुत्ति विमुच्चितब्बाति वदामि; न पनाहं, गहपति, सब्बा विमुत्ति न विमुच्चितब्बाति वदामि ।

“यज्झि, गहपति, तपं तपतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति, एवरूपं तपं न तपितब्बन्ति वदामि । यज्ज ख्वस्स गहपति, तपं तपतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, एवरूपं तपं

तपितब्बन्ति वदामि ।

“यज्झि, गहपति, समादानं समादियतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति, एवरूपं समादानं न समादितब्बन्ति वदामि । यज्ज ख्वस्स, गहपति, समादानं समादियतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, एवरूपं समादानं समादितब्बन्ति वदामि ।

“यज्झि, गहपति, पधानं पदहतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति, एवरूपं पधानं न पदहितब्बन्ति वदामि । यज्ज ख्वस्स, गहपति, पधानं पदहतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, एवरूपं पधानं पदहितब्बन्ति वदामि ।

“यज्झि, गहपति, पटिनिस्सगं पटिनिस्सज्जतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति, एवरूपो पटिनिस्सगो न पटिनिस्सज्जितब्बोति वदामि । यज्ज ख्वस्स, गहपति, पटिनिस्सगं पटिनिस्सज्जतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, एवरूपो पटिनिस्सगो पटिनिस्सज्जितब्बोति वदामि ।

“यज्झि, गहपति, विमुत्तिं विमुच्चतो अकुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, कुसला धम्मा परिहायन्ति, एवरूपा विमुत्ति न विमुच्चितब्बाति वदामि । यज्ज ख्वस्स, गहपति, विमुत्तिं विमुच्चतो अकुसला धम्मा परिहायन्ति, कुसला धम्मा अभिवड्ढन्ति, एवरूपा विमुत्ति विमुच्चितब्बाति वदामी”ति ।

अथ खो वज्जियमाहितो गहपति भगवता धम्मिया कथाय सन्दस्सितो समादपितो समुत्तेजितो सम्पहंसितो उट्ठायासना भगवन्तं अभिवादेत्वा पदक्खिणं कत्वा पक्कामि ।

अथ खो भगवा अचिरपक्कन्ते वज्जियमाहिते गहपतिम्हि भिक्खू आमन्तेसि — “योपि सो, भिक्खवे, भिक्खु दीघरत्तं अप्परजक्खो इमस्मिं धम्मविनये, सोपि एवमेवं अज्जतित्थिये परिब्बाजके सहधम्मेन सुनिग्गहितं निग्गण्हेय्य यथा तं वज्जियमाहितेन गहपतिना निग्गहिता”ति । चतुत्थं ।

५. उत्तियसुत्तं

१५. अथ खो उत्तियो परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो उत्तियो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच — “किं नु खो, भो गोतम, सस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति? “अब्याकतं खो एतं, उत्तिय, मया — ‘सस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्ज’”न्ति ।

“किं पन, भो गोतम, असस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति? “एतम्पि खो, उत्तिय, अब्याकतं मया — ‘असस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्ज’”न्ति ।

“किं नु खो, भो गोतम, अन्तवा लोको...पे०... अनन्तवा लोको... तं जीवं तं सरीरं... अज्जं जीवं अज्जं सरीरं... होति तथागतो परं मरणा ... न होति तथागतो परं मरणा... होति च न च होति तथागतो परं मरणा... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमज्ज”न्ति? “एतम्पि खो, उत्तिय, अब्याकतं मया — ‘नेव होति न न होति तथागतो परं

मरणा, इदमेव सच्चं मोघमज्जन्ति”ति ।

“किं नु खो, भो गोतम, सस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्जन्ति, इति पुट्ठो समानो ‘अब्याकतं खो एतं, उत्तिय, मया — सस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्जन्ति वदेसि ।

“किं पन, भो गोतम, असस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्जन्ति, इति पुट्ठो समानो — ‘एतम्पि खो, उत्तिय, अब्याकतं मया असस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्जन्ति वदेसि ।

“किं नु खो, भो गोतम, अन्तवा लोको...पे०... अनन्तवा लोको... तं जीवं तं सरीरं... अज्जं जीवं अज्जं सरीरं... होति तथागतो परं मरणा... न होति तथागतो परं मरणा... होति च न च होति तथागतो परं मरणा... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमज्जन्ति, इति पुट्ठो समानो — ‘एतम्पि खो, उत्तिय, अब्याकतं मया — ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमज्जन्ति वदेसि । अथ किञ्चरहि भोता गोतमेन ब्याकतं”ति?

“अभिज्जाय खो अहं, उत्तिय, सावकानं धम्मं देसेमि सत्तानं विसुद्धिया सोकपरिदेवानं समतिक्कमाय दुक्खदोमनस्सानं अत्थङ्गमाय जायस्स अधिगमाय निब्बानस्स सच्छिकिरियाया”ति ।

“यं पनेतं भवं गोतमो अभिज्जाय सावकानं धम्मं देसेमि सत्तानं विसुद्धिया सोकपरिदेवानं समतिक्कमाय दुक्खदोमनस्सानं अत्थङ्गमाय जायस्स अधिगमाय निब्बानस्स सच्छिकिरियाय, सब्बो वा [सब्बो च (क०)] तेन लोको नीयति [नीयिस्सति (सी०), निव्यास्सति (स्या०), निय्यंस्सति (पी०)] उपट्ठो वा तिभागो वा”ति [तिभागो वाति पदेहि (क०)]? एवं वुत्ते भगवा तुण्ही अहोसि ।

अथ खो आयस्मतो आनन्दस्स एतदहोसि — “मा हेवं खो उत्तियो परिब्बाजको पापकं दिट्ठिगतं पटिलभि — ‘सब्बसामुक्कंसिकं वत मे समणो गोतमो पज्जं पुट्ठो संसादेति, नो विस्सज्जेति, न नून विसहती”ति । तदस्स उत्तियस्स परिब्बाजकस्स दीघरत्तं अहिताय दुक्खाया”ति ।

अथ खो आयस्मा आनन्दो उत्तियं परिब्बाजकं एतदवोच — “तेनहावुसो उत्तिय, उपमं ते करिस्सामि । उपमाय मिधेकच्चे विज्जू पुरिसा भासितस्स अत्थं आजानन्ति । सेय्यथापि, आवुसो उत्तिय, रज्जो पच्चन्तिमं नगरं दळ्हुद्दापं [दळ्हुद्दापं (सी० पी०)] दळ्हुपाकारतोरणं एकद्वारं । तत्रस्स दोवारिको पण्डितो ब्यत्तो मेधावी अज्जातानं निवारेता जातानं पवेसेता । सो तस्स नगरस्स समन्ता अनुपरियायपथं अनुक्कमति । अनुपरियायपथं अनुक्कममानो न पस्सेय्य पाकारसन्धिं वा पाकारविवरं वा, अन्तमसो बिळारनिक्खमनमत्तम्पि । नो च ख्वस्स एवं जाणं होति — ‘एत्तका पाणा इमं नगरं पविसन्ति वा निक्खमन्ति वा”ति । अथ ख्वस्स एवमेत्थ होति — ‘ये खो केचि ओळारिका पाणा इमं नगरं पविसन्ति वा निक्खमन्ति वा, सब्बे ते इमिना द्वारेन पविसन्ति वा निक्खमन्ति वा”ति ।

“एवमेवं खो, आवुसो उत्तिय, न तथागतस्स एवं उस्सुक्कं होति — ‘सब्बो वा तेन लोको नीयति, उपट्ठो वा, तिभागो वा”ति । अथ खो एवमेत्थ तथागतस्स होति — ‘ये खो केचि लोकम्हा नीयिंसु वा नीयन्ति वा नीयिस्सन्ति वा, सब्बे ते पज्ज नीवरणे पहाय चेतसो उपक्किलेसे पज्जाय दुब्बलीकरणे, चतूसु सतिपट्टानेसु सुप्पतिट्ठितचित्ता, सत्त बोज्झङ्गे यथाभूतं भावेत्वा । एवमेते [एवमेतेन (क०)] लोकम्हा नीयिंसु वा नीयन्ति वा नीयिस्सन्ति वा”ति । यदेव खो त्वं [यदेव ख्वेत्थ

(क०)], आवुसो उत्तिय, भगवन्तं पज्हं [इमं पज्हं (स्या० क०)] अपुच्छि तदेवेतं पज्हं भगवन्तं अज्जेन परियायेन अपुच्छि । तस्मा ते तं भगवा न ब्याकासी”ति । पज्चमं ।

६. कोकनुदसुत्तं

१६. “एकं समयं आयस्मा आनन्दो राजगहे विहरति तपोदारामे । अथ खो आयस्मा आनन्दो रत्तिया पच्चूससमयं पच्चुट्ठाय येन तपोदा तेनुपसङ्गमि गत्तानि परिसिञ्चितुं । तपोदाय [तपोदे (क०)] गत्तानि परिसिञ्चित्वा पच्चुत्तरित्वा एकचीवरो अट्ठासि गत्तानि पुब्बापयमानो । कोकनुदोपि खो परिब्बाजको रत्तिया पच्चूससमयं पच्चुट्ठाय येन तपोदा तेनुपसङ्गमि गत्तानि परिसिञ्चितुं ।

अदसा खो कोकनुदो परिब्बाजको आयस्मन्तं आनन्दं दूरतोव आगच्छन्तं । दिस्वान आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोच — “क्वेत्थ [को तेत्थ (सी०), क्वत्थ (पी० क०)], आवुसो”ति? “अहमावुसो, भिक्खू”ति ।

“कतमेसं, आवुसो, भिक्खून”न्ति? “समणानं, आवुसो, सक्कपुत्तियान”न्ति ।

“पुच्छेय्याम मयं आयस्मन्तं किञ्चिदेव देसं, सचे आयस्मा ओकासं करोति पज्हस्स वेय्याकरणाया”ति ।
“पुच्छावुसो, सुत्वा वेदिस्सामा”ति ।

“किं नु खो, भो, ‘सस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्ज’न्ति — एवंदिट्ठि [एवंदिट्ठिको (स्या०)] भव”न्ति? “न खो अहं, आवुसो, एवंदिट्ठि — ‘सस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्ज’”न्ति ।

“किं पन, भो, ‘असस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्ज’न्ति — एवंदिट्ठि भव”न्ति? “न खो अहं, आवुसो, एवंदिट्ठि — ‘असस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्ज’”न्ति ।

“किं नु खो, भो, अन्तवा लोको... पे०... अनन्तवा लोको... तं जीवं तं सरीरं... अज्जं जीवं अज्जं सरीरं... होति तथागतो परं मरणा... न होति तथागतो परं मरणा... होति च न च होति तथागतो परं मरणा... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमज्जन्ति — एवंदिट्ठि भव”न्ति? “न खो अहं, आवुसो, एवंदिट्ठि — ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमज्ज’”न्ति ।

“तेन हि भवं न जानाति, न पस्सती”ति? “न खो अहं, आवुसो, न जानामि न पस्सामि । जानामहं, आवुसो, पस्सामी”ति ।

“‘किं नु खो, भो, सस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्जन्ति — एवंदिट्ठि भव’न्ति, इति पुट्ठो समानो — ‘न खो अहं, आवुसो, एवंदिट्ठि — सस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्ज’न्ति वदेसि ।

“‘किं पन, भो, असस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्जन्ति — एवंदिट्ठि भव’न्ति, इति पुट्ठो समानो — ‘न खो अहं, आवुसो, एवंदिट्ठि — असस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्ज’न्ति वदेसि ।

“किं नु खो, भो, अन्तवा लोको... पे०... अनन्तवा लोको... तं जीवं तं सरीरं... अज्जं जीवं अज्जं सरीरं... होति तथागतो

परं मरणा... न होति तथागतो परं मरणा... होति च न च होति तथागतो परं मरणा... नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमज्जन्ति — एवंदिट्ठि भवन्ति, इति पुट्ठो समानो — ‘न खो अहं, आवुसो, एवंदिट्ठि — नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमज्जन्ति वदेसि ।

“‘तेन हि भवं न जानाति न पस्सती’ति, इति पुट्ठो समानो — ‘न खो अहं, आवुसो, न जानामि न पस्सामि । जानामहं, आवुसो, पस्सामी’ति वदेसि । यथा कथं पनावुसो, इमस्स भासितस्स अत्थो दट्ठब्बो’ति?

“‘सस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्जन्ति खो, आवुसो, दिट्ठिगतमेतं । ‘असस्सतो लोको, इदमेव सच्चं मोघमज्जन्ति खो, आवुसो, दिट्ठिगतमेतं । अन्तवा लोको... पे०... अनन्तवा लोको... तं जीवं तं सरीरं... अज्जं जीवं अज्जं सरीरं... होति तथागतो परं मरणा... न होति तथागतो परं मरणा... होति च न च होति तथागतो परं मरणा... ‘नेव होति न न होति तथागतो परं मरणा, इदमेव सच्चं मोघमज्जन्ति खो, आवुसो, दिट्ठिगतमेतं ।

“यावता, आवुसो, दिट्ठि [दिट्ठिगता (सब्बत्थ)] यावता दिट्ठिगानं दिट्ठिअधिगानं दिट्ठिपरियुट्ठानं दिट्ठिसमुट्ठानं दिट्ठिसमुग्घातो [यावता दिट्ठिगान अधिगान परियुट्ठान समुट्ठान समुग्घातो (सी० पी०)], तमहं जानामि तमहं पस्सामि । तमहं जानन्तो तमहं पस्सन्तो क्याहं वक्खामि — ‘न जानामि न पस्सामी’ति? जानामहं, आवुसो, पस्सामी’ति ।

“‘को नामो आयस्मा, कथञ्च पनायस्मन्तं सब्रह्मचारी जानन्ती’ति? “‘आनन्दो’ति खो मे, आवुसो, नामं । ‘आनन्दो’ति च पन मं सब्रह्मचारी जानन्ती’ति । “‘महाचरियेन वत किर, भो, सद्धिं मन्तयमाना न जानिम्ह — ‘आयस्मा आनन्दो’ति । सचे हि मयं जानेय्याम — ‘अयं आयस्मा आनन्दो’ति, एत्तकम्पि नो नप्पटिभायेय्य [नप्पटिभासेय्याम (क०) नप्पटिभासेय्य (बहूसु) म० नि० ३.२१६ पस्सितब्बं] । खमतु च मे आयस्मा आनन्दो’ति । छट्ठं ।

७. आहुनेय्यसुत्तं

१७. “दसहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अज्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुज्जक्खेत्तं लोकस्स ।

“कतमेहि दसहि? इध, भिक्खवे, भिक्खु सीलवा होति, पातिमोक्खसंवरसंवृतो विहरति आचारगोचरसम्पन्नो अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु ।

“बहुस्सुतो होति सुतधरो सुतसन्निचयो । ये ते धम्मा आदिकल्याणा मज्झेकल्याणा परियोसानकल्याणा सात्थं सब्बज्जनं केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं अभिवदन्ति, तथारूपास्स धम्मा बहुस्सुता होन्ति धाता वचसा परिचिता मनसानुपेक्खिता दिट्ठिया सुप्पटिविद्धा ।

“कल्याणमित्तो होति कल्याणसहायो कल्याणसम्पवङ्को ।

“सम्मादिट्ठिको होति सम्मादस्सनेन समन्नागतो ।

“अनेकविहितं इद्धिविधं पच्चनुभोति — एकोपि हुत्वा बहुधा होति; बहुधापि हुत्वा एको होति; आविभावं, तिरोभावं;

तिरोकुट्टं तिरोपाकारं तिरोपब्बतं असज्जमानो गच्छति, सेय्यथापि आकासे; पथवियापि उम्मुज्जनिमुज्जं करोति, सेय्यथापि उदके; उदकेपि अभिज्जमाने गच्छति, सेय्यथापि पथवियं; आकासेपि पल्लङ्केन कमति, सेय्यथापि पक्खी सकुणो; इमेपि चन्दिमसूरिये एवंमहिद्धिके एवंमहानुभावे पाणिना परामसति [परिमसति (सी०)] परिमज्जति, याव ब्रह्मलोकापि कायेन वसं वत्तेति ।

“दिब्बाय सोतधातुया विसुद्धाय अतिक्कन्तमानुसिकाय उभो सद्दे सुणाति दिब्बे च मानुसे च ये दूरे सन्तिके च ।

“परसत्तानं परपुग्गलानं चेतसा चेतो परिच्च पजानाति । सरागं वा चित्तं ‘सरागं चित्तं’न्ति पजानाति; वीतरागं वा चित्तं ‘वीतरागं चित्तं’न्ति पजानाति; सदोसं वा चित्तं... वीतदोसं वा चित्तं... समोहं वा चित्तं... वीतमोहं वा चित्तं... संखित्तं वा चित्तं... विक्खित्तं वा चित्तं... महग्गतं वा चित्तं... अमहग्गतं वा चित्तं... सउत्तरं वा चित्तं... अनुत्तरं वा चित्तं... समाहितं वा चित्तं... असमाहितं वा चित्तं... विमुत्तं वा चित्तं... अविमुत्तं वा चित्तं ‘अविमुत्तं चित्तं’न्ति पजानाति ।

“अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो तिस्सोपि जातियो चतस्सोपि जातियो पञ्चपि जातियो दसपि जातियो वीसम्पि जातियो तिसम्पि जातियो चत्तालीसम्पि जातियो पञ्चासम्पि जातियो जातिसतम्पि जातिसहस्सम्पि जातिसतसहस्सम्पि अनेकेपि संवट्टकप्पे अनेकेपि विवट्टकप्पे अनेकेपि संवट्टविवट्टकप्पे — ‘अमुत्रासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खपटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो अमुत्र उदपादिं; तत्रापासिं एवंनामो एवंगोत्तो एवंवण्णो एवमाहारो एवंसुखदुक्खपटिसंवेदी एवमायुपरियन्तो, सो ततो चुतो इधूपपन्नोति, इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति ।

“दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति — ‘इमे वत खो भोन्तो सत्ता कायदुच्चरितेन समन्नागता वचीदुच्चरितेन समन्नागता मनोदुच्चरितेन समन्नागता अरियानं उपवादका मिच्छादिट्ठिका मिच्छादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपन्ना; इमे वा पन भोन्तो सत्ता कायसुचरितेन समन्नागता वचीसुचरितेन समन्नागता मनोसुचरितेन समन्नागता अरियानं अनुपवादका सम्मादिट्ठिका सम्मादिट्ठिकम्मसमादाना, ते कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपन्ना’ति । इति दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन सत्ते पस्सति चवमाने उपपज्जमाने हीने पणीते सुवण्णे दुब्बण्णे, सुगते दुग्गते यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति ।

“आसवानं खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । इमेहि खो, भिक्खवे, दसहि धम्मेहि समन्नागतो भिक्खु आहुनेय्यो होति पाहुनेय्यो दक्खिणेय्यो अज्जलिकरणीयो अनुत्तरं पुज्जक्खेतं लोकस्सा’ति । सत्तमं ।

८. थेरसुत्तं

९८. “दसहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो थेरो भिक्खु यस्सं यस्सं दिसायं विहरति, फासुयेव विहरति । कतमेहि दसहि? थेरो होति रत्तज्जू चिरपब्बजितो, सीलवा होति ...पे०... समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु, बहुस्सुतो होति...पे०... दिट्ठिया सुप्पटिविद्धो, उभयानि खो पनस्स पातिमोक्खानि वित्थारेन स्वागतानि होन्ति सुविभत्तानि सुप्पवत्तीनि सुविनिच्छितानि सुत्तसो अनुव्यज्जनसो, अधिकरणसमुप्पादवूपसमकुसलो होति, धम्मकामो होति पियसमुदाहारो

अभिधम्मे अभिविनये उल्लापामोज्जो, सन्तुट्ठो होति
 इतरीतरचीवरपिण्डपातसेनासनगिलानप्पच्चयभेसज्जपरिक्खारेन, पासादिको होति अभिक्कन्तपटिक्कन्ते
 [अभिक्कन्तपटिक्कन्तो (क०)] सुसंवुतो अन्तरघरे निसज्जाय, चतुन्नं झानानं आभिचेतसिकानं दिट्ठधम्मसुखविहारानं
 निकामलाभी होति अकिच्छलाभी अकसिरलाभी, आसवानज्ज खया अनासवं चेतोविमुत्तिं पज्जाविमुत्तिं दिट्ठेव धम्मे सयं
 अभिज्जा सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति। इमेहि खो, भिक्खवे, दसहि धम्मेहि समन्नागतो थेरो भिक्खु यस्सं यस्सं
 दिसायं विहरति, फासुयेव विहरती'ति। अट्ठमं।

९. उपालिसुत्तं

९९. अथ खो आयस्मा उपालि येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि।
 एकमन्तं निसिन्नो खो आयस्मा उपालि भगवन्तं एतदवोच — “इच्छामहं, भन्ते, अरज्जवनपत्थानि पन्तानि सेनासनानि
 पटिसेवितु”न्ति।

“दुरभिसम्भवानि हि खो [दुरभिसम्भवानि खो (सी० पी०)], उपालि, अरज्जवनपत्थानि पन्तानि सेनासनानि। दुक्करं
 पविवेकं दुरभिरमं। एकत्ते हरन्ति मज्जे मनो वनानि समाधिं अलभमानस्स भिक्खुनो। यो खो, उपालि, एवं वदेय्य — ‘अहं
 समाधिं अलभमानो अरज्जवनपत्थानि पन्तानि सेनासनानि पटिसेविस्सामी’ति, तस्सेतं पाटिकङ्खं — ‘संसीदिस्सति वा
 उप्पलविस्सति वा’ति [उप्पलविस्सति वा (सी० स्या० पी०)]।

“सेय्यथापि, उपालि, महाउदकरहदो। अथ आगच्छेय्य हत्थिनागो सत्तरतनो वा अट्ठुरतनो [अट्ठुरतनो (सी० पी०)]
 वा। तस्स एवमस्स — ‘यंनूनाहं इमं उदकरहदं ओगाहेत्वा कण्णसंधोविकम्पि खिडुं कीळेय्यं पिट्टिसंधोविकम्पि खिडुं
 कीळेय्यं। कण्णसंधोविकम्पि खिडुं कीळित्वा पिट्टिसंधोविकम्पि खिडुं कीळित्वा न्हत्वा [नहात्वा (सी० पी०), न्हात्वा
 (स्या०)] च पिवित्वा च पच्युत्तरित्वा येन कामं पक्कमेय्य’न्ति। सो तं उदकरहदं ओगाहेत्वा कण्णसंधोविकम्पि खिडुं
 कीळेय्यं पिट्टिसंधोविकम्पि खिडुं कीळेय्यं; कण्णसंधोविकम्पि खिडुं कीळित्वा पिट्टिसंधोविकम्पि खिडुं कीळित्वा न्हत्वा च
 पिवित्वा च पच्युत्तरित्वा येन कामं पक्कमेय्य। तं किस्स हेतु? महा, उपालि [महा हुपालि (सी० पी०)], अत्तभावो गम्भीरे
 गाधं विन्दति।

“अथ आगच्छेय्य ससो वा बिळारो वा। तस्स एवमस्स — ‘को चाहं, को च हत्थिनागो! यंनूनाहं इमं उदकरहदं
 ओगाहेत्वा कण्णसंधोविकम्पि खिडुं कीळेय्यं पिट्टिसंधोविकम्पि खिडुं कीळेय्यं; कण्णसंधोविकम्पि खिडुं कीळित्वा
 पिट्टिसंधोविकम्पि खिडुं कीळित्वा न्हत्वा च पिवित्वा च पच्युत्तरित्वा येन कामं पक्कमेय्य’न्ति। सो तं उदकरहदं सहसा
 अप्पटिसङ्खा पक्खन्देय्य। तस्सेतं पाटिकङ्खं — ‘संसीदिस्सति वा उप्पलविस्सति वा’ति। तं किस्स हेतु? परित्तो, उपालि,
 अत्तभावो गम्भीरे गाधं न विन्दति। एवमेवं खो, उपालि, यो एवं वदेय्य — ‘अहं समाधिं अलभमानो अरज्जवनपत्थानि
 पन्तानि सेनासनानि पटिसेविस्सामी’ति, तस्सेतं पाटिकङ्खं — ‘संसीदिस्सति वा उप्पलविस्सति वा’ति।

“सेय्यथापि, उपालि, दहरो कुमारो मन्दो उत्तानसेय्यको सकेन मुत्तकरीसेन कीळति। तं किं मज्जसि, उपालि, नन्वायं
 केवला परिपूरा बालखिड्ढा’ति? “एवं, भन्ते”।

“स खो सो, उपालि, कुमारो अपरेन समयेन वुद्धिमन्वाय इन्द्रियानं परिपाकमन्वाय यानि कानिचि कुमारकानं

कीळापनकानि भवन्ति, सेय्यथिदं — वङ्ककं [वङ्कं (सी० पी०)] घटिकं मोक्खचिकं चिङ्गुलकं [पिङ्गुलिकं (स्या०), चिङ्गुलकं (क०)] पत्ताळहकं रथकं धनुकं, तेहि कीळति । तं किं मज्जसि, उपालि, नन्वायं खिड्डा पुरिमाय खिड्डाय अभिक्कन्ततरा च पणीततरा चा'ति? “एवं, भन्ते” ।

“स खो सो, उपालि, कुमारो अपरेन समयेन बुद्धिमन्वाय इन्द्रियानं परिपाकमन्वाय पज्जहि कामगुणेहि समप्पितो समङ्गिभूतो परिचारेति चक्खुविज्जेय्येहि रूपेहि इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि पियरूपेहि कामूपसंहितेहि रजनीयेहि, सोतविज्जेय्येहि सद्देहि... धानविज्जेय्येहि गन्धेहि... जिह्वाविज्जेय्येहि रसेहि... कायविज्जेय्येहि फोडुब्बेहि इट्ठेहि कन्तेहि मनापेहि पियरूपेहि कामूपसंहितेहि रजनीयेहि । तं किं मज्जसि, उपालि, नन्वायं खिड्डा पुरिमाहि खिड्डाहि अभिक्कन्ततरा च पणीततरा चा'ति? “एवं, भन्ते” ।

[दी० नि० १.१९०; म० नि० २.२३३] “इध खो पन वो [वोति निपातमत्तं (अट्ठ०)], उपालि, तथागतो लोके उप्पज्जति अरहं सम्मासम्बुद्धो विज्जाचरणसम्पन्नो सुगतो लोकविदू अनुत्तरो पुरिसदम्मसारथि सत्था देवमनुस्सानं बुद्धो भगवा । सो इमं लोकं सदेवकं समारकं सब्रह्मकं सस्समणब्राह्मणिं पजं सदेवमनुस्सं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेति । सो धम्मं देसेति आदिकल्याणं मज्झेकल्याणं परियोसानकल्याणं सात्थं सब्यञ्जनं, केवलपरिपुण्णं परिसुद्धं ब्रह्मचरियं पकासेति ।

“तं धम्मं सुणाति गहपति वा गहपतिपुत्तो वा अज्जतरस्मिं वा कुले पच्चाजातो । सो तं धम्मं सुत्वा तथागते सद्धं पटिलभति । सो तेन सद्धापटिलाभेन समन्नागतो इति पटिसज्चिक्खति — ‘सम्बाधो घरावासो रजापथो, अब्भोकासो पब्बज्जा । नयिदं सुकरं अगारं अज्झावसता एकन्तपरिपुण्णं एकन्तपरिसुद्धं सद्धलिखितं ब्रह्मचरियं चरितुं । यंनूनाहं केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजेय्यन्ति ।

“सो अपरेन समयेन अप्पं वा भोगक्खन्धं पहाय महन्तं वा भोगक्खन्धं पहाय अप्पं वा जातिपरिवट्ठं पहाय महन्तं वा जातिपरिवट्ठं पहाय केसमस्सुं ओहारेत्वा कासायानि वत्थानि अच्छादेत्वा अगारस्मा अनगारियं पब्बजति ।

“सो एवं पब्बजितो समानो भिक्खूनां सिक्खासाजीवसमापन्नो पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति निहितदण्डो निहितसत्थो लज्जी दयापन्नो सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरति ।

“अदिन्नादानं पहाय अदिन्नादाना पटिविरतो होति दिन्नादायी दिन्नपाटिकङ्घी; अथेनेन सुचिभूतेन अत्तना विहरति ।

“अब्रह्मचरियं पहाय ब्रह्मचारी होति आराचारी विरतो मेथुना गामधम्मा ।

“मुसावादं पहाय मुसावादा पटिविरतो होति सच्चवादी सच्चसन्धो थेतो पच्चयिको अविसंवादको लोकस्स ।

“पिसुणं वाचं पहाय पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, इतो सुत्वा न अमुत्र अक्खाता इमेसं भेदाय, अमुत्र वा सुत्वा न इमेसं अक्खाता अमूसं भेदाय । इति भिन्नानं वा सन्धाता सहितानं वा अनुप्पदाता, समग्गारामो समग्गरतो समग्गनन्दी; समग्गकरणिं वाचं भासिता होति ।

“फरुसं वाचं पहाय फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति । या सा वाचा नेला कण्णसुखा पेमनीया हृदयङ्गमा पोरी बहुजनकन्ता बहुजनमनापा, तथारूपिं वाचं भासिता होति ।

“सम्पप्पलापं पहाय सम्पप्पलापा पटिविरतो होति कालवादी भूतवादी अत्थवादी धम्मवादी विनयवादी, निधानवतिं वाचं भासिता होति कालेन सापदेसं परियन्तवतिं अत्थसंहितं ।

“सो बीजगामभूतगामसमारम्भा पटिविरतो होति । एकभक्तिको होति रत्तूपरतो, विरतो विकालभोजना । नच्चगीतवादितविसूकदस्सना पटिविरतो होति, मालागन्धविलेपनधारणमण्डनविभूसनट्टाना पटिविरतो होति, उच्चासयनमहासयना पटिविरतो होति, जातरूपरजतपटिगहणा पटिविरतो होति, आमकधञ्जपटिगहणा पटिविरतो होति, आमकमंसपटिगहणा पटिविरतो होति, इत्थिकुमारिकपटिगहणा पटिविरतो होति, दासिदासपटिगहणा पटिविरतो होति, अजेळकपटिगहणा पटिविरतो होति, कुक्कुटसूकरपटिगहणा पटिविरतो होति, हत्थिगवस्सवळवपटिगहणा पटिविरतो होति, खेत्तवत्थुपटिगहणा पटिविरतो होति, दूतेय्यपहिणगमनानुयोगा पटिविरतो होति, कयविक्कया पटिविरतो होति, तुलाकूटकंसकूटमानकूटा पटिविरतो होति, उक्कोटनवञ्चननिकतिसाचियोगा पटिविरतो होति, छेदनवधबन्धनविपरामोसआलोपसहसाकारा पटिविरतो होति ।

“सो सन्तुडो होति कायपरिहारिकेन चीवरेन कुच्छिपरिहारिकेन पिण्डपातेन । येन येनेव पक्कमति समादायेव पक्कमति, सेय्यथापि नाम पक्खी सकुणो येन येनेव डेति सपत्तभारोव डेति । एवमेवं भिक्खु सन्तुडो होति कायपरिहारिकेन चीवरेन कुच्छिपरिहारिकेन पिण्डपातेन । येन येनेव पक्कमति समादायेव पक्कमति । सो इमिना अरियेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो अज्झत्तं अनवज्जसुखं पटिसंवेदेति ।

“सो चक्खुना रूपं दिस्वा न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरणमेनं चक्खुन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यं, तस्स संवराय पटिपज्जति; रक्खति चक्खुन्द्रियं, चक्खुन्द्रिये संवरं आपज्जति । सो तेन सदं सुत्वा... घानेन गन्धं घायित्वा... जिह्वाय रसं सायित्वा... कायेन फोडुब्बं फुसित्वा... मनसा धम्मं विज्जाय न निमित्तग्गाही होति नानुब्यञ्जनग्गाही । यत्वाधिकरणमेनं मनिन्द्रियं असंवृतं विहरन्तं अभिज्झादोमनस्सा पापका अकुसला धम्मा अन्वास्सवेय्यं, तस्स संवराय पटिपज्जति; रक्खति मनिन्द्रियं, मनिन्द्रिये संवरं आपज्जति । सो इमिना अरियेन इन्द्रियसंवरेन समन्नागतो अज्झत्तं अब्यासेकसुखं पटिसंवेदेति ।

“सो अभिक्कन्ते पटिक्कन्ते सम्पजानकारी होति, आलोकिते विलोकिते सम्पजानकारी होति, समिज्जिते पसारिते सम्पजानकारी होति, सङ्घाटिपत्तचीवरधारणे सम्पजानकारी होति, असिते पीते खायिते सायिते सम्पजानकारी होति, उच्चारपस्सावकम्मे सम्पजानकारी होति, गते ठिते निसिन्ने सुत्ते जागरिते भासिते तुण्हीभावे सम्पजानकारी होति ।

“सो इमिना च अरियेन सीलक्खन्धेन समन्नागतो, इमिना च अरियेन इन्द्रियसंवरेन समन्नागतो, इमिना च अरियेन सतिसम्पजज्जे समन्नागतो विवित्तं सेनासनं भजति अरज्जं रुक्खमूलं पब्बतं कन्दरं गिरिगुहं सुसानं वनपत्थं अब्भोकासं पलालपुज्जं । सो अरज्जगतो वा रुक्खमूलगतो वा सुज्जागारगतो वा निसीदति पल्लङ्कं आभुजित्वा उजुं कायं पणिधाय परिमुखं सतिं उपट्टपेत्वा ।

“सो अभिज्झं लोके पहाय विगताभिज्झेन चेतसा विहरति, अभिज्झाय चित्तं परिसोधेति । ब्यापादपदोसं पहाय अब्यापन्नचित्तो विहरति सब्बपाणभूतहितानुकम्पी, ब्यापादपदोसा चित्तं परिसोधेति । थिनमिद्धं पहाय विगतथिनमिद्धो विहरति आलोकसज्जी सतो सम्पजानो, थिनमिद्धा चित्तं परिसोधेति । उद्धच्चकुक्कुच्चं पहाय अनुद्धतो विहरति अज्झत्तं वूपसन्तचित्तो, उद्धच्चकुक्कुच्चा चित्तं परिसोधेति । विचिकिच्छं पहाय तिण्णविचिकिच्छो विहरति अकथंकथी कुसलेसु

धम्मोसु, विचिकिच्छाय चित्तं परिसोधेति ।

“सो इमे पञ्च नीवरणे पहाय चेतसो उपक्विलेसे पञ्जाय दुब्बलीकरणे, विविच्चेव कामेहि विविच्च अकुसलेहि धम्मोहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । तं किं मज्जसि, उपालि, ‘नन्वायं विहारो पुरिमेहि विहारेहि अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा’”ति? “एवं, भन्ते” ।

“इमम्पि खो, उपालि, मम सावका अत्तनि धम्मं सम्पस्समाना अरज्जवनपत्थानि पन्तानि सेनासनानि पटिसेवन्ति, नो च खो ताव अनुप्पत्तसदत्था विहरन्ति ।

“पुन चपरं, उपालि, भिक्खु वितक्कविचारानं वूपसमा...पे०... दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । तं किं मज्जसि, उपालि, ‘नन्वायं विहारो पुरिमेहि विहारेहि अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा’”ति? “एवं, भन्ते” ।

“इमम्पि खो, उपालि, मम सावका अत्तनि धम्मं सम्पस्समाना अरज्जवनपत्थानि पन्तानि सेनासनानि पटिसेवन्ति, नो च खो ताव अनुप्पत्तसदत्था विहरन्ति ।

“पुन चपरं, उपालि, भिक्खु पीतिया च विरागा...पे०... ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । तं किं मज्जसि, उपालि, ‘नन्वायं विहारो पुरिमेहि विहारेहि अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा’”ति? “एवं, भन्ते” ।

“इमम्पि खो, उपालि, मम सावका अत्तनि धम्मं सम्पस्समाना अरज्जवनपत्थानि पन्तानि सेनासनानि पटिसेवन्ति, नो च खो ताव अनुप्पत्तसदत्था विहरन्ति ।

“पुन चपरं, उपालि, भिक्खु सुखस्स च पहाना...पे०... चतुत्थं ज्ञानं...पे०... ।

पुन चपरं, उपालि, भिक्खु सब्बसो रूपसज्जानं समतिक्कमा पटिघसज्जानं अत्थङ्गमा नानत्तसज्जानं अमनसिकारा ‘अनन्तो आकासो’ति आकासानज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । तं किं मज्जसि, उपालि, ‘नन्वायं विहारो पुरिमेहि विहारेहि अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा’”ति? “एवं, भन्ते” ।

“इमम्पि खो, उपालि, मम सावका अत्तनि धम्मं सम्पस्समाना अरज्जवनपत्थानि पन्तानि सेनासनानि पटिसेवन्ति, नो च खो ताव अनुप्पत्तसदत्था विहरन्ति ।

“पुन चपरं, उपालि, भिक्खु सब्बसो आकासानज्जायतनं समतिक्कम्म ‘अनन्तं विज्जाण’न्ति विज्जाणज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति...पे०... ।

“सब्बसो विज्जाणज्जायतनं समतिक्कम्म ‘नत्थि किञ्ची’ति आकिञ्चज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति...पे०... ।

“सब्बसो आकिञ्चज्जायतनं समतिक्कम्म ‘सन्तमेतं पणीतमेतं’न्ति नेवसज्जानासज्जायतनं उपसम्पज्ज विहरति । तं किं मज्जसि, उपालि, ‘नन्वायं विहारो पुरिमेहि विहारेहि अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा’”ति? “एवं, भन्ते” ।

“इमम्पि खो, उपालि, मम सावका अत्तनि धम्मं सम्पस्समाना अरज्जवनपत्थानि पन्तानि सेनासनानि पटिसेवन्ति, नो

च खो ताव अनुप्पत्तसदत्था विहरन्ति ।

“पुन चपरं, उपालि, भिक्खु सब्बसो नेवसज्जानासज्जायतनं समतिक्कम्म सज्जावेदयितनिरोधं उपसम्पज्ज विहरति; पज्जाय चस्स दिस्वा आसवा परिकखीणा होन्ति । तं किं मज्जसि, उपालि, ‘नन्वायं विहारो पुरिमेहि विहारेहि अभिक्कन्ततरो च पणीततरो चा’”ति? “एवं, भन्ते” ।

“इमम्पि खो, उपालि, मम सावका अत्तनि धम्मं सम्पस्समाना अरज्जवनपत्थानि पन्तानि सेनासनानि पटिसेवन्ति, अनुप्पत्तसदत्था च विहरन्ति । इङ्ख त्वं, उपालि, सङ्खे विहराहि । सङ्खे ते विहरतो फासु भविस्सती”ति । नवमं ।

१०. अभब्बसुत्तं

१००. “दसयिमे, भिक्खवे, धम्मे अप्पहाय अभब्बो अरहत्तं सच्छिकातुं । कतमे दस? रागं, दोसं, मोहं, कोधं, उपनाहं, मक्खं, पळासं, इस्सं, मच्छरियं, मानं — इमे खो भिक्खवे, दस धम्मे अप्पहाय अभब्बो अरहत्तं सच्छिकातुं ।

“दसयिमे, भिक्खवे, धम्मे पहाय भब्बो अरहत्तं सच्छिकातुं । कतमे दस? रागं, दोसं, मोहं, कोधं, उपनाहं, मक्खं, पळासं, इस्सं, मच्छरियं, मानं — इमे खो, भिक्खवे, दस धम्मे पहाय भब्बो अरहत्तं सच्छिकातुं”न्ति । दसमं ।

उपालिवग्गो पञ्चमो ।

तस्सुद्धानं —

कामभोगी भयं दिट्ठि, वज्जियमाहितुत्तिया ।

कोकनुदो आहुनेय्यो, थेरो उपालि अभब्बोति ॥

दुतियपण्णासकं समत्तं ।

३. ततियपण्णासकं

(११) १. समणसज्जावग्गो

१. समणसज्जासुत्तं

१०१. “तिस्सो इमा, भिक्खवे, समणसज्जा भाविता बहुलीकता सत्त धम्मे परिपूरेन्ति । कतमा तिस्सो? वेवण्णियमिह अज्झुपगतो, परपटिबद्धा मे जीविका, अज्जो मे आकप्पो करणीयोति — इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो समणसज्जा भाविता बहुलीकता सत्त धम्मे परिपूरेन्ति ।

“कतमे सत्त? सन्ततकारी [सततकारी (स्या० पी० क०)] होति सन्ततवुत्ति [सततवुत्ति (स्या० पी०)] सीलेसु, अनभिज्झालु होति, अब्यापज्जो होति, अनतिमानी होति, सिक्खाकामो होति, इदमत्थंतिस्स होति जीवितपरिक्खारेसु, आरद्धवीरियो च [आरद्धविरियो च (सी० पी०), आरद्धविरियो (स्या०)] विहरति । इमा खो, भिक्खवे, तिस्सो समणसज्जा

भाविता बहुलीकता इमे सत्त धम्मे परिपूरेन्ती'ति । पठमं ।

२. बोज्झङ्गसुत्तं

१०२. “सत्तिमे, भिक्खवे, बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता तिस्सो विज्जा परिपूरेन्ति । कतमे सत्त? सतिसम्बोज्झङ्गो, धम्मविचयसम्बोज्झङ्गो, वीरियसम्बोज्झङ्गो, पीतिसम्बोज्झङ्गो, पस्सद्विसम्बोज्झङ्गो, समाधिसम्बोज्झङ्गो, उपेक्खासम्बोज्झङ्गो — इमे खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता तिस्सो विज्जा परिपूरेन्ति । कतमा तिस्सो? इध, भिक्खवे, भिक्खु अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति, सेय्यथिदं — एकम्पि जातिं द्वेपि जातियो तिस्सोपि जातियो... पे०... इति साकारं सउद्देसं अनेकविहितं पुब्बेनिवासं अनुस्सरति । दिब्बेन चक्खुना विसुद्धेन अतिक्कन्तमानुसकेन... पे०... यथाकम्मूपगे सत्ते पजानाति । आसवानं खया... पे०... सच्छिकत्वा उपसम्पज्ज विहरति । इमे खो, भिक्खवे, सत्त बोज्झङ्गा भाविता बहुलीकता इमा तिस्सो विज्जा परिपूरेन्ती'ति । दुतियं ।

३. मिच्छत्तसुत्तं

१०३. “मिच्छत्तं, भिक्खवे, आगम्म विराधना होति, नो आराधना । कथञ्च, भिक्खवे, मिच्छत्तं आगम्म विराधना होति, नो आराधना? मिच्छादिट्ठिकस्स, भिक्खवे, मिच्छासङ्कप्पो पहोति, मिच्छासङ्कप्पस्स मिच्छावाचा पहोति, मिच्छावाचस्स मिच्छाकम्मन्तो पहोति, मिच्छाकम्मन्तस्स मिच्छाआजीवो पहोति, मिच्छाआजीवस्स मिच्छावायामो पहोति, मिच्छावायामस्स मिच्छासति पहोति, मिच्छासतिस्स मिच्छासमाधि पहोति, मिच्छासमाधिस्स मिच्छाजाणं पहोति, मिच्छाजाणिस्स [मिच्छाजाणस्स (पी० क०)] मिच्छाविमुत्ति पहोति । एवं खो, भिक्खवे, मिच्छत्तं आगम्म विराधना होति, नो आराधना ।

“सम्मत्तं, भिक्खवे, आगम्म आराधना होति, नो विराधना । कथञ्च, भिक्खवे, सम्मत्तं आगम्म आराधना होति, नो विराधना? सम्मादिट्ठिकस्स, भिक्खवे, सम्मासङ्कप्पो पहोति, सम्मासङ्कप्पस्स सम्मावाचा पहोति, सम्मावाचस्स सम्माकम्मन्तो पहोति, सम्माकम्मन्तस्स सम्माआजीवो पहोति, सम्माआजीवस्स सम्मावायामो पहोति, सम्मावायामस्स सम्मासति पहोति, सम्मासतिस्स सम्मासमाधि पहोति, सम्मासमाधिस्स सम्माजाणं पहोति, सम्माजाणिस्स [सम्माजाणस्स (पी० क०)] सम्माविमुत्ति पहोति । एवं खो, भिक्खवे, सम्मत्तं आगम्म आराधना होति, नो विराधना'ति । ततियं ।

४. बीजसुत्तं

१०४. [अ० नि० १.३०६; कथा० ७०८] “मिच्छादिट्ठिकस्स, भिक्खवे, पुरिसपुगलस्स मिच्छासङ्कप्पस्स मिच्छावाचस्स मिच्छाकम्मन्तस्स मिच्छाआजीवस्स मिच्छावायामस्स मिच्छासतिस्स मिच्छासमाधिस्स मिच्छाजाणिस्स मिच्छाविमुत्तिस्स यञ्च कायकम्मं यथादिट्ठि समत्तं समादिन्नं [समादिणं (पी० क०)] यञ्च वचीकम्मं... यञ्च मनोकम्मं यथादिट्ठि समत्तं समादिन्नं या च चेतना या च पत्थना यो च पणिधि ये च सङ्खारा, सब्बे ते धम्मा अनिद्वाय अकन्ताय अमनापाय अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ति । तं किस्स हेतु? दिट्ठि हिस्स [दिट्ठि हि (सी० स्या० पी०)], भिक्खवे, पापिका ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, निम्बबीजं वा कोसातकिबीजं वा तित्तकालाबुबीजं वा अल्लाय पथविया निक्खित्तं यञ्चेव पथविरसं उपादियति यञ्च आपोरसं उपादियति, सब्बं तं तित्तकत्ताय कटुकत्ताय असातत्ताय संवत्तति । तं किस्स हेतु? बीजज्झि, भिक्खवे, पापकं । एवमेवं खो, भिक्खवे, मिच्छादिट्ठिकस्स पुरिसपुगलस्स मिच्छासङ्कप्पस्स मिच्छावाचस्स

मिच्छाकम्मन्तस्स मिच्छाआजीवस्स मिच्छावायामस्स मिच्छासतिस्स मिच्छासमाधिस्स मिच्छाजाणिस्स मिच्छाविमुत्तिस्स यञ्चेव कायकम्मं यथादिट्ठि समत्तं समादिन्नं यञ्च वचीकम्मं... यञ्च मनोकम्मं यथादिट्ठि समत्तं समादिन्नं या च चेतना या च पत्थना यो च पणिधि ये च सङ्खारा, सब्बे ते धम्मा अनिट्ठाय अकन्ताय अमनापाय अहिताय दुक्खाय संवत्तन्ति । तं किस्स हेतु? दिट्ठि हिस्स, भिक्खवे, पापिका ।

“सम्मादिट्ठिकस्स, भिक्खवे, पुरिसपुग्गलस्स सम्मासङ्कप्पस्स सम्मावाचस्स सम्माकम्मन्तस्स सम्माआजीवस्स सम्मावायामस्स सम्मासतिस्स सम्मासमाधिस्स सम्माजाणिस्स सम्माविमुत्तिस्स यञ्चेव कायकम्मं यथादिट्ठि समत्तं समादिन्नं यञ्च वचीकम्मं यथादिट्ठि समत्तं समादिन्नं यञ्च मनोकम्मं यथादिट्ठि समत्तं समादिन्नं या च चेतना या च पत्थना यो च पणिधि ये च सङ्खारा, सब्बे ते धम्मा इट्ठाय कन्ताय मनापाय हिताय सुखाय संवत्तन्ति । तं किस्स हेतु? दिट्ठि हिस्स, भिक्खवे, भदिका ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, उच्छुबीजं वा सालिबीजं वा मुद्दिकाबीजं वा अल्लाय पथविया निक्खित्तं यञ्च पथविरसं उपादियति यञ्च आपोरसं उपादियति सब्बं तं सातत्ताय मधुरत्ताय असेचनकत्ताय संवत्तति । तं किस्स हेतु? बीजहि भिक्खवे, भदकं । एवमेवं खो, भिक्खवे, सम्मादिट्ठिकस्स... पे० ... सम्माविमुत्तिस्स यञ्चेव कायकम्मं यथादिट्ठि समत्तं समादिन्नं यञ्च वचीकम्मं... यञ्च मनोकम्मं यथादिट्ठि समत्तं समादिन्नं या च चेतना या च पत्थना यो च पणिधि ये च सङ्खारा, सब्बे ते धम्मा इट्ठाय कन्ताय मनापाय हिताय सुखाय संवत्तन्ति । तं किस्स हेतु? दिट्ठि हिस्स, भिक्खवे, भदिका”ति । चतुत्थं ।

५. विज्जासुत्तं

१०५. “अविज्जा, भिक्खवे, पुब्बङ्गमा अकुसलानं धम्मानं समापत्तिया, अन्वदेव अहिरिकं अनोत्तप्यं । अविज्जागतस्स, भिक्खवे, अविद्वसुनो मिच्छादिट्ठि पहाति, मिच्छादिट्ठिकस्स मिच्छासङ्कप्पो पहाति, मिच्छासङ्कप्पस्स मिच्छावाचा पहाति, मिच्छावाचस्स मिच्छाकम्मन्तो पहाति, मिच्छाकम्मन्तस्स मिच्छाआजीवो पहाति, मिच्छाआजीवस्स मिच्छावायामो पहाति, मिच्छावायामस्स मिच्छासति पहाति, मिच्छासतिस्स मिच्छासमाधि पहाति, मिच्छासमाधिस्स मिच्छाजाणं पहाति, मिच्छाजाणिस्स मिच्छाविमुत्ति पहाति ।

“विज्जा, भिक्खवे, पुब्बङ्गमा कुसलानं धम्मानं समापत्तिया, अन्वदेव हिरोत्तप्यं । विज्जागतस्स, भिक्खवे, विद्वसुनो सम्मादिट्ठि पहाति, सम्मादिट्ठिकस्स सम्मासङ्कप्पो पहाति, सम्मासङ्कप्पस्स सम्मावाचा पहाति, सम्मावाचस्स सम्माकम्मन्तो पहाति, सम्माकम्मन्तस्स सम्माआजीवो पहाति, सम्माआजीवस्स सम्मावायामो पहाति, सम्मावायामस्स सम्मासति पहाति, सम्मासतिस्स सम्मासमाधि पहाति, सम्मासमाधिस्स सम्माजाणं पहाति, सम्माजाणिस्स सम्माविमुत्ति पहाती”ति । पञ्चमं ।

६. निज्जरसुत्तं

१०६. [दी० नि० ३.३६०] “दसयिमानि, भिक्खवे, निज्जरवत्थूनि । कतमानि दस? सम्मादिट्ठिकस्स, भिक्खवे, मिच्छादिट्ठि निज्जिण्णा होति; ये च मिच्छादिट्ठिपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति ते चस्स निज्जिण्णा होन्ति; सम्मादिट्ठिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति ।

“सम्मासङ्कप्पस्स, भिक्खवे, मिच्छासङ्कप्पो निज्जिण्णो होति; ये च मिच्छासङ्कप्पपच्चया अनेके पापका अकुसला

धम्मा सम्भवन्ति ते चस्स निज्जिण्णा होन्ति; सम्मासङ्कप्पपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति ।

“सम्मावाचस्स, भिक्खवे, मिच्छावाचा निज्जिण्णा होति; ये च मिच्छावाचापच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति ते चस्स निज्जिण्णा होन्ति; सम्मावाचापच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति ।

“सम्माकम्मन्तस्स, भिक्खवे, मिच्छाकम्मन्तो निज्जिण्णो होति; ये च मिच्छाकम्मन्तपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति ते चस्स निज्जिण्णा होन्ति; सम्माकम्मन्तपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति ।

“सम्माआजीवस्स, भिक्खवे, मिच्छाआजीवो निज्जिण्णो होति; ये च मिच्छाआजीवपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति ते चस्स निज्जिण्णा होन्ति; सम्माआजीवपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति ।

“सम्मावायामस्स, भिक्खवे, मिच्छावायामो निज्जिण्णो होति; ये च मिच्छावायामपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति ते चस्स निज्जिण्णा होन्ति; सम्मावायामपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति ।

“सम्मासतिस्स, भिक्खवे, मिच्छासति निज्जिण्णा होति; ये च मिच्छासतिपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति ते चस्स निज्जिण्णा होन्ति; सम्मासतिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति ।

“सम्मासमाधिस्स, भिक्खवे, मिच्छासमाधि निज्जिण्णो होति; ये च मिच्छासमाधिपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति ते चस्स निज्जिण्णा होन्ति; सम्मासमाधिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति ।

“सम्माजाणिस्स, भिक्खवे, मिच्छाजाणं निज्जिण्णं होति; ये च मिच्छाजाणपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति ते चस्स निज्जिण्णा होन्ति; सम्माजाणपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति ।

“सम्माविमुत्तिस्स, भिक्खवे, मिच्छाविमुत्ति निज्जिण्णा होति; ये च मिच्छाविमुत्तिपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति ते चस्स निज्जिण्णा होन्ति; सम्माविमुत्तिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति । इमानि खो, भिक्खवे, दस निज्जरवत्थूनी’ति । छट्ठं ।

७. धोवनसुत्तं

१०७. “अत्थि, भिक्खवे, दक्खिणेषु जनपदेसु धोवनं नाम । तत्थ होति अन्नम्पि पानम्पि खज्जम्पि भोज्जम्पि लेय्यम्पि पेय्यम्पि नच्चम्पि गीतम्पि वादितम्पि । अत्थेतं, भिक्खवे, धोवनं; ‘नेतं नत्थी’ति वदामि । तज्ज खो एतं, भिक्खवे, धोवनं हीनं गम्मं पोथुज्जनिकं अनरियं अनत्थसंहितं न निब्बिदाय न विरागाय न निरोधाय न उपसमाय न अभिज्जाय न सम्बोधाय न निब्बानाय संवत्तति ।

“अहज्ज खो, भिक्खवे, अरियं धोवनं देसेस्सामि, यं धोवनं एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति, यं धोवनं आगम्म जातिधम्मा सत्ता जातिया परिमुच्चन्ति, जराधम्मा सत्ता जराय

परिमुच्चन्ति, मरणधम्मा सत्ता मरणेन परिमुच्चन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासधम्मा सत्ता सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासेहि परिमुच्चन्ति । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“कतमञ्च तं, भिक्खवे, अरियं धोवनं, (यं धोवनं) [( ) नत्थि स्यामपोत्थके] एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति, यं धोवनं आगम्म जातिधम्मा सत्ता जातिया परिमुच्चन्ति, जराधम्मा सत्ता जराय परिमुच्चन्ति, मरणधम्मा सत्ता मरणेन परिमुच्चन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासधम्मा सत्ता सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासेहि परिमुच्चन्ति?

“सम्मादिट्ठिक्कस्स, भिक्खवे, मिच्छादिट्ठि निद्घोता होति; ये च मिच्छादिट्ठिपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति ते चस्स निद्घोता होन्ति; सम्मादिट्ठिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति ।

“सम्मासङ्कप्पस्स, भिक्खवे, मिच्छासङ्कप्पो निद्घोतो होति...पे०... सम्मावाचस्स, भिक्खवे, मिच्छावाचा निद्घोता होति... सम्माकम्मन्तस्स, भिक्खवे, मिच्छाकम्मन्तो निद्घोतो होति... सम्माआजीवस्स, भिक्खवे, मिच्छाआजीवो निद्घोतो होति... सम्मावायामस्स, भिक्खवे, मिच्छावायामो निद्घोतो होति... सम्मासतिस्स, भिक्खवे, मिच्छासति निद्घोता होति... सम्मासमाधिस्स, भिक्खवे, मिच्छासमाधि निद्घोतो होति... सम्माजाणिस्स, भिक्खवे, मिच्छाजाणं निद्घोतं होति...पे०... ।

“सम्माविमुत्तिस्स, भिक्खवे, मिच्छाविमुत्ति निद्घोता होति; ये च मिच्छाविमुत्तिपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति ते चस्स निद्घोता होन्ति; सम्माविमुत्तिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति । इदं खो तं, भिक्खवे, अरियं धोवनं एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तति, यं धोवनं आगम्म जातिधम्मा सत्ता जातिया परिमुच्चन्ति, जराधम्मा सत्ता जराय परिमुच्चन्ति, मरणधम्मा सत्ता मरणेन परिमुच्चन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासधम्मा सत्ता सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासेहि परिमुच्चन्ती”ति । सत्तमं ।

८. तिकिच्छकसुत्तं

१०८. “तिकिच्छका, भिक्खवे, विरेचनं देन्ति पित्तसमुद्धानानम्पि आबाधानं पटिघाताय, सेम्हसमुद्धानानम्पि आबाधानं पटिघाताय, वातसमुद्धानानम्पि आबाधानं पटिघाताय । अत्थेतं, भिक्खवे, विरेचनं; ‘नेतं नत्थी’ति वदामि । तञ्च खो एतं, भिक्खवे, विरेचनं सम्पज्जतिपि विपज्जतिपि ।

“अहञ्च खो, भिक्खवे, अरियं विरेचनं देसेस्सामि, यं विरेचनं सम्पज्जतियेव नो विपज्जति, यं विरेचनं आगम्म जातिधम्मा सत्ता जातिया परिमुच्चन्ति, जराधम्मा सत्ता जराय परिमुच्चन्ति, मरणधम्मा सत्ता मरणेन परिमुच्चन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासधम्मा सत्ता सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासेहि परिमुच्चन्ति । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“कतमञ्च तं, भिक्खवे, अरियं विरेचनं, यं विरेचनं सम्पज्जतियेव नो विपज्जति, यं विरेचनं आगम्म जातिधम्मा सत्ता जातिया परिमुच्चन्ति, जराधम्मा सत्ता जराय परिमुच्चन्ति, मरणधम्मा सत्ता मरणेन परिमुच्चन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासधम्मा सत्ता सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासेहि परिमुच्चन्ति?

“सम्मादिट्ठिकस्स, भिक्खवे, मिच्छादिट्ठि विरित्ता होति; ये च मिच्छादिट्ठिपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति ते चस्स विरित्ता होन्ति; सम्मादिट्ठिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति ।

“सम्मासङ्कप्पस्स, भिक्खवे, मिच्छासङ्कप्पो विरित्तो होति... पे०... सम्मावाचस्स, भिक्खवे, मिच्छावाचा विरित्ता होति... सम्माकम्मन्तस्स, भिक्खवे, मिच्छाकम्मन्तो विरित्तो होति... सम्माआजीवस्स, भिक्खवे, मिच्छाआजीवो विरित्तो होति... सम्मावायामस्स, भिक्खवे, मिच्छावायामो विरित्तो होति... सम्मासतिस्स, भिक्खवे, मिच्छासति विरित्ता होति... सम्मासमाधिस्स, भिक्खवे, मिच्छासमाधि विरित्तो होति... सम्माजाणिस्स, भिक्खवे, मिच्छाजाणं विरित्तं होति... पे०... ।

“सम्माविमुत्तिस्स, भिक्खवे, मिच्छाविमुत्ति विरित्ता होति; ये च मिच्छाविमुत्तिपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति ते चस्स विरित्ता होन्ति; सम्माविमुत्तिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति । इदं खो तं, भिक्खवे, अरियं विरेचनं यं विरेचनं सम्पज्जतियेव नो विपज्जति, यं विरेचनं आगम्म जातिधम्मा सत्ता जातिया परिमुच्चन्ति... पे०... सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासेहि परिमुच्चन्ती”ति । अट्ठमं ।

९. वमनसुत्तं

१०९. “तिकिच्छका, भिक्खवे, वमनं देन्ति पित्तसमुद्धानानम्पि आबाधानं पटिघाताय, सेम्हसमुद्धानानम्पि आबाधानं पटिघाताय, वातसमुद्धानानम्पि आबाधानं पटिघाताय । अत्थेतं, भिक्खवे, वमनं; ‘नेतं नत्थी’ति वदामि । तज्ज खो एतं, भिक्खवे, वमनं सम्पज्जतिपि विपज्जतिपि ।

“अहज्ज खो, भिक्खवे, अरियं वमनं देसेस्सामि, यं वमनं सम्पज्जतियेव नो विपज्जति, यं वमनं आगम्म जातिधम्मा सत्ता जातिया परिमुच्चन्ति, जराधम्मा सत्ता जराय परिमुच्चन्ति, मरणधम्मा सत्ता मरणेन परिमुच्चन्ति, सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासधम्मा सत्ता सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासेहि परिमुच्चन्ति । तं सुणाथ... पे०... ।

“कतमज्ज तं, भिक्खवे, अरियं वमनं, यं वमनं सम्पज्जतियेव नो विपज्जति, यं वमनं आगम्म जातिधम्मा सत्ता जातिया परिमुच्चन्ति... पे०... सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासधम्मा सत्ता सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासेहि परिमुच्चन्ति?

“सम्मादिट्ठिकस्स, भिक्खवे, मिच्छादिट्ठि वन्ता होति; ये च मिच्छादिट्ठिपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति ते चस्स वन्ता होन्ति; सम्मादिट्ठिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति ।

“सम्मासङ्कप्पस्स, भिक्खवे, मिच्छासङ्कप्पो वन्तो होति... पे०... सम्मावाचस्स, भिक्खवे, मिच्छावाचा वन्ता होति... सम्माकम्मन्तस्स, भिक्खवे, मिच्छाकम्मन्तो वन्तो होति... सम्माआजीवस्स भिक्खवे, मिच्छाआजीवो वन्तो होति... सम्मावायामस्स, भिक्खवे, मिच्छावायामो वन्तो होति... सम्मासतिस्स, भिक्खवे, मिच्छासति वन्ता होति... सम्मासमाधिस्स, भिक्खवे, मिच्छासमाधि वन्तो होति... सम्माजाणिस्स, भिक्खवे, मिच्छाजाणं वन्तं होति ... पे०... ।

“सम्माविमुत्तिस्स, भिक्खवे, मिच्छाविमुत्ति वन्ता होति; ये च मिच्छाविमुत्तिपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति ते चस्स वन्ता होन्ति; सम्माविमुत्तिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति । इदं खो तं, भिक्खवे, अरियं वमनं यं वमनं सम्पज्जतियेव नो विपज्जति, यं वमनं आगम्म जातिधम्मा सत्ता जातिया परिमुच्चन्ति...

पे०... सोकपरिदेवदुक्खदोमनस्सुपायासेहि परिमुच्चन्ती’ति । नवमं ।

१०. निद्धमनीयसुत्तं

११०. “दसयिमे, भिक्खवे, निद्धमनीया धम्मा । कतमे दस? सम्मादिट्ठिकस्स, भिक्खवे, मिच्छादिट्ठि निद्धन्ता होति; ये च मिच्छादिट्ठिपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति ते चस्स निद्धन्ता होन्ति; सम्मादिट्ठिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति ।

“सम्मासङ्कप्पस्स, भिक्खवे, मिच्छासङ्कप्पो निद्धन्तो होति... पे०... सम्मावाचस्स भिक्खवे, मिच्छावाचा निद्धन्ता होति... सम्माकम्मन्तस्स, भिक्खवे, मिच्छाकम्मन्तो निद्धन्तो होति... सम्माआजीवस्स, भिक्खवे, मिच्छाआजीवो निद्धन्तो होति... सम्मावायामस्स, भिक्खवे, मिच्छावायामो निद्धन्तो होति... सम्मासतिस्स, भिक्खवे, मिच्छासति निद्धन्ता होति... सम्मासमाधिस्स, भिक्खवे, मिच्छासमाधि निद्धन्तो होति... सम्माजाणिस्स, भिक्खवे, मिच्छाजाणं निद्धन्तं होति... ।

“सम्माविमुत्तिस्स, भिक्खवे, मिच्छाविमुत्ति निद्धन्ता होति; ये च मिच्छाविमुत्तिपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति ते चस्स निद्धन्ता होन्ति; सम्माविमुत्तिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति । इमे खो, भिक्खवे, दस निद्धमनीया धम्मा’ति । दसमं ।

११. पठमअसेखसुत्तं

१११. अथ खो अज्जतरो भिक्खु येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो भिक्खु भगवन्तं एतदवोच —

“असेखो असेखो’ति, भन्ते, वुच्चति । कित्तावता भन्ते, भिक्खु असेखो होती’ति? “इध, भिक्खु, भिक्खु असेखाय सम्मादिट्ठिया समन्नागतो होति, असेखेन सम्मासङ्कप्पेन समन्नागतो होति, असेखाय सम्मावाचाय समन्नागतो होति, असेखेन सम्माकम्मन्तेन समन्नागतो होति, असेखेन सम्माआजीवेन समन्नागतो होति, असेखेन सम्मावायामेन समन्नागतो होति, असेखाय सम्मासतिया समन्नागतो होति, असेखेन सम्मासमाधिना समन्नागतो होति, असेखेन सम्माजाणेन समन्नागतो होति, असेखाय सम्माविमुत्तिया समन्नागतो होति । एवं खो, भिक्खु, भिक्खु असेखो होती’ति । एकादसमं ।

१२. दुतियअसेखसुत्तं

११२. “दसयिमे, भिक्खवे, असेखिया धम्मा । कतमे दस? असेखा सम्मादिट्ठि, असेखो सम्मासङ्कप्पो, असेखा सम्मावाचा, असेखो सम्माकम्मन्तो, असेखो सम्माआजीवो, असेखो सम्मावायामो, असेखा सम्मासति, असेखो सम्मासमाधि, असेखं सम्माजाणं, असेखा सम्माविमुत्ति — इमे खो, भिक्खवे, दस असेखिया धम्मा’ति । द्वादसमं ।

समणसज्जावग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं —

सज्जा बोज्झङ्गा मिच्छत्तं, बीजं विज्जाय निज्जरं ।
धोवनं तिकिच्छा वमनं निद्धमनं द्वे असेखाति ॥

(१२) २. पच्चोरोहणिवग्गो

१. पठमअधम्मसुत्तं

११३. [अ० नि० १०.१७१] “अधम्मो च, भिक्खवे, वेदितब्बो अनत्थो च; धम्मो च वेदितब्बो अत्थो च । अधम्मञ्च विदित्वा अनत्थञ्च, धम्मञ्च विदित्वा अत्थञ्च यथा धम्मो यथा अत्थो तथा पटिपज्जितब्बं ।

“कतमो च, भिक्खवे, अधम्मो च अनत्थो च? मिच्छादिट्ठि, मिच्छासङ्कप्पो, मिच्छावाचा, मिच्छाकम्मन्तो, मिच्छाआजीवो, मिच्छावायामो, मिच्छासति, मिच्छासमाधि, मिच्छाजाणं, मिच्छाविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अधम्मो च अनत्थो च ।

“कतमो च, भिक्खवे, धम्मो च अत्थो च? सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि, सम्माजाणं, सम्माविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, धम्मो च अत्थो च ।

“अधम्मो च, भिक्खवे, वेदितब्बो अनत्थो च; धम्मो च वेदितब्बो अत्थो च । अधम्मञ्च विदित्वा अनत्थञ्च, धम्मञ्च विदित्वा अत्थञ्च यथा धम्मो यथा अत्थो तथा पटिपज्जितब्बं’न्ति, इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं’न्ति । पठमं ।

२. दुतियअधम्मसुत्तं

११४. “अधम्मो च, भिक्खवे, वेदितब्बो धम्मो च; अनत्थो च वेदितब्बो अत्थो च । अधम्मञ्च विदित्वा धम्मञ्च, अनत्थञ्च विदित्वा अत्थञ्च यथा धम्मो यथा अत्थो तथा पटिपज्जितब्बं ।

“कतमो च, भिक्खवे, अधम्मो, कतमो च धम्मो, कतमो च अनत्थो, कतमो च अत्थो?

“मिच्छादिट्ठि, भिक्खवे, अधम्मो; सम्मादिट्ठि धम्मो; ये च मिच्छादिट्ठिपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति, अयं अनत्थो; सम्मादिट्ठिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, अयं अत्थो ।

“मिच्छासङ्कप्पो, भिक्खवे, अधम्मो; सम्मासङ्कप्पो धम्मो; ये च मिच्छासङ्कप्पपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति, अयं अनत्थो; सम्मासङ्कप्पपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, अयं अत्थो ।

“मिच्छावाचा, भिक्खवे, अधम्मो; सम्मावाचा धम्मो; ये च मिच्छावाचापच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति, अयं अनत्थो; सम्मावाचापच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, अयं अत्थो ।

“मिच्छाकम्मन्तो, भिक्खवे, अधम्मो; सम्माकम्मन्तो धम्मो; ये च मिच्छाकम्मन्तपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति, अयं अनत्थो; सम्माकम्मन्तपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, अयं अत्थो ।

“मिच्छाआजीवो, भिक्खवे, अधम्मो; सम्माआजीवो धम्मो; ये च मिच्छाआजीवपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति, अयं अनत्थो; सम्माआजीवपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, अयं अत्थो।

“मिच्छावायामो, भिक्खवे, अधम्मो; सम्मावायामो धम्मो; ये च मिच्छावायामपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति, अयं अनत्थो; सम्मावायामपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, अयं अत्थो।

“मिच्छासति, भिक्खवे, अधम्मो; सम्मासति धम्मो; ये च मिच्छासतिपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति, अयं अनत्थो; सम्मासतिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, अयं अत्थो।

“मिच्छासमाधि, भिक्खवे, अधम्मो; सम्मासमाधि धम्मो; ये च मिच्छासमाधिपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति, अयं अनत्थो; सम्मासमाधिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, अयं अत्थो।

“मिच्छाजाणं, भिक्खवे, अधम्मो; सम्माजाणं धम्मो; ये च मिच्छाजाणपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति, अयं अनत्थो; सम्माजाणपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, अयं अत्थो।

“मिच्छाविमुत्ति, भिक्खवे, अधम्मो; सम्माविमुत्ति धम्मो; ये च मिच्छाविमुत्तिपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति, अयं अनत्थो; सम्माविमुत्तिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, अयं अत्थो।

“अधम्मो च, भिक्खवे, वेदितब्बो धम्मो च; अनत्थो च वेदितब्बो अत्थो च। अधम्मञ्च विदित्वा धम्मञ्च, अनत्थञ्च विदित्वा अत्थञ्च यथा धम्मो यथा अत्थो तथा पटिपज्जितव्वं’न्ति, इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं’न्ति। दुतियं।

३. ततियअधम्मसुत्तं

११५. “अधम्मो च, भिक्खवे, वेदितब्बो धम्मो च; अनत्थो च वेदितब्बो अत्थो च। अधम्मञ्च विदित्वा धम्मञ्च, अनत्थञ्च विदित्वा अत्थञ्च यथा धम्मो यथा अत्थो तथा पटिपज्जितव्वं’न्ति। इदमवोच भगवा। इदं वत्त्वान सुगतो उट्ठायासना विहारं पाविसि।

अथ खो तेसं भिक्खून् अचिरपक्कन्तस्स भगवतो एतदहोसि — “इदं खो नो, आवुसो, भगवा संखित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो — ‘अधम्मो च, भिक्खवे, वेदितब्बो धम्मो च; अनत्थो च वेदितब्बो अत्थो च। अधम्मञ्च विदित्वा धम्मञ्च, अनत्थञ्च विदित्वा अत्थञ्च यथा धम्मो यथा अत्थो तथा पटिपज्जितव्वं’न्ति। को नु खो इमस्स भगवता संखित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा वित्थारेन अत्थं विभजेय्या’ति?

अथ खो तेसं भिक्खून् एतदहोसि — “अयं खो आयस्मा आनन्दो सत्थु चेव संवणितो सम्भावितो च विज्जून् सब्रह्मचारीनं। पहीति चायस्मा आनन्दो इमस्स भगवता संखित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा वित्थारेन अत्थं विभजितुं। यन्नून मयं येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमेय्याम; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं एतमत्थं पटिपुच्छेय्याम [पुच्छेय्याम (सी० स्या० पी०) म० नि० १.२०२ पस्सितव्वं]। यथा नो आयस्मा आनन्दो व्याकरिस्सति तथा नं

धारेस्सामा”ति ।

अथ खो ते भिक्खू येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा आयस्मता आनन्देन सद्धिं सम्मोदिसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू आयस्मन्तं आनन्दं एतदवोचुं

—

“इदं खो नो, आवुसो आनन्द, भगवा संखित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो — ‘अधम्मो च...पे०... तथा पटिपज्जितब्ब’न्ति ।

“तेसं नो, आवुसो, अम्हाकं अचिरपक्कन्तस्स भगवतो एतदहोसि — ‘इदं खो नो, आवुसो, भगवता संखित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो — अधम्मो च...पे०... तथा पटिपज्जितब्बन्ति । को नु खो इमस्स भगवता संखित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा वित्थारेन अत्थं विभजेय्या’ति?

“तेसं नो, आवुसो, अम्हाकं एतदहोसि — ‘अयं खो आयस्मा आनन्दो सत्थु चेव संवणितो सम्भावितो च विज्जूनं सब्रह्मचारीनं । प्होति चायस्मा आनन्दो इमस्स भगवता संखित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा वित्थारेन अत्थं विभजितुं । यन्नून मयं येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमेय्याम; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं एतमत्थं पटिपुच्छेय्याम । यथा नो आयस्मा आनन्दो ब्याकरिस्सति तथा नं धारेस्सामा’ति । विभजतु आयस्मा आनन्दो’ति ।

“सेय्यथापि, आवुसो, पुरिसो सारत्थिको सारगवेसी सारपरियेसनं चरमानो महतो रुक्खस्स तिट्ठतो सारवतो अतिकक्कमेव मूलं अतिकक्कम्म खन्धं साखापलासे सारं परियेसितब्बं मज्जेय्य; एवंसम्पदमिदं आयस्मन्तानं सत्थारि सम्मुखीभूते तं भगवन्तं अतिसित्वा अम्हे एतमत्थं पटिपुच्छितब्बं मज्जेय्य । सो हावुसो, भगवा जानं जानाति पस्सं पस्सति, चक्खुभूतो जाणभूतो धम्मभूतो ब्रह्मभूतो वत्ता पवत्ता अत्थस्स निन्नेता अमतस्स दाता धम्मस्सामी तथागतो । सो चेव पनेतस्स कालो अहोसि यं तुम्हे भगवन्तंयेव उपसङ्कमित्वा एतमत्थं पटिपुच्छेय्याथ । यथा वो भगवा ब्याकरेय्य तथा नं धारेय्याथा’ति ।

“अट्ठावुसो आनन्द, भगवा जानं जानाति पस्सं पस्सति चक्खुभूतो जाणभूतो धम्मभूतो ब्रह्मभूतो वत्ता पवत्ता अत्थस्स निन्नेता अमतस्स दाता धम्मस्सामी तथागतो । सो चेव पनेतस्स कालो अहोसि यं मयं भगवन्तंयेव उपसङ्कमित्वा एतमत्थं पटिपुच्छेय्याम, यथा नो भगवा ब्याकरेय्य तथा नं धारेय्याम । अपि चायस्मा आनन्दो सत्थु चेव संवणितो सम्भावितो च विज्जूनं सब्रह्मचारीनं । प्होति चायस्मा आनन्दो इमस्स भगवता संखित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा वित्थारेन अत्थं विभजितुं । विभजतायस्मा आनन्दो अजरं कत्वा’ति ।

“तेनहावुसो, सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी’ति । “एवमावुसो’ति खो ते भिक्खू आयस्मतो आनन्दस्स पच्चस्सोसुं । अथायस्मा आनन्दो एतदवोच —

“यं खो नो, आवुसो, भगवा संखित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो — ‘अधम्मो च, भिक्खवे, वेदितब्बो धम्मो च; अनत्थो च वेदितब्बो अत्थो च । अधम्मज्ज विदित्वा धम्मज्ज, अनत्थज्ज विदित्वा अत्थज्ज यथा धम्मो यथा अत्थो तथा पटिपज्जितब्ब’न्ति ।

कतमो चावुसो, अधम्मो, कतमो च धम्मो, कतमो च अनत्थो, कतमो च अत्थो?

“मिच्छादिट्ठि, आवुसो, अधम्मो; सम्मादिट्ठि धम्मो; ये च मिच्छादिट्ठिपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति, अयं अनत्थो; सम्मादिट्ठिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, अयं अत्थो।

“मिच्छासङ्कप्पो, आवुसो, अधम्मो; सम्मासङ्कप्पो धम्मो... मिच्छावाचा, आवुसो, अधम्मो; सम्मावाचा धम्मो ... मिच्छाकम्मन्तो, आवुसो, अधम्मो; सम्माकम्मन्तो धम्मो... मिच्छाआजीवो, आवुसो, अधम्मो; सम्माआजीवो धम्मो... मिच्छावायामो, आवुसो, अधम्मो; सम्मावायामो धम्मो... मिच्छासति, आवुसो, अधम्मो; सम्मासति धम्मो... मिच्छासमाधि, आवुसो, अधम्मो; सम्मासमाधि धम्मो... मिच्छाजाणं, आवुसो, अधम्मो; सम्माजाणं धम्मो...।

मिच्छाविमुत्ति, आवुसो, अधम्मो; सम्माविमुत्ति धम्मो; ये च मिच्छाविमुत्तिपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति, अयं अनत्थो; सम्माविमुत्तिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, अयं अत्थो।

“अयं खो नो, आवुसो, भगवा संखित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो — ‘अधम्मो च, भिक्खवे, वेदितब्बो धम्मो च...पे०... तथा पटिपज्जितब्ब’न्ति, इमस्स खो अहं, आवुसो, भगवता संखित्तेन उद्देसस्स उद्दित्ठस्स वित्थारेन अत्थं अविभजितस्स एवं वित्थारेन अत्थं आजानामि। आकङ्खमाना च पन तुम्हे, आवुसो, भगवन्तंयेव उपसङ्कमित्वा एतमत्थं पटिपुच्छेय्याथ। यथा वो भगवा ब्याकरोति [\[ब्याकरेय्य \(स्या०\)\]](#) तथा नं धारेय्याथा”ति।

“एवमावुसो”ति खो ते भिक्खू आयस्मतो आनन्दस्स भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु। एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं —

“यं खो नो भगवा संखित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो — ‘अधम्मो च, भिक्खवे, वेदितब्बो...पे०... तथा पटिपज्जितब्ब’न्ति।

“तेसं नो, भन्ते, अम्हाकं अचिरपक्कन्तस्स भगवतो एतदहोसि — ‘इदं खो नो, आवुसो, भगवा संखित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो — अधम्मो च, भिक्खवे, वेदितब्बो...पे०... तथा पटिपज्जितब्बन्ति। को नु खो इमस्स भगवता संखित्तेन उद्देसस्स उद्दित्ठस्स वित्थारेन अत्थं अविभजितस्स वित्थारेन अत्थं विभजेय्या”ति?

“तेसं नो, भन्ते, अम्हाकं एतदहोसि — ‘अयं खो आयस्मा आनन्दो सत्थु चेव संवणितो सम्भावितो च विज्जूनं सब्रह्मचारीनं। परोति चायस्मा आनन्दो इमस्स भगवता संखित्तेन उद्देसस्स उद्दित्ठस्स वित्थारेन अत्थं अविभजितस्स वित्थारेन अत्थं विभजितुं। यंनून मयं येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमेय्याम; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं एतमत्थं पटिपुच्छेय्याम। यथा नो आयस्मा आनन्दो ब्याकरिस्सति तथा नं धारेस्सामा”ति।

“अथ खो मयं, भन्ते, येनायस्मा आनन्दो तेनुपसङ्कमिम्हा; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं आनन्दं एतमत्थं अपुच्छिम्हा। तेसं नो, भन्ते, आयस्मता आनन्देन इमेहि आकारेहि इमेहि पदेहि इमेहि व्यञ्जनेहि अत्थो सुविभक्तो”ति [\[विभक्तोति \(?\) एवमेव हि अज्जेसु ईदिससुत्तेसु दिस्सति\]](#)।

“साधु साधु, भिक्खवे! पण्डितो, भिक्खवे, आनन्दो। महापज्जो, भिक्खवे, आनन्दो। मं चेपि तुम्हे, भिक्खवे, उपसङ्कमित्वा एतमत्थं पटिपुच्छेय्याथ, अहमिं चेतं एवमेवं [अहमिं तं एवमेवं (मं नि० १.२०५)] ब्याकरेय्यं यथा तं आनन्देन ब्याकतं। एसो चेव तस्स [एसो चेवेतस्स (मं नि० १.२०५)] अत्थो एवञ्च नं धारेय्याथा”ति। ततियं।

४. अजितसुत्तं

११६. अथ खो अजितो परिब्बाजको येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो अजितो परिब्बाजको भगवन्तं एतदवोच —

“अम्हाकं, भो गोतम, पण्डितो नाम सब्रह्मचारी। तेन पञ्चमत्तानि चित्तद्वानसतानि चिन्तितानि, येहि अज्जतित्थिया उपारद्धाव जानन्ति [उपारद्धा पजानन्ति (सी०)] उपारद्धस्मा”ति [उपारद्धम्हाति (सी० पी०)]।

अथ खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “धारेथ नो तुम्हे, भिक्खवे, पण्डितवत्थूनी”ति? “एतस्स, भगवा, कालो एतस्स, सुगत, कालो यं भगवा भासेय्य, भगवतो सुत्वा भिक्खू धारेस्सन्ती”ति।

“तेन हि, भिक्खवे, सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी”ति। “एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं। भगवा एतदवोच —

“इध, भिक्खवे, एकच्चो अधम्मिकेन वादेन अधम्मिकं वादं अभिनिगगण्हाति अभिनिप्पीळेति, तेन च अधम्मिकं परिसं रज्जेति। तेन सा अधम्मिका परिसा उच्चासदमहासद्वा होति — ‘पण्डितो वत, भो, पण्डितो वत, भो’ति।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चो अधम्मिकेन वादेन धम्मिकं वादं अभिनिगगण्हाति अभिनिप्पीळेति, तेन च अधम्मिकं परिसं रज्जेति। तेन सा अधम्मिका परिसा उच्चासदमहासद्वा होति — ‘पण्डितो वत, भो, पण्डितो वत, भो’ति।

“इध पन, भिक्खवे, एकच्चो अधम्मिकेन वादेन धम्मिकञ्च वादं अधम्मिकञ्च वादं अभिनिगगण्हाति अभिनिप्पीळेति, तेन च अधम्मिकं परिसं रज्जेति। तेन सा अधम्मिका परिसा उच्चासदमहासद्वा होति — ‘पण्डितो वत, भो, पण्डितो वत, भो’ति।

“अधम्मो च, भिक्खवे, वेदितब्बो धम्मो च; अनत्थो च वेदितब्बो अत्थो च। अधम्मञ्च विदित्वा धम्मञ्च, अनत्थञ्च विदित्वा अत्थञ्च यथा धम्मो यथा अत्थो तथा पटिपज्जितब्बं।

“कतमो च, भिक्खवे, अधम्मो, कतमो च धम्मो, कतमो च अनत्थो, कतमो च अत्थो? मिच्छादिट्ठि, भिक्खवे, अधम्मो; सम्मादिट्ठि धम्मो; ये च मिच्छादिट्ठिपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति, अयं अनत्थो; सम्मादिट्ठिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, अयं अत्थो।

“मिच्छासङ्कप्पो, भिक्खवे, अधम्मो; सम्मासङ्कप्पो धम्मो... मिच्छावाचा, भिक्खवे, अधम्मो; सम्मावाचा धम्मो... मिच्छाकम्मन्तो, भिक्खवे, अधम्मो; सम्माकम्मन्तो धम्मो... मिच्छाआजीवो, भिक्खवे, अधम्मो; सम्माआजीवो धम्मो ... मिच्छावायामो, भिक्खवे, अधम्मो; सम्मावायामो धम्मो... मिच्छासति, भिक्खवे, अधम्मो; सम्मासति धम्मो...

मिच्छासमाधि, भिक्खवे अधम्मो; सम्मासमाधि धम्मो... मिच्छाजाणं, भिक्खवे, अधम्मो; सम्माजाणं धम्मो ।

“मिच्छाविमुत्ति, भिक्खवे, अधम्मो; सम्माविमुत्ति धम्मो; ये च मिच्छाविमुत्तिपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति, अयं अनत्थो; सम्माविमुत्तिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, अयं अत्थो ।

“अधम्मो च, भिक्खवे, वेदितब्बो धम्मो च; अनत्थो च वेदितब्बो अत्थो च । अधम्मञ्च विदित्वा धम्मञ्च, अनत्थञ्च विदित्वा अत्थञ्च यथा धम्मो यथा अत्थो तथा पटिपज्जितब्बन्ति, इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं”न्ति । चतुत्थं ।

५. सङ्गारवसुत्तं

११७. [अ० नि० १०.१६९] अथ खो सङ्गारवो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सङ्गारवो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “किं नु खो, भो गोतम, ओरिमं तीरं, किं पारिमं तीरं”न्ति? “मिच्छादिट्ठि खो, ब्राह्मण, ओरिमं तीरं, सम्मादिट्ठि पारिमं तीरं; मिच्छासङ्कप्पो ओरिमं तीरं, सम्मासङ्कप्पो पारिमं तीरं; मिच्छावाचा ओरिमं तीरं, सम्मावाचा पारिमं तीरं; मिच्छाकम्मन्तो ओरिमं तीरं, सम्माकम्मन्तो पारिमं तीरं; मिच्छाआजीवो ओरिमं तीरं, सम्माआजीवो पारिमं तीरं; मिच्छावायामो ओरिमं तीरं, सम्मावायामो पारिमं तीरं; मिच्छासति ओरिमं तीरं, सम्मासति पारिमं तीरं; मिच्छासमाधि ओरिमं तीरं, सम्मासमाधि पारिमं तीरं; मिच्छाजाणं ओरिमं तीरं, सम्माजाणं पारिमं तीरं; मिच्छाविमुत्ति ओरिमं तीरं, सम्माविमुत्ति पारिमं तीरन्ति । इदं खो, ब्राह्मण, ओरिमं तीरं, इदं पारिमं तीरन्ति ।

“अप्पका ते मनुस्सेसु, ये जना पारगामिनो ।
अथायं इतरा पजा, तीरमेवानुधावति ॥

“ये च खो सम्मदक्खाते, धम्मे धम्मानुवत्तिनो ।
ते जना पारमेस्सन्ति, मच्चुधेय्यं सुदुत्तरं ॥

“कण्हं धम्मं विप्पहाय, सुक्कं भावेथ पण्डितो ।
ओका अनोकमागम्म, विवेके यत्थ दूरमं ॥

“तत्राभिरतिमिच्छेय्य, हित्वा कामे अकिञ्चनो ।
परियोदपेय्य अत्तानं, चित्तक्लेसेहि पण्डितो ॥

“येसं सम्बोधिद्वेसु, सम्मा चित्तं सुभावितं ।
आदानपटिनिस्सग्गे, अनुपादाय ये रता ।
खीणासवा जुतिमन्तो [जुतीमन्तो (सी०)], ते लोके परिनिब्बुता”न्ति ॥ पञ्चमं ।

६. ओरिमतीरसुत्तं

११८. “ओरिमञ्च, भिक्खवे, तीरं देसेस्सामि पारिमञ्च तीरं । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी”ति ।
“एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“कतमञ्च, भिक्खवे, ओरिमं तीरं, कतमञ्च पारिमं तीरं? मिच्छादिट्ठि ओरिमं तीरं, सम्मादिट्ठि पारिमं तीरं...पे०...
मिच्छाविमुत्ति ओरिमं तीरं, सम्माविमुत्ति पारिमं तीरं । इदं खो, भिक्खवे, ओरिमं तीरं, इदं पारिमं तीरन्ति ।

“अप्पका ते मनुस्सेसु, ये जना पारगामिनो ।
अथायं इतरा पजा, तीरमेवानुधावति ॥

“ये च खो सम्मदक्खाते, धम्मे धम्मानुवत्तिनो ।
ते जना पारमेस्सन्ति, मच्चुधेय्यं सुदुत्तरं ॥

“कण्हं धम्मं विप्पहाय, सुक्कं भावेथ पण्डितो ।
ओका अनोक मागम्म, विवेके यत्थ दूरमं ॥

“तत्राभिरतिमिच्छेय्य, हित्वा कामे अकिञ्चनो ।
परियोदपेय्य अत्तानं, चित्तक्लेसेहि पण्डितो ॥

“येसं सम्बोधियङ्गेसु, सम्मा चित्तं सुभावितं ।
आदानपटिनिस्सग्गे, अनुपादाय ये रता ।
खीणासवा जुतिमन्तो, ते लोके परिनिब्बुता”ति ॥ छट्ठं ।

७. पठमपच्चोरोहणीसुत्तं

११९. तेन खो पन समयेन जाणुस्सोणि [जानुस्सोनि (क० सी०), जानुस्सोणि (क० सी०), जाणुसोणि (क०)] ब्राह्मणो
तदहुपोसथे सीसंन्हातो [सीसंन्हातो (सी० पी०), सीसन्हातो (स्या०)] नवं खोमयुगं निवत्थो अल्लकुसमुट्ठिं आदाय भगवतो
अविदूरे एकमन्तं ठितो होति ।

अद्वसा खो भगवा जाणुस्सोणिं ब्राह्मणं तदहुपोसथे सीसंन्हातं नवं खोमयुगं निवत्थं अल्लकुसमुट्ठिं आदाय एकमन्तं
ठितं । दिस्वान जाणुस्सोणिं ब्राह्मणं एतदवोच — “किं नु त्वं, ब्राह्मण, तदहुपोसथे सीसंन्हातो नवं खोमयुगं निवत्थो
अल्लकुसमुट्ठिं आदाय एकमन्तं ठितो? किं न्वज्ज [किं नु अज्ज (स्या०), किं नु खो अज्ज (पी०), किं नु ख्वज्ज (क०)]
ब्राह्मणकुलस्सा”ति [ब्राह्मण ब्रह्मकुसलस्साति (क०)]? “पच्चोरोहणी, भो गोतम, अज्ज ब्राह्मणकुलस्सा”ति
[ब्रह्मकुसलस्साति (क०)] ।

“यथा कथं पन, ब्राह्मण, ब्राह्मणानं पच्चोरोहणी होती”ति? “इध, भो गोतम, ब्राह्मणा तदहुपोसथे सीसंन्हाता नवं
खोमयुगं निवत्था अल्लेन गोमयेन पथविं ओपुज्जित्वा हरितेहि कुसेहि पत्थरित्वा [पवित्थारेत्वा (क०)] अन्तरा च वेलं
अन्तरा च अग्यागारं सेय्यं कप्पेन्ति । ते तं रत्तिं तिक्खत्तुं पच्चुट्ठाय पज्जलिका अग्निं नमस्सन्ति — ‘पच्चोरोहाम भवन्तं,
पच्चोरोहाम भवन्तं’ति । बहुकेन च सप्पितेलनवनीतेन अग्निं सन्तप्पेन्ति । तस्सा च रत्तिया अच्चयेन पणीतेन खादनीयेन

भोजनीयेन ब्राह्मणे सन्तप्पेन्ति । एवं, भो गोतम, ब्राह्मणानं पच्चोरोहणी होती’ति ।

“अञ्जथा खो, ब्राह्मण, ब्राह्मणानं पच्चोरोहणी होति, अञ्जथा च पन अरियस्स विनये पच्चोरोहणी होती’ति । “यथा कथं पन, भो गोतम, अरियस्स विनये पच्चोरोहणी होति? साधु मे भवं गोतमो तथा धम्मं देसेतु यथा अरियस्स विनये पच्चोरोहणी होती’ति ।

“तेन हि, ब्राह्मण, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी’ति । “एवं, भो’ति खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच —

“इध, ब्राह्मण, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘मिच्छादिट्ठिया खो पापको विपाको दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायज्वा’ति । सो इति पटिसङ्खाय मिच्छादिट्ठिं पजहति; मिच्छादिट्ठिया पच्चोरोहति ।

... मिच्छासङ्कप्पस्स खो पापको विपाको — दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायज्वाति । सो इति पटिसङ्खाय मिच्छासङ्कप्पं पजहति; मिच्छासङ्कप्पा पच्चोरोहति ।

... मिच्छावाचाय खो पापको विपाको — दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायज्वाति । सो इति पटिसङ्खाय मिच्छावाचं पजहति; मिच्छावाचाय पच्चोरोहति ।

...मिच्छाकम्मन्तस्स खो पापको विपाको — दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायज्वाति । सो इति पटिसङ्खाय मिच्छाकम्मन्तं पजहति; मिच्छाकम्मन्ता पच्चोरोहति ।

...मिच्छाआजीवस्स खो पापको विपाको — दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायज्वाति । सो इति पटिसङ्खाय मिच्छाआजीवं पजहति; मिच्छाआजीवा पच्चोरोहति ।

...मिच्छावायामस्स खो पापको विपाको — दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायज्वाति । सो इति पटिसङ्खाय मिच्छावायामं पजहति; मिच्छावायामा पच्चोरोहति ।

...मिच्छासतिया खो पापको विपाको — दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायज्वाति । सो इति पटिसङ्खाय मिच्छासतिं पजहति; मिच्छासतिया पच्चोरोहति ।

...मिच्छासमाधिस्स खो पापको विपाको — दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायज्वाति । सो इति पटिसङ्खाय मिच्छासमाधिं पजहति; मिच्छासमाधिम्हा पच्चोरोहति ।

...मिच्छाजाणस्स खो पापको विपाको — दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायज्वाति । सो इति पटिसङ्खाय मिच्छाजाणं पजहति; मिच्छाजाणम्हा पच्चोरोहति ।

‘मिच्छाविमुत्तिया खो पापको विपाको — दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायज्वा’ति । सो इति पटिसङ्खाय मिच्छाविमुत्तिं पजहति; मिच्छाविमुत्तिया पच्चोरोहति । एवं खो, ब्राह्मण, अरियस्स विनये पच्चोरोहणी होती’ति ।

“अञ्जथा, भो गोतम, ब्राह्मणानं पच्चोरोहणी, अञ्जथा च पन अरियस्स विनये पच्चोरोहणी होति । इमिस्सा च, भो गोतम, अरियस्स विनये पच्चोरोहणीया ब्राह्मणानं पच्चोरोहणी कलं नाग्घति सोळसिं । अभिक्कन्तं, भो गोतम...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अञ्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति । सत्तमं ।

८. दुतियपच्चोरोहणीसुत्तं

१२०. “अरियं वो, भिक्खवे, पच्चोरोहणिं देसेस्सामि । तं सुणाथ... कतमा च, भिक्खवे, अरिया पच्चोरोहणी? इध, भिक्खवे, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘मिच्छादिट्ठिया खो पापको विपाको — दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायज्जाति । सो इति पटिसङ्घाय मिच्छादिट्ठिं पजहति; मिच्छादिट्ठिया पच्चोरोहति । मिच्छासङ्कप्पस्स खो पापको विपाको... मिच्छावाचाय खो... मिच्छाकम्मन्तस्स खो... मिच्छाआजीवस्स खो... मिच्छावायामस्स खो... मिच्छासतिया खो... मिच्छासमाधिस्स खो... मिच्छाजाणस्स खो... मिच्छाविमुत्तिया खो पापको विपाको — दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायज्जाति । सो इति पटिसङ्घाय मिच्छाविमुत्तिं पजहति; मिच्छाविमुत्तिया पच्चोरोहति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरिया पच्चोरोहणी’ति । अट्ठमं ।

९. पुब्बङ्गमसुत्तं

१२१. “सूरियस्स, भिक्खवे, उदयतो एतं पुब्बङ्गमं एतं पुब्बनिमित्तं, यदिदं — अरुणुगं । एवमेवं खो, भिक्खवे, कुसलानं धम्मानं एतं पुब्बङ्गमं एतं पुब्बनिमित्तं, यदिदं — सम्मादिट्ठि । सम्मादिट्ठिकस्स, भिक्खवे, सम्मासङ्कप्पो पहोति, सम्मासङ्कप्पस्स सम्मावाचा पहोति, सम्माकम्मन्तो पहोति, सम्माकम्मन्तस्स सम्माआजीवो पहोति, सम्माआजीवस्स सम्मावायामो पहोति, सम्मावायामस्स सम्मासति पहोति, सम्मासतिस्स सम्मासमाधि पहोति, सम्मासमाधिस्स सम्माजाणं पहोति, सम्माजाणस्स सम्माविमुत्ति पहोती’ति । नवमं ।

१०. आसवक्खयसुत्तं

१२२. “दसयिमे, भिक्खवे, धम्मा भाविता बहुलीकता आसवानं खयाय संवत्तन्ति । कतमे दस? सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि, सम्माजाणं, सम्माविमुत्ति — इमे खो, भिक्खवे, दस धम्मा भाविता बहुलीकता आसवानं खयाय संवत्तन्ती’ति । दसमं ।

पच्चोरोहणिवग्गो दुतियो ।

तस्सुद्धानं —

तयो अधम्मा अजितो, सङ्गारवो च ओरिमं ।
द्वे चेव पच्चोरोहणी, पुब्बङ्गमं आसवक्खयोति ॥

(१३) ३. परिसुद्धवग्गो

१. पठमसुत्तं

१२३. “दसयिमे, भिक्खवे, धम्मा परिसुद्धा परियोदाता, नाञ्जत्र सुगतविनया । कतमे दस? सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि, सम्माजाणं, सम्माविमुत्ति — इमे खो, भिक्खवे, दस धम्मा परिसुद्धा परियोदाता, नाञ्जत्र सुगतविनया”ति । पठमं ।

२. दुतियसुत्तं

१२४. “दसयिमे, भिक्खवे, धम्मा अनुप्पन्ना उप्पज्जन्ति, नाञ्जत्र सुगतविनया । कतमे दस? सम्मादिट्ठि ...पे०... सम्माविमुत्ति — इमे खो, भिक्खवे, दस धम्मा अनुप्पन्ना उप्पज्जन्ति, नाञ्जत्र सुगतविनया”ति । दुतियं ।

३. ततियसुत्तं

१२५. “दसयिमे, भिक्खवे, धम्मा महप्फला महानिसंसा, नाञ्जत्र सुगतविनया । कतमे दस? सम्मादिट्ठि...पे०... सम्माविमुत्ति — इमे खो, भिक्खवे, दस धम्मा महप्फला महानिसंसा, नाञ्जत्र सुगतविनया”ति । ततियं ।

४. चतुत्थसुत्तं

१२६. “दसयिमे, भिक्खवे, धम्मा रागविनयपरियोसाना होन्ति दोसविनयपरियोसाना होन्ति मोहविनयपरियोसाना होन्ति, नाञ्जत्र सुगतविनया । कतमे दस? सम्मादिट्ठि...पे०... सम्माविमुत्ति — इमे खो, भिक्खवे, दस धम्मा रागविनयपरियोसाना होन्ति दोसविनयपरियोसाना होन्ति मोहविनयपरियोसाना होन्ति, नाञ्जत्र सुगतविनया”ति । चतुत्थं ।

५. पञ्चमसुत्तं

१२७. “दसयिमे, भिक्खवे, धम्मा एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तन्ति, नाञ्जत्र सुगतविनया । कतमे दस? सम्मादिट्ठि...पे०... सम्माविमुत्ति — इमे खो, भिक्खवे, दस धम्मा एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तन्ति, नाञ्जत्र सुगतविनया”ति । पञ्चमं ।

६. छट्ठसुत्तं

१२८. “दसयिमे, भिक्खवे, धम्मा भाविता बहुलीकता अनुप्पन्ना उप्पज्जन्ति, नाञ्जत्र सुगतविनया । कतमे दस? सम्मादिट्ठि ...पे०... सम्माविमुत्ति — इमे खो, भिक्खवे, दस धम्मा भाविता बहुलीकता अनुप्पन्ना उप्पज्जन्ति, नाञ्जत्र सुगतविनया”ति । छट्ठं ।

७. सत्तमसुत्तं

१२९. “दसयिमे, भिक्खवे, धम्मा भाविता बहुलीकता महप्फला होन्ति महानिसंसा, नाञ्जत्र सुगतविनया । कतमे दस? सम्मादिट्ठि...पे०... सम्माविमुत्ति — इमे खो, भिक्खवे, दस धम्मा भाविता बहुलीकता महप्फला होन्ति महानिसंसा, नाञ्जत्र सुगतविनया”ति । सत्तमं ।

८. अट्टमसुत्तं

१३०. “दसयिमे, भिक्खवे, धम्मा भाविता बहुलीकता रागविनयपरियोसाना होन्ति दोसविनयपरियोसाना होन्ति मोहविनयपरियोसाना होन्ति, नाञ्जत्र सुगतविनया । कतमे दस? सम्मादिट्ठि...पे०... सम्माविमुत्ति — इमे खो, भिक्खवे, दस धम्मा भाविता बहुलीकता रागविनयपरियोसाना होन्ति दोसविनयपरियोसाना होन्ति मोहविनयपरियोसाना होन्ति, नाञ्जत्र सुगतविनया”ति । अट्टमं ।

९. नवमसुत्तं

१३१. “दसयिमे, भिक्खवे, धम्मा भाविता बहुलीकता एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तन्ति, नाञ्जत्र सुगतविनया । कतमे दस? सम्मादिट्ठि...पे०... सम्माविमुत्ति — इमे खो, भिक्खवे, दस धम्मा भाविता बहुलीकता एकन्तनिब्बिदाय विरागाय निरोधाय उपसमाय अभिज्जाय सम्बोधाय निब्बानाय संवत्तन्ति, नाञ्जत्र सुगतविनया”ति । नवमं ।

१०. दसमसुत्तं

१३२. “दसयिमे, भिक्खवे, मिच्छत्ता । कतमे दस? मिच्छादिट्ठि, मिच्छासङ्कप्पो, मिच्छावाचा, मिच्छाकम्मन्तो, मिच्छाआजीवो, मिच्छावायामो, मिच्छासति, मिच्छासमाधि, मिच्छाजाणं, मिच्छाविमुत्ति — इमे खो, भिक्खवे, दस मिच्छत्ता”ति । दसमं ।

११. एकादसमसुत्तं

१३३. “दसयिमे, भिक्खवे, सम्मत्ता । कतमे दस? सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि, सम्माजाणं, सम्माविमुत्ति — इमे खो, भिक्खवे, दस सम्मत्ता”ति । एकादसमं ।

परिसुद्धवग्गो ततियो ।

(१४) ४. साधुवग्गो

१. साधुसुत्तं

१३४. [अ० नि० १०.१७८] “साधुज्ज वो, भिक्खवे, देसेस्सामि असाधुज्ज । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“कतमज्ज, भिक्खवे, असाधु? मिच्छादिट्ठि, मिच्छासङ्कप्पो, मिच्छावाचा, मिच्छाकम्मन्तो, मिच्छाआजीवो, मिच्छावायामो, मिच्छासति, मिच्छासमाधि, मिच्छाजाणं, मिच्छाविमुत्ति — इदं वुच्चति, भिक्खवे, असाधु । कतमज्ज, भिक्खवे, साधु? सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि, सम्माजाणं, सम्माविमुत्ति — इदं वुच्चति, भिक्खवे, साधू”ति । पठमं ।

२. अरियधम्मसुत्तं

१३५. “अरियधम्मञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अनरियधम्मञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, अनरियो धम्मो? मिच्छादिट्ठि...पे०... मिच्छाविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अनरियो धम्मो । कतमो च, भिक्खवे, अरियो धम्मो? सम्मादिट्ठि...पे०... सम्माविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियो धम्मो”ति । दुतियं ।

३. अकुसलसुत्तं

१३६. “अकुसलञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि कुसलञ्च । तं सुणाथ ...पे०... कतमञ्च, भिक्खवे, अकुसलं? मिच्छादिट्ठि...पे०... मिच्छाविमुत्ति — इदं वुच्चति, भिक्खवे, अकुसलं । कतमञ्च, भिक्खवे, कुसलं? सम्मादिट्ठि...पे०... सम्माविमुत्ति — इदं वुच्चति, भिक्खवे, कुसलं”ति । ततियं ।

४. अत्थसुत्तं

१३७. “अत्थञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अनत्थञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, अनत्थो? मिच्छादिट्ठि...पे०... मिच्छाविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अनत्थो । कतमो च, भिक्खवे, अत्थो? सम्मादिट्ठि...पे०... सम्माविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अत्थो”ति । चतुत्थं ।

५. धम्मसुत्तं

१३८. “धम्मञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अधम्मञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, अधम्मो? मिच्छादिट्ठि...पे०... मिच्छाविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अधम्मो । कतमो च, भिक्खवे, धम्मो? सम्मादिट्ठि...पे०... सम्माविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, धम्मो”ति । पञ्चमं ।

६. सासवसुत्तं

१३९. “सासवञ्च वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि अनासवञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, सासवो धम्मो? मिच्छादिट्ठि...पे०... मिच्छाविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सासवो धम्मो । कतमो च, भिक्खवे, अनासवो धम्मो? सम्मादिट्ठि...पे०... सम्माविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अनासवो धम्मो”ति । छट्ठं ।

७. सावज्जसुत्तं

१४०. “सावज्जञ्च वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि अनवज्जञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, सावज्जो धम्मो? मिच्छादिट्ठि...पे०... मिच्छाविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सावज्जो धम्मो । कतमो च, भिक्खवे, अनवज्जो धम्मो? सम्मादिट्ठि...पे०... सम्माविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अनवज्जो धम्मो”ति । सत्तमं ।

८. तपनीयसुत्तं

१४१. “तपनीयञ्च वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि अतपनीयञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, तपनीयो

धम्मो? मिच्छादिट्ठि...पे०... मिच्छाविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, तपनीयो धम्मो । कतमो च, भिक्खवे, अतपनीयो धम्मो? सम्मादिट्ठि...पे०... सम्माविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अतपनीयो धम्मो”ति । अट्ठमं ।

९. आचयगामिसुत्तं

१४२. “आचयगामिञ्च वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि अपचयगामिञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, आचयगामी धम्मो? मिच्छादिट्ठि...पे०... मिच्छाविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, आचयगामी धम्मो । कतमो च, भिक्खवे, अपचयगामी धम्मो? सम्मादिट्ठि...पे०... सम्माविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अपचयगामी धम्मो”ति । नवमं ।

१०. दुक्खुद्रयसुत्तं

१४३. “दुक्खुद्रयञ्च वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि सुखुद्रयञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, दुक्खुद्रयो धम्मो? मिच्छादिट्ठि...पे०... मिच्छाविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खुद्रयो धम्मो । कतमो च, भिक्खवे, सुखुद्रयो धम्मो? सम्मादिट्ठि...पे०... सम्माविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सुखुद्रयो धम्मो”ति । दसमं ।

११. दुक्खविपाकसुत्तं

१४४. “दुक्खविपाकञ्च वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि सुखविपाकञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, दुक्खविपाको धम्मो? मिच्छादिट्ठि...पे०... मिच्छाविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खविपाको धम्मो । कतमो च, भिक्खवे, सुखविपाको धम्मो? सम्मादिट्ठि...पे०... सम्माविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सुखविपाको धम्मो”ति । एकादसमं ।

साधुवग्गो चतुत्थो ।

(१५) ५. अरियवग्गो

१. अरियमग्गसुत्तं

१४५. “अरियमग्गञ्च वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि अनरियमग्गञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, अनरियो मग्गो? मिच्छादिट्ठि...पे०... मिच्छाविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अनरियो मग्गो । कतमो च, भिक्खवे, अरियो मग्गो? सम्मादिट्ठि...पे०... सम्माविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियो मग्गो”ति । पठमं ।

२. कण्हमग्गसुत्तं

१४६. “कण्हमग्गञ्च वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि सुक्कमग्गञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, कण्हमग्गो? मिच्छादिट्ठि...पे०... मिच्छाविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, कण्हमग्गो । कतमो च, भिक्खवे, सुक्कमग्गो? सम्मादिट्ठि...पे०... सम्माविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सुक्कमग्गो”ति । दुतियं ।

३. सद्धम्मसुत्तं

१४७. “सद्धम्मञ्च वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि असद्धम्मञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, असद्धम्मो? मिच्छादिट्ठि...पे०... मिच्छाविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, असद्धम्मो । कतमो च, भिक्खवे, सद्धम्मो? सम्मादिट्ठि...पे०... सम्माविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सद्धम्मो”ति । ततियं ।

४. सप्पुरिसधम्मसुत्तं

१४८. “सप्पुरिसधम्मञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि असप्पुरिसधम्मञ्च । तं सुणाथ ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, असप्पुरिसधम्मो? मिच्छादिट्ठि...पे०... मिच्छाविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, असप्पुरिसधम्मो । कतमो च, भिक्खवे, सप्पुरिसधम्मो? सम्मादिट्ठि...पे०... सम्माविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सप्पुरिसधम्मो”ति । चतुत्थं ।

५. उप्पादेतब्बसुत्तं

१४९. “उप्पादेतब्बञ्च वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि न उप्पादेतब्बञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, न उप्पादेतब्बो धम्मो? मिच्छादिट्ठि...पे०... मिच्छाविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, न उप्पादेतब्बो धम्मो । कतमो च, भिक्खवे, उप्पादेतब्बो धम्मो? सम्मादिट्ठि...पे०... सम्माविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, उप्पादेतब्बो धम्मो”ति । पञ्चमं ।

६. आसेवितब्बसुत्तं

१५०. “आसेवितब्बञ्च वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि न आसेवितब्बञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, न आसेवितब्बो धम्मो? मिच्छादिट्ठि...पे०... मिच्छाविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, न आसेवितब्बो धम्मो । कतमो च, भिक्खवे, आसेवितब्बो धम्मो? सम्मादिट्ठि...पे०... सम्माविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, आसेवितब्बो धम्मो”ति । छट्ठं ।

७. भावेतब्बसुत्तं

१५१. “भावेतब्बञ्च वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि न भावेतब्बञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, न भावेतब्बो धम्मो? मिच्छादिट्ठि...पे०... मिच्छाविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, न भावेतब्बो धम्मो । कतमो च, भिक्खवे, भावेतब्बो धम्मो? सम्मादिट्ठि...पे०... सम्माविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, भावेतब्बो धम्मो”ति । सत्तमं ।

८. बहुलीकातब्बसुत्तं

१५२. “बहुलीकातब्बञ्च वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि न बहुलीकातब्बञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, न बहुलीकातब्बो धम्मो? मिच्छादिट्ठि...पे०... मिच्छाविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, न बहुलीकातब्बो धम्मो । कतमो च, भिक्खवे, बहुलीकातब्बो धम्मो? सम्मादिट्ठि...पे०... सम्माविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, बहुलीकातब्बो धम्मो”ति । अट्ठमं ।

९. अनुस्सरितब्बसुत्तं

१५३. “अनुस्सरितब्बञ्च वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि न अनुस्सरितब्बञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, न अनुस्सरितब्बो धम्मो? मिच्छादिट्ठि...पे०... मिच्छाविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्खवे, न अनुस्सरितब्बो धम्मो । कतमो च,

भिक्षवे, अनुस्सरितब्बो धम्मो? सम्मादिट्ठि...पे०... सम्माविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्षवे, अनुस्सरितब्बो धम्मो”ति । नवमं ।

१०. सच्छिकातब्बसुत्तं

१५४. “सच्छिकातब्बञ्च वो, भिक्षवे, धम्मं देसेस्सामि न सच्छिकातब्बञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्षवे, न सच्छिकातब्बो धम्मो? मिच्छादिट्ठि...पे०... मिच्छाविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्षवे, न सच्छिकातब्बो धम्मो । कतमो च, भिक्षवे, सच्छिकातब्बो धम्मो? सम्मादिट्ठि...पे०... सम्माविमुत्ति — अयं वुच्चति, भिक्षवे, सच्छिकातब्बो धम्मो”ति । दसमं ।

अरियवग्गो पञ्चमो ।

ततियपण्णासकं समत्तं ।

४. चतुत्थपण्णासकं

(१६) १. पुग्गलवग्गो

१. सेवितब्बसुत्तं

१५५. “दसहि, भिक्षवे, धम्मोहि समन्नागतो पुग्गलो न सेवितब्बो । कतमेहि दसहि? मिच्छादिट्ठिको होति, मिच्छासङ्कप्पो होति, मिच्छावाचो होति, मिच्छाकम्मन्तो होति, मिच्छाआजीवो होति, मिच्छावायामो होति, मिच्छासति होति, मिच्छासमाधि होति, मिच्छाजाणी होति, मिच्छाविमुत्ति होति — इमेहि खो, भिक्षवे, दसहि धम्मोहि समन्नागतो पुग्गलो न सेवितब्बो ।

“दसहि, भिक्षवे, धम्मोहि समन्नागतो पुग्गलो सेवितब्बो । कतमेहि दसहि? सम्मादिट्ठिको होति, सम्मासङ्कप्पो होति, सम्मावाचो होति, सम्माकम्मन्तो होति, सम्माआजीवो होति, सम्मावायामो होति, सम्मासति होति, सम्मासमाधि होति, सम्माजाणी होति, सम्माविमुत्ति होति — इमेहि खो, भिक्षवे, दसहि धम्मोहि समन्नागतो पुग्गलो सेवितब्बो”ति ।

२-१२. भजितब्बादिसुत्तानि

१५६-१६६. “दसहि, भिक्षवे, धम्मोहि समन्नागतो पुग्गलो न भजितब्बो...पे०... भजितब्बो...पे०... न पयिरुपासितब्बो... पयिरुपासितब्बो...पे०... न पुज्जो होति... पुज्जो होति...पे०... न पासंसो होति... पासंसो होति...पे०... अगारवो होति... सगारवो होति...पे०... अप्पतिस्सो होति... सप्पतिस्सो होति...पे०... न आराधको होति ... आराधको होति... पे०... न विसुज्झति... विसुज्झति...पे०... मानं नाधिभोति... मानं अधिभोति...पे० ... पज्जाय न वड्ढति... पज्जाय वड्ढति...पे०... ।

“बहुं अपुञ्जं पसवति... बहुं पुञ्जं पसवति । कतमेहि दसहि? सम्मादिट्ठिको होति, सम्मासङ्कप्पो होति, सम्मावाचो होति, सम्माकम्मन्तो होति, सम्माआजीवो होति, सम्मावायामो होति, सम्मासति होति, सम्मासमाधि होति, सम्माजाणी

होति, सम्माविमुत्ति होति — इमेहि खो, भिक्खवे, दसहि धम्मोहि समन्नागतो पुग्गलो बहुं पुज्जं पसवती’ति ।

पुग्गलवग्गो पठमो ।

(१७) २. जाणुस्सोणिवग्गो

१. ब्राह्मणपच्चोरोहणीसुत्तं

१६७. तेन खो पन समयेन जाणुस्सोणि ब्राह्मणो तदहुपोसथे सीसंन्हातो नवं खोमयुगं निवत्थो अल्लकुसमुट्ठिं आदाय भगवतो अविदूरे एकमन्तं ठितो होति ।

अदसा खो भगवा जाणुस्सोणि ब्राह्मणं तदहुपोसथे सीसंन्हातं नवं खोमयुगं निवत्थं अल्लकुसमुट्ठिं आदाय एकमन्तं ठितं । दिस्वान जाणुस्सोणि ब्राह्मणं एतदवोच — “किं नु त्वं, ब्राह्मण, तदहुपोसथे सीसंन्हातो नवं खोमयुगं निवत्थो अल्लकुसमुट्ठिं आदाय एकमन्तं ठितो? किं न्वज्ज ब्राह्मणकुलस्सा’ति? “पच्चोरोहणी, भो गोतम, अज्ज ब्राह्मणकुलस्सा’ति ।

“यथा कथं पन, ब्राह्मण, ब्राह्मणानं पच्चोरोहणी होती’ति? “इध, भो गोतम, ब्राह्मणा तदहुपोसथे सीसंन्हाता नवं खोमयुगं निवत्था अल्लेन गोमयेन पथविं ओपुज्जित्वा हरितेहि कुसेहि पत्थरित्वा अन्तरा च वेलं अन्तरा च अग्यागारं सेय्यं कप्पेन्ति । ते तं रत्तिं तिक्खत्तुं पच्चुट्ठाय पज्जलिका अग्निं नमस्सन्ति — ‘पच्चोरोहाम भवन्तं, पच्चोरोहाम भवन्तं’न्ति । बहुकेन च सप्पितेलनवनीतेन अग्निं सन्तप्पेन्ति । तस्सा च रत्तिया अच्चयेन पणीतेन खादनीयेन भोजनीयेन ब्राह्मणे सन्तप्पेन्ति । एवं, भो गोतम, ब्राह्मणानं पच्चोरोहणी होती’ति ।

“अज्जथा खो, ब्राह्मण, ब्राह्मणानं पच्चोरोहणी होति, अज्जथा च पन अरियस्स विनये पच्चोरोहणी होती’ति । “यथा कथं पन, भो गोतम, अरियस्स विनये पच्चोरोहणी होति? साधु मे भवं गोतमो तथा धम्मं देसेतु यथा अरियस्स विनये पच्चोरोहणी होती’ति ।

“तेन हि, ब्राह्मण, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी’ति । “एवं, भो’ति खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच —

“इध, ब्राह्मण, अरियसावको इति पटिसज्जिक्खति — ‘पाणातिपातस्स खो पापको विपाको दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायज्जा’ति । सो इति पटिसङ्खाय पाणातिपातं पजहति; पाणातिपाता पच्चोरोहति ।

...अदिन्नादानस्स खो पापको विपाको — दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायज्जाति । सो इति पटिसङ्खाय अदिन्नादानं पजहति; अदिन्नादाना पच्चोरोहति ।

...कामेसुमिच्छाचारस्स खो पापको विपाको — दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायज्जाति । सो इति पटिसङ्खाय कामेसुमिच्छाचारं पजहति; कामेसुमिच्छाचारा पच्चोरोहति ।

...मुसावादस्स खो पापको विपाको — दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायज्जाति । सो इति पटिसङ्खाय मुसावादं पजहति; मुसावादा पच्चोरोहति ।

...पिसुणाय वाचाय खो पापको विपाको — दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायज्जाति । सो इति पटिसङ्खाय पिसुणं वाचं पजहति; पिसुणाय वाचाय पच्चोरोहति ।

...फरुसाय वाचाय खो पापको विपाको — दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायज्जाति । सो इति पटिसङ्खाय फरुसं वाचं पजहति; फरुसाय वाचाय पच्चोरोहति ।

...सम्फप्पलापस्स खो पापको विपाको — दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायज्जाति । सो इति पटिसङ्खाय सम्फप्पलापं पजहति; सम्फप्पलापा पच्चोरोहति ।

...अभिज्झाय खो पापको विपाको — दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायज्जाति । सो इति पटिसङ्खाय अभिज्झं पजहति; अभिज्झाय पच्चोरोहति ।

...ब्यापादस्स खो पापको विपाको — दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायज्जाति । सो इति पटिसङ्खाय ब्यापादं पजहति; ब्यापादा पच्चोरोहति ।

...मिच्छादिट्ठिया खो पापको विपाको — दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायज्जाति । सो इति पटिसङ्खाय मिच्छादिट्ठिं पजहति; मिच्छादिट्ठिया पच्चोरोहति । एवं खो, ब्राह्मण, अरियस्स विनये पच्चोरोहणी होती”ति ।

“अज्जथा खो, भो गोतम, ब्राह्मणानं पच्चोरोहणी होति, अज्जथा च पन अरियस्स विनये पच्चोरोहणी होति । इमिस्सा, भो गोतम, अरियस्स विनये पच्चोरोहणीया ब्राह्मणानं पच्चोरोहणी कलं नाग्घति सोळसिं । अभिक्कन्तं, भो गोतम...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति । पठमं ।

२. अरियपच्चोरोहणीसुत्तं

१६८. “अरियं वो, भिक्खवे, पच्चोरोहणिं देसेस्सामि । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“कतमा च, भिक्खवे, अरिया पच्चोरोहणी? इध, भिक्खवे, अरियसावको इति पटिसञ्चिक्खति — ‘पाणातिपातस्स खो पापको विपाको — दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायज्जाति । सो इति पटिसङ्खाय पाणातिपातं पजहति; पाणातिपाता पच्चोरोहति ।

... ‘अदिन्नादानस्स खो पापको विपाको — दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायज्जाति । सो इति पटिसङ्खाय अदिन्नादानं पजहति; अदिन्नादाना पच्चोरोहति ।

... ‘कामेसुमिच्छाचारस्स खो पापको विपाको...पे०... कामेसुमिच्छाचारा पच्चोरोहति ।

... ‘मुसावादस्स खो पापको विपाको...पे०... मुसावादा पच्चोरोहति ।

... ‘पिसुणाय वाचाय खो पापको विपाको...पे०... पिसुणाय वाचाय पच्चोरोहति ।

... ‘फरुसाय वाचाय खो पापको विपाको...पे०... फरुसाय वाचाय पच्चोरोहति ।

... ‘सम्फप्पलापस्स खो पापको विपाको...पे०... सम्फप्पलापा पच्चोरोहति ।

... ‘अभिज्झाय खो पापको विपाको...पे०... अभिज्झाय पच्चोरोहति ।

... ‘ब्यापादस्स खो पापको विपाको...पे०... ब्यापादा पच्चोरोहति ।

“कतमा च, भिक्खवे, अरिया पच्चोरोहणी? इध, भिक्खवे, अरियसावको इति पटिसञ्चिकखति — ‘मिच्छादिट्ठिया खो पापको विपाको दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायञ्चा’ति । सो इति पटिसङ्घाय मिच्छादिट्ठिं पजहति; मिच्छादिट्ठिया पच्चोरोहति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरिया पच्चोरोहणी’ति । दुतियं ।

३. सङ्गारवसुत्तं

१६९. [अ० नि० १०.११७] अथ खो सङ्गारवो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सङ्गारवो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच —

“किं नु खो, भो गोतम, ओरिमं तीरं, किं पारिमं तीरं’न्ति? “पाणातिपातो खो, ब्राह्मण, ओरिमं तीरं, पाणातिपाता वेरमणी पारिमं तीरं । अदिन्नादानं खो, ब्राह्मण, ओरिमं तीरं, अदिन्नादाना वेरमणी पारिमं तीरं । कामेसुमिच्छाचारो ओरिमं तीरं, कामेसुमिच्छाचारा वेरमणी पारिमं तीरं । मुसावादो ओरिमं तीरं, मुसावादा वेरमणी पारिमं तीरं । पिसुणा वाचा ओरिमं तीरं, पिसुणाय वाचाय वेरमणी पारिमं तीरं । फरुसा वाचा ओरिमं तीरं, फरुसाय वाचाय वेरमणी पारिमं तीरं । सम्फप्पलापो ओरिमं तीरं, सम्फप्पलापा वेरमणी पारिमं तीरं । अभिज्झा ओरिमं तीरं, अनभिज्झा पारिमं तीरं । ब्यापादो ओरिमं तीरं, अब्यापादो पारिमं तीरं । मिच्छादिट्ठि ओरिमं तीरं, सम्मादिट्ठि पारिमं तीरं । इदं खो, ब्राह्मण, ओरिमं तीरं, इदं पारिमं तीरन्ति ।

“अप्पका ते मनुस्सेसु, ये जना पारगामिनो ।
अथायं इतरा पजा, तीरमेवानुधावति ॥

“ये च खो सम्मदक्खाते, धम्मे धम्मानुवत्तिनो ।
ते जना पारमेस्सन्ति, मच्चुधेय्यं सुदुत्तरं ॥

“कण्हं धम्मं विप्पहाय, सुक्कं भावेथ पण्डितो ।
ओका अनोकमागम्म, विवेके यत्थ दूरमं ॥

“तत्राभिरतिमिच्छेय्य, हित्वा कामे अकिञ्चनो ।

परियोदपेय्य अत्तानं, चित्तक्लेसेहि पण्डितो ॥

“येसं सम्बोधियङ्गेसु, सम्मा चित्तं सुभावितं ।
आदानपटिनिस्सग्गे, अनुपादाय ये रता ।
खीणासवा जुतिमन्तो, ते लोके परिनिब्बुता”ति ॥ ततियं ।

४. ओरिमसुत्तं

१७०. “ओरिमञ्च, भिक्खवे, तीरं देसेस्सामि पारिमञ्च तीरं । तं सुणाथ...पे०... कतमञ्च, भिक्खवे, ओरिमं तीरं, कतमञ्च पारिमं तीरं? पाणातिपातो, भिक्खवे, ओरिमं तीरं, पाणातिपाता वेरमणी पारिमं तीरं । अदिन्नादानं ओरिमं तीरं, अदिन्नादाना वेरमणी पारिमं तीरं । कामेसुमिच्छाचारो ओरिमं तीरं, कामेसुमिच्छाचारा वेरमणी पारिमं तीरं । मुसावादो ओरिमं तीरं, मुसावादा वेरमणी पारिमं तीरं । पिसुणा वाचा ओरिमं तीरं, पिसुणाय वाचाय वेरमणी पारिमं तीरं । फरुसा वाचा ओरिमं तीरं, फरुसाय वाचाय वेरमणी पारिमं तीरं । सम्फप्पलापो ओरिमं तीरं, सम्फप्पलापा वेरमणी पारिमं तीरं । अभिज्झा ओरिमं तीरं, अनभिज्झा पारिमं तीरं । ब्यापादो ओरिमं तीरं, अब्यापादो पारिमं तीरं । मिच्छादिट्ठि ओरिमं तीरं, सम्मादिट्ठि पारिमं तीरं । इदं खो, भिक्खवे, ओरिमं तीरं, इदं पारिमं तीरन्ति ।

“अप्पका ते मनुस्सेसु, ये जना पारगामिनो ।
अथायं इतरा पजा, तीरमेवानुधावति ॥

“ये च खो सम्मदक्खाते, धम्मे धम्मानुवत्तिनो ।
ते जना पारमेस्सन्ति, मच्चुधेय्यं सुदुत्तरं ॥

“कण्हं धम्मं विप्पहाय, सुक्कं भावेथ पण्डितो ।
ओका अनोकमागम्म, विवेके यत्थ दूरमं ॥

“तत्राभिरतिमिच्छेय्य, हित्वा कामे अकिञ्चनो ।
परियोदपेय्य अत्तानं, चित्तक्लेसेहि पण्डितो ॥

“येसं सम्बोधियङ्गेसु, सम्मा चित्तं सुभावितं ।
आदानपटिनिस्सग्गे, अनुपादाय ये रता ।
खीणासवा जुतिमन्तो, ते लोके परिनिब्बुता”ति ॥ चतुत्थं ।

५. पठमअधम्मसुत्तं

१७१. [अ० नि० १०.११३] “अधम्मो च, भिक्खवे, वेदितब्बो अनत्थो च; धम्मो च वेदितब्बो अत्थो च । अधम्मञ्च विदित्वा अनत्थञ्च, धम्मञ्च विदित्वा अत्थञ्च यथा धम्मो यथा अत्थो तथा पटिपज्जितब्बं ।

“कतमो च, भिक्खवे, अधम्मो च अनत्थो च? पाणातिपातो, अदिन्नादानं, कामेसुमिच्छाचारो, मुसावादो, पिसुणा

वाचा, फरुसा वाचा, सम्फप्पलापो, अभिज्झा, ब्यापादो, मिच्छादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अधम्मो च अनत्थो च ।

“कतमो च, भिक्खवे, धम्मो च अत्थो च? पाणातिपाता वेरमणी, अदिन्नादाना वेरमणी, कामेसुमिच्छाचारा वेरमणी, मुसावादा वेरमणी, पिसुणाय वाचाय वेरमणी, फरुसाय वाचाय वेरमणी, सम्फप्पलापा वेरमणी, अनभिज्झा, अब्यापादो, सम्मादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, धम्मो च अत्थो च ।

“अधम्मो च, भिक्खवे, वेदितब्बो अनत्थो च; धम्मो च वेदितब्बो अत्थो च । अधम्मञ्च विदित्वा अनत्थञ्च, धम्मञ्च विदित्वा अत्थञ्च यथा धम्मो यथा अत्थो तथा पटिपज्जितब्बं’न्ति, इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं’न्ति । पञ्चमं ।

६. दुतियअधम्मसुत्तं

१७२. “अधम्मो च, भिक्खवे, वेदितब्बो धम्मो च; अनत्थो च वेदितब्बो अत्थो च । अधम्मञ्च विदित्वा धम्मञ्च, अनत्थञ्च विदित्वा अत्थञ्च यथा धम्मो यथा अत्थो तथा पटिपज्जितब्बं’न्ति । इदमवोच भगवा । इदं वत्त्वान सुगतो उट्ठायासना विहारं पाविसि ।

अथ खो तेसं भिक्खून् अचिरपक्कन्तस्स भगवतो एतदहोसि — “इदं खो नो, आवुसो, भगवा संखित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो — ‘अधम्मो च, भिक्खवे, वेदितब्बो धम्मो च; अनत्थो च वेदितब्बो अत्थो च । अधम्मञ्च विदित्वा धम्मञ्च, अनत्थञ्च विदित्वा अत्थञ्च यथा धम्मो यथा अत्थो तथा पटिपज्जितब्बं’न्ति । को नु खो इमस्स भगवता संखित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो — ‘अधम्मो च, भिक्खवे, वेदितब्बो धम्मो च; अनत्थो च वेदितब्बो अत्थो च । अधम्मञ्च विदित्वा धम्मञ्च, अनत्थञ्च विदित्वा अत्थञ्च यथा धम्मो यथा अत्थो तथा पटिपज्जितब्बं’न्ति । को नु खो इमस्स भगवता संखित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो — ‘अधम्मो च, भिक्खवे, वेदितब्बो धम्मो च; अनत्थो च वेदितब्बो अत्थो च । अधम्मञ्च विदित्वा धम्मञ्च, अनत्थञ्च विदित्वा अत्थञ्च यथा धम्मो यथा अत्थो तथा पटिपज्जितब्बं’न्ति ।

अथ खो तेसं भिक्खून् एतदहोसि — “अयं खो आयस्मा महाकच्चानो सत्थु चेव संवणितो, सम्भावितो च विज्जून् सब्रह्मचारीनं । पहीति चायस्मा महाकच्चानो इमस्स भगवता संखित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो — ‘अधम्मो च, भिक्खवे, वेदितब्बो धम्मो च; अनत्थो च वेदितब्बो अत्थो च । अधम्मञ्च विदित्वा धम्मञ्च, अनत्थञ्च विदित्वा अत्थञ्च यथा धम्मो यथा अत्थो तथा पटिपज्जितब्बं’न्ति । को नु खो इमस्स भगवता संखित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो — ‘अधम्मो च, भिक्खवे, वेदितब्बो धम्मो च; अनत्थो च वेदितब्बो अत्थो च । अधम्मञ्च विदित्वा धम्मञ्च, अनत्थञ्च विदित्वा अत्थञ्च यथा धम्मो यथा अत्थो तथा पटिपज्जितब्बं’न्ति ।

अथ खो ते भिक्खू येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा आयस्मता महाकच्चानेन सद्धिं सम्मोदिसु । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू आयस्मन्तं महाकच्चानं एतदवोचुं —

“इदं खो नो, आवुसो कच्चान, भगवा संखित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो — ‘अधम्मो च, भिक्खवे, वेदितब्बो धम्मो च; अनत्थो च वेदितब्बो अत्थो च । अधम्मञ्च विदित्वा धम्मञ्च, अनत्थञ्च विदित्वा अत्थञ्च यथा धम्मो यथा अत्थो तथा पटिपज्जितब्बं’न्ति ।

“तेसं नो, आवुसो, अम्हाकं अचिरपक्कन्तस्स भगवतो एतदहोसि — ‘इदं खो नो, आवुसो, भगवा संखित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो — अधम्मो च, भिक्खवे...पे०... तथा पटिपज्जितब्बं’न्ति ।

को नु खो इमस्स भगवता संखित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थं अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थं विभजेय्या'ति?

“तेसं नो, आवुसो, अम्हाकं एतदहोसि — ‘अयं खो आयस्मा महाकच्चानो सत्थु चेव संवणितो, सम्भावितो च विज्जूनं सब्रह्मचारीनं । पहीति चायस्मा महाकच्चानो इमस्स भगवता संखित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थं अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थं विभजितुं । यंनून मयं येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्कमेय्याम; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महाकच्चानं एतमत्थं पटिपुच्छेय्याम । यथा नो आयस्मा महाकच्चानो ब्याकरिस्सति तथा नं धारेस्सामा'ति । विभजतु आयस्मा महाकच्चानो'ति ।

“सेय्यथापि, आवुसो, पुरिसो सारत्थिको सारं गवेसी सारपरियेसनं चरमानो महतो रुक्खस्स तिट्ठतो सारवतो अतिक्कम्मेव मूलं अतिक्कम्म खन्धं साखापलासे सारं परियेसितब्बं मज्जेय्य । एवंसम्पदमिदं आयस्मन्तानं सत्थरि सम्मुखीभूते तं भगवन्तं अतिसित्वा अम्हे एतमत्थं पटिपुच्छितब्बं मज्जेय्य [मज्जेय्य (सी०), मज्जेय्याथ (क०)] । सो हावुसो, भगवा जानं जानाति पस्सं पस्सति चक्खुभूतो जाणभूतो धम्मभूतो ब्रह्मभूतो वत्ता पवत्ता अत्थस्स निन्नेता अमतस्स दाता धम्मस्सामी तथागतो । सो चेव पनेतस्स कालो अहोसि यं तुम्हे भगवन्तंयेव उपसङ्कमित्वा एतमत्थं पटिपुच्छेय्याथ । यथा वो भगवा ब्याकरेय्य तथा नं धारेय्याथा'ति ।

“अद्धा, आवुसो कच्चान, भगवा जानं जानाति पस्सं पस्सति चक्खुभूतो जाणभूतो धम्मभूतो ब्रह्मभूतो वत्ता पवत्ता अत्थस्स निन्नेता अमतस्स दाता धम्मस्सामी तथागतो । सो चेव पनेतस्स कालो अहोसि यं मयं भगवन्तंयेव उपसङ्कमित्वा एतमत्थं पटिपुच्छेय्याम । यथा नो भगवा ब्याकरेय्य तथा नं धारेय्याम । अपि चायस्मा महाकच्चानो सत्थु चेव संवणितो, सम्भावितो च विज्जूनं सब्रह्मचारीनं । पहीति चायस्मा महाकच्चानो इमस्स भगवता संखित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थं अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थं विभजितुं । विभजतायस्मा महाकच्चानो अगरुं करित्वा'ति ।

“तेन हावुसो, सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी'ति । “एवं, आवुसो'ति खो ते भिक्खू आयस्मतो महाकच्चानस्स पच्चस्सोसुं । अथायस्मा महाकच्चानो एतदवोच —

“यं खो नो, आवुसो, भगवा संखित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो — ‘अधम्मो च, भिक्खवे, वेदितब्बो...पे०... तथा पटिपज्जितब्ब'न्ति ।

“कतमो, चावुसो, अधम्मो; कतमो च धम्मो? कतमो च अनत्थो, कतमो च अत्थो? “पाणातिपातो, आवुसो, अधम्मो; पाणातिपाता वेरमणी धम्मो; ये च पाणातिपातपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति, अयं अनत्थो; पाणातिपाता वेरमणिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, अयं अत्थो ।

“अदिन्नादानं, आवुसो, अधम्मो; अदिन्नादाना वेरमणी धम्मो; ये च अदिन्नादानपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति, अयं अनत्थो; अदिन्नादाना वेरमणिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, अयं अत्थो ।

“कामेसुमिच्छाचारो, आवुसो, अधम्मो; कामेसुमिच्छाचारा वेरमणी धम्मो; ये च कामेसुमिच्छाचारपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति, अयं अनत्थो; कामेसुमिच्छाचारा वेरमणिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा

भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, अयं अत्थो ।

“मुसावादो, आवुसो, अधम्मो; मुसावादा वेरमणी धम्मो; ये च मुसावादपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति, अयं अनत्थो; मुसावादा वेरमणिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, अयं अत्थो ।

“पिसुणा वाचा, आवुसो, अधम्मो; पिसुणाय वाचाय वेरमणी धम्मो; ये च पिसुणावाचापच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति, अयं अनत्थो; पिसुणाय वाचाय वेरमणिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, अयं अत्थो ।

“फरुसा वाचा, आवुसो, अधम्मो; फरुसाय वाचाय वेरमणी धम्मो; ये च फरुसावाचापच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति, अयं अनत्थो; फरुसाय वाचाय वेरमणिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, अयं अत्थो ।

“सम्फप्पलापो, आवुसो, अधम्मो; सम्फप्पलापा वेरमणी धम्मो; ये च सम्फप्पलापपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति, अयं अनत्थो; सम्फप्पलापा वेरमणिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, अयं अत्थो ।

“अभिज्झा, आवुसो, अधम्मो; अनभिज्झा धम्मो; ये च अभिज्झापच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति, अयं अनत्थो; अनभिज्झापच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, अयं अत्थो ।

“ब्ब्यापादो, आवुसो, अधम्मो; अब्ब्यापादो धम्मो; ये च ब्यापादपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति, अयं अनत्थो; अब्ब्यापादपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, अयं अत्थो ।

“मिच्छादिट्ठि, आवुसो, अधम्मो; सम्मादिट्ठि धम्मो; ये च मिच्छादिट्ठिपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति, अयं अनत्थो; सम्मादिट्ठिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, अयं अत्थो ।

“‘यं खो नो, आवुसो, भगवा संखित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो — अधम्मो च, भिक्खवे, वेदितब्बो...पे०... तथा पटिपज्जितब्ब’न्ति । इमस्स खो अहं, आवुसो, भगवता संखित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थं अविभजितस्स एवं वित्थारेन अत्थं आजानामि । आकङ्खमाना च पन तुम्हे, आवुसो, भगवन्तं येव उपसङ्गमित्वा एतमत्थं पटिपुच्छेय्याथ । यथा नो भगवा ब्याकरोति तथा नं धारेय्याथा’ति ।

“‘एवमावुसो’ति खो ते भिक्खू आयस्मतो महाकच्चानस्स भासितं अभिनन्दित्वा अनुमोदित्वा उट्ठायासना येन भगवा तेनुपसङ्गमिसु; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदिसु । एकमन्तं निसिन्ना खो ते भिक्खू भगवन्तं एतदवोचुं —

“‘यं खो नो, भन्ते, भगवा संखित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो — ‘अधम्मो च, भिक्खवे, वेदितब्बो...पे०... तथा पटिपज्जितब्ब’न्ति ।

“तेसं नो, भन्ते, अम्हाकं अचिरपक्वन्तस्स भगवतो एतदहोसि — ‘इदं खो नो, आवुसो, भगवा संखित्तेन उद्देसं उद्दिसित्वा वित्थारेन अत्थं अविभजित्वा उट्ठायासना विहारं पविट्ठो — ‘अधम्मो च, भिक्खवे, वेदितब्बो...पे०... तथा पटिपज्जितब्बं’न्ति । को नु खो इमस्स भगवता संखित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थं अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थं विभजेय्या’ति?

“तेसं नो, भन्ते, अम्हाकं एतदहोसि — ‘अयं खो आयस्मा महाकच्चानो सत्थु चेव संवणितो, सम्भावितो च विज्जूनं सब्रह्मचारीनं । प्होति चायस्मा महाकच्चानो इमस्स भगवता संखित्तेन उद्देसस्स उद्दिट्ठस्स वित्थारेन अत्थं अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थं विभजितुं । यन्नून मयं येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्कमेय्याम; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महाकच्चानं एतमत्थं पटिपुच्छेय्याम । यथा नो आयस्मा महाकच्चानो व्याकरिस्सति तथा नं धारेस्सामा’ति ।

“अथ खो मयं, भन्ते, येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्कमिम्हा; उपसङ्कमित्वा आयस्मन्तं महाकच्चानं एतमत्थं अपुच्छिम्हा । तेसं नो, भन्ते, आयस्मता महाकच्चानेन इमेहि अक्खरेहि इमेहि पदेहि इमेहि व्यज्जनेहि अत्थो सुविभत्तो’ति ।

“साधु साधु, भिक्खवे! पण्डितो, भिक्खवे, महाकच्चानो । महापज्जो, भिक्खवे, महाकच्चानो । मं चेपि तुम्हे, भिक्खवे, उपसङ्कमित्वा एतमत्थं पटिपुच्छेय्याथ, अहमपि चेतं एवमेवं व्याकरेय्यं यथा तं महाकच्चानेन व्याकतं । एसो चेव तस्स अत्थो । एवञ्च नं धारेय्याथा’ति । छट्ठं ।

७. ततियअधम्मसुत्तं

१७३. “अधम्मो च, भिक्खवे, वेदितब्बो धम्मो च; अनत्थो च वेदितब्बो अत्थो च । अधम्मञ्च विदित्वा धम्मञ्च, अनत्थञ्च विदित्वा अत्थञ्च यथा धम्मो यथा अत्थो तथा पटिपज्जितब्बं ।

“कतमो च, भिक्खवे, अधम्मो, कतमो च धम्मो; कतमो च अनत्थो, कतमो च अत्थो? पाणातिपातो, भिक्खवे, अधम्मो; पाणातिपाता वेरमणी धम्मो; ये च पाणातिपातपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति, अयं अनत्थो; पाणातिपाता वेरमणिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, अयं अत्थो ।

“अदिन्नादानं, भिक्खवे, अधम्मो; अदिन्नादाना वेरमणी धम्मो... कामेसुमिच्छाचारो, भिक्खवे, अधम्मो; कामेसुमिच्छाचारा वेरमणी धम्मो... मुसावादो, भिक्खवे, अधम्मो; मुसावादा वेरमणी धम्मो... पिसुणा वाचा, भिक्खवे, अधम्मो; पिसुणाय वाचाय वेरमणी धम्मो... फरुसा वाचा, भिक्खवे, अधम्मो; फरुसाय वाचाय वेरमणी धम्मो... सम्फप्पलापो, भिक्खवे, अधम्मो; सम्फप्पलापा वेरमणी धम्मो... अभिज्झा, भिक्खवे, अधम्मो; अनभिज्झा धम्मो... ब्यापादो, भिक्खवे, अधम्मो; अब्यापादो धम्मो... ।

“मिच्छादिट्ठि, भिक्खवे, अधम्मो; सम्मादिट्ठि धम्मो; ये च मिच्छादिट्ठिपच्चया अनेके पापका अकुसला धम्मा सम्भवन्ति, अयं अनत्थो; सम्मादिट्ठिपच्चया च अनेके कुसला धम्मा भावनापारिपूरिं गच्छन्ति, अयं अत्थो ।

“अधम्मो च, भिक्खवे, वेदितब्बो धम्मो च; अनत्थो च वेदितब्बो अत्थो च । अधम्मञ्च विदित्वा धम्मञ्च, अनत्थञ्च विदित्वा अत्थञ्च यथा धम्मो यथा अत्थो तथा पटिपज्जितब्बं’न्ति, इति यं तं वुत्तं, इदमेतं पटिच्च वुत्तं’न्ति । सत्तमं ।

८. कम्मनिदानसुत्तं

१७४. “पाणातिपातम्पाहं, भिक्खवे, तिविधं वदामि — लोभहेतुकम्पि, दोसहेतुकम्पि, मोहहेतुकम्पि ।

“अदिन्नादानम्पाहं, भिक्खवे, तिविधं वदामि — लोभहेतुकम्पि, दोसहेतुकम्पि, मोहहेतुकम्पि ।

“कामेसुमिच्छाचारम्पाहं, भिक्खवे, तिविधं वदामि — लोभहेतुकम्पि, दोसहेतुकम्पि, मोहहेतुकम्पि ।

“मुसावादम्पाहं, भिक्खवे, तिविधं वदामि — लोभहेतुकम्पि, दोसहेतुकम्पि, मोहहेतुकम्पि ।

“पिसुणवाचम्पाहं, भिक्खवे, तिविधं वदामि — लोभहेतुकम्पि, दोसहेतुकम्पि, मोहहेतुकम्पि ।

“फरुसवाचम्पाहं, भिक्खवे, तिविधं वदामि — लोभहेतुकम्पि, दोसहेतुकम्पि, मोहहेतुकम्पि ।

“सम्फप्पलापम्पाहं, भिक्खवे, तिविधं वदामि — लोभहेतुकम्पि, दोसहेतुकम्पि, मोहहेतुकम्पि ।

“अभिज्झम्पाहं, भिक्खवे, तिविधं वदामि — लोभहेतुकम्पि, दोसहेतुकम्पि, मोहहेतुकम्पि ।

“ब्यापादम्पाहं, भिक्खवे, तिविधं वदामि — लोभहेतुकम्पि, दोसहेतुकम्पि, मोहहेतुकम्पि ।

“मिच्छादिट्ठिम्पाहं, भिक्खवे, तिविधं वदामि — लोभहेतुकम्पि, दोसहेतुकम्पि, मोहहेतुकम्पि । इति खो, भिक्खवे, लोभो कम्मनिदानसम्भवो, दोसो कम्मनिदानसम्भवो, मोहो कम्मनिदानसम्भवो । लोभकखया कम्मनिदानसङ्खयो, दोसकखया कम्मनिदानसङ्खयो, मोहकखया कम्मनिदानसङ्खयो”ति । अट्ठमं ।

९. परिक्कमनसुत्तं

१७५. “सपरिक्कमनो अयं, भिक्खवे, धम्मो, नायं धम्मो अपरिक्कमनो । कथञ्च, भिक्खवे, सपरिक्कमनो अयं धम्मो, नायं धम्मो अपरिक्कमनो? पाणातिपातिस्स, भिक्खवे, पाणातिपाता वेरमणी परिक्कमनं होति । अदिन्नादायिस्स, भिक्खवे, अदिन्नादाना वेरमणी परिक्कमनं होति । कामेसुमिच्छाचारिस्स, भिक्खवे, कामेसुमिच्छाचारा वेरमणी परिक्कमनं होति । मुसावादिस्स, भिक्खवे, मुसावादा वेरमणी परिक्कमनं होति । पिसुणवाचस्स, भिक्खवे, पिसुणाय वाचाय वेरमणी परिक्कमनं होति । फरुसवाचस्स, भिक्खवे, फरुसाय वाचाय वेरमणी परिक्कमनं होति । सम्फप्पलापिस्स, भिक्खवे, सम्फप्पलापा वेरमणी परिक्कमनं होति । अभिज्झालुस्स, भिक्खवे, अनभिज्झा परिक्कमनं होति । ब्यापन्नचित्तस्स [ब्यापादस्स (सी० पी० क०), ब्यापन्नस्स (स्या०)], भिक्खवे, अब्यापादो परिक्कमनं होति । मिच्छादिट्ठिस्स, भिक्खवे, सम्मादिट्ठि परिक्कमनं होति । एवं खो, भिक्खवे, सपरिक्कमनो अयं धम्मो, नायं धम्मो अपरिक्कमनो”ति । नवमं ।

१०. चुन्दसुत्तं

१७६. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा पावायं [चम्पायं (क० सी०) दी० नि० २.१८९ पस्सितब्बं] विहरति चुन्दस्स कम्मरपुत्तस्स अम्बवने । अथ खो चुन्दो कम्मरपुत्तो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा

एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो चुन्दं कम्मरपुत्तं भगवा एतदवोच — “कस्स नो त्वं, चुन्द, सोचेय्यानि रोचेसी”ति? “ब्राह्मणा, भन्ते, पच्छाभूमका कमण्डलुका सेवालमालिका [सेवालमालिका (सी० स्या० पी०)] अग्गिपरिचारिका उदकोरोहका सोचेय्यानि पज्जपेन्ति; तेसाहं सोचेय्यानि रोचेमी”ति ।

“यथा कथं पन, चुन्द, ब्राह्मणा पच्छाभूमका कमण्डलुका सेवालमालिका अग्गिपरिचारिका उदकोरोहका सोचेय्यानि पज्जपेन्ती”ति? “इध, भन्ते, ब्राह्मणा पच्छाभूमका कमण्डलुका सेवालमालिका अग्गिपरिचारिका उदकोरोहका । ते सावकं [सावके (स्या० क०)] एवं समादपेन्ति — ‘एहि त्वं, अम्भो पुरिस, कालस्सेव [सकालस्सेव (स्या०)] उड्डहन्तोव [उड्डहन्तो (स्या०), वुड्डहन्तोव (पी० क०)] सयनम्हा पथविं आमसेय्यासि; नो चे पथविं आमसेय्यासि, अल्लानि गोमयानि आमसेय्यासि; नो चे अल्लानि गोमयानि आमसेय्यासि, हरितानि तिणानि आमसेय्यासि; नो चे हरितानि तिणानि आमसेय्यासि, अग्गिं परिचरेय्यासि; नो चे अग्गिं परिचरेय्यासि, पज्जलिको आदिच्चं नमस्सेय्यासि; नो चे पज्जलिको आदिच्चं नमस्सेय्यासि, सायततियकं उदकं ओरोहेय्यासी”ति । एवं खो, भन्ते, ब्राह्मणा पच्छाभूमका कमण्डलुका सेवालमालिका अग्गिपरिचारिका उदकोरोहका सोचेय्यानि पज्जपेन्ति; तेसाहं सोचेय्यानि रोचेमी”ति ।

“अज्जथा खो, चुन्द, ब्राह्मणा पच्छाभूमका कमण्डलुका सेवालमालिका अग्गिपरिचारिका उदकोरोहका सोचेय्यानि पज्जपेन्ति, अज्जथा च पन अरियस्स विनये सोचेय्यं होती”ति । “यथा कथं पन, भन्ते, अरियस्स विनये सोचेय्यं होती? साधु मे, भन्ते, भगवा तथा धम्मं देसेतु यथा अरियस्स विनये सोचेय्यं होती”ति ।

“तेन हि, चुन्द, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो चुन्दो कम्मरपुत्तो भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच —

“तिविधं खो, चुन्द, कायेन असोचेय्यं होति; चतुब्बिधं वाचाय असोचेय्यं होति; तिविधं मनसा असोचेय्यं होति ।

“कथञ्च, चुन्द, तिविधं कायेन असोचेय्यं होति? “इध, चुन्द, एकच्चो पाणातिपाती होति लुद्धो लोहितपाणि हतपहते निविद्धो अदयापन्नो सब्बपाणभूतेसु [पाणभूतेसु (क०)] ।

“अदिन्नादायी होति । यं तं परस्स परवित्तूपकरणं गामगतं वा अरज्जगतं वा तं अदिन्नं थेय्यसङ्घातं आदाता होति ।

“कामेसुमिच्छाचारी होति । या ता मातुरक्खिता पितुरक्खिता मातापितुरक्खिता [नत्थि सी० स्या० पी० पोत्थकेसु] भातुरक्खिता भगिनिरक्खिता जातिरक्खिता गोत्तरक्खिता [नत्थि सी० स्या० पी० पोत्थकेसु] धम्मरक्खिता ससामिका सपरिदण्डा अन्तमसो मालागुळपरिक्खित्तापि, तथारूपासु चारित्तं आपज्जिता होति । एवं खो, चुन्द, तिविधं कायेन असोचेय्यं होति ।

“कथञ्च, चुन्द, चतुब्बिधं वाचाय असोचेय्यं होति? इध, चुन्द, एकच्चो मुसावादी होति । सभगगतो वा परिसगगतो वा जातिमज्झगतो वा पूगमज्झगतो वा राजकुलमज्झगतो वा अभिनीतो सक्खिपुट्ठो — ‘एहम्भो पुरिस, यं जानासि तं वदेही”ति [सो अजानं वा अहं जानामीति, जानं वा अहं न जानामीति, अपस्सं वा अहं पस्सामीति, पस्सं वा अहं न पस्सामीति (पी० क०) एवमुपरिपि], सो अजानं वा आह ‘जानामी”ति, जानं वा आह ‘न जानामी”ति; अपस्सं वा आह ‘पस्सामी”ति, पस्सं वा आह ‘न पस्सामी”ति [सो अजानं वा अहं जानामीति, जानं वा अहं न जानामीति, अपस्सं वा अहं पस्सामीति, पस्सं वा अहं

न पस्सामीति (पी० क०) एवमुपरिपि। इति अत्तहेतु वा परहेतु वा आमिसकिञ्चिक्खहेतु वा सम्पजानमुसा भासिता होति।

“पिसुणवाचो होति। इतो सुत्वा अमुत्र अक्खाता इमेसं भेदाय, अमुत्र वा सुत्वा इमेसं अक्खाता अमूसं भेदाय। इति समगानं वा भेत्ता [भेदाता (क०)], भिन्नानं वा अनुप्पदाता, वगारामो वग्गरतो वग्नन्दी वग्गकरणं वाचं भासिता होति।

“फरुसवाचो होति। या सा वाचा अण्डका कक्कसा परकटुका पराभिसज्जनी कोधसामन्ता असमाधिसंवत्तनिका, तथारूपं वाचं भासिता होति।

“सम्फप्पलापी होति अकालवादी अभूतवादी अनत्थवादी अधम्मवादी अविनयवादी; अनिधानवतिं वाचं भासिता होति अकालेन अनपदेसं अपरियन्तवतिं अनत्थसंहितं। एवं खो, चुन्द, चतुब्बिधं वाचाय असोचेय्यं होति।

“कथञ्च, चुन्द, तिविधं मनसा असोचेय्यं होति? इध, चुन्द, एकच्चो अभिज्झालु होति। यं तं परस्स परवित्तूपकरणं तं अभिज्झाता [अभिज्झिता (क०) म० नि० १.४४० पस्सितब्बं] होति — ‘अहो वत यं परस्स तं ममस्सा’ति।

“व्यापन्नचित्तो होति पदुडुमनसङ्कप्पो — ‘इमे सत्ता हज्जन्तु वा बज्जन्तु वा उच्छिज्जन्तु वा विनस्सन्तु वा मा वा अहेसु’न्ति [मा वा अहेसुं इति वा ति (सी० पी० क०)]।

“मिच्छादिट्ठिको होति विपरीतदस्सनो — ‘नत्थि दिन्नं, नत्थि यिट्ठं, नत्थि हुतं, नत्थि सुकटदुक्कटानं [नत्थेत्थ पाठभेदो] कम्मनं फलं विपाको, नत्थि अयं लोको, नत्थि परो लोको, नत्थि माता, नत्थि पिता, नत्थि सत्ता ओपपातिका, नत्थि लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता सम्मापटिपन्ना ये इमञ्च लोकं परञ्च लोकं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेन्ती’ति। एवं खो, चुन्द, मनसा तिविधं असोचेय्यं होति।

“इमे खो, चुन्द, दस अकुसलकम्मपथा [अकुसला कम्मपथा (?)]। इमेहि खो, चुन्द, दसहि अकुसलेहि कम्मपथेहि समन्नागतो कालस्सेव उट्ठहन्तोव सयनम्हा पथविं चेपि आमसति, असुचियेव होति; नो चेपि पथविं आमसति, असुचियेव होति।

“अल्लानि चेपि गोमयानि आमसति, असुचियेव होति; नो चेपि अल्लानि गोमयानि आमसति, असुचियेव होति।

“हरितानि चेपि तिणानि आमसति, असुचियेव होति; नो चेपि हरितानि तिणानि आमसति, असुचियेव होति।

“अग्निं चेपि परिचरति, असुचियेव होति, नो चेपि अग्निं परिचरति, असुचियेव होति।

“पज्जलिको चेपि आदिच्चं नमस्सति, असुचियेव होति; नो चेपि पज्जलिको आदिच्चं नमस्सति, असुचियेव होति।

“सायततियकं चेपि उदकं ओरोहति, असुचियेव होति; नो चेपि सायततियकं उदकं ओरोहति, असुचियेव होति। तं किस्स हेतु? इमे, चुन्द, दस अकुसलकम्मपथा असुचीयेव [असुचिच्चेव (स्या०)] होन्ति असुचिकरणा च।

“इमेसं पन, चुन्द, दसन्नं अकुसलानं कम्मपथानं समन्नागमनहेतु निरयो पज्जायति, तिरच्छानयोनि पज्जायति,

पेत्तिविसयो पज्जायति, या वा [या च (क०)] पनज्जापि काचि दुग्गतियो [दुग्गति होति (स्या० क०)] ।

“तिविधं खो, चुन्द, कायेन सोचेय्यं होति; चतुब्बिधं वाचाय सोचेय्यं होति; तिविधं मनसा सोचेय्यं होति ।

“कथं, चुन्द, तिविधं कायेन सोचेय्यं होति? इध, चुन्द, एकच्चो पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति निहितदण्डो निहितसत्थो, लज्जी दयापन्नो, सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरति ।

“अदिन्नादानं पहाय, अदिन्नादाना पटिविरतो होति । यं तं परस्स परवित्तूपकरणं गामगतं वा अरज्जगतं वा, न तं अदिन्नं [तं नादिन्नं (क० सी०, म० नि० १.४४१)] थेय्यसङ्घातं आदाता होति ।

“कामेसुमिच्छाचारं पहाय, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति या ता मातुरक्खिता पितुरक्खिता मातापितुरक्खिता भातुरक्खिता भगिनिरक्खिता जातिरक्खिता गोत्तरक्खिता धम्मरक्खिता ससामिका सपरिदण्डा अन्तमसो मालागुळपरिक्खितापि, तथारूपासु न चारित्तं आपज्जिता होति । एवं खो, चुन्द, तिविधं कायेन सोचेय्यं होति ।

“कथञ्च, चुन्द, चतुब्बिधं वाचाय सोचेय्यं होति? इध, चुन्द, एकच्चो मुसावादं पहाय मुसावादा पटिविरतो होति । सभग्गतो वा परिसग्गतो वा जातिमज्झगतो वा पूगमज्झगतो वा राजकुलमज्झगतो वा अभिनीतो सक्खिपुट्टो — ‘एहम्भो पुरिस, यं जानासि तं वदेही’ति, सो अजानं वा आह ‘न जानामी’ति, जानं वा आह ‘जानामी’ति, अपस्सं वा आह ‘न पस्सामी’ति, पस्सं वा आह ‘पस्सामी’ति । इति अत्तहेतु वा परहेतु वा आमिसकिञ्चिक्खहेतु वा न सम्पजानमुसा भासिता होति ।

“पिसुणं वाचं पहाय, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति — न इतो सुत्वा अमुत्र अक्खाता इमेसं भेदाय, न अमुत्र वा सुत्वा इमेसं अक्खाता अमूसं भेदाय । इति भिन्नानं वा सन्धाता सहितानं वा अनुप्पदाता समगारामो समग्गरतो समगनन्दी समग्गकरणिं वाचं भासिता होति ।

“फरुसं वाचं पहाय, फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति । या सा वाचा नेला कण्णसुखा पेमनीया हृदयङ्गमा पोरी बहुजनकन्ता बहुजनमनापा, तथारूपिं वाचं भासिता होति ।

“सम्फप्पलापं पहाय, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति कालवादी भूतवादी अत्थवादी धम्मवादी विनयवादी; निधानवतिं वाचं भासिता होति कालेन सापदेसं परियन्तवतिं अत्थसंहितं । एवं खो, चुन्द, चतुब्बिधं वाचाय सोचेय्यं होति ।

“कथञ्च, चुन्द, तिविधं मनसा सोचेय्यं होति? इध, चुन्द, एकच्चो अनभिज्झालु होति । यं तं परस्स परवित्तूपकरणं तं अनभिज्झिता होति — ‘अहो वत यं परस्स तं ममस्सा’ति ।

“अब्बापन्नचित्तो होति अप्पदुट्टमनसङ्कप्पो — ‘इमे सत्ता अवेरा होन्तु [इदं पदं सी० स्या० पी० पोत्थकेसु नत्थि, तथा म० नि० १.४४१] अब्बापज्जा, अनीघा सुखी अत्तानं परिहरन्तू’ति ।

“सम्मादिट्ठिको होति अविपरीतदस्सनो — ‘अत्थि दिन्नं, अत्थि यिट्ठं, अत्थि हुतं, अत्थि सुकटदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको, अत्थि अयं लोको, अत्थि परो लोको, अत्थि माता, अत्थि पिता, अत्थि सत्ता ओपपातिका, अत्थि लोके

समणब्राह्मणा सम्मग्गता सम्मापटिपन्ना ये इमञ्च लोकं परञ्च लोकं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेन्ती'ति । एवं खो, चुन्द, तिविधं मनसा सोचेय्यं होति ।

“इमे खो, चुन्द, दस कुसलकम्मपथा । इमेहि खो, चुन्द, दसहि कुसलेहि कम्मपथेहि समन्नागतो कालस्सेव उट्ठहन्तोव सयनम्हा पथविं चेपि आमसति, सुचियेव होति; नो चेपि पथविं आमसति, सुचियेव होति ।

“अल्लानि चेपि गोमयानि आमसति, सुचियेव होति; नो चेपि अल्लानि गोमयानि आमसति, सुचियेव होति ।

“हरितानि चेपि तिणानि आमसति, सुचियेव होति; नो चेपि हरितानि तिणानि आमसति, सुचियेव होति ।

“अग्निं चेपि परिचरति, सुचियेव होति; नो चेपि अग्निं परिचरति, सुचियेव होति ।

“पज्जलिको चेपि आदिच्चं नमस्सति, सुचियेव होति; नो चेपि पज्जलिको आदिच्चं नमस्सति, सुचियेव होति ।

“सायततियकं चेपि उदकं ओरोहति, सुचियेव होति; नो चेपि सायततियकं उदकं ओरोहति, सुचियेव होति । तं किस्स हेतु? इमे, चुन्द, दस कुसलकम्मपथा सुचीयेव होन्ति सुचिकरणा च ।

“इमेसं पन, चुन्द, दसन्नं कुसलानं कम्मपथानं समन्नागमनहेतु देवा पज्जायन्ति, मनुस्सा पज्जायन्ति, या वा पनज्जापि काचि सुगतियो'ति [सुगति होतीति (स्या०), सुगति होति (क०)] ।

एवं वुत्ते चुन्दो कम्मरपुत्तो भगवन्तं एतदवोच — “अभिवक्कन्तं, भन्ते...पे०... उपासकं मं, भन्ते, भगवा धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत'न्ति । दसमं ।

११. जाणुस्सोणिसुत्तं

१७७. अथ खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच —

“मयमस्सु, भो गोतम, ब्राह्मणा नाम । दानानि देम, सद्धानि करोम — ‘इदं दानं पेतानं जातिसालोहितानं उपकप्पतु, इदं दानं पेता जातिसालोहिता परिभुज्जन्तू'ति । कच्चि तं, भो गोतम, दानं पेतानं जातिसालोहितानं उपकप्पति; कच्चि ते पेता जातिसालोहिता तं दानं परिभुज्जन्ती'ति? ‘ठाने खो, ब्राह्मण, उपकप्पति, नो अट्ठाने'ति ।

“कतमं पन, भो [कतमञ्च पन भो (सी० पी०) कतमं (स्या०)] गोतम, ठानं, कतमं अट्ठान'न्ति? “इध, ब्राह्मण, एकच्चो पाणातिपाती होति, अदिन्नादायी होति, कामेसुमिच्छाचारी होति, मुसावादी होति, पिसुणवाचो होति, फरुसवाचो होति, सम्फप्पलापी होति, अभिज्जालु होति, ब्यापन्नचित्तो होति, मिच्छादिट्ठिको होति । सो कायस्स भेदा परं मरणा निरयं उपपज्जति । यो नेरयिकानं सत्तानं आहारो, तेन सो तत्थ यापेति, तेन सो तत्थ तिट्ठति । इदम्पि [इदं (स्या०)] खो, ब्राह्मण, अट्ठानं यत्थ ठितस्स तं दानं न उपकप्पति ।

“इध पन, ब्राह्मण, एकच्चो पाणातिपाती...पे०... मिच्छादिट्ठिको होति । सो कायस्स भेदा परं मरणा तिरच्छानयोनिं

उपपज्जति । यो तिरच्छानयोनिकानं सत्तानं आहारो, तेन सो तत्थ यापेति, तेन सो तत्थ तिड्ढति । इदम्पि खो, ब्राह्मण, अट्ठानं यत्थ ठितस्स तं दानं न उपकप्पति ।

“इध पन, ब्राह्मण, एकच्चो पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति, अनभिज्झालु होति, अब्यापन्नचित्तो होति, सम्मादिट्ठिको होति । सो कायस्स भेदा परं मरणा मनुस्सानं सहब्यतं उपपज्जति । यो मनुस्सानं आहारो, तेन सो तत्थ यापेति, तेन सो तत्थ तिड्ढति । इदम्पि खो, ब्राह्मण, अट्ठानं यत्थ ठितस्स तं दानं न उपकप्पति ।

“इध पन, ब्राह्मण, एकच्चो पाणातिपाता पटिविरतो होति...पे०... सम्मादिट्ठिको होति । सो कायस्स भेदा परं मरणा देवानं सहब्यतं उपपज्जति । यो देवानं आहारो, तेन सो तत्थ यापेति, तेन सो तत्थ तिड्ढति । इदम्पि, ब्राह्मण, अट्ठानं यत्थ ठितस्स तं दानं उपकप्पति ।

“इध पन, ब्राह्मण, एकच्चो पाणातिपाती होति...पे०... मिच्छादिट्ठिको होति । सो कायस्स भेदा परं मरणा पेत्तिविसयं उपपज्जति । यो पेत्तिवेसयिकानं सत्तानं आहारो, तेन सो तत्थ यापेति, तेन सो तत्थ तिड्ढति, यं वा पनस्स इतो अनुप्पवेच्छन्ति मित्तामच्चा वा जातिसालोहिता वा [मित्ता वा अमच्चा वा जाती वा सालोहिता वा (सी० पी०)], तेन सो तत्थ यापेति, तेन सो तत्थ तिड्ढति । इदं खो, ब्राह्मण, ठानं यत्थ ठितस्स तं दानं उपकप्पती”ति ।

“सचे पन, भो गोतम, सो पेतो जातिसालोहितो तं ठानं अनुपपन्नो होति, को तं दानं परिभुज्जती”ति? “अज्जेपिस्स, ब्राह्मण, पेटा जातिसालोहिता तं ठानं उपपन्ना होन्ति, ते तं दानं परिभुज्जन्ती”ति ।

“सचे पन, भो गोतम, सो चेव पेतो जातिसालोहितो तं ठानं अनुपपन्नो होति अज्जेपिस्स जातिसालोहिता पेटा तं ठानं अनुपपन्ना होन्ति, को तं दानं परिभुज्जती”ति? “अट्ठानं खो एतं, ब्राह्मण, अनवकासो यं तं ठानं विवित्तं अस्स इमिना दीधेन अब्धुना यदिदं पेटेहि जातिसालोहितेहि । अपि च, ब्राह्मण, दायकोपि अनिप्फलो”ति ।

“अट्ठानेपि भवं गोतमो परिकप्पं वदती”ति? “अट्ठानेपि खो अहं, ब्राह्मण, परिकप्पं वदामि । इध, ब्राह्मण, एकच्चो पाणातिपाती होति, अदिन्नादायी होति, कामेसुमिच्छाचारी होति, मुसावादी होति, पिसुणवाचो होति, फरुसवाचो होति, सम्फप्पलापी होति, अभिज्झालु होति, ब्यापन्नचित्तो होति, मिच्छादिट्ठिको होति; सो दाता होति समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा अन्नं पानं वत्थं यानं मालागन्धविलेपनं सेय्यावसथपदीपेय्यं । सो कायस्स भेदा परं मरणा हत्थीनं सहब्यतं उपपज्जति । सो तत्थ लाभी होति अन्नस्स पानस्स मालानानालङ्कारस्स [मालागन्धविलेपनस्स नानालङ्कारस्स (क०)] ।

“यं खो, ब्राह्मण, इध पाणातिपाती अदिन्नादायी कामेसुमिच्छाचारी मुसावादी पिसुणवाचो फरुसवाचो सम्फप्पलापी अभिज्झालु ब्यापन्नचित्तो मिच्छादिट्ठिको, तेन सो कायस्स भेदा परं मरणा हत्थीनं सहब्यतं उपपज्जति । यच्च खो सो दाता होति समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा अन्नं पानं वत्थं यानं मालागन्धविलेपनं सेय्यावसथपदीपेय्यं, तेन सो तत्थ लाभी होति अन्नस्स पानस्स मालानानालङ्कारस्स ।

“इध पन, ब्राह्मण, एकच्चो पाणातिपाती होति...पे०... मिच्छादिट्ठिको होति । सो दाता होति समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा

अन्नं पानं वत्थं यानं मालागन्धविलेपनं सेय्यावसथपदीपेय्यं । सो कायस्स भेदा परं मरणा अस्सानं सहब्यतं उपपज्जति...पे०... गुन्नं सहब्यतं उपपज्जति...पे०... कुक्कुरानं सहब्यतं उपपज्जति [“कुक्कुरानं सहब्यतं उपपज्जती”ति अयं वारो केसुचि सीहळपोत्थकेसु न दिस्सतीति इङ्गलिसपोत्थके अधोलिपि । तं दसवारगणनाय समेति] । सो तत्थ लाभी होति अन्नस्स पानस्स मालानानालङ्कारस्स ।

“यं खो, ब्राह्मण, इध पाणातिपाती...पे० ... मिच्छादिट्ठिको, तेन सो कायस्स भेदा परं मरणा कुक्कुरानं सहब्यतं उपपज्जति । यच्च खो सो दाता होति समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा अन्नं पानं वत्थं यानं मालागन्धविलेपनं सेय्यावसथपदीपेय्यं, तेन सो तत्थ लाभी होति अन्नस्स पानस्स मालानानालङ्कारस्स ।

“इध पन, ब्राह्मण, एकच्चो पाणातिपाता पटिविरतो होति...पे०... सम्मादिट्ठिको होति । सो दाता होति समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा अन्नं पानं वत्थं यानं मालागन्धविलेपनं सेय्यावसथपदीपेय्यं । सो कायस्स भेदा परं मरणा मनुस्सानं सहब्यतं उपपज्जति । सो तत्थ लाभी होति मानुसकानं पञ्चन्नं कामगुणानं ।

“यं खो, ब्राह्मण, इध पाणातिपाता पटिविरतो होति...पे०... सम्मादिट्ठिको, तेन सो कायस्स भेदा परं मरणा मनुस्सानं सहब्यतं उपपज्जति । यच्च खो सो दाता होति समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा अन्नं पानं वत्थं यानं मालागन्धविलेपनं सेय्यावसथपदीपेय्यं, तेन सो तत्थ लाभी होति मानुसकानं पञ्चन्नं कामगुणानं ।

“इध पन, ब्राह्मण, एकच्चो पाणातिपाता पटिविरतो होति...पे०... सम्मादिट्ठिको होति । सो दाता होति समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा अन्नं पानं वत्थं यानं मालागन्धविलेपनं सेय्यावसथपदीपेय्यं । सो कायस्स भेदा परं मरणा देवानं सहब्यतं उपपज्जति । सो तत्थ लाभी होति दिब्बानं पञ्चन्नं कामगुणानं ।

“यं खो, ब्राह्मण, इध पाणातिपाता पटिविरतो होति...पे०... सम्मादिट्ठिको, तेन सो कायस्स भेदा परं मरणा देवानं सहब्यतं उपपज्जति । यच्च खो सो दाता होति समणस्स वा ब्राह्मणस्स वा अन्नं पानं वत्थं यानं मालागन्धविलेपनं सेय्यावसथपदीपेय्यं, तेन सो तत्थ लाभी होति दिब्बानं पञ्चन्नं कामगुणानं । अपि च, ब्राह्मण, दायकोपि अनिप्फलो”ति ।

“अच्छरियं, भो गोतम, अब्भुतं, भो गोतम! यावज्जिदं, भो गोतम, अलमेव दानानि दातुं, अलं सद्धानि कातुं, यत्र हि नाम दायकोपि अनिप्फलो”ति । “एवमेतं, ब्राह्मण [एवमेतं ब्राह्मण एवमेतं ब्राह्मण (सी० स्या०)], दायकोपि हि, ब्राह्मण, अनिप्फलो”ति ।

“अभिवक्कन्तं, भो गोतम, अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं”न्ति । एकादसमं ।

जाणुस्सोणिवग्गो [यमकवग्गो (क०)] दुतियो ।

(१८) ३. साधुवग्गो

१. साधुसुत्तं

१७८. [अ० नि० १०.१३४] “साधुञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि असाधुञ्च । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“कतमञ्च, भिक्खवे, असाधु? पाणातिपातो, अदिन्नादानं, कामेसुमिच्छाचारो, मुसावादो, पिसुणा वाचा, फरुसा वाचा, सम्फप्पलापो, अभिज्झा, ब्यापादो, मिच्छादिट्ठि — इदं वुच्चति, भिक्खवे, असाधु ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, साधु? पाणातिपाता वेरमणी, अदिन्नादाना वेरमणी, कामेसुमिच्छाचारा वेरमणी, मुसावादा वेरमणी, पिसुणाय वाचाय वेरमणी, फरुसाय वाचाय वेरमणी, सम्फप्पलापा वेरमणी, अनभिज्झा, अब्यापादो, सम्मादिट्ठि — इदं वुच्चति, भिक्खवे, साधू”ति । पठमं ।

२. अरियधम्मसुत्तं

१७९. “अरियधम्मञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अनरियधम्मञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, अनरियो धम्मो? पाणातिपातो...पे०... मिच्छादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अनरियो धम्मो ।

“कतमो च, भिक्खवे, अरियो धम्मो? पाणातिपाता वेरमणी...पे०... सम्मादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियो धम्मो”ति । दुतियं ।

३. कुसलसुत्तं

१८०. “कुसलञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अकुसलञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमञ्च, भिक्खवे, अकुसलं? पाणातिपातो...पे०... मिच्छादिट्ठि — इदं वुच्चति, भिक्खवे, अकुसलं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, कुसलं? पाणातिपाता वेरमणी...पे०... सम्मादिट्ठि — इदं वुच्चति, भिक्खवे, कुसलं”न्ति । ततियं ।

४. अत्थसुत्तं

१८१. “अत्थञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अनत्थञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, अनत्थो? पाणातिपातो...पे०... मिच्छादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अनत्थो ।

“कतमो च, भिक्खवे, अत्थो? पाणातिपाता वेरमणी...पे०... सम्मादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अत्थो”ति । चतुत्थं ।

५. धम्मसुत्तं

१८२. “धम्मञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अधम्मञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, अधम्मो? पाणातिपातो...पे०... मिच्छादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अधम्मो ।

“कतमो च, भिक्खवे, धम्मो? पाणातिपाता वेरमणी...पे०... सम्मादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, धम्मो”ति ।
पञ्चमं ।

६. आसवसुत्तं

१८३. “सासवज्ज वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि अनासवज्ज । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, सासवो धम्मो? पाणातिपातो...पे०... मिच्छादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सासवो धम्मो ।

“कतमो च, भिक्खवे, अनासवो धम्मो? पाणातिपाता वेरमणी...पे०... सम्मादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अनासवो धम्मो”ति । छट्ठं ।

७. वज्जसुत्तं

१८४. “सावज्ज वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि अनवज्ज । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, सावज्जो धम्मो? पाणातिपातो...पे०... मिच्छादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सावज्जो धम्मो ।

“कतमो च, भिक्खवे, अनवज्जो धम्मो? पाणातिपाता वेरमणी...पे०... सम्मादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अनवज्जो धम्मो”ति । सत्तमं ।

८. तपनीयसुत्तं

१८५. “तपनीयज्ज वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि अतपनीयज्ज । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, तपनीयो धम्मो? पाणातिपातो...पे०... मिच्छादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, तपनीयो धम्मो ।

“कतमो च, भिक्खवे, अतपनीयो धम्मो? पाणातिपाता वेरमणी...पे०... सम्मादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अतपनीयो धम्मो”ति । अट्ठमं ।

९. आचयगामिसुत्तं

१८६. “आचयगामिज्ज वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि अपचयगामिज्ज । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, आचयगामी धम्मो? पाणातिपातो...पे०... मिच्छादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, आचयगामी धम्मो ।

“कतमो च, भिक्खवे, अपचयगामी धम्मो? पाणातिपाता वेरमणी...पे०... सम्मादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अपचयगामी धम्मो”ति । नवमं ।

१०. दुक्खुद्रयसुत्तं

१८७. “दुक्खुद्रयज्ज वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि सुखुद्रयज्ज । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, दुक्खुद्रयो धम्मो? पाणातिपातो...पे०... मिच्छादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खुद्रयो धम्मो ।

“कतमो च, भिक्खवे, सुखुद्रयो धम्मो? पाणातिपाता वेरमणी...पे०... सम्मादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सुखुद्रयो धम्मो”ति । दसमं ।

११. विपाकसुत्तं

१८८. “दुक्खविपाकञ्च वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि सुखविपाकञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, दुक्खविपाको धम्मो? पाणातिपातो...पे०... मिच्छादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, दुक्खविपाको धम्मो ।

“कतमो च, भिक्खवे, सुखविपाको धम्मो? पाणातिपाता वेरमणी...पे०... सम्मादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सुखविपाको धम्मो”ति । एकादसमं ।

साधुवग्गो ततियो ।

(१९) ४. अरियमग्गवग्गो

१. अरियमग्गसुत्तं

१८९. “अरियमग्गञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि अनरियमग्गञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, अनरियो मग्गो? पाणातिपातो...पे०... मिच्छादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अनरियो मग्गो ।

“कतमो च, भिक्खवे, अरियो मग्गो? पाणातिपाता वेरमणी...पे०... सम्मादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरियो मग्गो”ति । पठमं ।

२. कण्हमग्गसुत्तं

१९०. “कण्हमग्गञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि सुक्कमग्गञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, कण्हो मग्गो? पाणातिपातो...पे०... मिच्छादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, कण्हो मग्गो ।

“कतमो च, भिक्खवे, सुक्को मग्गो? पाणातिपाता वेरमणी...पे०... सम्मादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सुक्को मग्गो”ति । दुतियं ।

३. सद्धम्मसुत्तं

१९१. “सद्धम्मञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि असद्धम्मञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, असद्धम्मो? पाणातिपातो...पे०... मिच्छादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, असद्धम्मो ।

“कतमो च, भिक्खवे, सद्धम्मो? पाणातिपाता वेरमणी...पे०... सम्मादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सद्धम्मो”ति । ततियं ।

४. सप्पुरिसधम्मसुत्तं

१९२. “सप्पुरिसधम्मञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि असप्पुरिसधम्मञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, असप्पुरिसधम्मो? पाणातिपातो...पे०... मिच्छादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, असप्पुरिसधम्मो ।

“कतमो च, भिक्खवे, सप्पुरिसधम्मो? पाणातिपाता वेरमणी...पे०... सम्मादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सप्पुरिसधम्मो”ति । चतुत्थं ।

५. उप्पादेतब्बधम्मसुत्तं

१९३. “उप्पादेतब्बञ्च वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि न उप्पादेतब्बञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, न उप्पादेतब्बो धम्मो? पाणातिपातो...पे०... मिच्छादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, न उप्पादेतब्बो धम्मो ।

“कतमो च, भिक्खवे, उप्पादेतब्बो धम्मो? पाणातिपाता वेरमणी...पे०... सम्मादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, उप्पादेतब्बो धम्मो”ति । पञ्चमं ।

६. आसेवितब्बधम्मसुत्तं

१९४. “आसेवितब्बञ्च वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि नासेवितब्बञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, नासेवितब्बो धम्मो? पाणातिपातो...पे०... मिच्छादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, नासेवितब्बो धम्मो ।

“कतमो च, भिक्खवे, आसेवितब्बो धम्मो? पाणातिपाता वेरमणी...पे०... सम्मादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, आसेवितब्बो धम्मो”ति । छट्ठं ।

७. भावेतब्बधम्मसुत्तं

१९५. “भावेतब्बञ्च वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि न भावेतब्बञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, न भावेतब्बो धम्मो? पाणातिपातो ...पे०... मिच्छादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, न भावेतब्बो धम्मो ।

“कतमो च, भिक्खवे, भावेतब्बो धम्मो? पाणातिपाता वेरमणी...पे०... सम्मादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, भावेतब्बो धम्मो”ति । सत्तमं ।

८. बहुलीकातब्बसुत्तं

१९६. “बहुलीकातब्बञ्च वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि न बहुलीकातब्बञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, न बहुलीकातब्बो धम्मो? पाणातिपातो...पे०... मिच्छादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, न बहुलीकातब्बो धम्मो ।

“कतमो च, भिक्खवे, बहुलीकातब्बो धम्मो? पाणातिपाता वेरमणी...पे०... सम्मादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, बहुलीकातब्बो धम्मो”ति । अट्ठमं ।

९. अनुस्सरितब्बसुत्तं

१९७. “अनुस्सरितब्बञ्च वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि नानुस्सरितब्बञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, नानुस्सरितब्बो धम्मो? पाणातिपातो...पे०... मिच्छादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, नानुस्सरितब्बो धम्मो ।

“कतमो च, भिक्खवे, अनुस्सरितब्बो धम्मो? पाणातिपाता वेरमणी...पे०... सम्मादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, अनुस्सरितब्बो धम्मो”ति । नवमं ।

१०. सच्छिकातब्बसुत्तं

१९८. “सच्छिकातब्बञ्च वो, भिक्खवे, धम्मं देसेस्सामि न सच्छिकातब्बञ्च । तं सुणाथ...पे०... कतमो च, भिक्खवे, न सच्छिकातब्बो धम्मो? पाणातिपातो...पे०... मिच्छादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, न सच्छिकातब्बो धम्मो ।

“कतमो च, भिक्खवे, सच्छिकातब्बो धम्मो? पाणातिपाता वेरमणी...पे०... सम्मादिट्ठि — अयं वुच्चति, भिक्खवे, सच्छिकातब्बो धम्मो”ति । दसमं ।

अरियमग्गवग्गो चतुत्थो ।

(२०) ५. अपरपुग्गलवग्गो

नसेवितब्बादिसुत्तानि

१९९. “दसहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो पुग्गलो न सेवितब्बो । कतमेहि दसहि? पाणातिपाती होति, अदिन्नादायी होति, कामेसुमिच्छाचारी होति, मुसावादी होति, पिसुणवाचो होति, फरुसवाचो होति, सम्फप्पलापी होति, अभिज्झालु होति, ब्यापन्नचित्तो होति, मिच्छादिट्ठिको होति — इमेहि खो, भिक्खवे, दसहि धम्मेहि समन्नागतो पुग्गलो न सेवितब्बो ।

“दसहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो पुग्गलो सेवितब्बो । कतमेहि दसहि? पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति, अनभिज्झालु होति, अब्यापन्नचित्तो होति, सम्मादिट्ठिको होति — इमेहि खो, भिक्खवे, दसहि धम्मेहि समन्नागतो पुग्गलो सेवितब्बो” ।

२००-२०९. “दसहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो पुग्गलो न भजितब्बो...पे०... भजितब्बो... न पयिरुपासितब्बो... पयिरुपासितब्बो... न पुज्जो होति... पुज्जो होति... न पासंसो होति... पासंसो होति... अगारवो होति... गारवो होति... अप्पतिस्सो होति... सप्पतिस्सो होति... न आराधको होति... आराधको होति... न विसुज्झति... विसुज्झति... मानं नाधिभोति [नाधिभोति (सी०) अ० नि० १०.१५६-१६६] ... मानं अधिभोति... पज्जाय न वड्ढति... पज्जाय वड्ढति...पे०... ।

२१०. “दसहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो पुग्गलो बहं अपुज्जं पसवति... बहं पुज्जं पसवति । कतमेहि दसहि?

पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति, अनभिज्झालु होति, अब्यापन्नचित्तो होति, सम्मादिट्ठिको होति — इमेहि खो, भिक्खवे, दसहि धम्मेहि समन्नागतो पुगलो बहुं पुज्जं पसवती”ति ।

अपरपुग्गलवग्गो पञ्चमो ।

चतुत्थपण्णासकं समत्तं ।

(२१) १. करजकायवग्गो

१. पठमनिरयसग्गसुत्तं

२११. “दसहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये । कतमेहि दसहि? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाती होति लुद्धो लोहितपाणि हतपहते निविट्ठो अदयापन्नो सब्बपाणभूतेसु [नत्थेत्थ पाठभेदो] ।

“अदिन्नादायी होति । यं तं परस्स परवित्तूपकरणं गामगतं वा अरज्जगतं वा, तं अदिन्नं थेय्यसङ्घातं आदाता होति ।

“कामेसु मिच्छाचारी होति । या ता मातुरक्खिता पितुरक्खिता मातापितुरक्खिता भातुरक्खिता भगिनिरक्खिता जातिरक्खिता गोत्तरक्खिता धम्मरक्खिता ससामिका सपरिदण्डा अन्तमसो मालागुळपरिक्खित्तापि, तथारूपासु चारित्तं आपज्जिता होति ।

“मुसावादी होति । सभग्गतो वा परिसग्गतो वा जातिमज्झगतो वा पूगमज्झगतो वा राजकुलमज्झगतो वा अभिनीतो सक्खिपुट्ठो — ‘एहम्भो पुरिस, यं जानासि तं वदेही’ति, सो अजानं वा आह ‘जानामी’ति, जानं वा आह ‘न जानामी’ति, अपस्सं वा आह ‘पस्सामी’ति, पस्सं वा आह ‘न पस्सामी’ति । इति अत्तहेतु वा परहेतु वा आमिसकिञ्चिक्खहेतु वा सम्पजानमुसा भासिता होति ।

“पिसुणवाचो होति — इतो सुत्वा अमुत्र अक्खाता इमेसं भेदाय, अमुत्र वा सुत्वा इमेसं अक्खाता अमूसं भेदाय । इति समग्गानं वा भेत्ता भिन्नानं वा अनुप्पदाता वग्गारामो वग्गरतो वग्गनन्दी, वग्गकरणं वाचं भासिता होति ।

“फरुसवाचो होति — या सा वाचा अण्डका कक्कसा परकटुका पराभिसज्जनी कोधसामन्ता असमाधिसंवत्तनिका, तथारूपिं वाचं भासिता होति ।

“सम्फप्पलापी होति अकालवादी अभूतवादी अनत्थवादी अधम्मवादी अविनयवादी, अनिधानवतिं वाचं भासिता होति अकालेन अनपदेसं अपरियन्तवतिं अनत्थसंहितं ।

“अभिज्झालु होति । यं तं परस्स परवित्तूपकरणं तं अभिज्झाता होति — ‘अहो वत यं परस्स तं मम अस्सा’ति ।

“अब्यापन्नचित्तो होति पदुदुमनसङ्कप्पो — ‘इमे सत्ता हज्जन्तु वा बज्जन्तु वा उच्छिज्जन्तु वा विनस्सन्तु वा मा वा अहेसु’न्ति ।

“मिच्छादिट्ठिको होति विपरीतदस्सनो — ‘नत्थि दिन्नं, नत्थि यिट्ठं, नत्थि हुतं, नत्थि सुकतदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको, नत्थि अयं लोको, नत्थि परो लोको, नत्थि माता, नत्थि पिता, नत्थि सत्ता ओपपातिका, नत्थि लोके समणब्राह्मणा सम्मगता सम्मापटिपन्ना ये इमज्ज लोकं परज्ज लोकं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेन्ती’ति । इमेहि खो, भिक्खवे, दसहि धम्मोहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये ।

“दसहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे । कतमेहि दसहि? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति निहितदण्डो निहितसत्थो लज्जी दयापन्नो, सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरति ।

“अदिन्नादानं पहाय अदिन्नादाना पटिविरतो होति । यं तं परस्स परवित्तूपकरणं गामगतं वा अरज्जगतं वा, न तं अदिन्नं थेय्यसङ्घातं आदाता होति ।

“कामेसुमिच्छाचारं पहाय कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति । या ता मातुरक्खिता...पे०... अन्तमसो मालागुळपरिक्खित्तापि, तथारूपासु न चारित्तं आपज्जिता होति ।

“मुसावादं पहाय मुसावादा पटिविरतो होति । सभग्गतो वा परिसग्गतो वा जातिमज्झगतो वा पूगमज्झगतो वा राजकुलमज्झगतो वा अभिनीतो सक्खिपुट्ठो — ‘एहम्भो पुरिस, यं जानासि तं वदेही’ति, सो अजानं वा आह ‘न जानामी’ति, जानं वा आह ‘जानामी’ति, अपस्सं वा आह ‘न पस्सामी’ति, पस्सं वा आह ‘पस्सामी’ति । इति अत्तहेतु वा परहेतु वा आमिसकिञ्चिक्खहेतु वा न सम्पजानमुसा भासिता होति ।

“पिसुणवाचं पहाय पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति — न इतो सुत्वा अमुत्र अक्खाता इमेसं भेदाय, अमुत्र वा सुत्वा इमेसं अक्खाता अमूसं भेदाय । इति भिन्नानं वा सन्धाता सहितानं वा अनुप्पदाता समग्गारामो समग्गरतो समग्गनन्दी, समग्गकरणं वाचं भासिता होति ।

“फरुसवाचं पहाय फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति । या सा वाचा नेला कण्णसुखा पेमनीया हृदयङ्गमा पोरी बहुजनकन्ता बहुजनमनापा, तथारूपिं वाचं भासिता होति ।

“सम्फप्पलापं पहाय सम्फप्पलापा पटिविरतो होति कालवादी भूतवादी, अत्थवादी धम्मवादी विनयवादी, निधानवतिं वाचं भासिता होति कालेन सापदेसं परियन्तवतिं अत्थसंहितं ।

“अनभिज्झालु होति । यं तं परस्स परवित्तूपकरणं तं अनभिज्झाता होति — ‘अहो वत यं परस्स तं मम अस्सा’ति ।

“अब्यापन्नचित्तो होति अप्पदुदुमनसङ्कप्पो — ‘इमे सत्ता अवेरा होन्तु अब्यापज्जा अनीघा, सुखी अत्तानं परिहरन्तू’ति ।

“सम्मादिट्ठिको होति अविपरीतदस्सनो — ‘अत्थि दिन्नं, अत्थि यिट्ठं, अत्थि हुतं, अत्थि सुकटदुक्कटानं कम्मानं फलं विपाको, अत्थि अयं लोको, अत्थि परो लोको, अत्थि माता, अत्थि पिता, अत्थि सत्ता ओपपातिका, अत्थि लोके समणब्राह्मणा सम्मग्गता सम्मापटिपन्ना ये इमञ्च लोकं परञ्च लोकं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेन्ती’ति । इमेहि खो, भिक्खवे, दसहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे’ति । पठमं ।

२. दुतियनिरयसग्गसुत्तं

२१२. “दसहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये । कतमेहि दसहि? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाती होति लुद्धो लोहितपाणि हतपहते निविट्ठो अदयापन्नो सब्बपाणभूतेसु ।

“अदिन्नादायी होति... कामेसुमिच्छाचारी होति... मुसावादी होति... पिसुणवाचो होति... फरुसवाचो होति ... सम्फप्पलापी होति... अभिज्झालु होति... ब्यापन्नचित्तो होति... मिच्छादिट्ठिको होति विपरीतदस्सनो — ‘नत्थि दिन्नं...पे०... सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेन्ती’ति । इमेहि खो, भिक्खवे, दसहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये ।

“दसहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे । कतमेहि दसहि? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति निहितदण्डो निहितसत्थो लज्जी दयापन्नो, सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरति ।

“अदिन्नादानं पहाय अदिन्नादाना पटिविरतो होति... कामेसुमिच्छाचारं पहाय कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति... मुसावादं पहाय मुसावादा पटिविरतो होति... पिसुणं वाचं पहाय पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति... फरुसं वाचं पहाय फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति... सम्फप्पलापं पहाय सम्फप्पलापा पटिविरतो होति... अनभिज्झालु होति... अब्यापन्नचित्तो होति... सम्मादिट्ठिको होति अविपरीतदस्सनो — ‘अत्थि दिन्नं...पे०... ये इमञ्च लोकं परञ्च लोकं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेन्ती’ति । इमेहि खो, भिक्खवे, दसहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे’ति । दुतियं ।

३. मातुगामसुत्तं

२१३. “दसहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये । कतमेहि दसहि? पाणातिपाती होति...पे०... अदिन्नादायी होति... कामेसुमिच्छाचारी होति... मुसावादी होति... पिसुणवाचो होति... फरुसवाचो होति... सम्फप्पलापी होति... अभिज्झालु होति... ब्यापन्नचित्तो होति... मिच्छादिट्ठिको होति... । इमेहि खो, भिक्खवे, दसहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये ।

“दसहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे । कतमेहि दसहि? पाणातिपाता पटिविरतो होति...पे०... अदिन्नादाना पटिविरतो होति... कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति... मुसावादा पटिविरतो होति... पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति... फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति... सम्फप्पलापा पटिविरतो होति... अनभिज्झालु होति... अब्यापन्नचित्तो होति... सम्मादिट्ठिको होति... इमेहि खो, भिक्खवे, दसहि धम्मेहि समन्नागतो मातुगामो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे’ति । ततियं ।

४. उपासिकासुत्तं

२१४. “दसहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागता उपासिका यथाभतं निक्खित्ता एवं निरये । कतमेहि दसहि? पाणातिपातिनी होति... पे० ... मिच्छादिट्टिका होति... । इमेहि खो, भिक्खवे, दसहि धम्मोहि समन्नागता उपासिका यथाभतं निक्खित्ता एवं निरये ।

“दसहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागता उपासिका यथाभतं निक्खित्ता एवं सग्गे । कतमेहि दसहि? पाणातिपाता पटिविरता होति... पे० ... सम्मादिट्टिका होति... । इमेहि खो, भिक्खवे, दसहि धम्मोहि समन्नागता उपासिका यथाभतं निक्खित्ता एवं सग्गे” । चतुत्थं ।

५. विसारदसुत्तं

२१५. “दसहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागता उपासिका अविसारदा अगारं अज्झावसति । कतमेहि दसहि? पाणातिपातिनी होति... अदिन्नादायिनी होति... कामेसुमिच्छाचारिनी होति... मुसावादिनी होति... पिसुणावाचा होति... फरुसवाचा होति... सम्फप्पलापिनी होति... अभिज्झालुनी होति... ब्यापन्नचित्ता होति... मिच्छादिट्टिका होति... । इमेहि खो, भिक्खवे, दसहि धम्मोहि समन्नागता उपासिका अविसारदा अगारं अज्झावसति ।

“दसहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागता उपासिका विसारदा अगारं अज्झावसति । कतमेहि दसहि? पाणातिपाता पटिविरता होति... अदिन्नादाना पटिविरता होति... कामेसुमिच्छाचारा पटिविरता होति... मुसावादा पटिविरता होति... पिसुणाय वाचाय पटिविरता होति... फरुसाय वाचाय पटिविरता होति... सम्फप्पलापा पटिविरता होति... अनभिज्झालुनी होति... अब्यापन्नचित्ता होति... सम्मादिट्टिका होति... । इमेहि खो, भिक्खवे, दसहि धम्मोहि समन्नागता उपासिका विसारदा अगारं अज्झावसती”ति । पञ्चमं ।

६. संसप्पनीयसुत्तं

२१६. “संसप्पनीयपरियायं वो, भिक्खवे, धम्मपरियायं देसेस्सामि । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“कतमो च, भिक्खवे, संसप्पनीयपरियायो धम्मपरियायो? कम्मस्सका, भिक्खवे, सत्ता कम्मदायादा कम्मयोनी कम्मबन्धू कम्मपटिसरणा, यं कम्मं करोन्ति — कल्याणं वा पापकं वा — तस्स दायादा भवन्ति ।

“इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाती होति लुद्धो लोहितपाणि हतपहते निविट्ठो, अदयापन्नो सब्बपाणभूतेसु । सो संसप्पति कायेन, संसप्पति वाचाय, संसप्पति मनसा । तस्स जिम्हं कायकम्मं होति, जिम्हं वचीकम्मं, जिम्हं मनोकम्मं, जिम्हा गति, जिम्हुपपत्ति ।

“जिम्हगतिकस्स खो पनाहं, भिक्खवे, जिम्हुपपत्तिकस्स द्विन्नं गतीनं अज्जतरं गतिं वदामि — ये वा एकन्तदुक्खा निरया या वा संसप्पजातिका तिरच्छानयोनि । कतमा च सा, भिक्खवे, संसप्पजातिका तिरच्छानयोनि? अहि विच्छिका सतपदी नकुला बिळारा मूसिका उलूका, ये वा पनञ्जेपि केचि तिरच्छानयोनिका सत्ता मनुस्से दिस्वा संसप्पन्ति । इति खो,

भिक्षवे, भूता भूतस्स उपपत्ति होति । यं करोति तेन उपपज्जति । उपपन्नमेनं फस्सा फुसन्ति । एवमहं, भिक्षवे, ‘कम्मदायादा सत्ता’ति वदामि ।

“इध पन, भिक्षवे, एकच्चो अदिन्नादायी होति... पे०... कामेसुमिच्छाचारी होति... मुसावादी होति... पिसुणवाचो होति... फरुसवाचो होति... सम्फप्पलापी होति... अभिज्झालु होति... ब्यापन्नचित्तो होति... मिच्छादिट्ठिको होति विपरीतदस्सनो — ‘अत्थि दिन्नं... पे०... सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेन्ती’ति । सो संसप्पति कायेन, संसप्पति वाचाय, संसप्पति मनसा । तस्स जिहं कायकम्मं होति, जिहं वचीकम्मं, जिहं मनोकम्मं, जिहं गति, जिहं उपपत्ति ।

“जिहगतिकस्स खो पनाहं, भिक्षवे, जिहपपत्तिकस्स द्विन्नं गतीनं अज्जतरं गतिं वदामि — ये वा एकन्तदुक्खा निरया या वा संसप्पजातिका तिरच्छानयोनि । कतमा च सा, भिक्षवे, संसप्पजातिका तिरच्छानयोनि? अहि विच्छिका सतपदी नकुला बिळारा मूसिका उलूका, ये वा पनज्जेपि केचि तिरच्छानयोनिका सत्ता मनुस्से दिस्वा संसप्पन्ति । इति खो, भिक्षवे, भूता भूतस्स उपपत्ति होति, यं करोति तेन उपपज्जति । उपपन्नमेनं फस्सा फुसन्ति । एवमहं, भिक्षवे, ‘कम्मदायादा सत्ता’ति वदामि । कम्मस्सका, भिक्षवे, सत्ता कम्मदायादा कम्मयोनी कम्मबन्धू कम्मपटिसरणा, यं कम्मं करोन्ति — कल्याणं वा पापकं वा — तस्स दायादा भवन्ति ।

“इध, भिक्षवे, एकच्चो पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति निहितदण्डो निहितसत्थो, लज्जी दयापन्नो सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरति । सो न संसप्पति कायेन, न संसप्पति वाचाय, न संसप्पति मनसा । तस्स उजु कायकम्मं होति, उजु वचीकम्मं, उजु मनोकम्मं, उजु गति, उजु उपपत्ति ।

“उजुगतिकस्स खो पनाहं, भिक्षवे, उजुपपत्तिकस्स द्विन्नं गतीनं अज्जतरं गतिं वदामि — ये वा एकन्तसुखा सग्गा यानि वा पन तानि उच्चाकुलानि खत्तियमहासालकुलानि वा ब्राह्मणमहासालकुलानि वा गहपतिमहासालकुलानि वा अट्ठानि महद्धनानि महाभोगानि पट्टतज्जातरूपरजतानि पट्टतवित्तूपकरणानि पट्टतधनधज्जानि । इति खो, भिक्षवे, भूता भूतस्स उपपत्ति होति । यं करोति तेन उपपज्जति । उपपन्नमेनं फस्सा फुसन्ति । एवमहं, भिक्षवे, ‘कम्मदायादा सत्ता’ति वदामि ।

“इध पन, भिक्षवे, एकच्चो अदिन्नादानं पहाय अदिन्नादाना पटिविरतो होति... पे०... कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति... मुसावादं पहाय मुसावादा पटिविरतो होति... पिसुणं वाचं पहाय पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति... फरुसं वाचं पहाय फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति... सम्फप्पलापं पहाय सम्फप्पलापा पटिविरतो होति... अनभिज्झालु होति... अब्यापन्नचित्तो होति... सम्मादिट्ठिको होति अविपरीतदस्सनो — ‘अत्थि दिन्नं... पे०... ये इमज्ज लोकं परज्ज लोकं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेन्ती’ति । सो न संसप्पति कायेन, न संसप्पति वाचाय, न संसप्पति मनसा । तस्स उजु कायकम्मं होति, उजु वचीकम्मं, उजु मनोकम्मं, उजु गति, उजु उपपत्ति ।

“उजुगतिकस्स खो पन अहं, भिक्षवे, उजुपपत्तिकस्स द्विन्नं गतीनं अज्जतरं गतिं वदामि — ये वा एकन्तसुखा सग्गा यानि वा पन तानि उच्चाकुलानि खत्तियमहासालकुलानि वा ब्राह्मणमहासालकुलानि वा गहपतिमहासालकुलानि वा अट्ठानि महद्धनानि महाभोगानि पट्टतज्जातरूपरजतानि पट्टतवित्तूपकरणानि पट्टतधनधज्जानि । इति खो, भिक्षवे, भूता भूतस्स उपपत्ति होति । यं करोति तेन उपपज्जति । उपपन्नमेनं फस्सा फुसन्ति । एवमहं, भिक्षवे, ‘कम्मदायादा सत्ता’ति वदामि ।

“कम्मस्सका, भिक्खवे, सत्ता कम्मदायादा कम्मयोनी कम्मबन्धू कम्मपटिसरणा, यं कम्मं करोन्ति — कल्याणं वा पापकं वा — तस्स दायादा भवन्ति । अयं खो सो, भिक्खवे, संसप्पनीयपरियायो धम्मपरियायो”ति । छट्ठं ।

७. पठमसञ्चेतनिकसुत्तं

२१७. “नाहं, भिक्खवे, सञ्चेतनिकानं कम्मनं कतानं उपचितानं अप्पटिसंवेदित्वा [अप्पटिसंवेदित्वा (सी० स्या० पी०)] ब्यन्तीभावं वदामि । तच्च खो दिट्ठेव धम्मे उपपज्जे वा [उपपज्जं वा (क०) अ० नि० ६.६३ पस्सितब्बं, उपपज्ज वा (म० नि० ३.३०३)] अपरे वा परियाये । न त्वेवाहं, भिक्खवे, सञ्चेतनिकानं कम्मनं कतानं उपचितानं अप्पटिसंवेदित्वा दुक्खस्सन्तकिरियं वदामि ।

“तत्र, भिक्खवे, तिविधा कायकम्मन्तसन्दोसव्यापत्ति अकुसलसञ्चेतनिका दुक्खुद्रया दुक्खविपाका [अकुसलं सञ्चेतनिकं दुक्खुद्रयं दुक्खविपाकं (क०)] होति; चतुब्बिधा वचीकम्मन्तसन्दोसव्यापत्ति अकुसलसञ्चेतनिका दुक्खुद्रया दुक्खविपाका होति; तिविधा मनोकम्मन्तसन्दोसव्यापत्ति अकुसलसञ्चेतनिका दुक्खुद्रया दुक्खविपाका होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, तिविधा कायकम्मन्तसन्दोसव्यापत्ति अकुसलसञ्चेतनिका दुक्खुद्रया दुक्खविपाका होति? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपाती होति लुद्धो लोहितपाणि हतपहते निविट्ठो अदयापन्नो सब्बपाणभूतेसु ।

“अदिन्नादायी होति । यं तं परस्स परवित्तूपकरणं गामगतं वा अरञ्जगतं वा, तं अदिन्नं थेय्यसङ्घातं आदाता होति ।

“कामेसुमिच्छाचारी होति । या ता मातुरक्खिता...पे०... अन्तमसो मालागुळपरिक्खित्तापि, तथारूपासु चारित्तं आपज्जिता होति । एवं खो, भिक्खवे, तिविधा कायकम्मन्तसन्दोसव्यापत्ति अकुसलसञ्चेतनिका दुक्खुद्रया दुक्खविपाका होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, चतुब्बिधा वचीकम्मन्तसन्दोसव्यापत्ति अकुसलसञ्चेतनिका दुक्खुद्रया दुक्खविपाका होति? इध, भिक्खवे, एकच्चो मुसावादी होति । सभगगतो वा परिसगगतो वा जातिमज्झगतो वा पूगमज्झगतो वा राजकुलमज्झगतो वा अभिनीतो सक्खिपुट्ठो ‘एहम्भो पुरिस, यं जानासि तं वदेही’ति, सो अजानं वा आह ‘जानामी’ति, जानं वा आह ‘न जानामी’ति, अपस्सं वा आह ‘पस्सामी’ति, पस्सं वा आह ‘न पस्सामी’ति, इति अत्तहेतु वा परहेतु वा आमिसकिञ्चिक्खहेतु वा सम्पजानमुसा भासिता होति ।

“पिसुणवाचो होति । इतो सुत्वा अमुत्र अक्खाता इमेसं भेदाय, अमुत्र वा सुत्वा इमेसं अक्खाता अमूसं भेदाय । इति समगानं वा भेत्ता भिन्नानं वा अनुप्पदाता वगारामो वगगतो वगगन्दी, वगगकरणं वाचं भासिता होति ।

“फरुसवाचो होति । या सा वाचा अण्डका कक्कसा परकटुका पराभिसज्जनी कोधसामन्ता । असमाधिसंवत्तनिका, तथारूपिं वाचं भासिता होति ।

“सम्फप्पलापी होति अकालवादी अभूतवादी अनत्थवादी अधम्मवादी अविनयवादी, अनिधानवतिं वाचं भासिता होति अकालेन अनपदेसं अपरियन्तवतिं अनत्थसंहितं । एवं खो, भिक्खवे, चतुब्बिधा वचीकम्मन्तसन्दोसव्यापत्ति अकुसलसञ्चेतनिका दुक्खुद्रया दुक्खविपाका होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, तिविधा मनोकम्मन्तसन्दोसव्यापत्ति अकुसलसञ्चेतनिका दुखुद्रया दुखविपाका होति? इध, भिक्खवे, एकच्चो अभिज्झालु होति । यं तं परस्स परवित्तूपकरणं, तं अभिज्झाता होति — ‘अहो वत, यं परस्स तं मम अस्सा’ति ।

“व्यापन्नचित्तो होति पदुट्टमनसङ्कप्पो — ‘इमे सत्ता हज्जन्तु वा बज्जन्तु वा उच्छिज्जन्तु वा विनस्सन्तु वा मा वा अहेसु’न्ति ।

मिच्छादिट्टिको होति विपरीतदस्सनो — ‘नत्थि दिन्नं...पे० ... ये इमञ्च लोकं परञ्च लोकं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेन्ती’ति । एवं खो, भिक्खवे, तिविधा मनोकम्मन्तसन्दोसव्यापत्ति अकुसलसञ्चेतनिका दुखुद्रया दुखविपाका होति ।

“तिविध कायकम्मन्तसन्दोसव्यापत्ति अकुसलसञ्चेतनिकाहेतु [... सञ्चेतनिकहेतु (क०)] वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ति; चतुब्बिधवचीकम्मन्तसन्दोसव्यापत्ति अकुसलसञ्चेतनिकाहेतु वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ति; तिविधमनोकम्मन्तसन्दोसव्यापत्ति अकुसलसञ्चेतनिकाहेतु वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, अपण्णको मणि उद्धंखित्तो येन येनेव पतिट्ठाति सुप्पतिट्ठितंयेव पतिट्ठाति; एवमेवं खो, भिक्खवे, तिविधकायकम्मन्तसन्दोसव्यापत्ति अकुसलसञ्चेतनिकाहेतु वा सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ति; चतुब्बिधवचीकम्मन्तसन्दोसव्यापत्ति अकुसलसञ्चेतनिकाहेतु वा सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ति; तिविधमनोकम्मन्तसन्दोसव्यापत्ति अकुसलसञ्चेतनिकाहेतु वा सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्तीति ।

“नाहं, भिक्खवे, सञ्चेतनिकानं कम्मानं कतानं उपचितानं अप्पटिसंवेदित्वा ब्यन्तीभावं वदामि, तञ्च खो दिट्ठेव धम्मे उपपज्जे वा अपरे वा परियाये । न त्वेवाहं, भिक्खवे, सञ्चेतनिकानं कम्मानं कतानं उपचितानं अप्पटिसंवेदित्वा दुखस्सन्तकिरियं वदामि ।

“तत्र, भिक्खवे, तिविधा कायकम्मन्तसम्पत्ति कुसलसञ्चेतनिका सुखुद्रया सुखविपाका होति; चतुब्बिधा वचीकम्मन्तसम्पत्ति कुसलसञ्चेतनिका सुखुद्रया सुखविपाका होति; तिविधा मनोकम्मन्तसम्पत्ति कुसलसञ्चेतनिका सुखुद्रया सुखविपाका होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, तिविधा कायकम्मन्तसम्पत्ति कुसलसञ्चेतनिका सुखुद्रया सुखविपाका होति? इध, भिक्खवे, एकच्चो पाणातिपातं पहाय पाणातिपाता पटिविरतो होति निहितदण्डो निहितसत्थो लज्जी दयापन्नो, सब्बपाणभूतहितानुकम्पी विहरति...पे०... ।

“अदिन्नादानं पहाय, अदिन्नादाना पटिविरतो होति । यं तं परस्स परवित्तूपकरणं गामगतं वा अरञ्जगतं वा, न तं अदिन्नं थेय्यसङ्घातं आदाता होति ।

“कामेसुमिच्छाचारं पहाय, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति । या ता मातुरक्खिता ...पे०... अन्तमसो

मालागुळपरिक्खित्तापि, तथारूपासु न चारित्तं आपज्जिता होति । एवं खो, भिक्खवे, तिविधा कायकम्मन्तसम्पत्ति कुसलसञ्चेतनिका सुखुद्रया सुखविपाका होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, चतुब्बिधा वचीकम्मन्तसम्पत्ति कुसलसञ्चेतनिका सुखुद्रया सुखविपाका होति? इध, भिक्खवे, एकच्चो मुसावादं पहाय मुसावादा पटिविरतो होति । सभग्गतो वा परिसग्गतो वा जातिमज्झगतो वा पूगमज्झगतो वा राजकुलमज्झगतो वा अभिनीतो सक्खिपुट्ठो ‘एहम्भो पुरिस, यं जानासि तं वदेही’ति, सो अजानं वा आह ‘न जानामी’ति, जानं वा आह ‘जानामी’ति, अपस्सं वा आह ‘न पस्सामी’ति, पस्सं वा आह ‘पस्सामी’ति, इति अत्तहेतु वा परहेतु वा आमिसकिञ्चिक्खहेतु वा न सम्पजानमुसा भासिता होति ।

“पिसुणं वाचं पहाय, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति — न इतो सुत्वा अमुत्र अक्खाता इमेसं भेदाय, अमुत्र वा सुत्वा न इमेसं अक्खाता अमूसं भेदाय । इति भिन्नानं वा सन्धाता सहितानं वा अनुप्पदाता समगारामो समग्गतो समगनन्दिं, समग्गकरणं वाचं भासिता होति ।

“फरुसं वाचं पहाय, फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति । या सा वाचा नेला कण्णसुखा पेमनीया हृदयङ्गमा पोरी बहुजनकन्ता बहुजनमनापा, तथारूपिं वाचं भासिता होति ।

“सम्फप्पलापं पहाय, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति कालवादी भूतवादी अत्थवादी धम्मवादी विनयवादी, निधानवतिं वाचं भासिता होति कालेन सापदेसं परियन्तवतिं अत्थसंहितं । एवं खो, भिक्खवे, चतुब्बिधा वचीकम्मन्तसम्पत्ति कुसलसञ्चेतनिका सुखुद्रया सुखविपाका होति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, तिविधा मनोकम्मन्तसम्पत्ति कुसलसञ्चेतनिका सुखुद्रया सुखविपाका होति? इध, भिक्खवे, एकच्चो अनभिज्झालु होति । यं तं परस्स परवित्तूपकरणं तं अनभिज्झाता होति — ‘अहो वत, यं परस्स तं ममस्सा’ति ।

“अब्यापन्नचित्तो होति अप्पदुड्डमनसङ्कप्पो — ‘इमे सत्ता अवेरा होन्तु अब्यापज्जा अनीघा, सुखी अत्तानं परिहरन्तू’ति ।

“सम्मादिट्ठिको होति अविपरीतदस्सनो — ‘अत्थि दिन्नं, अत्थि यिट्ठं... पे०... ये इमञ्च लोकं परञ्च लोकं सयं अभिज्जा सच्छिकत्वा पवेदेन्ती’ति । एवं खो, भिक्खवे, तिविधा मनोकम्मन्तसम्पत्ति कुसलसञ्चेतनिका सुखुद्रया सुखविपाका होति ।

“तिविधकायकम्मन्तसम्पत्तिकुसलसञ्चेतनिकाहेतु वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ति; चतुब्बिधवचीकम्मन्तसम्पत्तिकुसलसञ्चेतनिकाहेतु वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ति; तिविधमनोकम्मन्तसम्पत्तिकुसलसञ्चेतनिकाहेतु वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ति ।

“सेय्यथापि, भिक्खवे, अपण्णको मणि उद्धंखित्तो येन येनेव पतिट्ठाति सुप्पतिट्ठितंयेव पतिट्ठाति; एवमेवं खो, भिक्खवे, तिविधकायकम्मन्तसम्पत्तिकुसलसञ्चेतनिकाहेतु वा सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ति; चतुब्बिधवचीकम्मन्तसम्पत्तिकुसलसञ्चेतनिकाहेतु वा सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं

उपपज्जन्ति; तिविधमनोकम्मन्तसम्पत्तिकुसलसज्चेतनिकाहेतु वा सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ति । नाहं, भिक्खवे, सज्चेतनिकानं कम्मानं कतानं उपचितानं अप्पटिसंवेदित्वा ब्यन्तीभावं वदामि । तज्ज खो दिट्ठेव धम्मे उपपज्जे वा अपरे वा परियाये । न त्वेवाहं, भिक्खवे, सज्चेतनिकानं कम्मानं कतानं उपचितानं अप्पटिसंवेदित्वा दुक्खस्सन्तकिरियं वदामी”ति । सत्तमं । [अट्ठकथायं पन अट्ठमसुत्तम्पि एत्थेव परियापन्नं विय संवण्णना दिस्सति]

८. दुतियसज्चेतनिकसुत्तं

२१८. “नाहं, भिक्खवे, सज्चेतनिकानं कम्मानं कतानं उपचितानं अप्पटिसंवेदित्वा ब्यन्तीभावं वदामि, तज्ज खो दिट्ठेव धम्मे उपपज्जे वा अपरे वा परियाये । न त्वेवाहं, भिक्खवे, सज्चेतनिकानं कम्मानं कतानं उपचितानं अप्पटिसंवेदित्वा दुक्खस्सन्तकिरियं वदामि ।

“तत्र, भिक्खवे, तिविधा कायकम्मन्तसन्दोसब्यापत्ति अकुसलसज्चेतनिका दुक्खुद्रया दुक्खविपाका होति; चतुब्बिधा वचीकम्मन्तसन्दोसब्यापत्ति अकुसलसज्चेतनिका दुक्खुद्रया दुक्खविपाका होति; तिविधा मनोकम्मन्तसन्दोसब्यापत्ति अकुसलसज्चेतनिका दुक्खुद्रया दुक्खविपाका होति ।

“कथज्ज, भिक्खवे, तिविधा कायकम्मन्तसन्दोसब्यापत्ति अकुसलसज्चेतनिका दुक्खुद्रया दुक्खविपाका होति...पे०... एवं खो, भिक्खवे, तिविधा कायकम्मन्तसन्दोसब्यापत्ति अकुसलसज्चेतनिका दुक्खुद्रया दुक्खविपाका होति ।

“कथज्ज, भिक्खवे, चतुब्बिधा वचीकम्मन्तसन्दोसब्यापत्ति अकुसलसज्चेतनिका दुक्खुद्रया दुक्खविपाका होति... पे०... एवं खो, भिक्खवे, चतुब्बिधा वचीकम्मन्तसन्दोसब्यापत्ति अकुसलसज्चेतनिका दुक्खुद्रया दुक्खविपाका होति ।

“कथज्ज, भिक्खवे, तिविधा मनोकम्मन्तसन्दोसब्यापत्ति अकुसलसज्चेतनिका दुक्खुद्रया दुक्खविपाका होति...पे०... एवं खो, भिक्खवे, तिविधा मनोकम्मन्तसन्दोसब्यापत्ति अकुसलसज्चेतनिका दुक्खुद्रया दुक्खविपाका होति ।

“तिविध कायकम्मन्तसन्दोसब्यापत्ति अकुसलसज्चेतनिकाहेतु वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ति, चतुब्बिधवचीकम्मन्त...पे०... तिविधमनोकम्मन्तसन्दोसब्यापत्ति अकुसलसज्चेतनिकाहेतु वा, भिक्खवे, सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ति ।

“नाहं, भिक्खवे, सज्चेतनिकानं कम्मानं कतानं उपचितानं अप्पटिसंवेदित्वा ब्यन्तीभावं वदामि, तज्ज खो दिट्ठेव धम्मे उपपज्जे वा अपरे वा परियाये । न त्वेवाहं, भिक्खवे, सज्चेतनिकानं कम्मानं कतानं उपचितानं अप्पटिसंवेदित्वा दुक्खस्सन्तकिरियं वदामि ।

“तत्र खो, भिक्खवे, तिविधा कायकम्मन्तसम्पत्ति कुसलसज्चेतनिका सुखुद्रया सुखविपाका होति; चतुब्बिधा वचीकम्मन्तसम्पत्ति कुसलसज्चेतनिका सुखुद्रया सुखविपाका होति; तिविधा मनोकम्मन्तसम्पत्ति कुसलसज्चेतनिका सुखुद्रया सुखविपाका होति ।

“कथज्ज, भिक्खवे, तिविधा कायकम्मन्तसम्पत्ति कुसलसज्चेतनिका सुखुद्रया सुखविपाका होति...पे०... एवं खो,

भिक्षवे, तिविधा कायकम्मन्तसम्पत्ति कुसलसञ्चेतनिका सुखुद्रया सुखविपाका होति ।

“कथञ्च, भिक्षवे, चतुब्बिधा वचीकम्मन्तसम्पत्ति कुसलसञ्चेतनिका सुखुद्रया सुखविपाका होति...पे०... एवं खो, भिक्षवे, चतुब्बिधा वचीकम्मन्तसम्पत्ति कुसलसञ्चेतनिका सुखुद्रया सुखविपाका होति ।

“कथञ्च, भिक्षवे, तिविधा मनोकम्मन्तसम्पत्ति कुसलसञ्चेतनिका सुखुद्रया सुखविपाका होति...पे०... एवं खो, भिक्षवे, तिविधा मनोकम्मन्तसम्पत्ति कुसलसञ्चेतनिका सुखुद्रया सुखविपाका होति ।

“तिविधकायकम्मन्तसम्पत्तिकुसलसञ्चेतनिकाहेतु वा, भिक्षवे, सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ति; चतुब्बिधवचीकम्मन्तसम्पत्ति...पे०... तिविधमनोकम्मन्तसम्पत्तिकुसलसञ्चेतनिकाहेतु वा, भिक्षवे, सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ति...पे०... । [उपपज्जन्ति । (स्या० क०) तथा सति “नाहं भिक्षवे सञ्चेतनिकान” मिच्चादिना वुच्चमानवचनेन सह एकसुत्तन्ति गहेतब्बं । पेय्यालेन पन पुरिमसुत्ते विय निगमनं दस्सितं] अट्ठमं ।

९. करजकायसुत्तं

२१९. “नाहं, भिक्षवे, सञ्चेतनिकानं कम्मानं कतानं उपचितानं अप्पटिसंवेदित्वा ब्यन्तीभावं वदामि, तञ्च खो दिट्ठेव धम्मे उपपज्जे वा अपरे वा परियाये । न त्वेवाहं, भिक्षवे, सञ्चेतनिकानं कम्मानं कतानं उपचितानं अप्पटिसंवेदित्वा दुक्खस्सन्तकिरियं वदामि ।

“स खो सो, भिक्षवे, अरियसावको एवं विगताभिज्झो विगतब्यापादो असम्मूळ्हो सम्पज्जानो पटिस्सतो मेत्तासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति तथा दुतियं तथा ततियं तथा चतुत्थं [चतुत्थिं (?)] । इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्ताय सब्बावन्तं लोकं मेत्तासहगतेन चेतसा विपुलेन महग्गतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्यापज्जेन फरित्वा विहरति ।

“सो एवं पजानाति — ‘पुब्बे खो मे इदं चित्तं परित्तं अहोसि अभावितं, एतरहि पन मे इदं चित्तं अप्पमाणं सुभावितं । यं खो पन किञ्चि पमाणकत्तं कम्मं, न तं तत्रावसिस्सति न तं तत्रावतिट्ठती’ति ।

“तं किं मज्जथ, भिक्षवे, दहरतगो चे सो अयं [चे अयं (स्या०)] कुमारो मेत्तं चेतोविमुत्ति भावेय्य, अपि नु खो [अपि नु सो (?)] पापकम्मं करेय्या’ति? “नो हेतं, भन्ते” ।

“अकरोन्तं खो पन पापकम्मं अपि नु खो दुक्खं फुसेय्या’ति? “नो हेतं, भन्ते । अकरोन्तज्झि, भन्ते, पापकम्मं कुतो दुक्खं फुसिस्सती’ति!

“भावेतब्बा खो पनायं, भिक्षवे, मेत्ताचेतोविमुत्ति इत्थिया वा पुरिसेन वा । इत्थिया वा, भिक्षवे, पुरिसस्स वा नायं कायो आदाय गमनीयो । चित्तन्तरो अयं, भिक्षवे, मच्चो । सो एवं पजानाति — ‘यं खो मे इदं किञ्चि पुब्बे इमिना करजकायेन पापकम्मं कत्तं, सब्बं तं इध वेदनीयं; न तं अनुगं भविस्सती’ति । एवं भाविता खो, भिक्षवे, मेत्ता चेतोविमुत्ति अनागामिताय संवत्ति, इध पज्जस्स भिक्षुनो उत्तरि [उत्तरिं (सी० स्या० पी०)] विमुत्तिं अप्पटिविज्झतो ।

“करुणासहगतेन चेतसा... मुदितासहगतेन चेतसा... उपेक्खासहगतेन चेतसा एकं दिसं फरित्वा विहरति तथा दितियं तथा ततियं तथा चतुत्थं। इति उद्धमधो तिरियं सब्बधि सब्बत्ताय सब्बावन्तं लोकं उपेक्खासहगतेन चेतसा विपुलेन महगतेन अप्पमाणेन अवेरेन अब्बापज्जेन फरित्वा विहरति।

“सो एवं पजानाति — ‘पुब्बे खो मे इदं चित्तं परित्तं अहोसि अभावितं, एतरहि पन मे इदं चित्तं अप्पमाणं सुभावितं। यं खो पन किञ्चि पमाणकतं कम्मं, न तं तत्रावसिस्सति न तं तत्रावतिट्ठती’ति।

“तं किं मज्जथ, भिक्खवे, दहरतग्गे चे सो अयं कुमारो उपेक्खं चेतोविमुत्ति भावेय्य, अपि नु खो पापकम्मं करेय्या’ति? “नो हेतं, भन्ते”।

“अकरोन्तं खो पन पापकम्मं अपि नु खो दुक्खं फुसेय्या’ति? “नो हेतं, भन्ते। अकरोन्तज्झि, भन्ते, पापकम्मं कुतो दुक्खं फुसिस्सती’ति!

“भावेतब्बा खो पनायं, भिक्खवे, उपेक्खा चेतोविमुत्ति इत्थिया वा पुरिसेन वा। इत्थिया वा, भिक्खवे, पुरिसस्स वा नायं कायो आदाय गमनीयो। चित्तन्तरो अयं, भिक्खवे, मच्चो। सो एवं पजानाति — ‘यं खो मे इदं किञ्चि पुब्बे इमिना करजकायेन पापकम्मं कतं, सब्बं तं इध वेदनीयं; न तं अनुगं भविस्सती’ति। एवं भाविता खो, भिक्खवे, उपेक्खा चेतोविमुत्ति अनागामिताय संवत्तति, इध पज्जस्स भिक्खुनो उत्तरि विमुत्ति अप्पटिविज्झतो’ति। नवमं।

१०. अधम्मचरियासुत्तं

२२०. [अ० नि० २.१६] अथ खो अज्जतरो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवता सङ्घि सम्मोदि। सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि। एकमन्तं निसिन्नो खो सो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो येनमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ती’ति? “अधम्मचरियाविसमचरियाहेतु खो, ब्राह्मण, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ती’ति।

“को पन, भो गोतम, हेतु को पच्चयो येनमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ती’ति? “धम्मचरियासमचरियाहेतु खो, ब्राह्मण, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ती’ति।

“न खो अहं इमस्स भोतो गोतमस्स संखित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानामि। साधु मे भवं गोतमो तथा धम्मं देसेतु यथाहं इमस्स भोतो गोतमस्स संखित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं आजानेय्य’न्ति। “तेन हि, ब्राह्मण, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी’ति। “एवं, भो’ति खो सो ब्राह्मणो भगवतो पच्चस्सोसि। भगवा एतदवोच —

“तिविधा खो, ब्राह्मण, कायेन अधम्मचरियाविसमचरिया होति; चतुब्बिधा वाचाय अधम्मचरियाविसमचरिया होति; तिविधा मनसा अधम्मचरियाविसमचरिया होति।

“कथञ्च, ब्राह्मण, तिविधा कायेन अधम्मचरियाविसमचरिया होति...पे०... एवं खो, ब्राह्मण, तिविधा कायेन

अधम्मचरिया विसमचरिया होति ।

“कथञ्च, ब्राह्मण, चतुब्बिधा वाचाय अधम्मचरियाविसमचरिया होति...पे०... एवं खो, ब्राह्मण, चतुब्बिधा वाचाय अधम्मचरिया विसमचरिया होति ।

“कथञ्च, ब्राह्मण, तिविधा मनसा अधम्मचरियाविसमचरिया होति...पे०... एवं खो, ब्राह्मण, तिविधा मनसा अधम्मचरियाविसमचरिया होति । एवं अधम्मचरियाविसमचरियाहेतु खो, ब्राह्मण, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ति ।

“तिविधा ब्राह्मण, कायेन धम्मचरियासमचरिया होति; चतुब्बिधा वाचाय धम्मचरियासमचरिया होति; तिविधा मनसा धम्मचरियासमचरिया होति ।

“कथञ्च, ब्राह्मण, तिविधा कायेन धम्मचरियासमचरिया होति...पे०... एवं खो, ब्राह्मण, तिविधा कायेन धम्मचरियासमचरिया होति ।

“कथञ्च, ब्राह्मण, चतुब्बिधा वाचाय धम्मचरियासमचरिया होति...पे०... एवं खो, ब्राह्मण, चतुब्बिधा वाचाय धम्मचरियासमचरिया होति ।

“कथञ्च, ब्राह्मण, तिविधा मनसा धम्मचरियासमचरिया होति...पे०... एवं खो, ब्राह्मण, तिविधा मनसा धम्मचरियासमचरिया होति । एवं धम्मचरियासमचरियाहेतु खो, ब्राह्मण, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ती”ति ।

“अभिवक्कन्तं, भो गोतम, अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति । दसमं ।

करजकायवग्गो पठमो ।

(२२) २. सामञ्जवग्गो

२२१. “दसहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये । कतमेहि दसहि? पाणातिपाती होति, अदिन्नादायी होति, कामेसुमिच्छाचारी होति, मुसावादी होति, पिसुणवाचो होति, फरुसवाचो होति, सम्फप्पलापी होति, अभिज्झालु होति, ब्यापन्नचित्तो होति, मिच्छादिट्ठिको होति — इमेहि खो, भिक्खवे, दसहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये ।

“दसहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे । कतमेहि दसहि? पाणातिपाता पटिविरतो होति, अदिन्नादाना पटिविरतो होति, कामेसुमिच्छाचारा पटिविरतो होति, मुसावादा पटिविरतो होति, पिसुणाय वाचाय पटिविरतो होति, फरुसाय वाचाय पटिविरतो होति, सम्फप्पलापा पटिविरतो होति, अनभिज्झालु होति, अब्यापन्नचित्तो होति, सम्मादिट्ठिको होति — इमेहि खो, भिक्खवे, दसहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे”ति ।

२२५-२२८. “दसहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति...पे०... अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति...पे०... वीसतिया, भिक्खवे...पे०... तिसाय, भिक्खवे...पे०... चत्तारीसाय, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति...पे०... ।

२२९-२३२. “दसहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो इधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति...पे०... इधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जति । वीसतिया, भिक्खवे...पे०... तिसाय, भिक्खवे...पे०... चत्तारीसाय, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो इधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति...पे०... इधेकच्चो कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जति” ।

२३३-२३६. “दसहि, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो बालो वेदितब्बो...पे०... पण्डितो वेदितब्बो...पे०... वीसतिया, भिक्खवे...पे०... तिसाय, भिक्खवे...पे०... चत्तारीसाय, भिक्खवे, धम्मोहि समन्नागतो बालो वेदितब्बो...पे०... पण्डितो वेदितब्बो ...पे०... इमेहि खो, भिक्खवे, चत्तारीसाय धम्मोहि समन्नागतो पण्डितो वेदितब्बो”ति ।

सामञ्जवग्गो दुतियो ।

२३. रागपेय्यालं

२३७. “रागस्स, भिक्खवे, अभिज्जाय दस धम्मा भावेतब्बा । कतमे दस? असुभसज्जा, मरणसज्जा, आहारे पटिकूलसज्जा, सब्बलोके अनभिरतसज्जा, अनिच्चसज्जा, अनिच्चे दुक्खसज्जा, दुक्खे अनत्तसज्जा, पहानसज्जा, विरागसज्जा, निरोधसज्जा — रागस्स, भिक्खवे, अभिज्जाय इमे दस धम्मा भावेतब्बा”ति ।

२३८. “रागस्स, भिक्खवे, अभिज्जाय दस धम्मा भावेतब्बा । कतमे दस? अनिच्चसज्जा, अनत्तसज्जा, आहारे पटिकूलसज्जा, सब्बलोके अनभिरतसज्जा, अट्टिकसज्जा, पुळवकसज्जा [पुलवकसज्जा (सी०) पुळुवकसज्जा (क०)], विनीलकसज्जा, विपुब्बकसज्जा, विच्छिद्दकसज्जा, उद्धुमातकसज्जा — रागस्स, भिक्खवे, अभिज्जाय इमे दस धम्मा भावेतब्बा”ति ।

२३९. “रागस्स, भिक्खवे, अभिज्जाय दस धम्मा भावेतब्बा । कतमे दस? सम्मादिट्ठि, सम्मासङ्कप्पो, सम्मावाचा, सम्माकम्मन्तो, सम्माआजीवो, सम्मावायामो, सम्मासति, सम्मासमाधि, सम्माजाणं, सम्माविमुत्ति — रागस्स, भिक्खवे, अभिज्जाय इमे दस धम्मा भावेतब्बा”ति ।

२४०-२६६. “रागस्स, भिक्खवे, परिज्जाय...पे०... परिक्खयाय... पहानाय... खयाय... वयाय... विरागाय... निरोधाय... ( ) [(उपसमाय) (सी० स्या० पी०) अज्जेसं पन निपातानं परियोसाने इदं पदं न दिस्सति] चागाय... पटिनिस्सगाय...पे०... इमे दस धम्मा भावेतब्बा ।

२६७-७४६. “दोसस्स ...पे०... मोहस्स... कोधस्स... उपनाहस्स... मक्खस्स... पळासस्स... इस्साय... मच्छरियस्स... मायाय... साठेय्यस्स... थम्भस्स... सारम्भस्स... मानस्स... अतिमानस्स... मदस्स... पमादस्स परिज्जाय...पे०... परिक्खयाय... पहानाय ... खयाय... वयाय... विरागाय... निरोधाय... ( ) [(उपसमाय) (सी० स्या० पी०) अज्जेसं पन निपातानं परियोसाने

इदं पदं न दिस्सति] चागाय... पटिनिस्सग्गाय... पे०... इमे दस धम्मा भावेतब्बा”ति ।

रागपेय्यालं निद्धितं ।

दसकनिपातपाळि निद्धिता ।